30

Col·lecció Estudis Econòmics

La banca a l'Amèrica Llatina

Reformes recents i perspectives

Josep M. Liso
Montserrat Soler
Montserrat Manero
Maria Pilar Buil

"la Caixa"

L'estrangeització dels sistemes bancaris de l'Amèrica Llatina és un dels fenòmens més singulars de la història bancària de l'última dècada. És àmpliament conegut el paper primordial que la banca espanyola ha jugat en aquest procés. A més a més, hi ha abundant bibliografia sobre les raons que l'han empès a emprendre aquesta expansió internacional i sobre el seu abast. Tanmateix, són molt menys conegudes les característiques estructurals dels sistemes bancaris llatinoamericans, la seva evolució recent i, en especial, l'encaix entre les importants reformes estructurals que han experimentat aquests sectors en l'última dècada i els interessos dels grans grups bancaris internacionals.

L'objectiu d'aquest estudi és omplir aquest buit fent una anàlisi de quatre dels sistemes bancaris més representatius de la regió llatinoamericana, els de Brasil, Mèxic, Argentina i Xile. En capítols successius, es presenten les característiques estructurals bàsiques d'aquests sectors bancaris i la seva història més recent, en la mesura que ajuda a comprendre'n la realitat actual. Així mateix, s'apunten els principals reptes pendents per a la banca de cada país. Un últim capítol integra, a tall de conclusions, tots aquests elements des d'una òptica més global, per determinar les causes i els efectes més significatius d'una reforma que ha transformat el panorama bancari de tot un continent.

Col·lecció Estudis Econòmics

Núm. 30

La banca a l'Amèrica Llatina

Reformes recents i perspectives

Josep M. Liso
Montserrat Soler
Montserrat Manero
Maria Pilar Buil

Edició electrònica disponible a Internet:
www.estudis.lacaixa.es

"la Caixa"

Servei d'Estudis

CAIXA D'ESTALVIS I
PENSIONS DE BARCELONA

Servei d'Estudis

Av. Diagonal, 629, planta 15, torre I
08028 BARCELONA
Tel. 93 404 76 82
Telefax 93 404 68 92
www.estudis.lacaixa.es
Correu-e: publicacionsestudis@lacaixa.es

Josep M. Liso, Montserrat Soler, Montserrat Manero i Maria Pilar Buil són membres del Servei d'Estudis de la Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona.

© Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona "la Caixa", 2002
© Servei d'Estudis

ÍNDEX

	PÀG.
PRESENTACIÓ	5
INTRODUCCIÓ	7
I. EL SISTEMA BANCARI DEL BRASIL	11
1.1. Característiques del sistema bancari brasiler	13
1.2. El Pla Real i els seus efectes sobre el sistema bancari	46
1.3. Resum de tendències i perspectives de futur	67
II. EL SISTEMA BANCARI DE MÈXIC	73
2.1. Característiques del sistema bancari mexicà	75
2.2. De la nacionalització de la banca a la crisi del 1995	103
2.3. Resum de tendències i perspectives de futur	118
III. EL SISTEMA BANCARI DE L'ARGENTINA	121
3.1. Característiques del sistema bancari argentí	124
3.2. Una dècada de canvis	152
3.3. Cap a la nova configuració del sistema bancari	168
IV. EL SISTEMA BANCARI DE XILE	173
4.1. Característiques del sistema bancari xilè	175
4.2. Visió dinàmica del sector	208
4.3. Història recent i perspectives de futur	217

PÀG.

V. LA TRANSFORMACIÓ DE LA BANCA A L'AMÈRICA LLATINA 223

5.1. Les crisis bancàries com a desencadenants de profundes reformes en els sistemes bancaris de l'Amèrica Llatina 225

5.2. Política econòmica i sistema bancari 226

5.3. La supervisió bancària, eina bàsica per a l'estabilitat del sector 229

5.4. Avaluació dels canvis estructurals produïts 230

5.5. Altres característiques estructurals dels sectors bancaris a l'Amèrica Llatina 241

5.6. L'estratègia de la banca espanyola a l'Amèrica Llatina: un nou model d'expansió internacional 249

5.7. Reflexions finals 256

BIBLIOGRAFIA 262

Presentació

Amb la publicació d'aquest treball, ja són tres els volums d'aquesta Col·lecció d'Estudis Econòmics dedicats al sector bancari. Els dos primers estudis analitzaven els sistemes bancaris pertanyents a la Unió Europea, i s'hi apuntava que una de les tendències de la banca europea era el procés d'expansió internacional que estaven realitzant els principals grups financers. En aquest procés, els països llatinoamericans s'han erigit en protagonistes destacats, ja que s'han convertit en les principals destinacions de les inversions dels bancs europeus i, en especial, dels bancs espanyols.

Hi ha abundant bibliografia sobre les raons que han esperonat aquesta internacionalització. No obstant això, són menys conegudes les referències sobre les característiques estructurals dels sistemes bancaris llatinoamericans, la seva evolució recent i, en especial, l'encaix entre les reformes que han emprès en l'última dècada amb els interessos dels grans grups internacionals.

Precisament, amb la publicació d'aquest treball pretenem omplir aquest buit. El llibre analitza de manera sistemàtica, en capítols successius, els trets estructurals dels sistemes bancaris de Brasil, Mèxic, Argentina i Xile; la seva història més recent, en la mesura que ajuda a comprendre la situació actual d'aquests sistemes, i els principals reptes pendents a cada país. El capítol final ofereix una visió global de les profundes transformacions experimentades.

El present treball ha estat elaborat per Josep M. Liso, director d'estudis bancaris del Servei d'Estudis, i per Montserrat Soler, Montserrat Manero i Maria Pilar Buil, economistes de l'esmentat Servei.

Confiem que aquest estudi contribueixi a millorar el coneixement de la situació actual de la banca a l'Amèrica Llatina i ajudi a entendre les substancials reformes estructurals experimentades en l'última dècada, les quals han transformat el panorama bancari de tot un continent.

Josep M. Carrau
Director del Servei d'Estudis

Barcelona, desembre de 2002

Introducció

Segons l'informe «The BIS consolidated international banking statistics» que publica trimestralment el Bank for International Settlements (BIS), durant el període que va del 1990 al 2001 el crèdit internacional concedit pels bancs dels països desenvolupats a les economies llatinoamericanes es va triplicar i va passar de 179.167 milions de dòlars a 540.944 milions. Aquest concepte engloba tant el crèdit concedit directament pels bancs declarants a residents de la regió com el concedit per mitjà de les filials a la zona. El ritme de creixement del crèdit, tal com es pot observar al gràfic adjunt, no és homogeni al llarg de la dècada, sinó que es concentra en la segona meitat.

De fet, aquest gràfic mostra, indirectament, un dels fenòmens més singulars de la història bancària de l'última dècada, que ha transformat el panorama bancari del continent. Ens referim a la creixent estrangerització dels sistemes bancaris de l'Amèrica Llatina, que arriba, en alguns casos, a nivells realment espectaculars. A més a més, el gràfic mostra també el principal protagonista d'aquest procés: a 31 de desembre del 2001, el 32% dels crèdits internacionals a l'Amèrica Llatina estaven concedits per bancs espanyols, percentatge que, al començament de la dècada, es reduïa a un simbòlic 3,4%.

El fenomen de la internacionalització de la banca espanyola a l'Amèrica Llatina és àmpliament conegut, sobretot en l'actual període d'inestabilitat econòmica i financera que estan travessant alguns països de la regió. A més a més, hi ha una abundant bibliografia sobre les raons que han empès la

CRÈDIT INTERNACIONAL CONCEDIT A LES ECONOMIES LLATINOAMERICANES. 1990-2001

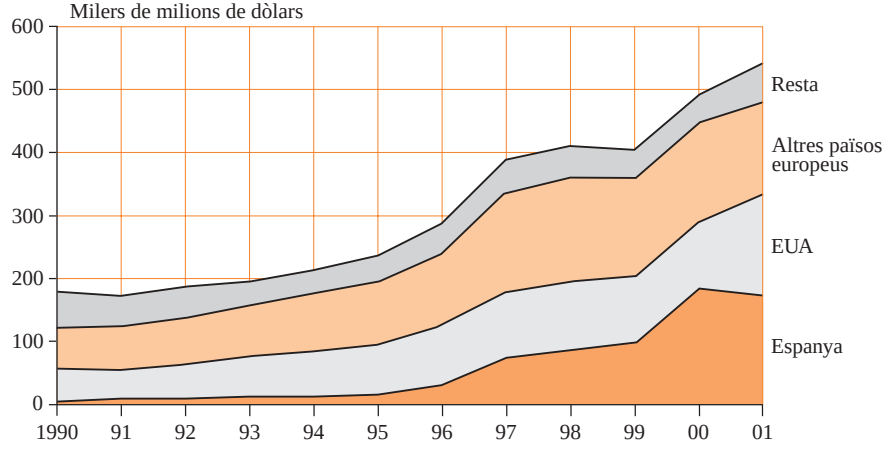

Fonts: The BIS consolidated international banking statistics i elaboració pròpia.

banca espanyola a emprendre aquesta expansió internacional i sobre el seu abast. No obstant això, són molt menys conegudes les característiques estructurals dels sistemes bancaris llatinoamericans, la seva evolució recent i, en especial, l'encaix entre la transformació estructural que han experimentat aquests sectors en l'última dècada i els interessos dels grans grups bancaris espanyols i internacionals en general.

L'objectiu d'aquest llibre és omplir aquest buit. Per aconseguir-ho, es descriuen a fons les característiques estructurals de quatre dels sistemes bancaris més representatius de la regió llatinoamericana (Brasil, Mèxic, Argentina i Xile) i també es detalla la seva història més recent en la mesura que ajuda a comprendre la situació actual dels sistemes. Finalment, s'intenta apuntar els principals reptes pendents de cada sector. L'estudi de cada país es limita a paràmetres d'estructura bancària, des d'una perspectiva bàsicament institucional. Per tant, el llibre no ofereix una anàlisi exhaustiva de l'evolució de les economies d'aquests països. L'entorn econòmic només es descriu quan resulta imprescindible per entendre l'evolució dels sectors bancaris.

Així mateix, a tall de conclusions, s'ha elaborat un capítol final que presenta, des d'una òptica més global, la profunda transformació que han experimentat els sistemes llatinoamericans en l'última dècada i n'analitza les causes i els efectes més significatius. En aquest capítol final també s'extreuen algunes conclusions sobre les principals diferències estructurals entre els sectors bancaris europeus i els llatinoamericans i s'analitza, de manera sintètica, el procés d'internacionalització de la banca espanyola a la regió. Voldríem destacar que les comparacions de dades realitzades en aquest capítol han de ser interpretades amb prudència, ja que les divergències entre les regulacions i la comptabilitat de cada país en limiten l'exactitud.

La tria dels països analitzats s'ha basat, abans de tot, en criteris de magnitud. Brasil, Mèxic i Argentina concentraven, al final de l'any 2000, gairebé el 75% de la població llatinoamericana i el 60% del PIB de la regió. Pel que fa a Xile, tot i que hi ha economies més grans, té l'interès de disposar del sistema financer més desenvolupat i estable de l'Amèrica Llatina. De fet, els sistemes bancaris d'aquests quatre països són els més grans de la regió en termes d'actius totals agregats; a més a més, hi operen les entitats bancàries líders de la regió, i també són alguns pels quals els grans grups espanyols han mostrat un indubtable interès, plasmat en significatives quotes de mercat.

D'altra banda, pel que fa a l'Argentina, l'anàlisi del sistema bancari del país ja s'havia completat en el moment de l'esclat de la crisi que ha canviat dràsticament el panorama econòmic i financer argentí. No obstant això, s'ha optat per mantenir l'anàlisi, ja que s'ha considerat que podia resultar interessant per comprendre la situació existent abans de la crisi. S'ha decidit també afegir un nou apartat en què es descriu la crisi financera i s'intenta traçar les línies bàsiques del nou entorn en què es desenvoluparà l'activitat bancària.

En l'elaboració d'aquest estudi s'ha utilitzat, sempre que ha estat possible, la informació i les estadístiques publicades pels bancs centrals, els organismes de supervisió i les associacions bancàries de cada país i d'altres organitzacions de caràcter supranacional, així com informacions publicades per les principals entitats bancàries de la regió. Es tracta, en molts casos, d'estadístiques que només apareixen a les pàgines web d'aquestes institucions i que, per tant, varien al llarg del temps. Les consultes s'han realitzat entre els

anys 2000 i 2002. Només quan les fons esmentades eren insuficients o quan calia completar alguna informació, s'han utilitzat altres publicacions. En conjunt, doncs, es tracta d'informació molt dispersa i, al seu torn, poc elaborada, la qual cosa ha implicat un considerable esforç d'anàlisi.

I, sense més preàmbuls, comencem presentant les principals característiques del sistema bancari del Brasil, el gegant llatinoamericà que agrupa un terç de la població de la regió i que genera el 30% del seu producte interior brut.

Capítol I

EL SISTEMA BANCARI DEL BRASIL

REPÚBLICA FEDERATIVA DEL BRASIL

Dades bàsiques (2001)

1 Brasília (DF)

Població
172.386.000 habitants

Superfície
8.514.215 km^2

Densitat de població
20,2 habitants per km^2

Capital
Brasília

Règim polític
República federal

Divisió política
26 estats més el Distrito Federal, agrupats en cinc regions

Moneda
Real
1 euro = 2,06363 R$ (31-12-2001)

PIB a preus corrents
1.184.769 milions de R$

PIB per càpita (PPA)
7.450 US $ (World Bank, 2001)

Membre de
Mercosur

I. El sistema bancari del Brasil

1.1. Característiques del sistema bancari brasiler

1.1.1. Marc institucional

L'estructura actual del sistema bancari brasiler es va gestar a mitjan anys seixanta, en el marc d'una àmplia reforma del sector financer que pretenia definir els instruments bàsics per finançar el procés de desenvolupament del país. En concret, pel que fa al sector bancari, es va aprovar la Llei 4.595, de 31 de desembre de 1964, encara vigent, que reestructurava el sistema bancari segons el model d'especialització de les institucions financeres, a imatge del sistema nord-americà. També va crear el Consell Monetari Nacional (*Conselho Monetário Nacional*) i el Banc Central de Brasil (*Banco Central do Brasil*), dos organismes públics amb competències reguladores i supervisores, respectivament, sobre el sistema bancari.

La Constitució de 1988, en el seu article 192, senta les bases d'una nova reforma del sistema financer. L'article tracta temes molt diversos, com ara l'autorització per al funcionament de les entitats financeres i d'assegurances, el règim de participació de la banca estrangera, les limitacions als tipus d'interès aplicats, l'operativa de les cooperatives de crèdit i entitats d'assegurança o l'organització i les funcions del banc central. Segons estableix el mateix article, el seu desenvolupament legislatiu s'ha de fer mitjançant una

única llei complementària, tasca que s'ha revelat impossible atesa la varietat dels temes a abordar, i, per tant, la reglamentació del sistema financer brasiler encara està pendent. Tanmateix, normes de menor rang han anat introduint els canvis necessaris en la regulació del sector. A mitjan 2002, està en procés de tràmit parlamentari una Proposta d'Esmena Constitucional (PEC 53) que reformula l'article 192 de la Constitució per tal de permetre'n el seu desenvolupament legislatiu per mitjà de diverses lleis.

D'altra banda, la Constitució de 1988 propicia la creació dels anomenats multibancs (*bancos múltiplos*) i, per tant, atorga a les institucions financeres que així ho desitgin la possibilitat de desenvolupar una activitat de banca universal. De fet, suposa el reconeixement d'una situació *de facto* en la qual, si bé les entitats financeres individuals seguien el model d'especialització d'activitats, en la pràctica estaven organitzades al voltant d'entitats holding que agrupaven, entre d'altres, bancs comercials i bancs d'inversió.

Així doncs, la llei de 1964 és encara el referent per definir la composició del sistema financer del Brasil. En el seu article 1 estableix que el Sistema Financer Nacional està format pel Consell Monetari Nacional (CMN), el Banc Central de Brasil, el Banco do Brasil, el Banco Nacional do Desenvolvimento Econômico e Social (BNDES) i les institucions financeres públiques i privades.

El **Consell Monetari Nacional (CMN)** és l'autoritat responsable de formular la política monetària, de crèdit i canviària del país. D'entre els seus diversos objectius, els relacionats amb el sistema financer fan referència, d'una banda, a fomentar la millora de les institucions i instruments financers per tal d'aconseguir una major eficiència en el sistema de pagaments i de mobilització de fons i, d'altra, a garantir la liquiditat i solvència de les entitats. A més, el CMN és el principal òrgan regulador del sistema financer i, com a tal, és responsable d'establir tota la normativa prudencial del sector, les normes comptables, les regles d'entrada en el sector i de competència en general. El CMN està integrat pel ministre d'Hisenda, en qualitat de president, pel ministre de Planificació i Pressupost i pel president del banc central.

El **Banc Central de Brasil** és l'organisme que compleix i fa complir la legislació actual i les normes emeses pel Consell Monetari Nacional. Té el

dret exclusiu d'emetre la moneda de curs legal i és el responsable d'implementar la política monetària (amb operacions de mercat obert o fixant el nivell dels dipòsits obligatoris dels bancs en el banc central), la política de crèdit (fixació de tipus d'interès màxims o quotes de crèdit obligatori a determinats sectors de l'economia considerats prioritaris) i la política canviària, definides en tot cas pel CMN. D'altra banda, el Banc Central de Brasil és l'autoritat supervisora del sistema financer i, com a tal, concedeix les autoritzacions individuals per operar en el sistema, té poders fiscalitzadors i sancionadors i estableix normes prudencials de menor rang. Les seves atribucions actuals són molt àmplies, fins al punt que pot intervenir, prendre el control temporal i, si és necessari, liquidar qualsevol institució financera per tal de protegir la solvència del sistema financer nacional. L'activitat supervisora del banc central s'estén sobre totes les institucions financeres que es detallen tot seguit i, en el cas dels bancs d'inversió i de les societats de valors, és compartida amb la Comissió de Valors Mobiliaris (CVM).

Actualment, el Banc Central de Brasil no és un organisme independent, si bé l'abans esmentada esmena constitucional proposa la seva autonomia de funcionament en relació al poder executiu mitjançant l'establiment d'un mandat definit per als seus dirigents.

El sistema financer brasiler també comprèn el conjunt d'institucions financeres, que la llei de 1964 defineix com aquelles entitats públiques o privades que tenen com a activitat principal o secundària la captació, la intermediació o la inversió de recursos financers propis o de tercers, en moneda nacional o estrangera, i la custòdia de valors propietat de tercers. Amb l'excepció de les cooperatives de crèdit, tota la resta està constituïda amb la forma jurídica de societat anònima. La tipologia d'institucions financeres que operen al Brasil és la següent:

A) Entitats que poden captar dipòsits a la vista:

• **Multibancs (*Bancos múltiplos*).** Són institucions financeres de caràcter públic o privat que poden realitzar activitats de banca comercial, banca d'inversió, de crèdit immobiliari, d'arrendament financer i de crèdit al consum, mitjançant carteres diferenciades. Han de desenvolupar com a mí-

nim dues de les esmentades activitats, una de les quals ha de ser obligatòriament de banca comercial o de banca d'inversions. Els multibancs sense cartera comercial no són considerats entitats de dipòsit.

• **Bancs comercials (*Bancos comerciais*).** També de caràcter públic o privat, la seva finalitat és oferir finançament a curt i mitjà termini a empreses i particulars, i la captació de dipòsits a la vista i a termini.

• **Caixes econòmiques (*Caixas econômicas*).** En l'actualitat, en el sistema bancari brasiler només opera una caixa, la Caixa Econômica Federal (CEF). És una entitat pública, propietat del govern federal, que combina una activitat de banca comercial amb d'altres missions de caràcter social que li confia el govern. En particular, és el principal instrument governamental per al finançament de l'habitatge i també és la responsable de l'administració de les loteries i de diversos fons i programes públics, com ara el *Fundo de Garantia do Tempo de Serviço* –FGTP–, un fons que conté els dipòsits que els empresaris han d'efectuar mensualment per als empleats, vinculats al contracte de treball, i que només són mobilitzables en els casos previstos legalment. La Caixa Econômica Federal és molt activa en la captació de dipòsits d'estalvi, fet que la converteix en la primera entitat bancària del sistema per dipòsits de tercers gestionats.

• **Cooperatives de crèdit.** Són institucions financeres sense finalitat de lucre que es constitueixen per tal de proporcionar crèdit o serveis als seus membres. S'han d'establir amb un mínim de vint associats i poden adoptar dues tipologies: les cooperatives de crèdit rural i les cooperatives de crèdit mutu, els socis de les quals estan vinculats per l'exercici d'una mateixa professió o per pertànyer a una mateixa empresa. D'altra banda, també hi ha cooperatives centrals o federacions de cooperatives, que han d'agrupar un mínim de tres cooperatives de crèdit singulars.

B) Altres entitats financeres:

• **Bancs d'inversió (*Bancos de investimento*).** Són institucions financeres privades, l'objectiu de les quals és proporcionar finançament a mitjà i llarg termini a empreses i la participació en el seu capital. El multibancs amb

cartera d'inversió i sense cartera comercial es poden assimilar a aquesta categoria d'institucions.

• **Bancs de desenvolupament (*Bancos de desenvolvimento*).** Són institucions públiques de propietat estatal (amb l'excepció del BNDES, de propietat federal), amb objectius similars als bancs d'inversió, si bé també han de recolzar programes de desenvolupament econòmic del seu respectiu estat propietari.

• **Societats financeres (*Sociedades de crédito, financiamento e investimento*).** Són entitats privades especialitzades en el finançament de l'adquisició de béns i de capital de treball.

• **Societats de crèdit hipotecari (*Sociedades de crédito imobiliário* i *Companhias hipotecárias*).** Especialitzades en el finançament d'operacions relacionades amb l'adquisició d'habitatges.

• **Societats de leasing (*Sociedades de arrendamento mercantil*).** Especialitzades en operacions d'arrendament financer de béns mobles i immobles.

• **Societats de crèdit al microemprenedor (*Sociedades de crédito ao microempreendedor*).** De naturalesa privada, especialitzades en la concessió de finançament i la prestació de garanties a persones físiques que vulguin dur a terme un projecte econòmic de dimensions reduïdes o a persones jurídiques classificades com a microempreses. No poden captar fons del públic. Han d'adoptar la forma de societat anònima o de responsabilitat limitada.

En la seva definició del Sistema Financer Nacional, la Llei de 1964 dóna relleu especial a dues institucions financeres públiques federals, el Banco do Brasil i el Banco Nacional do Desenvolvimento Econômico e Social (BNDES), pel seu paper fonamental en qualitat d'instruments del govern federal.

En concret, el **Banco do Brasil**, a més de banc, és un dels principals instruments que té el govern federal per executar la seva política creditícia i financera. El Banco do Brasil actua com a agent financer del Tresor Nacio-

nal, és responsable del cobrament d'impostos, manté els dipòsits dels comptes del govern i té un paper fonamental en la concessió de crèdits al sector agrícola i també en l'àmbit del comerç exterior, dins del marc de programes públics de finançament a sectors prioritaris de l'economia. En l'actualitat pertany a la categoria de multibanc, si bé fins a l'abril del 2001 era el principal banc comercial del país. El Tresor té el 71,7% del seu capital.

Per la seva banda, el **BNDES** és la institució responsable de la política d'inversions a llarg termini del govern federal, i és per tant el principal instrument per estimular el desenvolupament econòmic i social del país. També té un paper destacat com a agent governamental en el pla nacional de privatitzacions que es va començar a dur terme el 1990.

El gràfic 1.1 reprodueix l'organització institucional del sistema creditici brasiler i informa del nombre d'institucions que integren a finals del 2001 cada categoria. Així mateix, indica les principals associacions professionals del sector, d'entre les quals destaca la **Federació Brasilera d'Associacions de Bancs (FEBRABAN)**. Es tracta d'una organització d'àmbit nacional que té com a objectiu representar als bancs associats (públics i privats) i contribuir a la millora de les seves activitats. Té uns 117 membres que concentren prop del 90% dels actius del sector.

1.1.2. El pes de les entitats de dipòsit

La imatge del sistema creditici que ofereix el gràfic 1.1 es completa amb la informació quantitativa continguda als quadres següents. Així, el gràfic 1.2 reflecteix el pes de cadascuna de les categories d'institucions dins del conjunt del sistema creditici. Aquest gràfic mostra el predomini de les entitats de dipòsit, amb un 82,9% del actius totals del sistema, les quals, d'altra banda, constitueixen el sector bancari pròpiament dit. Pel que fa a la resta d'entitats financeres, destaca la quota que té el banc federal de desenvolupament (BNDES), un 10,1% del actius totals, mentre que les entitats financeres especialistes, 149 en total, tant sols en gestionen un 5,6%.

Gràfic 1.1

SISTEMA CREDITICI BRASILER

A 31 de desembre de 2001

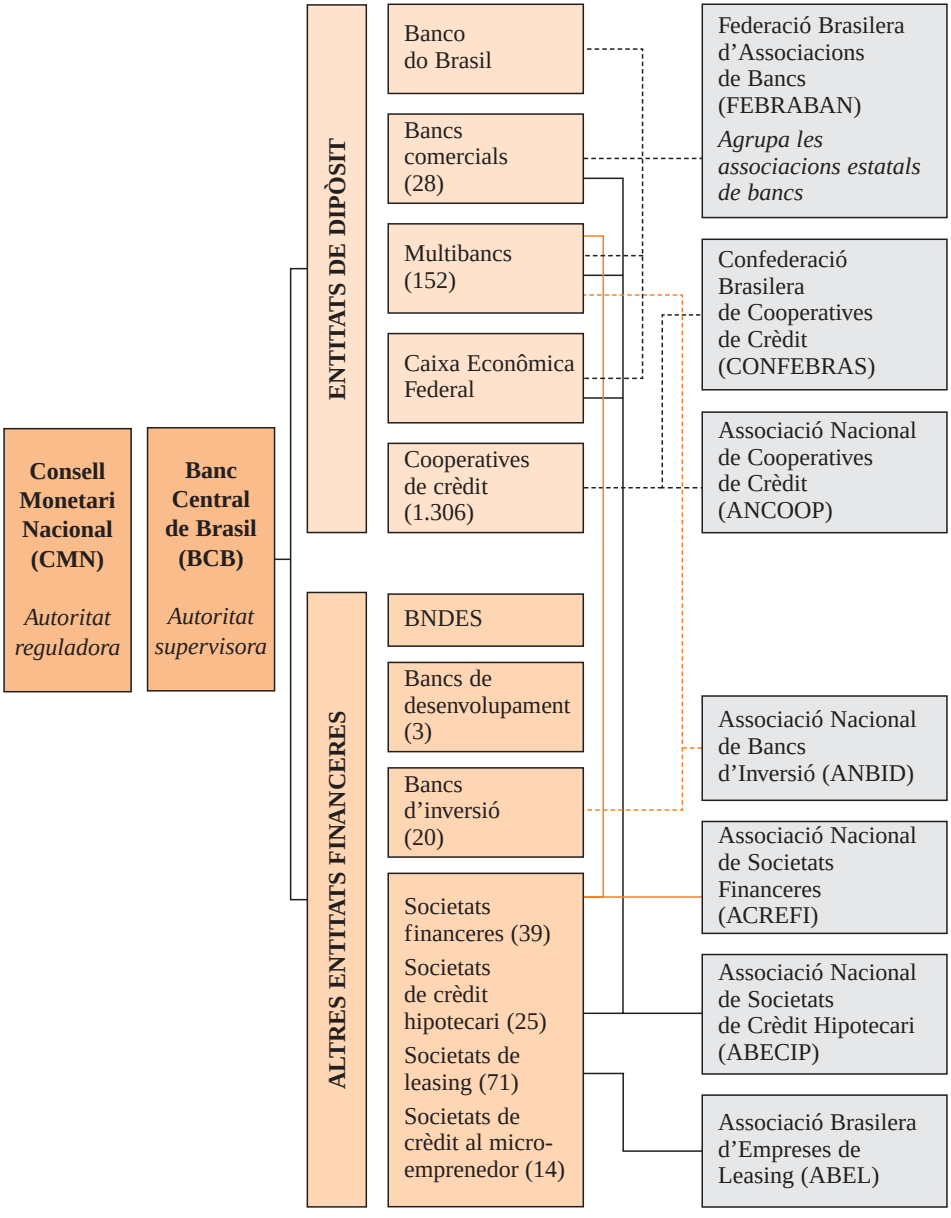

Fonts: Banc Central de Brasil i elaboració pròpia.

Gràfic 1.2

ESTRUCTURA DEL SISTEMA CREDITICI

A 31 de desembre de 2001, en percentatge sobre els actius totals

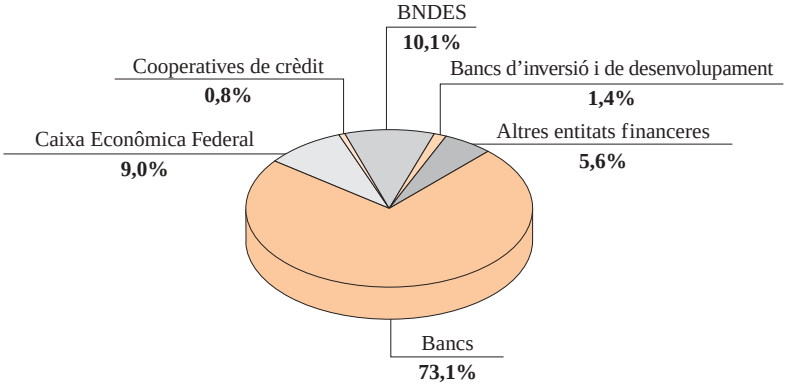

Fonts: Banc Central de Brasil i elaboració pròpia.

Per la seva banda, el quadre 1.1 mostra l'estructura actual del sistema bancari, des de l'òptica de la propietat dels bancs. Aquesta classificació presenta més interès que la simple diferenciació per categoria jurídica, ja que més endavant permetrà detectar possibles divergències d'activitat entre tipus d'entitat com també avaluar la profunda reestructuració que ha experimentat el sector des de la implantació del Pla Real, el juliol de 1994.

1.1.3. Presència per grups de propietat

Les **entitats de propietat pública** constitueixen un col·lectiu històricament amb molt de pes dins del sistema bancari brasiler, si bé en procés de reducció. Actualment, gestionen el 33,1% dels actius, el 48,6% dels dipòsits i el 26,3% dels crèdits del sistema. Dues entitats de propietat federal, el Banco do Brasil i la Caixa Econômica Federal, ja aglutinen per si soles el 27,3% de tots els actius del sistema i encapçalen els rànquings d'institucions bancàries per volum d'activitat, no només al Brasil sinó a tot Amèrica Llatina. Els bancs de propietat estatal (6 multibancs) tenen en canvi escassa rellevància en l'actualitat, ja que els seus actius tan sols representen l'11% dels actius del

Quadre 1.1

ESTRUCTURA DEL SISTEMA BANCARI

A 31 de desembre de 2001

	Nombre d'entitats	Actius totals %	Dipòsits %	Crèdits %	Nombre d'oficines	Nombre d'empleats
Bancs comercials i multibancs	**181**	**88,3**	**77,5**	**91,4**	**15.152**	**394.534**
Banco do Brasil	1	16,5	18,5	14,2	3.068	90.002
Altres bancs públics	13	5,8	9,1	5,1	1.712	48.278
Bancs privats	167	66,0	49,9	72,1	10.372	256.254
Nacionals	*97*	*36,6*	*33,5*	*41,2*	*6.543*	*164.525*
Estrangers	*70*	*29,4*	*16,4*	*30,9*	*3.829*	*91.729*
Caixa Econômica Federal	**1**	**10,8**	**21,0**	**7,0**	**1.689**	**98.971**
Cooperatives de crèdit	**1.306**	**0,9**	**1,5**	**1,6**	**2.650**	**n.d.**
Total sistema bancari	**1.488**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**19.491**	**493.505**
Total sistema bancari, en milions d'euros		*453.967*	*159.804*	*112.895*		

Tipus de canvi aplicat: 1 euro = 2,06363 reals, a 31 de desembre de 2001.
Nota: Les dades d'actius, dipòsits i crèdits fan referència a l'activitat de les entitats bancàries al Brasil i, per tant, no inclouen els saldos de les seves sucursals a l'exterior. A títol indicatiu, els actius totals, negoci a l'exterior inclòs, pugen a 473.625 milions d'euros a 31 de desembre de 2001 (un 4,3% més). El negoci exterior es concentra en uns pocs bancs (el Banco do Brasil respon per un 30% de la diferència). D'altra banda, el concepte d'empleats és molt ampli, ja que també té en compte els empleats en pràctiques i el personal subcontractat.
n.d. = no disponible.
Fonts: Banc Central de Brasil i elaboració pròpia.

conjunt d'institucions públiques. De fet, com es veurà més endavant, els bancs estatals són el col·lectiu que ha resultat més afectat per la profunda reestructuració que ha tingut lloc en el sector, encara en procés.

A finals del 2001, la categoria de bancs públics es completava amb uns altres set bancs federals: dues entitats històricament federals si bé de naturalesa regional (Banco da Amazônia i Banco do Nordeste do Brasil) i cinc antics bancs estatals que van passar a propietat federal per al seu sanejament i posterior privatització (un d'ells, ja va ser privatitzat el gener del 2002 i la resta ho serà al llarg d'aquest mateix any).

Els **bancs privats de propietat nacional** constitueixen a desembre del 2001 el primer col·lectiu en importància. Gestionen el 36,6% dels actius del sistema i el 41,2% dels crèdits, si bé la quota en dipòsits (33,5%) és força inferior a la gestionada per la banca pública. Cal destacar que tres bancs

de propietat nacional, Bradesco, Itaú i Unibanco, encapçalen el rànquing de bancs privats (vegeu el quadre 1.3) a diferència del que passa a d'altres sistemes bancaris llatinoamericans on els grups bancaris internacionals ocupen llocs predominants en el sector privat. Tanmateix, queden per sota de les dues grans institucions públiques, les quals no oblidem que constitueixen també instruments fonamentals per implementar la política financera del govern federal.

Finalment, els **bancs privats de propietat estrangera** concentren a finals de l'any 2001 el 29,4% dels actius del sistema. L'adjudicació en subhasta al grup espanyol SCH de l'antic banc estatal Banco do Estado de São Paulo, Banespa, cap a finals del 2000, va comportar un notable augment del pes dels bancs sota control estranger, entenent com a tal una participació superior al 50% en el capital amb dret a vot, en el context d'una creixent apertura del sector bancari cap a l'exterior observada en els darrers anys. Cal destacar, tanmateix, que al sistema bancari brasiler l'accés de la banca estrangera no està liberalitzat: la important entrada de capital estranger en el sector que ha tingut lloc en el passat més recent s'ha produït amb una autorització «cas per cas» per part del govern, tal i com s'explica en un apartat posterior d'aquest informe.

El quadre 1.2 detalla la procedència dels bancs estrangers que operen al Brasil. Es comprova el predomini dels bancs europeus, que concentren gairebé el 70% de tots els actius sota control estranger i el 95% de les oficines. I, en particular, dels dos grups bancaris espanyols, que controlen 7 bancs brasilers (5 el SCH i 2 el BBVA) i més del 25% de tots els actius estrangers.

Destaca, a continuació, la presència nord-americana, amb 20 entitats i el 27,8% dels actius sota control estranger. El fet que les xarxes d'oficines només representin el 4,3% del total es prou indicatiu que la banca nord-americana instal·lada al Brasil desenvolupa un negoci de banca majorista, a diferència dels primers grups europeus, més enfocats a l'activitat al detall.

D'altra banda, el quadre 1.3, que mostra els primers grups bancaris brasilers ordenats per actius totals, també reflecteix indirectament el rànquing d'entitats brasileres sota control estranger. D'entre aquests quinze primers grups, n'hi ha set que són propietat d'entitats estrangeres, el primer dels quals

Quadre 1.2

BANCA ESTRANGERA PER PAÍS D'ORIGEN

A 31 de desembre de 2001

	Nombre d'entitats	Actius totals %	Oficines %
Espanya	7	25,1	37,9
Països Baixos	6	14,7	21,4
Regne Unit	4	11,7	26,3
Itàlia	4	9,1	8,2
Alemanya	6	4,7	0,6
Altres	12	4,3	0,7
Europa	**39**	**69,6**	**95,1**
Estats Units	**20**	**27,8**	**4,3**
Àsia	**6**	**2,3**	**0,3**
Amèrica Llatina	**5**	**0,3**	**0,3**
Total	**70**	**100,0**	**100,0**

Fonts: Banc Central de Brasil i elaboració pròpia.

és el grup espanyol SCH (que després de l'adquisició del Banespa ocupa la cinquena posició del rànquing general). També hi figuren l'holandès ABN-Amro, el britànic HSBC, els nord-americans BankBoston i Citibank, l'italià Sudameris (que a mitjan 2002 està en negociacions per passar a formar part del grup brasiler Itaú) i l'espanyol BBVA. Els actius d'aquests set grups estrangers representen el 25,8% dels quinze grups capdavanters i el 18,3% dels actius totals del sector.

Les implantacions estrangeres al Brasil han adoptat majoritàriament la forma de filials. Així, 60 de les entitats sota control estranger presents al Brasil eren societats de dret brasiler, mentre que només 10 corresponien a sucursals d'establiments estrangers. Els actius gestionats per les filials representaven el 90% de tots els actius estrangers.

Altres grups estrangers han optat per l'establiment d'acords estratègics de mútua col·laboració amb bancs privats brasilers, que s'han materialitzat mitjançant una participació en el capital. És el cas del grup portuguès Caixa Geral de Depósitos, que té un 12,2% del capital d'Unibanco, i també del grup espanyol "la Caixa", que té una participació del 3,1% a Banco Itaú.

Finalment, la banca estrangera també està present al mercat financer brasiler per mitjà d'oficines de representació. A finals del 2001, hi havia 114 oficines de representació, de les quals 60 eren de grups europeus; 29, de grups nord-americans; 10, de grups bancaris de l'Amèrica Llatina, i 15 representaven grups procedents d'altres zones geogràfiques.

1.1.4. El sector del crèdit cooperatiu

Pel que fa a les cooperatives de crèdit, aquest subsector del sistema bancari brasiler ha tingut una evolució al marge de la resta de desenvolupaments que han afectat en profunditat el sistema bancari brasiler des de mitjan dècada dels noranta. Està regulat per la Resolució 2.771 de setembre del 2000, i està íntegrament sota la supervisió del banc central.

Nombroses, però amb un pes reduït dins del conjunt del sistema bancari brasiler, les cooperatives de crèdit constitueixen un col·lectiu que acompleix una important tasca de desenvolupament socioeconòmic i de democratització del crèdit. A la fi del 2001, el banc central comptabilitzava un total de 1.306 cooperatives de crèdit, entre singulars i centrals, que gestionen el 0,9% dels actius del sistema bancari. Quant a la cartera de crèdits, la quota de mercat és força superior, l'1,6%. És, a més, un sector molt atomitzat. Aproximadament un terç de les cooperatives singulars (i dels seus actius totals) correspon a les cooperatives de crèdit rural, mentre que la resta correspon a les cooperatives de crèdit mutu, els socis de les quals estan vinculats per l'exercici d'una mateixa professió o per pertànyer a una mateixa empresa.

El sector del crèdit cooperatiu s'estructura en tres nivells. A la base es troben les cooperatives singulars, els socis de les quals (usuaris i propietaris a la vegada) mantenen algun tipus de vincle comú. El segon nivell el formen les cooperatives centrals, unes 30 en total, que tenen com a membres a les cooperatives singulars. Ofereixen suport tècnic a les cooperatives associades en diferents àmbits (jurídic, comptable, financer, tecnològic...), en centralitzen alguns serveis i processos administratius i desenvolupen també una labor supervisora. A més, la legislació els ha encomanat la creació d'un fons de garantia de dipòsits per a les cooperatives afiliades, si bé sense estipular-ne la

cobertura, primes o tipus de protecció, amb la qual cosa s'està configurant un sistema de garantia molt heterogeni.

A la cúspide del sector es troben dos bancs cooperatius, BANCOOB i BANSICREDI, fundats a l'empara de la Resolució 2.193/95 que autoritza la creació d'aquest tipus particular de banc amb la participació exclusiva de cooperatives de crèdit singulars i centrals. El seu àmbit geogràfic d'actuació es restringeix als territoris on operen les cooperatives associades, a les quals presten serveis de naturalesa financera, operativa i d'assessorament, en gestionen la liquiditat i actuen com a cambres de compensació. Actualment, agrupen prop del 75% de les cooperatives.

Malgrat la seva poca rellevància dins del conjunt del sistema financer brasiler, el sector cooperatiu està mostrant un alt grau de dinamisme, no només per l'augment continuat en el nombre d'entitats operants (n'hi havia 946 a finals de 1994), sinó sobretot pel creixement del seu balanç mitjà, que s'ha multiplicat per set en el període comprès entre 1995 i 2000. Això s'ha traduït en progressius guanys de quota de mercat, que ha passat del 0,24% a finals de 1994 a l'actual 0,9%. Sens dubte, l'escenari d'estabilitat monetària ha estat molt positiu per al desenvolupament d'aquest tipus d'entitats.

1.1.5. Dimensió i concentració

El quadre 1.3 reprodueix el rànquing dels quinze primers conglomerats bancaris brasilers, entenent com a tals el conjunt d'entitats de naturalesa financera que consoliden els seus estats financers (i per tant no coincideix exactament amb el concepte de grup consolidat, més ampli perquè també inclou les participacions no financeres).

El rànquing mostra el protagonisme de les dues entitats de propietat pública federal, Banco do Brasil i CEF, que encapçalen la llista. Cal comentar que la Caixa Econômica Federal va ser objecte d'una important reestructuració financera a mitjan 2001, que va reduir en un 20% el volum del seu balanç. Malgrat això, conserva la segona posició del rànquing si bé a molt poca distància del primer grup privat, Bradesco.

Quadre 1.3

RÀNQUING DE GRUPS BANCARIS I CONCENTRACIÓ

A 31 de desembre de 2001

Conglomerat financer	Actius totals (milions d'euros)	Quota de mercat %
1 **Banco do Brasil**	80.014	15,5
2 **Caixa Econômica Federal**	49.103	9,5
3 **Bradesco**	46.071	8,9
4 **Itaú**	38.106	7,4
5 **Santander Banespa**	27.833	5,4
6 **Unibanco**	25.079	4,9
7 **ABN Amro**	15.566	3,0
8 **Safra**	14.700	2,9
9 **BankBoston**	12.486	2,4
10 **HSBC**	12.420	2,4
11 **Citibank**	10.779	2,1
12 **Nossa Caixa**	10.742	2,1
13 **Sudameris**	9.170	1,8
14 **BBA-Creditanstalt**	7.666	1,5
15 **BBVA**	6.093	1,2
Distribució dels 15 grups per propietat		
Pública	38,2%	
Privada nacional	36,0%	
Privada estrangera	25,8%	
Concentració respecte al total del sistema financer		
3 grups	34,0%	
5 grups	46,8%	
15 grups	71,0%	

Tipus de canvi aplicat: 1 euro = 2,06363 reals, a 31 de desembre de 2001.
(*) El rànquing mundial utilitzat és el que publica anualment la revista *The Banker*, mentre que el rànquing regional de referència és el que figura al capítol final d'aquest estudi. Es consideren els grups consolidats.
(**) Al final del primer trimestre del 2002, Itaú està negociant la compra del grup Sudameris, pertanyent al grup italià Intesa.
Fonts: Banc Central de Brasil, *The Banker* i elaboració pròpia.

D'entre aquests quinze grups, un 38,2% dels actius són de propietat pública, un 36% de propietat privada brasilera i un 25,8% estan controlats per capital estranger.

Si bé les entitats brasileres són per la seva dimensió líders en l'àmbit de l'Amèrica Llatina (sis grups bancaris brasilers figuren entre els deus pri-

Empleats	Oficines	Propietat	Posició en el rànquing (*)	
			Mundial	Amèrica Llatina
90.002	3.068	Pública federal	97	1
98.971	1.689	Pública federal	–	4
63.401	2.615	Privada nacional	135	2
50.355	2.182	Privada nacional	176	6
20.509	1.005	Privada estrangera	–	8
25.570	906	Privada nacional	233	9
25.050	810	Privada estrangera	–	14
3.917	78	Privada nacional	369	16
3.933	58	Privada estrangera	–	19
21.346	989	Privada estrangera	–	22
2.174	52	Privada estrangera	–	23
13.627	497	Pública estatal	–	24
6.502	295	Privada estrangera(**)	–	–
574	7	Privada nacional	–	–
6.260	443	Privada estrangera	–	–
46,9%	35,8%			
33,3%	39,4%			
19,8%	24,8%			
50,6%	42,9%			
64,9%	61,5%			
86,7%	85,5%			

mers de l'Amèrica Llatina, segons el rànquing que figura al capítol final d'aquest llibre), a escala mundial la seva dimensió és molt més modesta. En el rànquing mundial que anualment publica la revista *The Banker*, el Banco do Brasil ocupa el lloc 97 per volum d'actius consolidats, mentre que Bradesco se situa en la posició 135. Banco Itaú ocupa la posició 176.

D'altra banda, el mateix quadre 1.3 posa en relleu el considerable grau de concentració que hi ha al sector bancari brasiler, on els tres primers conglomerats aglutinen el 34% dels actius totals del sistema financer; els cinc primers, el 46,8%, i els 15 primers, el 71%. Cal també tenir en compte que el BNDES, que no figura en aquest rànquing per no ser una entitat de dipòsit, aglutina ell sol el 10,8% dels actius del sistema, la qual cosa augmenta encara més la concentració en el sistema financer brasiler.

1.1.6. Activitat desenvolupada

El quadre 1.4 reprodueix la composició del balanç dels diferents tipus d'entitats. El pes dels principals comptes d'actiu i de passiu constitueix així un indicador aproximat de l'activitat que realitzen i permet identificar-ne les diferències més bàsiques.

En general, la partida amb més significació dins de l'actiu és la cartera de valors, bàsicament títols públics, en detriment dels crèdits concedits a clients. I aquesta relació és més pronunciada en les entitats de naturalesa pública que en els bancs privats, ja siguin domèstics o estrangers, en els quals el pes la cartera de crèdits, tot i d'un nivell baix, és força superior.

Esment especial mereix l'actual estructura de balanç de la Caixa Econômica Federal: la seva cartera de crèdits és la que té un menor pes percentual sobre balanç d'entre les diferents categories bancàries, un 16,1%, mentre que a la fi del 2000, el percentatge era del 41,5%. La raó es troba en la reestructuració financera de la institució assumida pel govern federal a mitjan 2001, que va suposar donar de baixa bona part de la cartera de crèdits de la CEF, ja sigui mitjançant el seu traspàs a una empresa de gestió d'actius depenent del Tresor o pel seu bescanvi per deute del Tresor. Cal esmentar que, a causa de la seva condició d'entitat pertanyent al Sistema Financer de l'Habitatge (*Sistema Financeiro da Habitação – SFH*), bona part de la seva activitat creditícia està regulada.

En l'àmbit del passiu, la partida amb més pes correspon als dipòsits de clients, que representen el 35,2% dels recursos totals del sector bancari i dels quals la meitat són dipòsits a la vista i d'estalvi. Per categories, els bancs

Quadre 1.4

ESTRUCTURA DE BALANÇ PER CATEGORIA D'ENTITATS

A 31 de desembre de 2001, en percentatges

	Banco do Brasil	Caixa Econômica Federal	Altres bancs públics	Bancs privats nacionals	Bancs estran-gers	Coope-ratives	Total entitats de dipòsit	Bancs de desenvo-lupament i inversió
Tresoreria	3,9	0,5	0,9	2,4	2,0	12,1	**2,3**	0,3
Entitats financeres	10,1	31,3	15,3	16,8	17,3	9,2	**17,3**	48,3
Cartera de valors	43,1	42,3	54,5	37,7	34,0	28,5	**38,9**	20,0
Crèdits a clients	21,4	16,1	22,0	28,0	26,1	44,2	**24,9**	28,2
Immobles	1,4	1,6	1,4	1,3	1,0	2,0	**1,3**	0,1
Altres comptes d'actiu	20,1	8,2	5,9	13,8	19,6	4,0	**15,3**	3,1
Total actiu	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
Dipòsits de clients	39,5	68,4	56,0	32,2	19,6	57,3	**35,2**	8,1
Dèbits representats per títols	0,0	10,0	1,0	5,0	2,7	0,0	**3,8**	0,4
Entitats financeres	28,2	2,6	12,3	25,5	24,6	5,3	**22,2**	3,1
Recursos d'organismes oficials	12,2	3,7	9,1	10,9	15,0	6,1	**11,4**	25,8
Altres comptes de passiu	14,3	11,5	11,4	11,4	26,9	7,3	**16,5**	50,2
Recursos propis	5,8	3,8	10,2	15,0	11,2	24,0	**10,9**	12,4
Total passiu	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
Promemòria: Actiu = Passiu, en milions d'euros	*75.017*	*49.103*	*26.008*	*166.074*	*133.675*	*4.090*	***453.967***	*63.482*

Fonts: SISBACEN-Banc Central de Brasil i elaboració pròpia.

privats recorren més a l'emissió de títols i a finançaments interbancaris, mentre que les entitats públiques es financien en major mesura amb dipòsits de clients. En particular, els dipòsits de clients representen més del 68% del balanç de la Caixa Econômica Federal, prop del 60% dels quals són a la vista o d'estalvi. Això explica que, a la banda de l'actiu, el pes de les entitats financeres sigui relativament superior, ja que aquesta partida inclou els dipòsits al banc central mantinguts en compliment del coeficient de caixa.

Per la seva banda, les cooperatives de crèdit són les entitats més actives en la concessió de crèdits, activitat que només realitzen per als membres, dels quals capten la seva base de dipòsits, que representa el 57,3% del seu passiu.

Finalment, el quadre 1.4 també reflecteix l'estructura dels bancs d'inversió i dels bancs de desenvolupament (el BNDES acumula prop del 90% del balanç total d'aquest grup), malgrat no pertànyer pròpiament al sector bancari, ja que il·lustra la seva particular activitat. En aquest sentit, la major part del seu finançament prové d'organismes oficials nacionals i internacionals, ja que el BNDES és l'entitat gestora dels fons captats per diferents programes públics, els quals ha d'invertir en programes de desenvolupament econòmic. Així mateix, també rep recursos d'agències governamentals i organismes multilaterals (Banc Mundial, Banc Interamericà de Desenvolupament...) i els aplica a programes de crèdit a llarg termini que afavoreixin el desenvolupament del país, ja sigui directament o bé traspassant els fons a d'altres entitats bancàries que són les que concedeixen el crèdit al destinatari final. De fet, es pot dir que l'activitat del BNDES té lloc per mitjà del sector bancari, sense entrar-hi en competència.

D'altra banda, cal dir també que en els dos darrers anys els fons d'inversió s'han convertit en el principal instrument canalitzador de l'estalvi per part dels bancs, en part per eludir els elevats coeficients obligatoris que, com es veurà tot seguit, afecten els dipòsits comptabilitzats al balanç. Així, segons dades de l'associació brasilera de bancs, Febraban, els recursos captats mitjançant fons d'inversió representaven, a finals del 2001, més del 50% de la suma de dipòsits i fons.

La inversió institucional, una alternativa als dipòsits bancaris

Una part considerable de l'estalvi que es genera al Brasil es canalitza a través dels inversors institucionals, bàsicament fons d'inversió i fons de pensions.

La indústria dels fons de pensions existeix al Brasil des de mitjan dècada dels setanta i, a diferència d'altres països de l'Amèrica Llatina on s'ha desenvolupat un sistema privat de pensions de caràcter obligatori, els fons de pensions brasilers tenen un naturalesa volun-

tària i complementària del sistema públic de seguretat social. A finals de l'any 2000, els actius gestionats pels fons de pensions representaven el 13,5% del PIB nacional.

Quadre 1.5

INVERSORS INSTITUCIONALS AL BRASIL

Actius gestionats, en percentatge sobre el PIB. A desembre de cada any

	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Fons d'inversió	***9,9***	***13,3***	***12,5***	***14,3***	***20,0***	***26,9***
Fons de pensions	***9,4***	***9,8***	***10,7***	***10,8***	***13,5***	***13,5***
Dels quals: tancats	*8,9*	*9,2*	*10,0*	*9,9*	*12,0*	*11,9*
oberts	*0,5*	*0,6*	*0,7*	*0,9*	*1,5*	*1,6*

Nota: Cal tenir en compte que un important percentatge dels actius administrats pels fons de pensions està invertit en fons d'inversió.
Fonts: ABRAPP, ANAPP, Banc Central de Brasil, Comissão de Valores Mobiliários i elaboració pròpia.

*En aquest sistema de pensions complementari (*Sistema de Previdência Complementar*) coexisteixen dos tipus diferents de fons. Els que han conegut un major desenvolupament són els fons de pensions tancats (*Entidades Fechadas de Previdência Privada*) que estan constituïts com a organitzacions sense ànim de lucre, patrocinades pels empresaris i que cobreixen els treballadors d'una empresa o grup d'empreses. A la fi del 2000, hi havia 360 fons tancats patrocinats per un total de 2.333 companyies i que acumulaven una cartera d'inversions de 130.077 milions de reals. El 27% del mercat estava en mans de Previ, el fons de pensions del Banco do Brasil i segon accionista (amb un 13,7% del capital) d'aquest banc públic.*

*L'altra modalitat està integrada pels fons de pensions oberts (*Entidades Abertas de Previdência Privada*), gestionats per companyies d'assegurances i als quals es pot adherir qualsevol ciutadà. A finals del 2000, operaven al mercat 63 fons oberts, amb una cartera d'inversions de 17.142 milions de reals. Un sol fons, el del grup Bradesco, concentrava més de la meitat del mercat. Des de 1995, el patrimoni*

d'aquests fons s'ha multiplicat per cinc, com a conseqüència del nou marc macroeconòmic sorgit després de la implementació del Pla Real i caracteritzat per una major estabilitat.

Pel mateix motiu també han conegut un important desenvolupament els fons d'inversió, sorgits a finals de la dècada dels vuitanta, i que a finals del 2000, amb un patrimoni de prop de 300.000 milions de reals, representaven el 26,9% del PIB brasiler, mentre que el 1995 aquesta relació era del 9,9%. Actualment, Brasil és el país de l'Amèrica Llatina on la indústria dels fons d'inversió té més pes sobre el PIB; si bé cal precisar el paper que tenen els fons d'inversió en la intermediació dels recursos captats pels fons de pensions: a finals del 2000, prop de la meitat de la cartera total dels fons de pensions estava col·locada en fons d'inversió.

1.1.7. La internacionalització de la banca brasilera

L'anàlisi de balanç realitzada fins al moment no inclou el negoci generat per les sucursals dels bancs brasilers a l'exterior. Tanmateix, aquesta activitat és força reduïda, ja que només representa aproximadament el 4% dels actius totals del sector bancari. Les sucursals del Banco do Brasil a l'exterior concentren el 30% del actius de totes les sucursals a l'estranger, mentre que les dels tres primers grups privats nacionals en gestionen un altre 35%.

A finals de l'any 2001, i segons dades del banc central, 55 bancs brasilers tenien presència a l'exterior, mitjançant 89 sucursals d'implantació directa i 151 participacions en filials. El banc amb més projecció internacional és el Banco do Brasil, amb 39 sucursals i 13 filials. El segueixen el Banco Itaú, amb 2 sucursals i 25 participacions bancàries a l'estranger, i Unibanco, amb 2 sucursals i 19 filials.

Per zones geogràfiques, més del 47% de les implantacions via sucursals estan ubicades a les Illes Caiman i les Bahames, mentre que a d'altres

països de la regió llatinoamericana es localitza un altre 21% de les sucursals. Les participacions accionarials tenen una distribució semblant: Caiman, Bahames i Panamà en concentren un 50,5%, i l'Amèrica Llatina un 23,4%. D'altra banda, els principals bancs brasilers també compten amb una significativa implantació a dos dels principals centres financers mundials: Nova York i Londres.

1.1.8. Regulacions restrictives de l'activitat

L'activitat de la banca brasilera està molt regulada. D'una banda, pel que fa al **coeficient de caixa** que suporten les entitats, materialitzat en forma de dipòsits no remunerats al banc central. En aquest sentit, el quadre 1.6 presenta una evolució resumida de les reserves obligatòries sobre dipòsits des de la implantació del Pla Real. Efectivament, els percentatges són molt elevats, sobretot en relació als recursos a la vista, ja que es tracta d'un important instrument de política monetària per a la contenció de la inflació. Amb tot, s'observa una marcada tendència a la baixa, intensificada des de 1999, com a mesura per incentivar l'activitat creditícia lliure, si bé el setembre del 2001 el banc central va haver de restablir un coeficient del 10% sobre els dipòsits a termini (materialitzat en títols públics) per tal de reduir la liquiditat del siste-

Quadre 1.6

EVOLUCIÓ DEL COEFICIENT DE CAIXA

A 31 de desembre

	En percentatge sobre		
	Recursos a la vista	Dipòsits a termini	Dipòsits d'estalvi
Juny 1994	100	20	20
1994	90	27	30
1995	83	20	15
1996	78	20	15
1997	75	20	15
1998	75	20	15
1999	65	–	15
2000	45	–	15
2001	45	10	15

Fonts: Banc Central de Brasil i elaboració pròpia.

ma i fer front a la pressió sobre la moneda local. Pels mateixos motius, el juny del 2002 va tornar a elevar aquest tram del coeficient del 10% al 15%.

D'altra banda, bona part de la cartera de crèdits correspon a **operacions regulades**, destinades al finançament de determinats sectors considerats prioritaris (bàsicament crèdit rural i crèdit a l'habitatge), vinculades a certs tipus de recursos de menor cost (llibretes d'estalvi, recursos traspassats d'organismes oficials), i a tipus d'interès fixats legalment, en la seva major part.

En el cas del **crèdit a l'habitatge**, les entitats integrants del Sistema Financer de l'Habitatge – SFH (bàsicament la Caixa Econômica Federal, els multibancs amb cartera de crèdit immobiliari i les societats de crèdit immobiliari) han de destinar obligatòriament els saldos captats mitjançant llibretes d'estalvi (*cadernetas de poupança*, que ofereixen un tipus d'interès fixat legalment i gaudeixen de garantia pública) a la concessió de crèdits per a la compra d'habitatge segons uns percentatges establerts legalment. A mitjan 2001, aquests percentatges estaven fixats de la manera següent:

- Un 52% del saldo de les llibretes d'estalvi ha de destinar-se a crèdits en el marc de l'SFH, i per tant, en condicions estrictament regulades pel govern.
- Un 6,5% a finançaments d'habitatges a tipus de mercat.
- Un altre 6,5% a d'altres finançaments immobiliaris a tipus de mercat.
- Un 15% en dipòsits no remunerats al banc central en concepte de coeficient de caixa.

Les activitats vinculades al món rural constitueixen l'altra gran àrea destinatària de finançament regulat. A més dels recursos procedents de diversos fons i programes públics, les entitats bancàries han de destinar, com a mínim, el 25% dels seus dipòsits a finançar el **crèdit rural**. Els crèdits atorgats sobre la base de recursos controlats tenen fixat un tipus d'interès del 8,75%, o del 4% si pertanyen al Programa Nacional de Finançament Agrícola Familiar (PRONAF). El Banco do Brasil, present a totes les regions del país, és el principal agent financer i motor de l'agricultura nacional, responsable del 75% del crèdit rural concedit anualment.

Finalment, altres normes que limiten d'alguna manera l'activitat de les entitats bancàries al Brasil fan referència a:

• **Concentració de riscos.** A efectes de diversificació de riscos, la Resolució 2.474 del banc central estableix que el risc total assumit amb un únic client ha de representar, com a màxim, el 25% dels recursos propis de les institucions financeres.

• Compliment de l'**índex d'immobilització**, segons estableix la Resolució 2.669 del banc central. Aquest índex mesura la relació percentual entre l'actiu permanent i els recursos propis. El percentatge màxim està fixat actualment en el 70%, si bé hi ha establert un calendari de reducció (60% a partir de juny del 2002 i 50% a partir de desembre del mateix any). Cal tenir en compte que el concepte d'actiu permanent inclou l'immobilitzat financer, és a dir, les participacions en empreses de naturalesa no financera les quals, d'altra banda, han de ser autoritzades pel Banc Central de Brasil.

Aquest índex suposa, per tant, una evident limitació a la configuració de carteres industrials per part dels bancs brasilers. De fet, aquesta activitat és pràcticament exclusiva dels grans bancs privats i, sobretot, del grup Bradesco, que el març del 2000 va crear la societat Bradespar, participada directament pels accionistes del grup, a la qual el banc va traspassar la seva àmplia i diversificada cartera industrial per tal d'adaptar-se als nous límits sobre immobilitzat establerts per la legislació.

El crèdit lliure al Brasil

La regulació en matèria d'inversions obligatòries a què està sotmesa l'activitat de la banca al Brasil ha donat històricament poc marge a les entitats per a la realització d'operacions de crèdit lliure, i més si es tenen en compte els elevats tipus d'interès aplicats en aquestes operacions, que n'augmenten el risc de crèdit. Els alts tipus d'interès es justifiquen per la necessitat d'absorbir un alt cost administratiu derivat de les ineficiències en el procés de concessió de crèdits, per l'aplicació d'impostos indirectes sobre les operacions financeres i, sobretot, per la morositat que registra el sector. Les raons d'aquesta elevada morositat, a part de les merament conjunturals, presenten tam-

bé un important aspecte estructural. En aquest sentit, cal fer esment a la manca d'una cultura de crèdit (a causa del llarg període inflacionista) que no ha permès el desenvolupament d'instruments adequats per a l'anàlisi i el control del crèdit, i també a l'absència de mecanismes judicials adequats per obligar al pagament dels crèdits i a l'execució de garanties.

Com a referència, a finals del 2001 la taxa de morositat (calculada com el quocient entre els crèdits vençuts amb més de 90 dies transcorreguts des de la data de venciment i el volum total d'operacions de crèdit) se situava en un 7,2%. La morositat és més elevada en les entitats públiques (un 9,5%) que en les privades (un 6%).

D'altra banda, la preferència per les operacions de tresoreria en detriment de l'activitat creditícia que mostren les entitats bancàries és també una estratègia defensiva davant d'una conjuntura incerta.

Tanmateix, des de 1999 està tenint lloc una reducció dels tipus d'interès (i dels marges) aplicats a les operacions de crèdit lliure, i també un notable creixement d'aquest tipus d'operacions. La davallada està dirigida pel mateix Banc Central de Brasil que ha implementat diverses mesures (com ara la disminució dels coeficients de caixa i dels impostos indirectes aplicables a les operacions amb particulars), en un intent d'augmentar l'oferta de crèdit a l'economia i en el context de la lliure flotació del real esdevinguda el gener de 1999, que fa innecessària l'existència de tipus d'interès molt elevats com a únic instrument per equilibrar la balança de pagaments. D'altra banda, però, el procés de davallada dels tipus d'interès bàsics i dels coeficients de caixa també té els seus límits en l'estabilitat monetària, ja que l'actuació del Banc Central de Brasil està en tot moment condicionada per la consecució dels objectius d'inflació marcats pel govern.

El gràfic 1.3 reflecteix l'evolució del volum de crèdit lliure en el sistema financer brasiler i del marge mitjà aplicat a aquestes operacions. A desembre de 1998, el marge mitjà se situava en el 59% (el tipus anual

Gràfic 1.3

CRÈDIT LLIURE: VOLUM I MARGE APLICAT

Valors mensuals

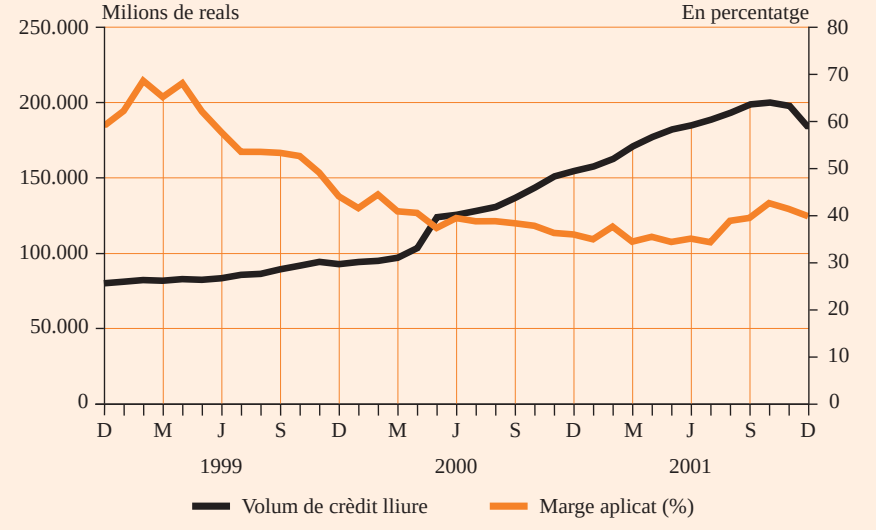

Fonts: Banc Central de Brasil i elaboració pròpia.

mitjà dels crèdits en el 85%), mentre que la cartera de crèdit lliure representava poc més del 30% de tot el crèdit concedit pel sistema financer. A desembre del 2001, el banc central avalua en un 39,9% el marge d'aquests tipus d'operacions: el tipus d'interès mitjà aplicat a les inversions és del 60,2% anual, mentre que el cost mitjà de referència dels recursos captats és del 20,3%. A la mateixa data, els crèdits concedits pel sistema financer brasiler que corresponen a operacions qualificades de lliures ja representen el 55% del total. El gener del 2001 s'havia assolit el tipus d'interès mitjà més baix aplicat a les operacions de crèdit (un 50,6%), amb un marge del 35,1%. Tanmateix, i segons mostra el gràfic 1.3, aquests indicadors es van començar a deteriorar al llarg del 2001 a causa d'un escenari macroeconòmic desfavorable que, entre altres conseqüències, va obligar el banc central a augmentar els tipus d'interès de referència (taxa Selic) i el coeficient de caixa obligatori.

1.1.9. Servei bancari

El quadre 1.7 permet quantificar el nivell de servei bancari al Brasil. Abans de tot, però, cal relativitzar aquesta qüestió: al Brasil, com a la resta de l'Amèrica Llatina, l'índex de bancarització és baix. De fet, segons dades de l'associació de bancs, Febraban, l'any 2001 hi havia al país 63,2 milions de comptes corrents per a una població total superior als 172 milions d'habitants. Segons això, i sense tenir en compte que una part dels clients bancaris pot tenir més d'un compte, la relació nombre de comptes i població total és del 37%. Si el càlcul només considera la població de 20 anys en amunt (el 61% de la població), la ràtio arriba al 59%.

A desembre del 2001, els bancs i caixes brasilers tenien obertes 16.841 oficines, entenent com a tals les dependències on desenvolupen totes les activitats per a les quals estan habilitats i que porten la seva pròpia comptabilitat. A més a més, però, les entitats bancàries brasileres tenen obertes al públic altres tipus de dependències amb serveis més limitats o dirigides a un públic concret, i que estan subordinades comptablement a una oficina del mateix municipi. Entre aquests altres punts de servei destaquen els PAB (*Postos de Atendimento Bancário*), que estan instal·lats en locals d'administracions públiques o d'empreses privades, a les quals presten de forma exclusiva els seus serveis, i també als seus empleats. Altres punts de servei, oberts en aquest cas al públic en general, són els PAP (*Postos de Arrecadação e Pagamentos*), en procés de desaparició, i els PAA (*Postos Avançados de Atendimento*), creats amb l'objectiu de fer arribar els serveis bancaris a municipis sense sucursals. Finalment, el punt de servei que més desenvolupament ha conegut en els darrers anys és l'anomenat PAE (*Posto de Atendimento Bancário Eletrônico*) on es presten una sèrie de serveis de manera automatitzada (reintegraments, pagaments, dipòsits, saldos, extractes, transferències i emissió de talonaris) i sense horari establert.

A la fi del 2001, el total d'altres punts de servei al client de bancs i caixes brasilers era de 25.087, dels quals 7.318 eren ubicats a empreses, 402 eren PAP, 619 eren PAA i 16.748 eren punts d'atenció automatitzada.

En matèria de servei bancari, una novetat recent ha estat introduïda per la Resolució 2.707 del Banc Central de Brasil, que faculta als bancs

Quadre 1.7

EL SERVEI BANCARI A BRASIL

A 31 de desembre

Xarxes de distribució i empleats	1994	1996	1998	2000	2001
Nombre d'oficines	17.400	16.583	16.002	16.396	**16.841**
Altres punts d'atenció al client	15.357	13.145	16.206	22.294	**25.087**
Dels quals:					
PAB	*10.125*	*6.268*	*7.211*	*6.562*	***7.318***
PAA	*0*	*0*	*334*	*582*	***619***
PAP	*1.786*	*1.340*	*942*	*697*	***402***
PAE	*3.446*	*5.537*	*7.719*	*14.453*	***16.748***
Terminals d'autoservei	n.d.	n.d.	89.829	108.401	**110.751**
Clients per Internet (en milions)	n.d.	n.d.	3,1	8,3	**13,0**
Clients per banca telefònica (en milions)	n.d.	n.d.	40,4	52,4	**57,4**
Nombre d'empleats	571.285	483.165	426.442	402.425	**400.802**
Ràtios de servei bancari	**1994**	**1996**	**1998**	**2000**	**2001**
Oficines per 10.000 habitants	1,1	1,0	1,0	1,0	**1,0**
Total punts d'atenció per 10.000 habitants	2,1	1,8	1,9	2,3	**2,4**
Empleats per 1.000 habitants	3,6	3,0	2,6	2,4	**2,3**
Empleats per punt d'atenció no automatitzat	19,5	20,0	17,4	16,6	**15,9**
Terminals d'autoservei per 10.000 habitants	n.d.	n.d.	5,4	6,4	**6,4**
% de municipis sense servei bancari	22,7	27,8	31,1	29,4	**29,7**
Promemòria: *Nombre d'habitants (en milers)*	*156.775*	*161.247*	*165.688*	*170.143*	***172.386***

n.d. = no disponible.
Fonts: Banc Central de Brasil, Febraban i elaboració pròpia.

comercials, multibancs i a la CEF a establir contractes amb empreses perquè aquestes es converteixin en corresponsals bancaris. Aquests corresponsals, si bé no poden obrir comptes, sí poden canalitzar-ne les sol·licituds d'obertura, a més de realitzar ingressos i reintegraments en tot tipus de comptes i fons d'inversió, entre d'altres serveis. Per a les entitats bancàries, les corresponsalies són un mitjà per augmentar la seva cobertura geogràfica sense incórrer en els elevats costos que implica el desenvolupament d'una xarxa pròpia de sucursals.

En aquest context, la CEF ja ha signat un conveni amb els establiments de loteries (8.596 en total i amb els quals ja hi mantenia un altre tipus de relació) perquè actuïn com a corresponsals, i el Banco do Brasil està signant acords amb diverses xarxes de supermercats en el mateix sentit. Per la seva banda, Bradesco va aconseguir, a mitjan 2001, l'acord de col·laboració exclusiva amb l'*Empresa Brasileira de Correios e Telégrafos*, amb la qual crearà el Banco Postal, que distribuirà els productes i serveis de Bradesco per mitjà de les aproximadament 5.500 oficines de correus del Brasil.

D'altra banda, a finals del 2001 la xarxa de terminals d'autoservei superava les 110.000 unitats. La xifra inclou tant els caixers automàtics com d'altres terminals només per a consultes.

La xarxa de distribució de la banca brasilera es completa amb els serveis de banca a distància, és a dir, banca telefònica (que compta amb més de 57 milions de clients a la fi del 2001) i banca per Internet, que amb 13 milions de clients té creixent protagonisme com a mitjà de relació bancària. Tots els grans bancs estan fent importants inversions en iniciatives relacionades amb la banca per Internet, àmbit en el qual mantenen una posició de lideratge a nivell internacional.

En conjunt, doncs, el nivell d'automatització de l'operativa bancària és notable: segons dades de Febraban, a la fi del 2001 gairebé el 73% de les transaccions bancàries es feien sense intervenció d'empleats.

Pel que fa a la relació entre el nombre d'oficines i el d'habitants cal dir que el nivell de penetració és molt baix, només hi ha 1 oficina per cada 10.000 habitants, ràtio que puja fins a 2,4 si es consideren a més la resta de punts d'atenció al client. D'altra banda, hi ha una certa variabilitat en funció de la regió considerada: la relació nombre d'oficines per cada 10.000 habitants oscil·la entre un mínim de 0,5 a la regió Nord-est i un màxim d'1,3 a la regió Sud.

En aquest tema, un altre indicador utilitzat al Brasil és el que mesura el percentatge de municipis sense oficina ni punt de servei bancari. A la fi del 2001, un 29,7% dels 5.654 municipis brasilers no tenien atenció bancària, percentatge que el 1994 era inferior, del 22,7%. Aquests municipis agrupen el 6% de la població total.

L'empitjorament de la cobertura s'explica tant per l'increment en el nombre de municipis (643 nous municipis en set anys) com per la reestructuració que ha sofert la banca en el passat recent, sobretot l'estatal, fet que, com es comenta amb detall en l'apartat 1.2, ha comportat la desaparició d'un nombre considerable d'entitats que precisament estaven ubicades en els estats amb menys presència bancària. En conjunt, tal i com mostra el quadre 1.7, des de 1994 la xifra d'oficines ha disminuït més d'un 3%, passant de 17.400 a 16.841 oficines en aquest període de set anys.

La manca de servei bancari tampoc té un repartiment equilibrat entre les grans regions brasileres. A la regió selvàtica del Nord, un 57% dels municipis no tenen cap oficina bancària, mentre que a la regió més poblada del Sud-est, els municipis sense servei bancari sols representen el 15,5% del total.

Més important ha estat la disminució en el nombre d'empleats bancaris. Des de finals de 1994, la xifra d'empleats del sector ha passat de 571.285 a 400.802, segons dades de l'associació bancària Febraban que utilitza com a font el Ministeri de Treball. Això representa una davallada de més de 170.000 empleats, un 30%, que s'explica en part per l'esmentat procés de reestructuració, que ha comportat una disminució en el nombre d'entitats bancàries arran d'operacions de fusió, absorció i liquidació. Altres causes de la retallada de les plantilles bancàries es troben en els processos de racionalització de serveis duts a terme per les entitats, en la subcontractació d'activitats i en la creixent automatització.

La disminució de les plantilles bancàries té la seva correspondència en l'evolució de la ràtio nombre d'empleats per 1.000 habitants, que en aquests set anys ha passat de 3,6 a 2,3. Així mateix, ha disminuït notablement la dotació mitjana de les oficines: el 1994, a una oficina bancària hi treballava una mitjana de 19,5 empleats. A la fi del 2001, la xifra era de 15,9.

1.1.10. Rendibilitat i solvència

El quadre 1.8 presenta el compte de resultats analític, expressat sobre actius totals mitjans, per a les diferents categories bancàries i per al conjunt del sector bancari. La informació només es refereix als exercicis 2001 i 2000

Quadre 1.8

COMPTE DE RESULTATS ANALÍTIC

En percentatge sobre actius mitjans

	Bancs públics	
	2000	2001
Ingressos financers	11,99	12,52
Despeses financeres	–7,69	–8,75
Marge financer	**4,30**	**3,77**
Operacions de canvi, net	0,44	0,74
Ingressos per prestació de serveis	2,27	2,62
Altres ingressos i despeses	0,58	0,45
Marge ordinari	**7,59**	**7,58**
Despeses d'explotació	–6,56	–6,88
De les quals, de personal	*–3,77*	*–3,87*
Marge d'explotació	**1,03**	**0,70**
Resultats de filials i participades	0,29	0,54
Provisions per a insolvències	–0,83	–1,83
Resultats extraordinaris	0,25	–0,07
Resultat abans d'impostos	**0,74**	**–0,66**
Impostos	–0,14	–0,24
Participacions en el benefici	–0,03	–0,03
Benefici net	**0,57**	**–0,93**
Altres indicadors de rendibilitat (en %)		
ROE (Resultat net / Recursos propis mitjans)	**11,5**	**–17,0**
Ràtio d'eficiència (Despeses d'explotació / Marge ordinari)	**86,4**	**90,8**

(*) A l'any 2000 no s'ha inclòs l'antic banc estatal Banespa, privatitzat pel govern federal el novembre del 2000 i adquirit en pública subhasta pel grup espanyol SCH. El 2000, aquest banc va presentar pèrdues de 2.086 milions de reals com a conseqüència dels sanejaments extraordinaris realitzats pel SCH en matèria de provisions, pensions i contingències fiscals. Per tant, la seva inclusió en el grup de bancs estrangers per al conjunt de l'any 2000 desvirtuaria l'anàlisi d'aquest grup d'entitats. Tanmateix, els resultats de Banespa sí que es consideren a nivell de sistema bancari total.
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades contingudes al document «50 Maiores Bancos» que figura a la web del Banco Central de Brasil.

ja que no es poden aportar dades homogènies per a exercicis anteriors, l'anàlisi de les quals, tanmateix, tampoc seria massa significativa a causa de l'alteració profunda que ha experimentat l'estructura del sector en la segona meitat dels noranta i que es descriu en detall a l'apartat 1.2. D'altra banda, en la mesura del possible, s'ha adaptat l'estructura del compte de resultats al model espanyol, si bé cal ser prudents a l'hora de fer anàlisis comparatives amb d'al-

Bancs privats domèstics		Bancs estrangers (*)		Total sistema bancari	
2000	2001	2000	2001	2000	2001
15,88	17,70	18,24	19,24	15,59	15,41
–10,53	–12,36	–14,55	–13,27	–10,78	–10,73
5,35	**5,34**	**3,69**	**5,97**	**4,81**	**4,68**
0,82	1,32	0,62	0,86	0,61	0,93
2,53	2,50	1,80	1,64	2,25	2,37
–0,01	0,28	2,32	0,07	0,57	0,32
8,69	**9,44**	**8,43**	**8,54**	**8,24**	**8,30**
–6,57	–6,34	–6,11	–5,84	–6,63	–6,50
–2,67	*–2,55*	*–2,60*	*–2,67*	*–3,27*	*–3,24*
2,12	**3,10**	**2,32**	**2,70**	**1,61**	**1,80**
1,07	0,96	0,15	0,32	0,53	0,60
–1,12	–1,52	–0,64	–1,02	–0,95	–1,57
0,27	0,18	0,02	0,05	0,17	0,03
2,34	**2,72**	**1,85**	**2,05**	**1,36**	**0,86**
–0,06	–0,15	–0,45	–0,12	–0,21	–0,19
–0,16	–0,22	–0,21	–0,20	–0,12	–0,12
2,12	**2,35**	**1,19**	**1,73**	**1,03**	**0,55**
18,9	**21,4**	**11,9**	**18,7**	**11,9**	**7,1**
75,6	**67,1**	**72,5**	**68,3**	**80,4**	**78,4**

tres països, ateses les possibles divergències derivades de regulacions i normes comptables diferents.

En general, cal referir-se als elevats marges financers que obtenen els bancs brasilers, com a conseqüència dels també amplis *spreads* aplicats a les operacions de crèdit, fet ja comentat a l'apartat 1.1.8. Els marges són més modestos en el cas de la banca pública la qual, com també s'ha vist, té més

protagonisme en la concessió de crèdits regulats. Així mateix, destaca la magnitud de les despeses d'explotació, que per al conjunt del sector representen el 6,5% dels actius mitjans, fet que, d'altra banda, dóna marge a futures millores d'eficiència i productivitat. En els dos exercicis reflectits al quadre també tenen un pes notable les dotacions per a insolvències, en part a causa de la normativa més estricta sobre comptabilització de la morositat i el seu provisionament que va entrar en vigor el març del 2000.

Els bancs privats domèstics constitueixen el grup amb millors ràtios de rendibilitat, amb un ROE que el 2001 va arribar al 21,4% de mitjana. La banca estrangera va assolir un també remarcable ROE del 18,7%. La comparació entre aquests dos grups mostra com la banca privada nacional obté marges ordinaris més elevats, gràcies sobretot al major pes de les comissions per prestacions de serveis, que permeten compensar unes despeses d'explotació també més elevades. Pel que fa a l'eficiència, les seves majors despeses d'explotació es traduïen el 2000 en una ràtio pitjor a l'assolida per la banca estrangera, si bé la situació s'ha invertit en l'exercici 2001 a causa principalment de la incidència positiva dels resultats per operacions de canvi en la banca nacional, fet, d'altra banda, de caire més conjuntural. Finalment, al compte de resultats de la banca privada domèstica també hi tenen un major pes els resultats per operacions amb la cartera de participades i filials.

Un comentari a part mereixen les entitats bancàries públiques. Les pèrdues enregistrades el 2001 corresponen exclusivament a la CEF que, tot i la reestructuració financera de què va ser objecte per part del Tresor, encara va haver d'efectuar un alt nivell de provisionament per complir amb les normes prudencials en vigor. Per la seva banda, el Banco do Brasil, l'altre gran banc públic, va obtenir el 2001 un ROE del 12,9%. Com a característiques més estructurals del compte de resultats de les entitats públiques destaquen el ja esmentat menor marge financer i unes despeses d'explotació relativament més elevades, amb la qual cosa la ràtio d'eficiència també assoleix uns nivells força més negatius i és indicativa dels problemes que encara arrossega la banca pública brasilera.

Finalment, també en relació amb la rendibilitat, el gràfic 1.4 reflecteix l'evolució de la participació relativa de les principals fonts ordinàries d'in-

Gràfic 1.4

INGRESSOS DEL SECTOR BANCARI BRASILER: EVOLUCIÓ PER NATURALESA

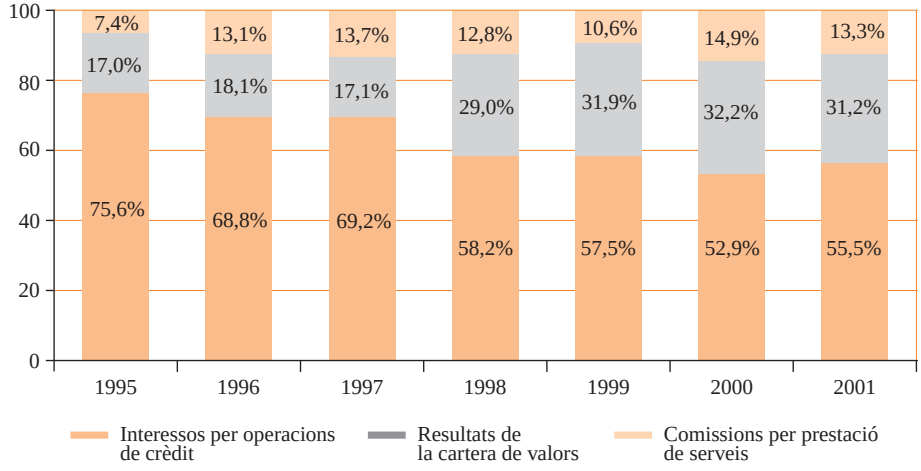

Fonts: SISBACEN - Banc Central de Brasil i elaboració pròpia.

gressos: interessos per operacions de crèdit, resultats de la cartera de valors i comissions per prestació de serveis. S'observa una participació decreixent dels ingressos derivats de la cartera de crèdit mentre augmenta la contribució de les comissions i, sobretot, de les operacions amb valors. Les claus per a la interpretació d'aquest comportament es troben a l'apartat següent, que fa un repàs a la història recent del sector bancari brasiler i als principals factors que l'han condicionat.

Pel que fa a la solvència, el quadre 1.4 que figura en un apartat anterior reflecteix l'alt nivell de capitalització que, en general, tenen les entitats bancàries brasileres, mesurat com a percentatge dels recursos propis sobre el total de balanç (sense ponderar). Així, aquest percentatge arriba al 15% en el cas dels bancs privats domèstics o a l'11,2% en el dels bancs estrangers. Les dues entitats federals són les que presenten un menor índex de capitalització.

De fet, aquesta elevada capitalització que caracteritza el sector és conseqüència del coeficient de solvència mínim exigit pel banc central a les enti-

tats supervisades, actualment fixat en l'11% (13% per a les cooperatives de crèdit). Cal recordar que el Comitè de Basilea recomana una ràtio mínima del 8%, calculada com a relació entre els recursos propis computables i els actius ponderats pel seu risc. Després del pla de reestructuració bancària del juny del 2001, dirigit als bancs federals que incomplien amb la ràtio de solvència (CEF, Banco do Brasil i Banco do Nordeste do Brasil), tots els bancs brasilers superen actualment el mínim exigit per la legislació del país. El coeficient mitjà se situava al voltant del 16,2%.

1.2. El Pla Real i els seus efectes sobre el sistema bancari

A l'apartat 1.1 s'ha presentat una descripció de l'estructura i dels principals trets que caracteritzen el sistema bancari brasiler en l'actualitat. Tanmateix, cal considerar aquesta situació com una fotografia en el marc d'un ampli procés de reestructuració que es va iniciar amb la implementació, el juliol de 1994, del pla d'estabilització econòmica conegut com Pla Real. Procés que, d'altra banda, encara no ha acabat.

En aquest sentit, el quadre 1.9 reflecteix els principals canvis estructurals esdevinguts al sistema bancari brasiler des de mitjan anys noranta. En general, s'observa una disminució de la capacitat del sistema. Així, s'ha produït una marcada reducció del nombre de bancs integrants del sector, que ha passat de 246 el juny de 1994 a 181 a finals del 2001, una reducció del 26%. També ha tingut lloc una disminució, moderada, en el nombre d'oficines i significativa en el cas dels empleats.

D'altra banda, és molt rellevant l'evolució de la participació dels diversos grups de propietat en el sector bancari. En el decurs d'aquest període, el sector ha evolucionat cap a una estructura on el segment privat és molt més fort i molt més internacionalitzat, en detriment de l'abans predominant sector públic. El quadre 1.9 posa de manifest aquest reforçament del sector bancari privat i, sobretot, de la banca estrangera al Brasil, que ha multiplicat per quatre la seva quota de mercat dins del sistema. Així mateix, s'observa que la presència de la banca pública, per quota de mercat, ha quedat pràcti-

Quadre 1.9

EVOLUCIÓ DEL SISTEMA BANCARI BRASILER

A 31 de desembre

	Nombre d'entitats			% actius totals		
	Juny 1994	2001	Variació	1994	2001	Variació
Bancs comercials i multibancs	**246**	**181**	**–65**	**84,8**	**88,3**	**3,5**
Banco do Brasil	1	1	0	18,3	16,5	–1,8
Altres bancs públics	29	13	–16	18,1	5,8	–12,3
Bancs privats	216	167	–49	48,4	66,0	17,6
Nacionals	*178*	*97*	*–81*	*41,2*	*36,6*	*–4,6*
Estrangers	*38*	*70*	*32*	*7,2*	*29,4*	*22,2*
Caixes	**2**	**1**	**–1**	**15,0**	**10,8**	**–4,2**
Cooperatives de crèdit	**912**	**1.306**	**394**	**0,2**	**0,9**	**0,7**
Total sistema bancari	**1.160**	**1.488**	**328**	**100,0**	**100,0**	
Altres indicadors						
Total oficines(*)				**17.400**	**16.841**	**–559**
Total empleats(*)				**571.285**	**400.802**	**–170.483**

(*) Multibancs, bancs comercials i CEF.
Fonts: Banc Central de Brasil, Febraban i elaboració pròpia.

cament reduïda al Banco do Brasil i a la CEF que, amb tot, continuen gestionant més del 27% de tots els actius del sector.

A continuació es descriuran les principals etapes que han marcat aquest procés de reforma del sistema bancari brasiler, el qual és conseqüència directa de l'estabilització econòmica aconseguida arran de la implementació del Pla Real. En particular, es farà especial èmfasi en les tres línies de reforma que s'acaben d'esmentar: el reforçament de la banca privada, la reestructuració/privatització de la banca pública i l'entrada de la banca estrangera.

1.2.1. El Pla Real

L'1 de juliol de 1994 va tenir lloc al Brasil el llançament del pla d'estabilització conegut com Pla Real, els principals objectius del qual eren el control de la inflació i el creixement econòmic sostingut. El Pla Real estava precedit pel fracàs de cinc plans anteriors implementats entre febrer de 1986

i gener de 1991. Tots aquests plans es caracteritzaven per un accentuat grau d'intervenció en l'economia, mitjançant la congelació de preus o la reducció de la liquiditat, i, en canvi, deixaven de banda les reformes de fons de l'economia brasilera.

Al contrari, el Pla Real està associat a la consolidació d'una sèrie de reformes econòmiques, com ara l'apertura exterior, la desregulació, la liberalització progressiva del tipus de canvi, la reestructuració financera i fiscal i el sanejament estructural dels comptes públics. Va comportar l'adopció del real com a nova moneda, en substitució del cruzeiro real, amb una cotització inicial fixada a la par amb el dòlar, i es va adoptar una política canviària fluctuant, si bé la cotització era controlada pel govern brasiler mitjançant un sistema de minibandes, dins de les quals només va permetre un lleugera i progressiva depreciació del real.

El fracàs dels cinc primers plans i l'èxit del Pla Real quant al control de la inflació queda ben palès en el gràfic 1.5.

Així mateix, en els anys posteriors a la implementació del pla d'estabilització, es va aconseguir un important ritme de creixement econòmic, que es va interrompre el 1998 a causa de les mesures adoptades per fer front a les conseqüències de la crisi dels mercats asiàtics de 1997. La situació es va agreujar poc després amb una altra crisi internacional, en aquest cas provocada per la moratòria dels pagaments del deute rus, enregistrant-se importants sortides de divises, caiguda de la borsa i, en general, manca de confiança en el futur del país.

Cal destacar que, a partir de la crisi internacional de 1997, la política econòmica es va orientar cap al manteniment de tipus d'interès elevats per tal de sostenir la cotització del real, que actuava com a suport (àncora canviària). Això suposava una important càrrega per a l'economia en desincentivar la inversió productiva.

El gener de 1999 va tenir lloc un altre gran canvi en la política econòmica brasilera, ja que el govern va autoritzar, després de cinquanta anys, la lliure flotació de la moneda. En poc temps, la cotització del real va experimentar una forta davallada, si bé després el tipus de canvi es va situar en una

Gràfic 1.5

INFLACIÓ MENSUAL. 1985-2001

En percentatge

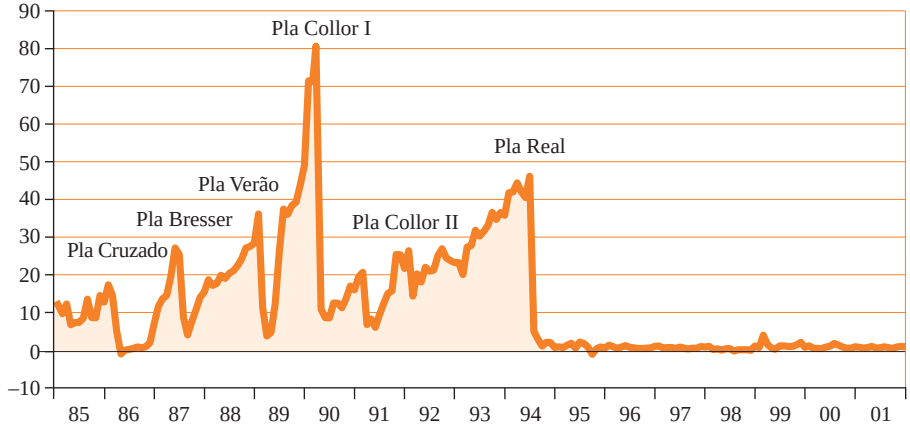

Fonts: Banc Central de Brasil i elaboració pròpia.

posició més equilibrada en relació amb les forces del mercat. La lliure fluctuació del real va evitar que el tipus d'interès continués sent l'instrument principal per garantir l'estabilitat en el tipus de canvi i el finançament exterior, encara que a partir d'aleshores s'utilitzarà per contenir les noves pressions inflacionistes.

L'evolució de l'economia brasilera després de la crisi canviària de començaments de 1999 va ser molt millor del que inicialment es preveia. L'èxit en el control de la inflació i en l'ajust pressupostari, el suport de l'FMI i la recuperació, en part, de la confiança perduda dels inversors estrangers van permetre una ràpida reducció dels tipus d'interès i un desenvolupament favorable de la majoria dels principals indicadors macroeconòmics.

El 2001, diversos factors, entre els quals l'agreujament de la crisi argentina, el racionament energètic al país i la desacceleració econòmica dels Estats Units, van contribuir a una nova desacceleració de l'economia brasilera i a un cert empitjorament dels principals indicadors econòmics.

Gràfic 1.6

EVOLUCIÓ INDICADORS ECONÒMICS

TAXA ANUAL DE CREIXEMENT DEL PIB

En percentatge

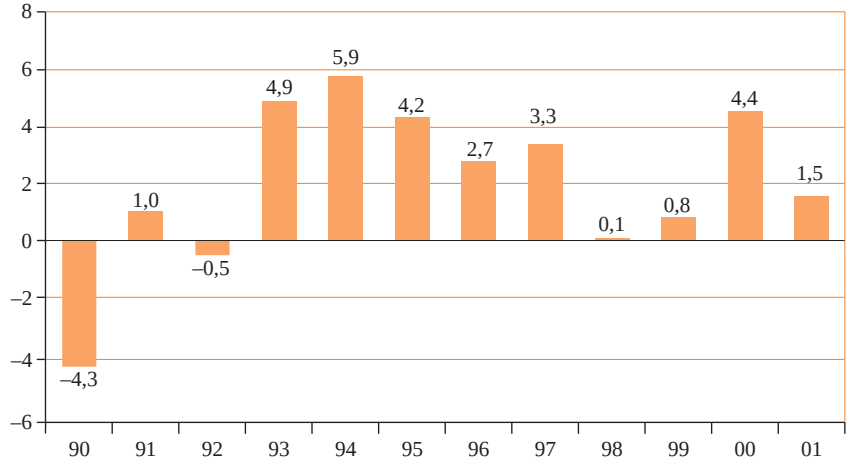

EVOLUCIÓ DEL TIPUS DE CANVI REAL/DÒLAR

Valors mensuals. Juny 1994 - Abril 2002

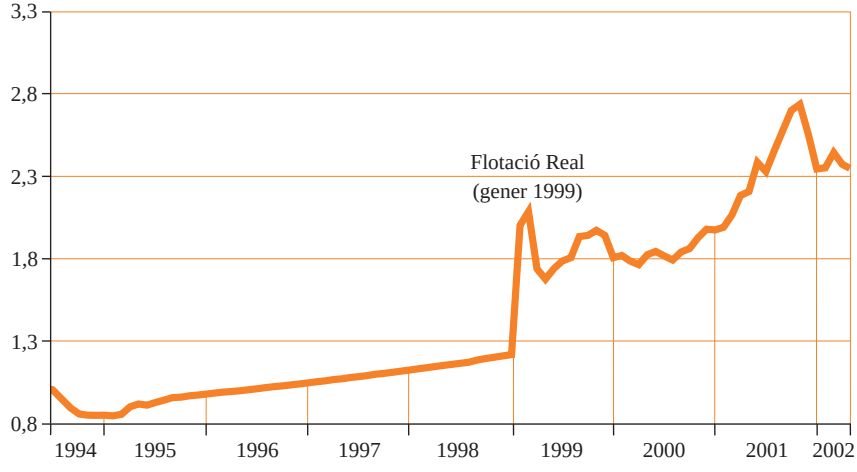

Gràfic 1.6 *(cont.)*

EVOLUCIÓ INDICADORS ECONÒMICS

EVOLUCIÓ DEL TIPUS D'INTERÈS. TAXA SELIC

En percentatge. Valors mensuals. Juliol 1994 - Març 2002

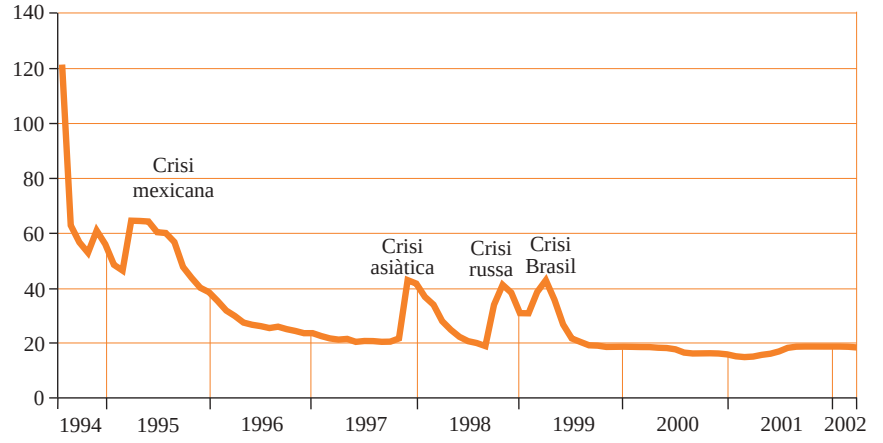

Fonts: Banc Central de Brasil i elaboració pròpia.

Els gràfics adjunts reflecteixen l'evolució dels tres indicadors esmentats (creixement del PIB, tipus de canvi i tipus d'interès) des de l'inici del Pla Real. Cal esmentar que la taxa Selic és la taxa d'intervenció del banc central en el mercat interbancari. Els interessos que han de pagar particulars i empreses pels crèdits són molt més elevats a causa dels alts diferencials aplicats pels bancs, si bé, com ja s'ha comentat, també estan en procés de davallada.

1.2.2. Situació prèvia al sector bancari

Per tal de comprendre la necessitat i l'abast de la reforma en curs del sistema bancari brasiler cal tenir ben present que el seu desenvolupament en les últimes dècades havia estat totalment condicionat per la incidència de la inflació en la gestió de les entitats bancàries. Aquestes s'havien adaptat perfectament a un entorn amb inflació alta, per la qual cosa bona part del benefici bancari procedia dels guanys inflacionaris, és a dir, dels guanys derivats

dels recursos sense cost (bàsicament dipòsits a la vista i recursos en situació transitòria) que s'invertien en deute públic a un tipus d'interès que es revisava diàriament. Per tal de captar el màxim de dipòsits, els bancs havien desenvolupat àmplies xarxes d'oficines i, per tant, les seves estructures eren altament ineficients, si bé els elevats costos operatius quedaven compensats pels també elevats guanys inflacionaris. D'altra banda, cal tenir en compte que, per tal d'optimitzar la gestió dels pagaments, els bancs brasilers estaven tecnològicament molt avançats. Lògicament, els bancs no comprometien els seus recursos en inversions a termini i, en general, havien perdut la capacitat per avaluar correctament els riscos i analitzar la rendibilitat de les inversions.

S'estima que entre els anys quaranta i principis dels noranta les transferències del sector no bancari al sector bancari en concepte de guanys inflacionaris representaven al voltant del 2% del PIB, en termes de mitjana anual. I, tal com il·lustra el quadre 1.10, en el període 1990-1993 van pujar fins al 4% del PIB del país, corresponent la major proporció als bancs públics. El 1995, ja només van representar un 0,1% del PIB.

La relació entre guanys inflacionaris i marge bàsic (definit com el marge d'intermediació més els ingressos per serveis) és també molt aclaridora de la forta dependència dels bancs brasilers a un entorn amb inflació alta, ja que entre 1990 i 1993 els guanys inflacionaris van representar una mitjana del 38,5% del marge bàsic.

Quadre 1.10

SITUACIÓ ABANS DEL PLA REAL

	Guanys inflacionaris			Despeses de personal	
	% s/PIB		% s/marge bàsic	% s/marge bàsic	
	Total bancs	Bancs públics	Total bancs	Bancs públics	Bancs privats
1990	4,0	2,6	35,7	64,4	32,4
1991	3,9	2,4	41,3	71,0	34,1
1992	4,0	2,3	41,9	115,7	31,5
1993	4,2	2,7	35,3	144,9	26,6
1994	2,0	1,3	20,4	96,4	23,5

Font: ANDIMA/IBGE: Sistema Financeiro - Uma análise a partir das Contas Nacionais 1990-1995.

A més, el quadre 1.10 aporta informació sobre la càrrega estructural que suportaven les entitats financeres i, en especial, els bancs estatals. En aquest sentit, la relació percentual entre les despeses de personal i el marge bàsic en els bancs públics va assolir nivells per sobre del 100% el 1992 i 1993. Pel que fa als bancs privats, aquesta proporció es va mantenir propera al 30% en el període esmentat.

Els bancs estatals eren doncs més vulnerables al nou entorn econòmic, vulnerabilitat que es veia incrementada per la seva relació amb els estats propietaris. Entre d'altres raons, la Constitució de 1988 va carregar els estats amb més responsabilitats de despesa pública sense atorgar-los noves fonts de finançament, amb la qual cosa els estats s'endeutaven cada vegada més amb els seus respectius bancs, per acabar presentant una situació de fallida, creant importants problemes de liquiditat als bancs estatals.

A nivell general, es pot concloure doncs que la transició des d'aquest context a un nou escenari d'estabilització macroeconòmica implicava per al sistema bancari brasiler l'assumpció de canvis profunds: els bancs haurien de readaptar la seva estructura administrativa per tal de reduir costos i haurien de desenvolupar noves activitats per tal d'aconseguir fonts d'ingressos que substituïssin els desapareguts guanys inflacionaris. D'altra banda, la solució a la problemàtica dels bancs estatals requeria també una prèvia reestructuració del dèficit pressupostari dels estats.

1.2.3. L'enfortiment del sector bancari: l'impacte del PROER i d'altres canvis legislatius i de supervisió bancària

Davant la pèrdua dels ingressos derivats de la inflació, la primera reacció de molts bancs va consistir en incrementar la seva activitat creditícia, quedant així posposats els necessaris canvis estructurals.

El crèdits concedits pel sector financer al sector privat van augmentar en prop del 60% durant el primer any del Pla Real. Aquest creixement va ser propiciat per un també molt fort increment dels dipòsits a la vista i a termini (un 165% i un 40%, respectivament, al llarg dels sis primers mesos del Pla

Real). I això malgrat que el Banc Central de Brasil, tot anticipant la reacció dels bancs, va augmentar de manera notable el coeficient de caixa a l'inici del Pla: d'un 40% a un 100% per als dipòsits a la vista, d'un 15% a un 30% per als dipòsits d'estalvi, i va establir un nou coeficient del 30% per als dipòsits a termini.

A partir del segon trimestre de 1995, l'economia brasilera va entrar en una fase de desacceleració i el sistema financer es va veure afectat per una forta contracció de la liquiditat ocasionada per les mesures econòmiques restrictives adoptades per fer front a l'impacte de la crisi mexicana de finals de 1994. Els crèdits dubtosos i morosos van créixer sobtadament, i van passar de representar un 7% del total de la inversió creditícia a desembre de 1994 a ser el 12,5% tan sols vuit mesos després. Aquest fet va empitjorar la situació financera dels bancs més vulnerables i, en general, va col·locar el sistema bancari en una situació de fragilitat creixent.

L'agost de 1995, la crisi del Banco Econômico va desencadenar un clima de preocupació per la solidesa del conjunt del sector bancari. El Banco Econômico era el vint-i-dosè banc en ser intervingut des de l'inici del Pla Real, però en aquest cas es tractava d'un dels deu grans bancs del país. El mes de novembre, la crisi d'un altre gran banc, el Banco Nacional, va agreujar encara més la sensació d'amenaça de crisi sistèmica en el sector. I, en conseqüència, aquell mateix mes el govern va introduir un important paquet de mesures destinades al sanejament i enfortiment del sistema financer, que es resumeixen en el requadre adjunt, entre les quals destaquen l'aprovació del Programa d'Estímul a la Reestructuració i a l'Enfortiment del Sistema Financer Nacional (PROER) i la creació d'un Fons de Garantia de Dipòsits de caràcter obligatori per a tots els bancs.

El PROER va ser concebut com un instrument per incentivar un procés de fusions, absorcions o canvis de propietat entre els bancs privats, bàsicament mitjançant la concessió de línies especials de crèdit i la flexibilització d'algunes normes operatives per a les entitats bancàries que s'adherissin al programa. L'objectiu del PROER, de caràcter essencialment preventiu, era garantir l'estabilitat del sistema i la protecció dels interessos del dipositants, procurant minimitzar el cost final per al Tresor i la societat.

El finançament del programa es va fer amb recursos procedents dels dipòsits obligatoris que totes les entitats bancàries havien d'aportar en compliment del coeficient de caixa, sense comprometre per tant el pressupost nacional.

En total, i segons es detalla al quadre 1.11, van ser cinc els bancs intervinguts pel Banc Central de Brasil, els actius dels quals van ser venuts a d'altres institucions amb fons del PROER. Segons dades del banc central, el cost inicial del PROER va ascendir a 16.800 milions de dòlars, dels quals 2.000 milions van ser recuperats posteriorment. El cost net equival a l'1,87% del PIB.

Quadre 1.11

ENTITATS BANCÀRIES PRIVADES TRANSFERIDES AMB FONS DEL PROER

Banc intervingut	Banc comprador dels actius i passius (*)
Banco Nacional	Unibanco – União de Bancos Brasileiros
Banco Econômico	Banco Excel
Banco Mercantil de Pernambuco	Banco Rural
Banco Banorte	Banco Bandeirantes
Banco Bamerindus do Brasil	HSBC

(*) La CEF va adquirir els immobles del Banco Econômico, Banco Banorte i Banco Bamerindus.
Font: Mendoça e Barreiros.

Tanmateix, cal tenir en compte que el procés d'ajust de la banca privada brasilera ha estat gestionat en gran mesura pel mateix sector privat, sense recurs a fons públics, i amb un paper rellevant de la banca estrangera, tal i com es comprovarà més endavant. El quadre 1.9 que figurava al començament de l'apartat 1.2 és, en aquest sentit, prou explícit: en el període comprès entre el 1994 i el 2001, els bancs privats de propietat nacional han passat de 178 a 97, i la seva quota de mercat per actius s'ha reduït en 4,6 punts percentuals. Els bancs privats de propietat estrangera, en canvi, han augmentat el seu pes de manera significativa.

Un nou marc legal per evitar una crisi general del sector bancari

A continuació es resumeix el contingut de les ***principals mesures aprovades pel govern brasiler el novembre de 1995*** *amb l'objectiu de fer desaparèixer el temor a una crisi bancària general que s'havia estès després de la crisi esdevinguda en dos dels grans bancs brasilers privats, el Banco Econômico i el Banco Nacional:*

• *Mesura Provisional 1.179. Estableix incentius fiscals en cas d'absorció d'entitats financeres amb problemes financers.*

• *Mesura Provisional 1.182. Amplia les atribucions del banc central perquè pugui dur a terme, de manera efectiva, les mesures preventives que cregui necessàries per garantir la solvència del sistema financer. En aquest sentit, autoritza el Banc Central de Brasil a expropiar el capital de control d'una entitat financera per després vendre'l mitjançant oferta pública si l'entitat en qüestió no accepta executar les recomanacions del banc supervisor en matèria de recapitalització, transferència de control o d'altres tipus de canvis organitzatius (fusions, absorcions, escissions, venda d'actius...). D'altra banda, estén la responsabilitat per mala gestió financera als accionistes amb capacitat de control, a més de la ja atribuïda als administradors de l'entitat.*

• *Resolució 2.208. Crea el PROER (Programa d'Estímul a la Reestructuració i a l'Enfortiment del Sistema Financer Nacional). Aquest programa estableix una línia especial de crèdit per finançar les reorganitzacions de tipus financer, administratiu o operatiu que impliquin la transmissió del control o la modificació de l'objecte social de l'entitat amb problemes. A més, autoritza les institucions que s'adhereixin al PROER a diferir les despeses derivades de la reestructuració fins a un període de deu anys, i les allibera temporalment de complir amb el coeficient de solvència (ràtio BIS).*

• Resolució 2.211. Crea un sistema de garantia de dipòsits, el Fundo Garantidor de Créditos (FGC), gestionat de forma privada i de caràcter obligatori per a tots els bancs. L'FGC estableix una garantia de fins a 20.000 reals per dipositant en cas d'intervenció, liquidació, fallida o estat d'insolvència en general esdevingut en qualsevol entitat financera després del Pla Real. El fons es nodreix amb una contribució del 0,025% sobre el saldo mensual dels comptes assegurats.

• Resolució 2.212. Estableix requisits molt més exigents pel que fa al capital inicial necessari per a la creació de nous bancs.

Altres mesures posteriors completen aquest marc regulador. Destaquen:

• Mesura Provisional 1.334, de març de 1996. Atribueix responsabilitat als auditors externs per les irregularitats comptables trobades en una entitat financera.

• Resolució 2.302, de juliol de 1996. Estableix requisits més exigents (de capital i d'informació) pel que fa a les sucursals bancàries a l'estranger.

• Resolució 2.303, de juliol de 1996. Autoritza el cobrament de comissions per la prestació de serveis.

• Mesura Provisional 1.514, d'agost de 1996 i normes posteriors. Crea el PROES (Programa d'Incentius per a la Reestructuració del Sistema Financer Públic Estatal), un programa que proporciona ajuda financera federal per a la reestructuració dels bancs estatals, condicionada, però, a la privatització d'aquestes entitats o bé a la seva liquidació o transformació en agències de foment.

• Resolució 2.390, de maig de 1997. Crea una Central de Risc de Crèdit, gestionada pel banc central.

• Resolució 2.399, de juny de 1997. Augmenta el coeficient de solvència del 8% al 10%. El novembre de 1997, la Circular 2.784 tor-

na a augmentar el coeficient del 10% a l'11%, amb un període d'adaptació fins a la fi de 1998.

• Resolució 2.544, de desembre de 1998. Obliga les entitats financeres a implementar uns sistemes mínims de control intern, segons els principis marcats pel Comitè de Basilea.

• Resolució 2.682 de desembre de 1999. Estableix nous criteris de classificació del risc de crèdit i nous nivells de provisions.

• Mesura Provisional de juny del 2001. Estableix el Programa d'Enfortiment dels Bancs Federals, amb l'objectiu d'adequar el seu volum de recursos propis a l'estructura de risc dels seus actius.

1.2.4. El procés de reestructuració de la banca pública

Ja s'ha comentat que la situació financera de la banca pública era força més precària que la de la banca privada, i que la necessària adaptació al nou entorn econòmic era més complexa a causa dels problemes específics d'aquest tipus d'entitats: gestió deficient, pobra qualitat dels actius, pèrdues creixents i, en el cas concret dels bancs estatals, excessiva concentració de risc amb els estats propietaris, la qual cosa vinculava el seu sanejament a un imprescindible programa d'ajust fiscal dels estats.

La reforma de la banca estatal: el programa PROES

Respecte del sector bancari públic estatal, el procés de reforma encara en curs es va iniciar l'agost de 1996 amb la Mesura Provisional 1.514, que va sentar les bases del programa de reestructuració de la banca estatal conegut com PROES (Programa d'Incentius per a la Reestructuració del Sistema Financer Públic Estatal), i que s'aniria desenvolupant i concretant amb diverses normes posteriors.

De fet, al llarg dels anys vuitanta ja s'havien adoptat diversos programes dirigits a sanejar el sector financer estatal, amb un cost que el Banc Central de Brasil estima en 30.000 milions de reals (valor de 1998), que tanmateix no van aconseguir acabar amb els desequilibris financers d'aquestes entitats. El PROES, a diferència dels programes anteriors, condicionava l'ajuda financera federal a la privatització o liquidació dels bancs estatals, o bé a la seva conversió en agències de foment, de naturalesa no bancària. El programa, per tant, pretenia reduir de manera efectiva la presència del sector públic estatal en l'àmbit bancari.

En concret, la reestructuració dels actius dels bancs estatals es va instrumentar mitjançant el canvi dels crèdits morosos concedits als estats-accionistes per títols del govern federal. Amb aquest arranjament, els governs estatals van passar a ser deutors del govern federal, i aquests deutes es van afegir als altres ja existents i es van renegociar segons les disposicions de la Llei 9.496, de 1997, que va implementar un programa d'ajust fiscal per als estats.

En línies generals, el PROES oferia tres opcions als estats:

• Traspassar la propietat del banc al govern federal, el qual es faria càrrec del seu sanejament per privatitzar-lo posteriorment o bé liquidar-lo.

• Sanejament del banc a càrrec de l'estat propietari, comptant amb el finançament del 100% per part del govern federal. El banc, però, havia de ser liquidat, privatitzat o transformat en una agència de foment. Les agències de foment són institucions no financeres, que no poden per tant captar dipòsits del públic ni emetre títols. La seva activitat consisteix en el finançament de capital fix i circulant associat a projectes d'interès per al país, amb recursos procedents dels pressupostos estatals i municipals, del BNDES o d'altres organismes nacionals o internacionals de desenvolupament. Estan supervisades pel Banc Central de Brasil.

• Sanejament realitzat per l'estat amb l'objectiu de mantenir-ne el funcionament i el control accionarial. En aquest cas, el govern federal només es faria càrrec del 50% del cost i l'estat s'havia de comprometre a gestionar el banc amb criteris comercials.

El quadre 1.12 resumeix els efectes del programa PROES sobre la banca estatal. En aquest sentit, cal destacar que d'un total de 40 institucions financeres de propietat estatal existents abans de la implementació del PROES (23 de les quals eren multibancs o bancs comercials), només 6 continuen fun-

Quadre 1.12

REESTRUCTURACIÓ DE LA BANCA ESTATAL EN EL MARC DEL PROES(*)

Entitat bancària	Estat	Data privatització	Entitat compradora	Preu adjudicació (milions de reals)
Bancs privatitzats pels seus respectius estats				
Banerj	Rio de Janeiro	Juny 97	Itaú	311,1
Credireal	Minas Gerais	Juliol 97	BCN(**)	127,3
Bemge	Minas Gerais	Setembre 98	Itaú	583,0
Bandepe	Pernambuco	Novembre 98	ABN-Amro	182,9
Baneb	Bahia	Juny 99	Bradesco	260,0
Banestado	Paraná	Octubre 00	Itaú	1.625,0
Paraiban	Paraíba	Novembre 01	ABN-Amro	76,5
Bancs privatitzats pel govern federal				
Banespa	São Paulo	Novembre 00	SCH	7.050,0
BEG	Goiás	Desembre 01	Itaú	665,0
BEA	Amazonas	Gener 02	Bradesco	182,9
Bancs federalitzats pendents de privatització				
BEC	Ceará			
BEM	Maranhão			
BEP	Piauí			
BESC	Santa Catarina			
Bancs reestructurats pels seus estats i en funcionament				
Banestes	Espírito Santo			
Banpará	Pará			
Banrisul	Rio Grande do Sul			
Banco Nossa Caixa	São Paulo			
Bansese	Sergipe			
Bancs que no han participat al PROES				
BRB	Distrito Federal			
A més, 10 entitats bancàries estatals s'han liquidat i unes altres 9 s'han convertit en agències de foment (la majoria, antics bancs de desenvolupament)				

(*) Tots els bancs que apareixen al quadre pertanyen a la categoria de multibancs o bancs comercials.
(**) Comprat per Bradesco l'octubre de 1997.
Fonts: FMI, Banc Central de Brasil i elaboració pròpia.

cionant com a bancs estatals. De la resta, 7 bancs han estat sanejats i privatitzats pels seus respectius estats, 7 més van passar a ser propietat federal per ser privatitzats en el futur (3 ja ho han estat), 10 entitats s'han liquidat, 9 han optat per convertir-se en agències de foment i un banc de desenvolupament no s'ha acollit al programa.

La disminució del nombre d'entitats té correspondència amb una important reducció de la seva quota de mercat, ja que la participació dels bancs estatals en els actius totals del sector bancari ha passat d'un 20,1% a finals de 1995 a només un 3,9% a finals de l'any 2001.

S'ha estimat que el sanejament del sector financer estatal ha exigit l'emissió de títols públics federals per import de 48.000 milions de dòlars (aproximadament el 6% del PIB), gairebé tres vegades el cost brut del PROER. Cal tenir en compte que els ingressos procedents de les privatitzacions es destinen a amortitzar el deute reestructurat dels estats.

El sanejament de la banca federal

Molt més recent és el pla de reestructuració del sector públic federal. El juny del 2001, el ministre d'Hisenda del Brasil va anunciar un paquet de mesures destinades a augmentar la solvència de quatre bancs propietat del govern federal: el Banco do Brasil, la Caixa Econômica Federal, el Banco do Nordeste i el Banco da Amazônia, aquests dos últims de caràcter regional i de dimensions molt més reduïdes (entre els dos sumen aproximadament 6.200 milions d'euros en actius).

Aquesta tercera fase del procés de reestructuració del sector bancari pretenia reconduir l'estat patrimonial de les entitats federals a les exigències legals en matèria de capital mínim, calculat segons les recomanacions del Comitè de Basilea, respecte de les quals es trobaven en situació d'incompliment.

Una exhaustiva inspecció d'aquestes entitats realitzada pel Banc Central de Brasil va constatar l'existència d'un important volum de crèdits a llarg termini de baixa remuneració i/o difícil recuperació, en relació als quals s'haurien d'incrementar els nivells de provisionament i, també, les exigències

de capital, a causa del seu elevat risc. Es tractava bàsicament de crèdits a l'habitatge, al sector agrícola, a petits productors i a programes de desenvolupament regional, que derivaven del vessant social de l'activitat d'aquestes entitats i que en molts casos eren més aviat assimilables a subsidis.

El pla de reestructuració dels bancs federals incloïa tres tipus de mesures bàsiques que pretenien, d'una banda, augmentar el volum de recursos propis i, d'altra, reestructurar i/o reduir els actius del balanç per tal de minorar-ne el risc i, per tant, el consum de recursos propis. En grans trets, aquestes mesures eren:

• Traspàs de part d'aquests crèdits al Tresor Nacional i a una empresa de gestió d'actius de nova creació, que no ha de complir amb les exigències en matèria de provisions i de capital aplicables a les entitats financeres en no tenir aquesta naturalesa. En particular, aquesta societat va rebre 27.000 milions de reals en concepte de crèdits a l'habitatge que estaven al balanç de la Caixa Econômica Federal.

• Permuta d'actius de poca liquiditat i baixa remuneració, que estaven al balanç d'aquestes entitats, per d'altres actius més líquids i remunerats a tipus de mercat. En concret, en el balanç del Banco do Brasil van ser substituïts 12.500 milions de reals representatius de crèdits agrícoles i títols de deute extern (que havien sofert una important depreciació) per títols de deute intern emesos pel Tresor Nacional. També a la Caixa Econômica es van realitzar operacions d'aquesta naturalesa per import superior als 24.000 milions de reals.

• Injecció de capital nou, per un import total de 12.500 milions de reals (aproximadament 6.000 milions d'euros al canvi de finals de juny del 2001) en tres de les quatre entitats. En particular, 9.300 milions de reals van ser destinats a la Caixa Econômica Federal, que era l'entitat amb més dèficit de recursos propis de les quatre (la seva ràtio BIS no arribava al 5%, mentre el mínim exigit per la legislació brasilera és de l'11%).

El Banco do Brasil és l'única entitat del grup que no va ser capitalitzada en el marc d'aquest programa perquè ja va rebre una injecció de capital per part del govern federal el 1997, per import de 8.000 milions de reals.

Segons va anunciar el ministre d'Hisenda, el pla implicaria inicialment un increment del deute intern equivalent a l'1% del PIB (aproximadament 12.500 milions de reals). Tanmateix, el cost final hauria de tenir en compte l'evolució dels tipus d'interès i el nivell de recuperació dels actius traspassats o bé assumits pel Tresor. Una altra conseqüència visible de l'ajust va ser la reducció en un 30% del balanç de la Caixa Econômica Federal.

A diferència del pla de sanejament de la banca estatal, l'objectiu d'aquest ajust patrimonial no era la privatització dels bancs federals. Es tractava, en canvi, d'assegurar que aquestes entitats estiguessin preparades per competir com bancs comercials (i gestionades amb estrictes criteris de mercat), sense abandonar la seva missió de foment del desenvolupament econòmic i social del país, que hauran de dur a terme també de manera eficient. I, a nivell general, es tractava de millorar la imatge de solvència del conjunt del sector bancari brasiler, imatge que estava compromesa pel fet que les dues primeres institucions financeres del país (i de l'Amèrica Llatina) no complien amb els estàndards internacionals de capital.

1.2.5. L'entrada de la banca estrangera

La promulgació de la Constitució de 1988 va introduir un nou règim legal molt restrictiu pel que fa a l'entrada de capital estranger al sistema financer. De fet, en prohibia l'augment, si bé una disposició transitòria deixava una porta oberta a la possibilitat d'accés, en preveure que es podria autoritzar l'entrada d'entitats bancàries estrangeres com a conseqüència d'acords internacionals, de l'aplicació del principi de reciprocitat i en els casos en què el govern jutgés d'interès nacional.

Precisament aquesta darrera opció va ser l'adduïda a l'Exposició de Motius núm. 311 aprovada del president de la República l'agost de 1995, en el context ja comentat de fragilitat creixent del sistema bancari. L'esmentada decisió presidencial qualifica l'entrada o l'increment de la participació de bancs estrangers al Brasil com a assumpte d'interès nacional, i ho justifica amb tres arguments principals:

• Perquè augmentaria la solidesa patrimonial del sistema bancari brasiler i, per tant, la seva capacitat d'absorbir l'impacte de turbulències procedents de l'entorn macroeconòmic.

• Perquè ajudaria a la reestructuració del sistema bancari domèstic, en permetre la participació estrangera en la recapitalització de bancs privats nacionals i en el procés de privatització de la banca pública.

• Perquè contribuiria a modernitzar el sistema bancari domèstic, amb l'oferta de més serveis i de productes més sofisticats, noves tècniques de gestió i noves tecnologies i, en definitiva, més competitivitat en el sector, que hauria de redundar en una disminució dels marges i en un increment de l'activitat inversora a l'economia.

Tres mesos després, la Resolució 2.212 eliminava el requisit que el capital mínim d'un banc estranger fos el doble de l'exigit a un banc domèstic.

L'interès dels grups estrangers per entrar al sistema bancari brasiler es va posar aviat de manifest. El grup cooperatiu holandès Rabobank va ser el primer d'aconseguir l'autorització per establir un banc al Brasil el mateix mes d'agost de 1995, i el mateix any també la va obtenir el Banco Comercial Uruguai. El 1996 van ser autoritzats 5 nous bancs i 13 més el 1997. Cal destacar l'entrada del grup britànic HSBC, el març de 1997, mitjançant la compra del banc Bamerindus amb fons del PROER, operació que el va convertir en el primer banc estranger del sector, tant per volum d'actius com per xarxa d'oficines. A més, es tracta del primer cop en la història del país que la fallida d'un gran banc domèstic es resol mitjançant la seva venda a capital estranger. Aquesta posició de lideratge es va mantenir fins a finals de 1998, quan va agafar el relleu el grup holandès ABN-Amro amb la compra del Banco Real i del banc estatal de Pernambuco-Bandepe. Finalment, l'adjudicació en subhasta al grup Santander Central Hispano de l'antic banc estatal de São Paulo, Banespa, el novembre del 2000, ha convertit al banc espanyol en l'actual primer grup estranger del sector bancari brasiler i el cinquè grup bancari, per darrere del Banco Itaú. El quadre 1.13 relaciona les principals operacions d'adquisició de bancs brasilers per part de capital estranger.

Quadre 1.13

ENTRADA DE CAPITAL ESTRANGER

Operacions d'adquisició més significatives

Any	Grup estranger comprador	Banc brasiler adquirit	Observacions
1997	HSBC	Banco Bamerindus	Recursos PROER
	Banco Santander	B. Geral do Comercio	
	Banco Inter-Atlântico(*)	B. Boavista	(*) Controlat per B. Espírito Santo i Crédit Agricole. El 2000, s'ha incorporat al Grup Bradesco
	Banco Santander	B. do Noroeste	
1998	Grupo Sudameris(*)	Banco América do Sul	(*) Banca Commerciale Italiana. El 2002 es negocia la seva incorporació al grup Itaú
	Caixa Geral Depositos	B. Bandeirantes(*)	(*) El 2000, s'ha incorporat al grup Unibanco
	BBV	B. Excel-Econômico	
	ABN-Amro	Banco Real	
	ABN-Amro	Bandepe	Banc estatal privatitzat
2000	SCH	B. Bozano, Simonsen	
	SCH	Banco Meridional	
	SCH	Banespa	Banc estatal privatitzat

Font: Elaboració pròpia.

D'altra banda, el quadre 1.14 resumeix l'impacte quantitatiu de la penetració de la banca estrangera en el sistema bancari brasiler durant el període 1995-2001. S'observa una reducció del nombre de sucursals directes implantades al Brasil, que s'explica pel fet que aquestes sucursals només poden adoptar la forma de banc comercial i tenen, per tant, limitada la seva activitat. En canvi, es comprova el gran creixement dels bancs filials, que han passat de 20 a 60, mentre que la quota de mercat es multiplicava per quatre. Encara més significatiu és l'increment de les xarxes d'oficines propietat de la banca estrangera, que actualment representen el 22,7% del total del sistema i és 10 vegades superior a l'existent abans del canvi d'actitud governamental davant de l'entrada de capital estranger al sector. Tanmateix, cal tenir en compte que quatre grups bancaris (SCH, HSBC, ABN-Amro i BBVA) tenen

Quadre 1.14

EVOLUCIÓ DE LA PRESÈNCIA DE LA BANCA ESTRANGERA AL BRASIL

A 31 de desembre

	Nombre d'entitats			Nombre d'oficines			Quota de mercat s/actius, %		
	1994	1998	2001	1994	1998	2001	1994	1998	2001
Sucursals	17	16	10	n.d.	n.d.	18	2,5	2,2	3,0
Bancs sota control estranger	20	44	60	n.d.	n.d.	3.811	4,7	16,2	26,4
Total bancs estrangers (1)	**37**	**60**	**70**	**378**	**2.395**	**3.829**	**7,2**	**18,4**	**29,4**
Total entitats bancàries(*) (2)	**246**	**203**	**182**	**17.400**	**16.002**	**16.841**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
% (1) / (2)	**15,0**	**29,6**	**38,5**	**2,2**	**15,0**	**22,7**			

(*) No inclou les cooperatives en el cas del nombre d'entitats i d'oficines.
n.d. = no disponible.
Fonts: Banc Central de Brasil i elaboració pròpia.

gairebé el 86% de totes les oficines de la banca estrangera. L'activitat de banca minorista està, doncs, concentrada en uns pocs bancs, mentre que bona part de la banca estrangera instal·lada al Brasil desenvolupa activitats de banca majorista i de negocis, sobretot la banca nord-americana (grups brasilers Citibank, BankBoston, Chase).

A nivell qualitatiu, a part de proporcionar més solidesa al sistema financer brasiler, la banca estrangera està aportant una tecnologia i uns processos més sofisticats i eficients, la qual cosa ha representat per als bancs domèstics un revulsiu per emprendre també les millores necessàries que augmentin la seva eficiència. Cal tenir en compte, tanmateix, que l'adquisició d'entitats autòctones en funcionament comporta per a l'entitat compradora un considerable i llarg esforç de reorganització, sobretot si el banc presentava grans mancances en rendibilitat i eficiència. Per això encara és aviat per valorar plenament els efectes de l'entrada de capital estranger en el sector bancari brasiler.

Amb tot, l'entrada de la banca estrangera no ha comportat, com s'argumentava, una davallada dels preus de productes i serveis. De fet, la reducció dels marges està més lligada amb la disminució del risc de les entitats bancàries, que, al seu torn, depèn en major mesura d'una davallada dels tipus

d'interès bàsics i de la morositat que no de l'augment de la pressió competitiva. Els analistes del sector comenten que els bancs estrangers competeixen sobretot mitjançant la projecció d'una imatge d'experiència, tradició i solidesa i que, pel que fa a l'activitat, sembla que més aviat s'han adaptat als usos, costums i marges de la banca domèstica.

Finalment, cal també destacar que la banca estrangera ha contribuït efectivament al procés de reestructuració del sistema, ja que, com s'ha comentat, s'ha fet càrrec d'entitats amb seriosos problemes i ha participat en les privatitzacions de bancs estatals. Tanmateix, no és menys cert que els grans grups privats domèstics, (Bradesco, Itaú i Unibanco) també han participat activament en aquest procés i han adquirit nombrosos bancs que han anat enfortint les seves posicions. Per això, i a diferència del que ha succeït en d'altres països del continent, la gran banca privada domèstica brasilera continua mantenint una posició de predomini dins del sector.

1.3. Resum de tendències i perspectives de futur

La banca domèstica manté el lideratge en el sector, on l'activitat desenvolupada per les entitats financeres dista encara del model d'intermediació financera tradicional.

De l'anàlisi de la història recent i de la situació actual del sector bancari al Brasil destaca el fet que durant molts anys, i com a conseqüència del llarg període d'hiperinflació, elevats tipus d'interès i excessiva despesa pública, la més important i fàcil font d'ingressos per als bancs brasilers era la inversió en deute públic –remunerat a tipus d'interès lucratius amb renovació diària–, que es finançava mitjançant la captació de dipòsits a la vista i d'altres fons no remunerats. El crèdit al sector privat o la inversió en títols privats eren activitats amb molt més risc, però no per això molt més rendibles que la mera negociació de títols públics. Molts bancs es van crear amb l'únic objectiu d'invertir en deute públic.

L'èxit en la lluita contra la inflació que va suposar el Pla Real, implementat a mitjan 1994, va canviar dràsticament l'escenari i ben aviat es van posar de manifest les carències de gestió i els excessius costos operatius que

suportaven la majoria de les entitats bancàries. A més, la situació es va aguditzar amb la repercussió de la crisi de Mèxic de 1995, a la qual el govern federal va respondre amb una política monetària restrictiva i amb la pujada dels tipus d'interès a nivells molts elevats. Aquest fet va interrompre la represa de l'activitat creditícia per part de les entitats bancàries i va afegir la morositat a la llista de deficiències que estaven minant la solvència del sector.

La fragilitat creixent del sector va forçar el govern a prendre ràpides i àmplies mesures per tal d'evitar una crisi bancària general. Mesures que cobrien tant el sanejament de les entitats, com l'adopció de normes prudencials més estrictes, i també el reforçament de les atribucions del banc central en matèria de supervisió bancària. És en aquest context que el govern va optar per donar llum verda a l'entrada de capital estranger en el sector, si bé aquesta decisió no s'ha d'interpretar com una liberalització pròpiament dita, ja que les autoritzacions es concedien, i encara es concedeixen, cas per cas.

Les expectatives creades amb l'entrada de capital estranger només s'han acomplert parcialment. En aquest sentit, no hi ha dubte que els bancs estrangers han contribuït a augmentar la solvència del sector gràcies a la seva participació en operacions de compra d'entitats amb problemes. També sembla que estan aportant una major eficiència en la gestió. Tanmateix, el seu paper com a agents impulsors de la competitivitat i de la innovació financera en el sector i, en especial, del crèdit al sector privat és més qüestionable. De fet, s'ha vist que, a nivell d'estructura de balanç, la cartera de crèdits de la banca privada domèstica té més pes relatiu que la dels bancs estrangers. I, pel que fa al compte de resultats, s'ha comprovat com els ingressos per prestació de serveis tenen també una major significació en el cas dels bancs privats domèstics. La impressió és que els bancs estrangers més aviat s'han adaptat a les oportunitats que els oferien els mercats locals en lloc de crear-ne de noves, si bé també cal tenir en compte que, fins al moment, han estat força ocupats en la reorganització dels bancs que han comprat i que la conjuntura econòmica, marcada per la inestabilitat internacional i el seu impacte sobre els tipus d'interès, tampoc hi ha contribuït.

L'expansió del mercat del crèdit depèn en major mesura d'altres factors més estructurals, que incideixen en els alts marges que les entitats ban-

càries apliquen a les seves operacions de crèdit de caràcter lliure. En aquest sentit, el govern, a través del Banc Central de Brasil, està impulsant des de mitjan 1999 la implementació d'un programa per abaratir i augmentar l'oferta de crèdit a l'economia brasilera, que contempla un paquet de mesures en molts casos relacionades amb una certa desregulació de l'activitat dels bancs (disminució dels coeficients obligatoris, dels impostos indirectes que graven l'activitat bancària, dels finançaments obligatoris...). Des d'aleshores, l'oferta de crèdit no regulat s'ha duplicat i els tipus d'interès aplicats s'han reduït de forma notable, si bé continuen sent molt alts en comparació amb els estàndards internacionals (a finals del 2001, el tipus mitjà aplicat era del 60%, amb un marge pròxim al 40%).

En general, l'excessiva regulació que suporta el sector bancari brasiler constitueix encara una càrrega per al seu desenvolupament efectiu. En el passat recent, l'acció reguladora sobre el sector s'ha centrat en incrementar-ne la solidesa i ajudar-lo a resistir l'impacte de les inestabilitats pròpies dels països emergents. L'entrada en funcionament, l'abril del 2002, d'un nou sistema de compensació bancària en temps real (*Sistema de Pagamentos Brasileiro – SPB*), molt més segur, eficient i ràpid que l'anterior, ha suposat un pas important en aquest recorregut cap a la modernització del sistema bancari brasiler. Una última etapa d'aquest procés hauria de tenir un caire més desregulador, amb l'objectiu d'afavorir la competència segons les normes del lliure mercat i una major orientació al client. En el mateix sentit, els bancs brasilers haurien d'abandonar definitivament el seu rol principal d'inversors en deute públic per convertir-se en autèntics intermediaris financers.

Un altre tema pendent de màxima importància per al futur del sector és la reformulació del seu marc global regulador amb rang de llei. Aquesta tasca s'ha anat ajornant des de la promulgació de la Constitució de 1988 (que en el seu article 192 establia les bases d'una reforma del sistema financer), per motius bàsicament polítics. Sembla que l'aprovació d'una esmena constitucional (PEC 53/99) a l'esmentat article, actualment en la fase final del tràmit parlamentari, obrirà les portes a l'esperat nou marc legislatiu. També possibilitarà que el Banc Central de Brasil assoleixi un estatus d'independència envers el poder executiu, imprescindible per consolidar totes les reformes

implementades fins al moment en el sector financer, i sobretot en vista a les eleccions presidencials d'octubre del 2002 i a les possibles conseqüències d'un canvi d'orientació en la política econòmica.

El panorama actual del sector bancari brasiler és el resultat d'una intensa etapa de fusions i adquisicions, tant per part de bancs nacionals com estrangers, que va culminar amb la privatització de l'antic banc estatal de São Paulo, Banespa, a finals del 2000. De fet, aquesta va ser l'última gran operació de compra duta a terme per un grup internacional, el Santander Central Hispano. Les posteriors operacions de concentració en el mercat han estat protagonitzades pels grans grups privats nacionals (Bradesco i Itaú), que han afiançat el seu lideratge amb l'adquisició tant dels bancs estatals que han anat sortint en pública subhasta com també d'altres bancs privats mitjans. Els alts índexs de rendibilitat, solvència i eficiència assolits per aquests dos grups privats, força diversificats i tecnològicament molt avançats, els converteixen en els líders efectius de la banca brasilera, tot i que les primeres posicions del rànquing estiguin ocupades per les dues entitats de titularitat pública, Banco do Brasil i Caixa Econômica Federal.

Els analistes opinen que el sistema bancari brasiler pot encabir un màxim de cinc o sis grans bancs universals, entre els quals molt probablement figuraran els quatre grups suara esmentats. Només un grup estranger, a diferència del que és habitual a la resta de països llatinoamericans, és ferm candidat a figurar entre aquestes entitats líders. Es tracta del Santander Central Hispano, gràcies precisament a l'esmentada adquisició del Banespa que el va catapultar a la cinquena posició del rànquing bancari brasiler, amb una quota de mercat rellevant. D'altra banda, si es té en compte que al Brasil operen un total de 181 bancs, la majoria petits i ineficients, s'arriba a la lògica conclusió que el potencial de consolidació en el sector és encara elevat, ja que només les entitats especialitzades en nínxols concrets de mercat podran sobreviure en l'entorn de creixent competència i marges decreixents que es preveu per a un futur no massa llunyà.

El nivell de bancarització del Brasil és baix (63,2 milions de comptes corrents per a una població de 172 milions d'habitants), com també ho és, com s'ha vist, el volum del crèdit al sector privat (l'any 2001 equivalia el

19,7% del PIB, mentre que la mitjana pels països de la zona de l'euro era del 107,8%). Per tot això, el potencial de creixement de l'activitat bancària tradicional al Brasil és enorme, i aquest gran mercat està a l'abast tant dels bancs domèstics com de la banca estrangera. Els grans bancs brasilers ja han començat a emprendre una sèrie d'accions estratègiques visiblement encaminades a ampliar la seva cobertura geogràfica i atènyer nous sectors de la població. Així, la incorporació als grups Itaú i Bradesco de diversos bancs estatals privatitzats, ben establerts en els seus respectius territoris; l'acord de Bradesco amb Correus per a la creació del Banco Postal, o els convenis de Banco do Brasil i CEF amb establiments comercials perquè actuïn com a corresponsals bancaris són mitjans per arribar a més clients sense incórrer en els elevats costos que implica el desenvolupament d'una xarxa pròpia de sucursals. En aquest sentit, cal tenir en compte que la millora de l'eficiència i productivitat constitueixen, com a norma general, importants assignatures pendents per a les entitats bancàries brasileres.

Capítol II

EL SISTEMA BANCARI DE MÈXIC

ESTATS UNITS MEXICANS

Dades bàsiques (2001)

Població
101.879.171 habitants

Superfície
1.923.040 km^2

Densitat de població
53 habitants per km^2

Capital
Mèxic (Distrito Federal)

Règim polític
República federal

Divisió política
31 estats més el Distrito Federal

Moneda
Peso
1 euro = 8,095 pesos (31-12-2001)

PIB a preus corrents
5,8 bilions de pesos

PIB per càpita (PPA)
8.770 US $ (World Bank, 2001)

Membre de
OCDE, TLCAN

II. El sistema bancari de Mèxic

2.1. Característiques del sistema bancari mexicà

2.1.1. Marc institucional

La base normativa del sistema bancari mexicà actual es va establir al començament de la dècada dels noranta, quan van ser aprovats els dos textos normatius bàsics, la *Ley de Instituciones de Crédito (LIC)* i la *Ley para Regular Agrupaciones Financieras (LRAF)*. La nova legislació va adoptar un model de banca universal; va permetre la participació del sector privat en el sistema bancari, i va obrir parcialment el sistema a entitats estrangeres. De llavors ençà, el marc legal ha patit diverses modificacions, la principal finalitat de les quals ha estat adaptar la regulació i la supervisió del sistema financer a un nou entorn de creixent liberalització. L'apertura total del sistema al capital estranger ha estat, sens dubte, la que més conseqüències ha reportat a l'estructura del sistema.

Tots els intermediaris financers que operen a Mèxic estan regulats i supervisats per la ***Secretaría de Hacienda y Crédito Público (SHCP),*** la ***Comisión Nacional Bancaria y de Valores (CNBV)*** i el ***Banco de México***.

La SHCP és l'organisme federal encarregat de supervisar i de regular les entitats financeres per procurar-ne l'estabilitat i el correcte funcionament i per mantenir i fomentar el sa i equilibrat desenvolupament del sistema

financer en conjunt. La SHCP té àmplies competències sobre el sector, que, entre altres temes, fan referència a la interpretació dels textos normatius, l'establiment i tancament d'entitats i oficines i l'anàlisi dels estats financers de les entitats. La SHCP exerceix aquestes facultats directament o mitjançant la CNBV, que és un òrgan independent de la SHCP amb autonomia tècnica i facultats executives en termes de la *Ley de la Comisión Nacional Bancaria y de Valores*. No obstant això, el president de la CNBV, màxima autoritat administrativa, és designat pel secretari d'Hisenda. La CNBV va ser creada el 1995 per mitjà de la fusió de la *Comisión Nacional Bancaria* i la *Comisión Nacional de Valores*. Pel que fa a les seves funcions, destaquen les següents: pot emetre regles de capitalització, comptabilitat i d'operació de la banca i pot intervenir institucions financeres que, amb les seves pràctiques, facin perillar la seva estabilitat o solvència o la del sistema en conjunt.

El Banc de Mèxic, segons la definició de la seva *Ley Orgánica*, és un organisme autònom del govern federal responsable de la política monetària i canviària del país, la principal finalitat del qual és proveir l'economia de moneda nacional. Per assolir aquesta finalitat, el seu objectiu prioritari és procurar l'estabilitat del poder adquisitiu del peso. Ha de promoure el sa desenvolupament del sistema financer i propiciar el bon funcionament dels sistemes de pagament, de manera que pot operar amb les institucions de crèdit com a banc de reserva i prestador d'última instància. A més a més, té potestat per determinar els requeriments de reserves que les entitats de crèdit han de mantenir i per imposar multes i sancions si no es compleix aquesta norma. Sota el tipus de canvi flexible que regeix a Mèxic, el banc central influeix sobre les taxes d'interès amb la gestió de la liquiditat de l'economia per mitjà del crèdit que atorga als bancs comercials.

Segons es desprèn de l'article número 3 de la *Ley de Instituciones de Crédito (LIC)*, el sistema bancari mexicà està integrat pel Banc de Mèxic, per les *instituciones de banca múltiple* i de *banca de desarrollo* i per un grup d'entitats la principal finalitat de les quals és canalitzar recursos cap a certs sectors econòmics a través dels dos tipus d'entitats bancàries anteriors.

Al mercat creditici opera també un conjunt d'entitats financeres conegudes com a organismes auxiliars de crèdit, la finalitat de les quals és oferir serveis de crèdit complementaris als oferts pels bancs. Hi ha una legislació

especial per a aquest tipus d'entitats, ja que estan regulades per la *Ley General de Organizaciones y Actividades Auxiliares de Crédito* del 1985 (LGOAAC).

Tot seguit es presenten breument les principals característiques dels diferents tipus d'intermediaris financers que operen a Mèxic.

A) Entitats de dipòsit

• ***Instituciones de banca múltiple.*** Són institucions financeres de caràcter privat constituïdes com a societats anònimes de capital fix. Tot i que la LIC explicita el rang d'operacions que poden desenvolupar, no s'observen restriccions importants a la seva activitat, i poden realitzar activitats de banca al detall i de banca a l'engròs. Actualment, no hi ha barreres a l'entrada de capital estranger, de manera que, sota les mateixes condicions de mercat, operen filials d'entitats estrangeres i bancs de propietat local.

B) Altres intermediaris financers

• ***Instituciones de banca de desarrollo.*** Són entitats de caràcter públic, propietat de l'administració pública federal, amb personalitat jurídica i patrimoni propis, constituïdes com a societats nacionals de crèdit. La seva principal funció és canalitzar recursos cap a determinades àrees i activitats, les quals s'expliciten als corresponents estatuts. Tot i que la LIC les autoritza a realitzar el mateix tipus d'activitats que les institucions de *banca múltiple*, en molt poques ocasions atenen el públic de manera directa, i, en general, actuen com a entitats de segon nivell en distribuir recursos cap als sectors econòmics que potencien per mitjà d'altres intermediaris financers.

• ***Fondos de fomento.*** Són entitats financeres de caràcter públic que depenen del govern federal i que tenen com a objectiu impulsar determinades activitats econòmiques relacionades amb la producció, la distribució i el consum de béns i serveis. La seva principal funció és assumir riscos en projectes seleccionats per la seva alta rendibilitat social. Estan regulats per la *Ley Federal de Entidades Paraestatales*.

• ***Sociedades financieras de objeto limitado.*** Són entitats financeres regulades per la LIC i creades el 1993 per prestar un tipus determinat de

finançament a activitats o sectors que han de ser especificats per la SHCP. Poden captar recursos de manera indirecta, per mitjà de la col·locació de títols inscrits al *Registro Nacional de Valores e Intermediarios*.

• ***Organizaciones auxiliares de crédito.*** Llevat de les *sociedades de ahorro y préstamo*, la resta d'organitzacions auxiliars de crèdit s'han de constituir sota la forma jurídica de societats anònimes.

– ***Uniones de crédito.*** Són societats organitzades per facilitar l'accés al crèdit als seus socis, que han de realitzar la mateixa activitat econòmica. En organitzar-se d'aquesta manera, qui sol·licita el finançament a les altres entitats és la unió de crèdit i no cada integrant en particular.

– ***Sociedades de ahorro y préstamo.*** Es tracta d'institucions no lucratives constituïdes com a cooperatives que capten els recursos dels seus socis. Van ser creades el 1991 per enfortir el marc regulador de les caixes populars (associacions civils cooperatives sense ànim de lucre). La col·locació d'aquests recursos es fa entre els mateixos socis o en inversions que reportin un benefici social. Sota la *Ley de Ahorro y Crédito Popular*, a la qual es fa referència més endavant, a partir del 2004 aquestes entitats quedaran englobades dins el col·lectiu d'entitats de crèdit popular.

– ***Almacenes generales de depósito.*** Són institucions financeres que guarden i emmagatzemen béns o mercaderies. Emeten títols, la garantia dels quals són els béns emmagatzemats, i atorguen finançament.

– **Societats de leasing *(arrendadoras financieras).*** La seva finalitat principal és l'adquisició de béns que després cedeixen, durant un període determinat, a canvi d'un pagament mensual.

– **Societats de factoring *(empresas de factoraje financiero).*** Són empreses especialitzades en l'adquisició de crèdits comercials d'empreses, a canvi d'un import determinat. La seva incorporació al sistema financer mexicà es va produir el 1990, quan va ser aprovada la LRAF.

– ***Casas de cambio.*** Societats anònimes que realitzen operacions de compra, venda i canvi de divises. El desenvolupament d'aquest tipus d'activitat és considerat per la normativa mexicana com a activitat auxiliar de crèdit.

De la classificació anterior es desprèn que la tipologia d'entitats autoritzades a operar a Mèxic és diversa i respon a l'evolució que la intermediació financera ha experimentat al país. Com es veurà al llarg d'aquest capítol, una de les característiques del sistema financer mexicà és la seva escassa penetració. És a dir, l'escassa utilització de serveis bancaris i el difícil accés a aquests serveis per a una part de la població. Aquesta circumstància va propiciar el naixement d'una *banca social* formada per organitzacions financeres diverses. Del conjunt d'institucions englobat dins la banca social, només les unions de crèdit i les societats d'estalvi i préstec estan regulades per la CNBV. L'altre grup d'institucions, format per petites cooperatives emmarcades dins la *Ley General de Sociedades Cooperativas*, no té un marc normatiu adequat ni un registre oficial d'entitats.

Precisament, per evitar la situació anterior i per apropar els serveis financers al sector de la població amb menys ingressos, cap al final del mes d'abril del 2001 el Congrés Mexicà va aprovar la *Ley de Ahorro y Crédito Popular (LACP)*. La nova llei pretén englobar l'univers existent d'entitats de banca social en una única figura: les societats d'estalvi popular (*sociedades de ahorro popular*). Aquestes entitats es poden constituir sota la forma jurídica de cooperativa, de manera que incorporen les societats d'estalvi i préstec, o com a societats anònimes. Les entitats subjectes a la LACP estaran supervisades per la CNBV, realitzaran aportacions a un fons específic de garantia de dipòsits i constituiran fons de reserva i d'obra social. Així, doncs, la nova llei atribueix a aquest tipus d'entitats una doble funció creditícia i social.

En el marc de la llei anterior, una altra de les mesures aprovades ha estat la creació d'una nova institució de banca de desenvolupament, el Banco de Ahorro Nacional y Servicios Financieros (BANSEFI), l'objectiu del qual és promoure l'estalvi per mitjà dels productes i dels serveis financers que ofereix a les societats d'estalvi popular. El BANSEFI substitueix el Patronato del Ahorro Nacional, un organisme públic i independent del govern federal amb el mateix objectiu que el BANSEFI però amb un marge d'actuació menor.

Finalment, cal destacar que el sector financer mexicà s'ha estructurat, de manera majoritària, al voltant dels grups financers. Segons es desprèn de la *Ley Reguladora de Agrupaciones Financieras*, els grups financers han

Gràfic 2.1

SISTEMA CREDITICI MEXICÀ

A 31 de desembre del 2001

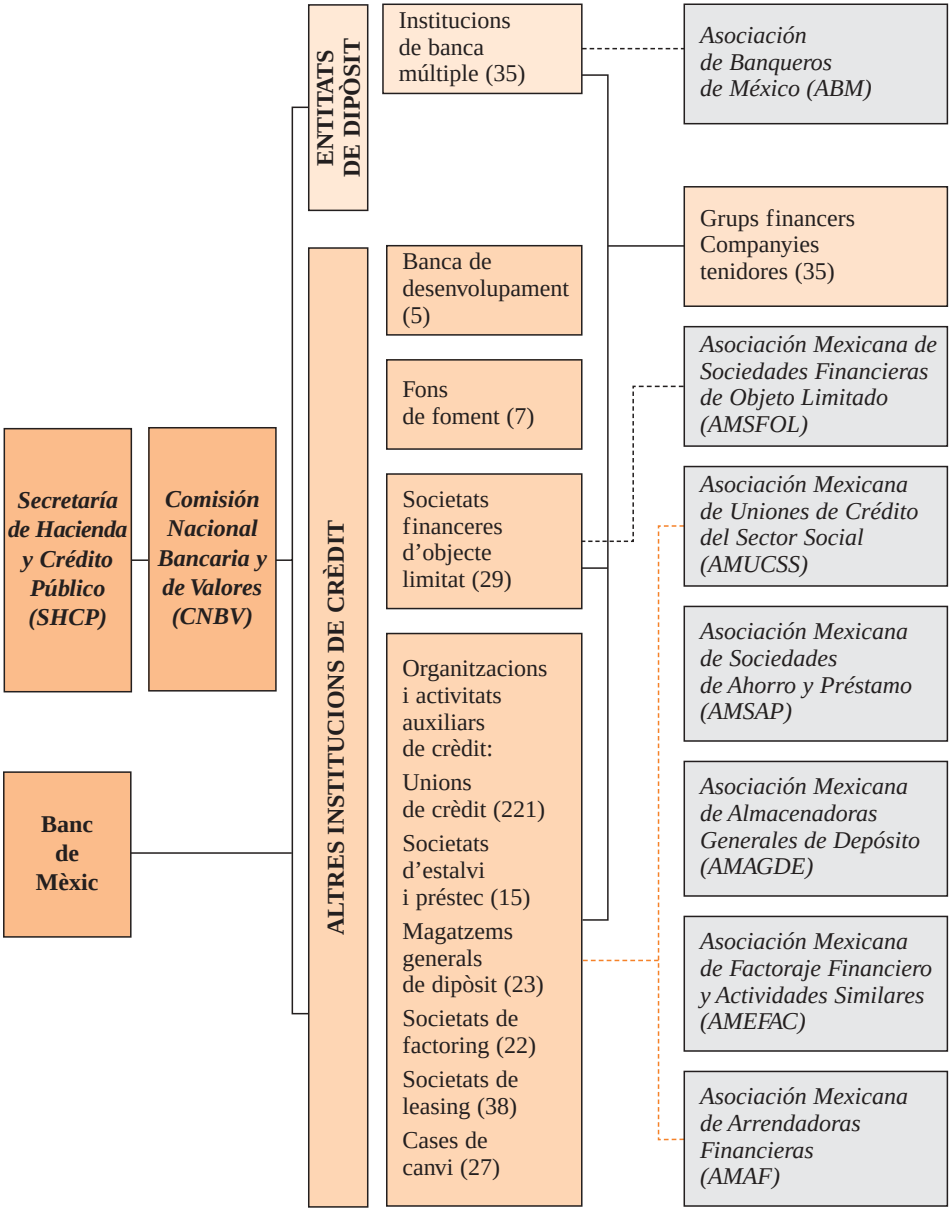

d'estar formats per una societat controladora i diverses entitats financeres, sense que sigui obligatòria la presència d'institucions de banca múltiple.

Per tal de simplificar tot el que s'ha comentat als paràgrafs precedents, al gràfic 2.1 es mostra l'esquema bàsic del sistema creditici mexicà. S'hi presenten els òrgans reguladors i supervisors, la tipologia i el nombre d'entitats i les principals associacions financeres.

2.1.2. Les entitats de dipòsit

Atesa la diversitat de grups d'institucions que operen a Mèxic, el pes relatiu de cada grup no és homogeni. En efecte, tal com ho mostra el gràfic 2.2, les institucions de banca múltiple són el col·lectiu que més quota de mercat gestiona, el 64,6% dels actius totals.

Les institucions de banca de desenvolupament acumulen en total el 21,7% dels actius del sistema. Tot i la importància d'aquesta dada, al llarg de l'informe només s'analitzarà el paper d'aquestes institucions de manera puntual, ja que operen, generalment, per mitjà d'altres intermediaris financers, principalment institucions de banca múltiple. A més a més, en actuar així, les

Gràfic 2.2

ESTRUCTURA DEL SISTEMA CREDITICI

A 31 de desembre del 2001, en percentatge sobre actius totals

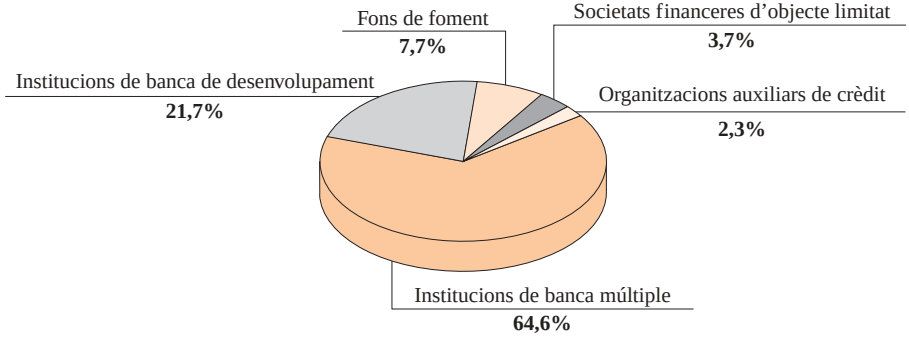

Fonts: CNBV, Banco de México, DGRV i elaboració pròpia.

estadístiques totals del sistema es veurien distorsionades, ja que una bona part dels crèdits concedits per les institucions de banca de desenvolupament tenen com a destinatàries les institucions de banca múltiple, que, al seu torn, s'encarreguen de distribuir-los cap a diferents sectors econòmics.

Per la seva banda, les organitzacions auxiliars de crèdit tenen un pes marginal dins el sistema, ja que només controlen el 2,3% dels actius.

2.1.3. Les institucions de banca múltiple

Com ja s'ha posat de manifest als paràgrafs anteriors, les entitats de dipòsit són les que tenen més pes dins el sistema creditici mexicà. Al final del 2001, eren 35 els bancs existents, dels quals 3 estaven en procés de liquidació. En conjunt, aquestes entitats gestionen actius per un valor de 196,7 milers de milions d'euros, concedeixen crèdits equivalents a 106,6 milers de milions d'euros i capten dipòsits per un valor de 138,7 milers de milions d'euros. A més a més, operen per mitjà d'una xarxa de 6.706 oficines i ocupen 103.372 empleats.

El quadre 2.1 il·lustra les dades anteriors i classifica les entitats segons la propietat del seu capital: local o estrangera.

Quadre 2.1

ENTITATS DE DIPÒSIT

A 31 de desembre del 2001

	Entitats		Actius totals %	Crèdits %	Dipòsits %	Empleats %	Oficines %
	Nre.	%					
Institucions de banca múltiple	**35**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
Filials estrangeres	19	54,3	75,5	72,4	77,7	73,9	70,7
De capital local(*)	16	45,7	24,5	27,6	22,3	26,1	29,3
Promemòria: Total en milers de milions d'euros / nombre			*196,7*	*106,6*	*138,7*	*103.372*	*6.706*

Tipus de canvi aplicat: 1 euro = 8,059 pesos, a 31 de desembre del 2001.
(*) Entre les entitats locals, hi ha tres bancs comptabilitzats que estan en procés de liquidació.
Fonts: CNBV i elaboració pròpia.

Tal com es desprèn de la taula anterior, en l'actualitat les entitats controlades per bancs estrangers gestionen les tres quartes parts del sistema bancari mexicà: el 75,5% dels actius, el 72,4% dels crèdits i el 77,7% dels dipòsits.

La informació continguda al quadre 2.1 es completa amb la que es presenta al quadre 2.5, en què apareix el rànquing dels primers grups financers. Tal com és habitual en d'altres països de l'Amèrica Llatina, les primeres entitats del país són filials de grups estrangers. No obstant això, a Mèxic, a diferència del que passa en aquestes economies, la presència massiva de bancs estrangers s'ha produït més tard, a conseqüència dels impediments legals existents. A partir del 1993, quan Mèxic va firmar el Tractat de Lliure Comerç amb Amèrica del Nord, aquestes barreres es van reduir progressivament fins a quedar eliminades per complet al desembre del 1998.

Apertura del sistema bancari: principals dates

• ***1977.*** *Creació de les institucions de banca múltiple. Fins llavors, el sistema s'estructurava al voltant de bancs especialitzats.*

• ***1978.*** *La presència estrangera es limita, només, a l'establiment de sucursals* off-shore, *és a dir, sucursals que només poden realitzar operacions amb residents a l'exterior.*

• ***1982.*** *Es nacionalitza la banca i es prohibeix la creació de noves entitats. Els únics bancs autoritzats a operar com a bancs privats van ser el Banco Obrero i Citibank, present a Mèxic des del 1929.*

• ***1988.*** *Liberalització de les taxes d'interès; eliminació de la canalització obligatòria de recursos; reducció dels coeficients de liquiditat i de reserves.*

• ***1990.*** *Aprovació de la* Ley de Instituciones de Crédito *i de la* Ley para Regular Agrupaciones Financieras. *Es permet que entitats financeres estrangeres adquireixin participacions minoritàries en entitats mexicanes.*

*• **1991-1992.** Privatització de la banca. El procés privatitzador i de constitució de grups financers conclou a l'octubre del 1992.*

*• **1993-1994.** En l'àmbit del Tractat de Lliure Comerç amb Amèrica del Nord, s'autoritza la creació de bancs locals i l'ingrés de bancs estrangers per mitjà de l'establiment de filials. Per a les entitats estrangeres s'estableix un sistema de quotes com a proporció dels recursos propis del sistema bancari. Aquestes quotes operen tant per a l'entitat individual com per al conjunt de bancs estrangers. Inicialment, els percentatges van ser de l'1,5% i del 15%, respectivament. Es va preveure que aquestes quotes anirien augmentant progressivament.*

*• **1995.** S'amplien les quotes establertes pel TLCAN. Només els bancs més grans, Bancomer, Banamex i Serfín, són exclosos d'aquesta situació, i no poden ser adquirits per entitats estrangeres.*

*• **1998.** Al desembre, s'aprova l'eliminació per complet de les restriccions anteriors, de manera que les tres entitats més grans queden lliures per ser adquirides per entitats estrangeres.*

En funció del marc vigent, es permet la participació d'entitats financeres estrangeres sota quatre modalitats: establiment d'una filial; adquisició d'una participació d'un banc existent (la institució adquirent ha d'estar autoritzada per operar dins els tractats de lliure comerç que manté Mèxic); apertura d'una sucursal, limitada a donar servei a persones no residents, i establiment d'una oficina de representació.

2.1.4. Presència de la banca estrangera

L'alta presència de bancs estrangers és, com es desprèn del quadre 2.1, una de les característiques bàsiques del sistema bancari mexicà. En l'actualitat, operen 19 filials de bancs estrangers i 83 oficines de representació. Cap entitat estrangera està present al país per mitjà de sucursals. Les limitacions que imposa la normativa mexicana (les sucursals només poden operar amb

persones no residents) fan que aquesta forma de penetració en el mercat financer mexicà sigui poc atractiva.

Els grups financers espanyols i nord-americans són els que tenen més presència en el sistema bancari mexicà. Els grups espanyols SCH i BBVA, que controlen dues entitats cadascun, gestionen, en conjunt, el 56% dels actius estrangers, el 58,4% dels dipòsits i el 58,6% dels crèdits. A més a més, tenen la major xarxa d'oficines (2.681 sucursals) i donen feina al major col·lectiu d'individus (38.569 empleats). Les dades anteriors es recullen al quadre 2.2, que classifica les filials estrangeres segons la procedència del capital.

Les nou filials dels grups financers procedents dels Estats Units gestionen el 34,9% del total d'actius estrangers. Aquest percentatge recull l'operació d'integració de Banamex a Citigroup anunciada al maig del 2001. Si no s'hagués produït aquesta fusió, la proporció d'actius gestionats per les filials nord-americanes baixaria notablement, igual que el nombre d'oficines i d'empleats. Aquesta circumstància és conseqüència del tipus d'activitat que desenvolupa la banca procedent dels Estats Units, orientada principalment al negoci a l'engròs. No obstant això, amb aquesta operació, Citigroup posa de relleu la seva intenció d'aprofundir en la banca personal mexicana, activitat dominada per les entitats espanyoles.

És important fer notar que la presència d'entitats financeres procedents de països de l'Amèrica Llatina es redueix només a la instal·lació d'algunes oficines de representació. Segons les últimes dades ofertes per la SHCP, a Mèxic operen en total 83 oficines de representació.

Atès que la confecció del quadre 2.2 s'ha realitzat tenint en compte només les participacions de control, no es recullen les inversions minoritàries realitzades per entitats estrangeres. Aquest és el cas del Banc Sabadell, que el 1999 va adquirir una participació del 9,47% del capital de Banco del Bajío. O del Santander Central Hispano, que manté una participació del 26,6% del capital de Banca Bital, la qual cosa representa el 30% dels drets de vot. Precisament, la Banca Bital es pot convertir en la propera entitat que sigui adquirida per un banc estranger. La necessitat de recapitalitzar-se que té el banc mexicà, a conseqüència de la compra que ha realitzat del Banco del Atlántico i de la nova normativa sobre recursos propis, ha obert la porta a nous accionistes.

Quadre 2.2

BANCA ESTRANGERA PER PAÍS D'ORIGEN

A 31 de desembre del 2001

	Nre.	Actius %	Crèdits %	Dipòsits %	Oficines	Empleats
Espanya	4	56,0	58,6	58,4	38.569	2.681
Estats Units	9	34,9	32,8	32,8	31.088	1.689
Canadà	1	7,1	7,9	7,7	6.388	364
Alemanya	2	0,8	0,3	0,5	212	5
Països Baixos	2	1,0	0,2	0,4	133	2
Japó	1	0,2	0,2	0,2	38	1
Total	**19**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**76.428**	**4.742**

Fonts: CNBV i elaboració pròpia.

El grup holandès ING, amb el qual el banc mexicà manté una aliança en assegurances des del 1998, ha adquirit una opció de compra sobre el 17,5% del capital de Bital. A més a més, el grup anglès HSBC ha mostrat també el seu interès en convertir-se en accionista majoritari de l'entitat mexicana. L'espanyol SCH ha renunciat a augmentar la seva participació en l'entitat.

La importància que les entitats financeres estrangeres han tingut en la història recent de la banca mexicana queda patent en observar que, després de les últimes operacions anunciades, el Banco Mercantil del Norte és l'únic banc, dels 18 que van ser privatitzats el 1991, que roman sota control total d'accionistes mexicans.

Les institucions de banca de desenvolupament

La presència del sector públic en el sistema financer mexicà es limita, bàsicament, a les institucions de banca de desenvolupament i als fons de foment, i això malgrat que durant gairebé una dècada la banca comercial va estar nacionalitzada. De fet, d'aquella època l'Estat mexicà conserva, només, participacions minoritàries, i sense dret a vot, d'alguns bancs comercials, de les quals, al tancament d'aquest informe, s'havia començat a desprendre.

En l'actualitat, són cinc les institucions de banca de desenvolupament que operen a Mèxic. Són entitats pertanyents a l'administració pública federal, amb personalitat jurídica i patrimoni propis, el principal objectiu de les quals és contribuir al desenvolupament de determinats sectors econòmics. Anualment, han de formular els seus programes operatius i financers i els seus pressupostos de despeses i inversions d'acord amb els objectius del Pla Nacional de Desenvolupament.

Quadre 2.3

BANCA DE DESENVOLUPAMENT

Dades a desembre del 2001. Actius en milions d'euros

Entitat	*Àrea d'actuació*	*Actius*	*Oficines*	*Empleats*
Nafin	*Indústria, pimes*	*30.772*	*35*	*1.391*
Banobras	*Obres i serveis públics*	*17.583*	*33*	*1.192*
Bancomext	*Comerç exterior*	*11.466*	*67*	*1.461*
Banrural	*Indústria agropecuària*	*4.122*	*207*	*4.641*
Banjército	*Exèrcit, força aèria i armada*	*1.848*	*48*	*1.758*

Fonts: CNBV i elaboració pròpia.

Tal com s'aprecia als quadres adjunts, l'activitat dels bancs de desenvolupament queda condicionada per la seva naturalesa, ja que es dediquen a canalitzar recursos, via crèdits, cap als sectors econòmics que potencien. En conjunt, la cartera de crèdits representa el 68% del total del balanç. Aquesta redistribució gairebé sempre es realitza per mitjà d'altres intermediaris financers, de manera que aquestes entitats són conegudes com a bancs de segon nivell. Pel que fa a les fonts de recursos, els préstecs interbancaris i d'altres organismes, públics o privats, nacionals o internacionals, són els que tenen més pes dins el passiu. En conjunt, aquests recursos representen gairebé la meitat del seu balanç.

Des de l'any 2002, el Banco del Ahorro Nacional y Servicios Financieros s'ha unit a les entitats anteriors, segons va establir la Ley del Ahorro y Crédito Popular *a l'abril del 2001. El seu objectiu és prestar serveis financers per recolzar les polítiques de desenvolupament*

nacional. Igualment, el govern mexicà ha aprovat la creació de la Sociedad Hipotecaria Federal que, constituïda com a banc de desenvolupament, tindrà com a objectiu impulsar el desenvolupament del crèdit a l'habitatge.

Quadre 2.4

BALANÇ DE LES INSTITUCIONS DE BANCA DE DESENVOLUPAMENT

A 31 de desembre del 2001, en percentatge

	%
Tresoreria	*5,6*
Cartera de valors	*21,1*
Crèdits	*68,4*
Immobilitzat	*1,1*
Altres comptes d'actiu	*3,8*
Actiu	***100,0***
Dipòsits	*34,6*
Emprèstits	*11,1*
Préstecs interbancaris i d'altres organismes públics i privats	*47,5*
Altres comptes de passiu	*2,5*
Recursos propis	*4,3*
Passiu	***100,0***

Fonts: CNBV i elaboració pròpia.

2.1.5. Dimensió i concentració

L'eliminació de les barreres d'entrada a les entitats estrangeres no solament ha atret capital forà, sinó que ha accelerat un procés que ja s'havia iniciat: l'augment de la concentració de la banca mexicana. En efecte, la modificació del marc legal ha permès que els tres primers grups del sistema hagin estat integrats en grups financers estrangers: el Banco Santander va guanyar l'oferta de compra del Grupo Serfín al maig del 2000. Aquest mateix any, el BBVA va adquirir el 37% de Bancomer, de manera que va passar a formar part del seu perímetre de consolidació. Finalment, la filial de Citibank a Mèxic i Banamex van tancar l'acord d'integració al maig del 2001.

Aquestes operacions han representat que, al final del 2001, els tres primers grups financers (un total de cinc institucions de banca múltiple) controlessin el 65,4% dels actius del sistema. Així, doncs, tal com s'observa al quadre 2.5, una altra de les característiques del sistema bancari mexicà és l'alta concentració.

Per dimensió, el sistema bancari mexicà és el segon de l'Amèrica Llatina, després del brasiler. No obstant això, igual que en el cas del Brasil, la seva dimensió internacional és més aviat reduïda. Segons el rànquing publicat al capítol final d'aquest llibre, en què es classifica els grups financers llatinoamericans en funció del nivell d'actius, entre els deu primers grups hi ha tres grups mexicans, sis brasilers i un xilè. El grup BBVA Bancomer ocupa la tercera posició.

Quadre 2.5

RÀNQUING DE GRUPS BANCARIS I CONCENTRACIÓ

A 31 de desembre del 2001, en milions d'euros

Grup financer	Actius consolidats	Dades del negoci bancari				Propietat
		Actius	%	Empleats	Oficines	
1 **BBVA Bancomer**	52.803	51.509	26,2	27.520	1.756	Privada estrangera
2 **Banacci**	45.588	45.414	23,1	30.567	1.678	Privada estrangera(*)
3 **Santander Serfín**	28.771	(**) 31.110	15,8	11.049	925	Privada estrangera
4 **Bital**(***)	16.901	16.753	8,5	14.863	1.370	Privada nacional
5 **Banorte**	13.080	12.333	6,3	8.568	460	Privada nacional
6 **Scotiabank Inverlat**	10.698	10.592	5,4	6.388	364	Privada estrangera
7 **Inbursa**	6.707	6.139	3,1	519	7	Privada nacional
8 **JP Morgan Bank**	–	2.086	1,1	105	2	Privada estrangera
Concentració en relació amb el total del sistema bancari						
3 grups bancaris		65,4%				
5 grups bancaris		80,2%				
8 grups bancaris		89,5%				

Tipus de canvi aplicat 1 euro = 8,059 pesos, a 31 de desembre de 2001.
(*) Grup financer Banacci és el resultat de la integració de Banamex a Citigroup.
(**) Suma de les dades individuals dels dos bancs que formen el Grupo Santander Serfín: Banca Serfín (amb actius de 16.950 milions d'euros) i Banco Santander Mexicano (els actius del qual pugen a 14.160 milions d'euros). Al setembre del 2002, l'SCH va anunciar la seva intenció d'integrar les dues filials.
(***) El control del banc està en mans d'accionistes locals, però l'SCH manté una participació del 26,6% del capital.
Fonts: CNBV, informes anuals de les diferents entitats i elaboració pròpia.

2.1.6. Internacionalització de la banca mexicana

Per bé que l'activitat desenvolupada per les entitats estrangeres en el sistema financer mexicà és molt important, el fenomen contrari, és a dir, la presència a l'exterior de bancs mexicans, és més aviat residual.

Segons les dades de la CNBV, al final del 2001 les entitats bancàries mexicanes tenien només 12 oficines i 26 empleats a l'estranger. A títol indicatiu, al final del 2001, els dipòsits gestionats per les sucursals a l'estranger representaven el 3,7% dels dipòsits totals. D'aquests dipòsits, el 83% es concentraven en altres països de l'Amèrica Llatina i el 14% a l'Amèrica del Nord.

Gràfic 2.3

DISTRIBUCIÓ GEOGRÀFICA DE DIPÒSITS CAPTATS A L'ESTRANGER

A 31 de desembre del 2001

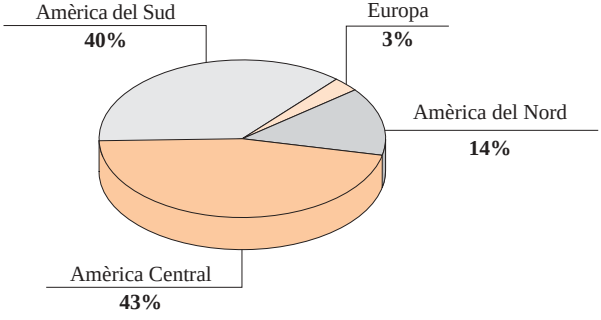

Fonts: CNBV «Boletín Estadístico de la Banca Múltiple» i elaboració pròpia.

2.1.7. Activitat

En relació amb l'activitat que desenvolupen els bancs comercials mexicans, el quadre 2.6 reprodueix el balanç de situació agregat del total d'entitats de dipòsits mexicanes tancat al 31 de desembre del 2001. Igualment, es presenta el balanç de les entitats financeres estrangeres i el de les entitats financeres de capital local.

Quadre 2.6

ESTRUCTURA DEL BALANÇ PER CATEGORIA D'ENTITATS

A 31 de desembre del 2001. En percentatge sobre actius totals

	Bancs estrangers	Bancs locals (*)	Total (*)
Tresoreria i entitats de crèdit	18,0	21,5	18,1
Cartera de valors	20,3	13,5	18,4
Crèdits	51,9	57,5	54,2
Immobilitzat	2,8	2,6	2,9
Altres comptes d'actiu	7,0	4,9	6,4
Total actiu	**100,0**	**100,0**	**100,0**
Dipòsits	72,6	69,9	70,5
Emprèstits	1,3	2,3	1,5
Préstecs interbancaris i d'altres organismes	10,2	11,3	12,8
Altres comptes de passiu	6,6	3,7	5,8
Recursos propis	9,3	12,8	9,4
Total passiu	**100,0**	**100,0**	**100,0**
Promemòria:			
Actiu = Passiu (en milions d'euros)	*148.469*	*40.658*	*196.657*

Tipus de canvi aplicat: 1 euro = 8,059 pesos, a 31 de desembre del 2001.
(*) Al grup de bancs locals, no s'inclouen les dades del Banco del Atlántico, ja que està en procés de fusió amb Banca Bital. Les dades del total del sector sí les tenen en compte.
Fonts: CNBV i elaboració pròpia.

Tal com es desprèn d'aquest quadre, no s'aprecien diferències significatives entre els dos grups d'entitats, ja que el negoci principal de les filials dels bancs estrangers i dels bancs locals consisteix en la captació de dipòsits i en la concessió de crèdits. Així i tot, les entitats estrangeres són més actives en la captació de dipòsits que els bancs locals. Cal destacar la influència sobre aquest concepte de les filials dels bancs BBVA, SCH i Citibank.

Pel que fa a les partides que formen el passiu, és destacable el pes dels préstecs interbancaris i d'altres organismes internacionals, que en les entitats locals representen l'11,3% del balanç.

Quant a la composició de l'actiu, cal destacar que les entitats foranes són més actives en l'operativa de valors, mentre que els bancs locals ho són en l'àmbit de tresoreria i entitats de crèdit. Pel que fa a aquest últim punt, convé

indicar que, al sistema bancari mexicà, només existeix l'exigència de mantenir coeficients de liquiditat per als passius denominats en moneda estrangera.

La informació continguda al quadre 2.6 es completa amb la del quadre 2.7, que mostra l'evolució del balanç de situació durant els últims cinc exercicis. Com es pot observar, una de les característiques del sistema bancari mexicà és la progressiva reducció que ha experimentat el crèdit en els últims anys. Durant el període 1997-2001, el finançament via crèdits concedits pels bancs comercials s'ha reduït gairebé 12 punts de balanç. Tot i que, en l'actualitat, no hi ha restriccions importants a la concessió de crèdits (només s'estableixen límits sobre el total que cada entitat pot prestar a un únic grup corporatiu o individu), el creixement absolut d'aquesta partida ha avançat lentament després de la crisi econòmica que va sacsejar el país el 1995. La important disminució del crèdit de l'últim exercici és conseqüència, bàsicament, de la cancel·lació de crèdits atorgats a organismes públics.

L'origen de la crisi del 1995 cal buscar-lo en l'expansió incontrolada del crèdit dels anys posteriors al 1988, any en què va començar a liberalitzar-

Quadre 2.7

EVOLUCIÓ DEL BALANÇ AGREGAT DE LES ENTITATS DE DIPÒSITS

A 31 de desembre del 2002. En percentatge sobre actius totals

	1997	1998	1999	2000	2001
Tresoreria i entitats de crèdit	8,8	11,0	14,4	14,6	18,1
Cartera de valors	17,6	15,5	18,7	16,3	18,4
Crèdits	66,1	65,1	59,5	59,4	54,2
Immobilitzat	2,3	2,7	2,6	2,6	2,9
Altres comptes d'actiu	5,2	5,7	4,8	7,1	6,4
Total actiu	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
Dipòsits	64,4	65,2	67,6	65,2	70,5
Emprèstits	7,3	6,7	3,9	2,0	1,5
Préstecs interbancaris i d'altres organismes	16,0	16,3	17,5	16,9	12,8
Altres comptes de passiu	4,3	3,5	3,0	6,3	5,8
Recursos propis	8,0	8,3	8,0	9,6	9,4
Total passiu	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

Fonts: CNBV i elaboració pròpia.

se el sistema financer. Entre altres coses, aquesta liberalització va suposar eliminar els coeficients d'inversió obligatoris i reduir el coeficient de liquiditat, la qual cosa va incrementar els recursos que les entitats tenien disponibles per concedir crèdits. Una inadequada regulació, deficients normes de supervisió i una arrelada cultura d'impagament van fer que el 1995, en mig d'una recessió econòmica generalitzada, el sistema bancari passés per un dels seus pitjors moments. El gràfic 2.4 mostra com, durant el període 1990-1995, el crèdit atorgat per la banca comercial, en percentatge del PIB, va passar del 17,1% al 33,1%.

Gràfic 2.4

EVOLUCIÓ DE LA CARTERA DE CRÈDITS DE LA BANCA COMERCIAL EN RELACIÓ AMB EL PIB

A desembre de cada any

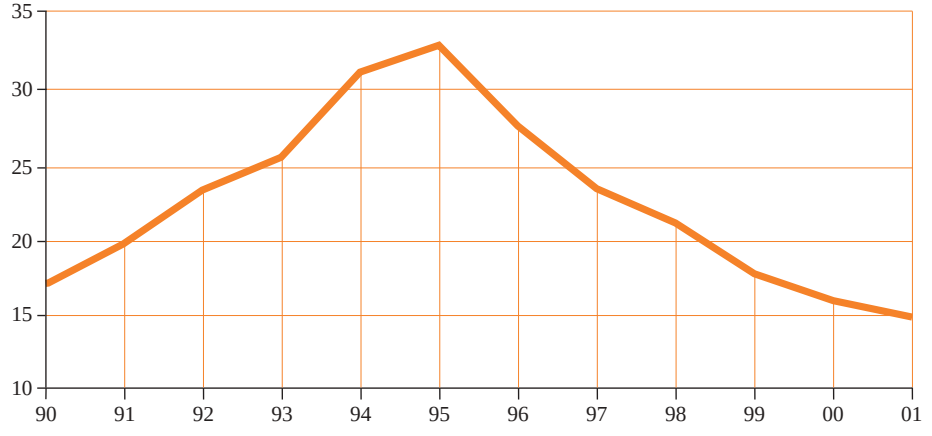

Fonts: OCDE, Bank profitability, CNBV, Banc de Mèxic i elaboració pròpia.

De llavors ençà, s'ha endurit tant la regulació prudencial i la supervisió com els requisits demandats per les entitats a l'hora de la concessió de crèdits. En aquest sentit, cal destacar la creació, el 1996, de l'anomenat *buró de crédito*, una societat d'informació creditícia regulada per la CNBV que té com a objectiu registrar l'historial creditici de tota persona física o jurídica.

El que s'ha comentat al paràgraf anterior, afegit a les altes taxes d'interès, tal com s'aprecia al gràfic 2.5, ha comportat que el crèdit atorgat es redueixi de manera notòria i que una bona part de la població mexicana hagi quedat exclosa del mercat de crèdit formal, de manera que ha de recórrer a fonts alternatives de finançament no sempre emparades per la legalitat. L'interès per revertir la situació anterior ha quedat patent amb l'aprovació de la *Ley del Ahorro Popular*, que pretén apropar els serveis financers al sector de la població amb menys ingressos.

Gràfic 2.5

TIPUS D'INTERÈS

Taxa d'interès interbancària. Valors mensuals. Març 1995 - Setembre 2002

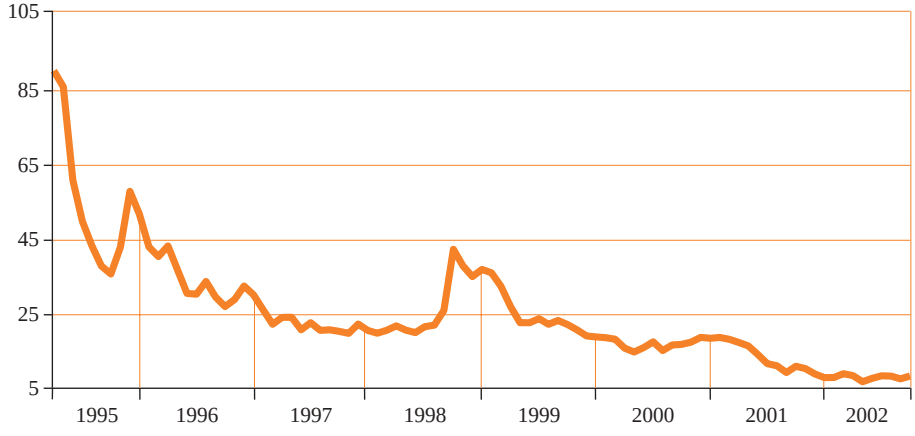

Fonts: Banc de Mèxic i elaboració pròpia.

Al final del 2001, els crèdits concedits per les institucions de banca múltiple representaven el 14,9% del PIB, ràtio inferior a la de l'any 1990. Si tenim en compte l'estructura de la cartera creditícia, els crèdits concedits al sector privat són els que tenen més pes. Així i tot, al llarg dels últims cinc exercicis, el seu pes ha disminuït, en detriment del finançament atorgat al sector públic. Al final del 2001, els crèdits concedits al sector privat representaven només el 55% de la cartera creditícia. La taxa de morositat del sistema, calculada com el quocient entre els crèdits problemàtics (*cartera vencida*) i el total dels crèdits, és del 5,5% i mostra una tendència decreixent en els últims exercicis.

Una dada més per completar aquest panorama: segons l'enquesta trimestral sobre el mercat creditici que publica el Banc de Mèxic, només el 33% de les empreses enquestades es finança a través de les entitats financeres. Els proveïdors són la font més utilitzada. Entre les causes d'aquesta circumstància, destaquen les altes taxes d'interès.

El sector institucional a Mèxic

A Mèxic, igual que a la resta d'economies emergents, el sector institucional constitueix una alternativa d'estalvi que, tot i que incipient, mostra una tendència creixent en els últims anys. Al final del 2001, els actius gestionats per fons d'inversió i de pensió eren de 12,0 punts de PIB. Quatre anys abans, aquesta mateixa xifra no arribava al 5,9%.

Quadre 2.8

INVERSORS INSTITUCIONALS A MÈXIC

Actius gestionats com a percentatge del PIB. A desembre de cada any

	1998	*1999*	*2000*	*2001*
Fons d'inversió	*3,1*	*4,0*	*3,4*	*5,1*
Fons de pensió	*2,8*	*4,0*	*5,0*	*6,9*
Total	***5,9***	***8,0***	***8,4***	***12,0***

Nota: Les dades totals estan sobredimensionades, ja que no s'han eliminat els actius administrats pels fons de pensions en comptes dels fons d'inversió.
Fonts: CNBV i CONSAR.

Mèxic, igual que altres països de l'Amèrica Llatina, va emprendre durant la dècada dels noranta la reforma del seu sistema de pensions. Actualment, hi ha un sistema de pensions mixt, els antecedents del qual es remunten al 1992, any en què es va establir un esquema obligatori i complementari als programes públics de pensions existents. La seva estructura corresponia a un sistema de contribucions. Per als treballadors afiliats a l'ISSSTE (Instituto de Seguridad y Servicios Sociales de los Trabajadores del Estado), encara preval aquest sistema.

El 1995 es va aprovar la reforma del sistema anterior, que va entrar en funcionament el 1997. Sota el nou sistema de pensions, cada treballador té un compte individual obert de manera personal en institucions financeres anomenades Administradoras de Fondos para el Retiro *(AFORE), en què són dipositades les aportacions obligatòries i les que voluntàriament decideixi el treballador. Al seu torn, aquestes aportacions són invertides per mitjà de* Sociedades de Inversión Especializada de Fondos para el Retiro *(SIEFORE), que són administrades per les AFORE. Les aportacions voluntàries poden ser retirades cada sis mesos, de manera que aquests fons són un instrument d'estalvi alternatiu.*

Al final del 2001, a Mèxic operaven 13 AFORE, que, en conjunt, gestionaven actius per un valor de 43.090 milions d'euros. El 22% del mercat està en mans de l'AFORE Bancomer, propietat del grup financer homònim.

La figura dels fons d'inversió va sorgir el 1950. Tot i així, la seva importància en l'economia mexicana és encara baixa. Gestionen actius per un valor de 35.791 milions d'euros, el 5,1% del PIB.

2.1.8. Servei bancari

Tal com s'ha exposat en apartats anteriors, una de les característiques del sistema bancari mexicà és l'escassa utilització dels serveis financers per part d'un ampli sector de la població. El baix grau de bancarització del país es posa de manifest en observar que el volum de dipòsits representa només el 20,4% del PIB (a Espanya, aquesta xifra puja al 91%). En termes de la cartera creditícia mantinguda pels bancs comercials, la ràtio és, fins i tot, inferior, del 14,9% (a Espanya, aquesta ràtio puja al 94,9%).

Segons es desprèn del quadre 2.9, la infraestructura bancària actual és força escassa, per bé que, atès el baix nivell de partida, s'ha avançat força en

Quadre 2.9

PRINCIPALS INDICADORS DE SERVEI BANCARI

A 31 de desembre

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Oficines	4.769	6.264	6.362	6.563	6.891	7.039	6.706
Empleats	119.853	130.606	129.020	119.250	115.085	109.568	103.372
Caixers automàtics	6.976	n.d.	n.d.	n.d.	16.368	17.446	n.d.
Ràtios de servei bancari							
Oficines per 10.000 habitants	0,5	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7
Caixers per 10.000 habitants	0,8	n.d.	n.d.	n.d.	1,7	1,8	n.d.
Empleats per oficina	25,1	20,9	20,3	18,2	16,7	15,6	15,4
Empleats per 1.000 habitants	1,4	1,4	1,3	1,2	1,2	1,1	1,0

n.d. = no disponible.
Fonts: CNBV, Informe Económico BBVA-Bancomer i elaboració pròpia.

els últims anys. Segons les dades de la CNBV, al final del 2001 el nombre d'oficines obertes pels bancs comercials era de 6.706 i la plantilla contractada pujava a 103.372 persones. Segons aquesta mateixa font, el nombre de comptes corrents era de 18,2 milions per a una població total de 102 milions, aproximadament, de manera que la relació entre el nombre de comptes i la població és del 18%. Tenint en compte, a més a més, que possiblement hi ha gent amb més d'un compte obert, el coeficient resulta il·lustratiu del que s'ha exposat al primer punt d'aquest apartat.

En termes d'evolució, durant el període 1995-2001, el nombre d'oficines ha augmentat en 1.937 sucursals. Així i tot, la penetració bancària és molt baixa, ja que la ràtio d'oficines per 10.000 habitants se situa en 0,7. En analitzar la informació de la taula 2.9, cal tenir en compte que les dades de les entitats intervingudes per la CNBV, en la majoria dels casos a conseqüència de la crisi del 1995, s'han agregat a les estadístiques del sistema un cop regularitzada la seva situació. Per aquesta raó, el quadre anterior recull tant l'efecte del procés d'expansió com les adquisicions per part de bancs ja establerts d'entitats intervingudes. Un altre aspecte que cal considerar és l'efecte de les grans adquisicions dels dos últims anys sobre la infraestructura bancària. Així, la disminució en el nombre d'oficines que s'observa en l'últim any és fruit de la reestructuració duta a terme pel BBVA Bancomer.

L'augment de sucursals descrit, tot i la inflexió del 2001, ha anat acompanyat d'una disminució en el nombre d'empleats a partir del 1997, any en què la banca estrangera va iniciar el procés d'expansió. No obstant això, durant tot el període considerat, la ràtio d'empleats per oficina mostra una tendència decreixent i passa de 25,1 el 1995 a 15,4 al final del 2001. Per tant, sembla que la presència estrangera ha contribuït a reestructurar i a racionalitzar la banca mexicana.

La influència del capital forà ha servit també per millorar la tecnologia i l'automatització de les transaccions. En efecte, segons es mostra al quadre anterior, el nombre de caixers automàtics ha passat de 6.976 el 1995 a 17.446 al final del 2000, últim any del qual es disposen dades. Aquest increment de 10.470 unitats, el 150%, ha servit per apropar els serveis financers a la població i ha contribuït al compte de resultats de les entitats financeres per mitjà de les comissions associades a aquestes transaccions.

Per zones geogràfiques, el Distrito Federal és la regió que, tant en termes relatius com absoluts, concentra el major nombre d'oficines i d'empleats. Només en el 0,1% del territori mexicà, hi viuen 8,8 milions de mexicans, hi treballen 42.564 empleats de la banca, el 42% del total, i hi ha instal·lades 1.263 oficines, el 19% de les existents al final del 2001. Aquesta circumstància demostra que la penetració de la banca no és homogènia al territori mexicà i que encara hi ha zones, sobretot rurals, en què el nombre d'oficines és molt limitat i, fins i tot, inexistent.

Atès aquest escenari, parlar del desenvolupament de la banca per Internet a Mèxic resulta marginal, ja que a la poca profunditat del sistema bancari s'afegeix la baixa proporció d'usuaris d'Internet (al voltant del 4% de la població, segons les estimacions de la *Comisión Federal de Telecomunicaciones*). Malgrat tot, els bancs mexicans no s'han mantingut al marge de l'onada tecnològica que ha afectat l'economia en general i, en particular, el sistema financer. La història de la banca *on-line* mexicana es va iniciar el 1997, any en què la Banca Bital va anunciar que els seus clients podrien efectuar operacions per Internet. El 1998 ho va fer Banamex i el 2000 Bancomer va obrir el seu portal, i va ser seguit per la majoria de les entitats financeres.

Tot i que la banca mexicana ha fet un esforç per apropar-se als seus clients per mitjà d'aquest nou canal, la realitat és que els serveis per Internet de la banca mexicana són encara incipients.

2.1.9. Rendibilitat

Amb la intenció d'analitzar la rendibilitat del sistema bancari mexicà, el quadre 2.10 presenta l'evolució en els últims quatre anys del compte de resultats de les entitats de dipòsit en percentatge sobre els actius totals mitjans.

La rendibilitat del sistema bancari, mesurada tant en termes relatius, sobre els actius totals mitjans (ATM), com en termes de ROE, ha seguit una

Quadre 2.10

EVOLUCIÓ DEL COMPTE DE RESULTATS AGREGAT

En percentatge sobre actius totals mitjans

	1997	1998	1999	2000	2001
Ingressos financers	18,42	24,78	24,52	20,75	16,62
Despeses financeres	–14,85	–19,63	–19,11	–15,52	–11,62
Marge financer	**3,57**	**5,15**	**5,41**	**5,23**	**5,00**
Comissions netes	0,88	1,20	1,35	1,44	1,57
Altres resultats ordinaris	1,37	0,11	1,10	0,40	0,87
Marge ordinari	**5,82**	**6,46**	**7,86**	**7,07**	**7,44**
Despeses d'explotació	–4,42	–5,03	–5,25	–5,18	–4,66
De les quals, de personal	*1,93*	*2,07*	*2,05*	*2,38*	*n.d.*
Marge d'explotació	**1,40**	**1,43**	**2,61**	**1,89**	**2,78**
Resultat de filials i participades	–0,04	–0,04	0,06	0,07	0,07
Provisions per a insolvències	–1,48	–1,44	–2,51	–0,97	–1,20
Altres resultats (net)	0,11	0,20	0,79	0,15	–0,50
Resultat abans d'impostos	**–0,01**	**0,15**	**0,95**	**1,14**	**1,15**
Impostos	0,07	0,42	–0,24	–0,20	–0,31
Resultat net	**0,06**	**0,57**	**0,71**	**0,94**	**0,84**
Altres indicadors de rendibilitat (en %)					
ROE (Resultat net / Recursos propis)	**0,8**	**6,3**	**8,5**	**9,5**	**8,3**
Ràtio d'eficiència (Despeses d'explotació / Marge ordinari)	**76,0**	**77,8**	**66,8**	**73,3**	**62,7**

n.d. = no disponible.
Fonts: CNBV i elaboració pròpia.

línia creixent en els últims cinc exercicis, tot i la inflexió de l'últim exercici, fet que evidencia la recuperació de la banca mexicana després de la crisi del 1995.

Com a la resta de països objecte d'estudi, la banca mexicana es caracteritza per presentar elevats marges financers. No obstant això, la disminució de tipus d'interès que s'ha produït en els dos últims exercicis en l'economia mexicana ha comportat que aquests marges es contreguin lleugerament.

El marge ordinari segueix aquesta mateixa progressió gràcies a l'impacte de les comissions netes, les quals, en els quatre últims exercicis, han augmentat el 78% en termes d'ATM. Segons es desprèn dels informes trimestrals i anuals de les principals entitats del país, les transaccions electròniques, realitzades principalment per mitjà dels caixers automàtics, han augmentat notablement en els últims exercicis, de manera que les comissions associades a aquesta operativa explicarien una bona part del creixement anterior.

Tot i el que s'ha comentat als paràgrafs anteriors, el marge d'explotació pateix els efectes de les elevades despeses d'explotació. En efecte, la pobra eficiència operativa és encara un dels problemes de la banca mexicana, tal com s'aprecia en contemplar l'evolució de les despeses d'explotació sobre el marge ordinari. Les elevades despeses de personal i l'esforç per dotar les entitats de tecnologia avançada influeixen notòriament en l'augment de les despeses d'explotació.

Finalment, les provisions per a insolvències evolucionen de manera erràtica en el temps i estan influïdes pels processos de sanejament que han experimentat algunes de les entitats més importants. Aquest és el cas de la Banca Serfín, que el 1999 va ser sanejada i capitalitzada per l'IPAB (*Instituto para la Protección del Ahorro Bancario*), i va dotar provisions extraordinàries per sanejar i reestructurar la cartera de crèdits. La importància d'aquesta reestructuració i d'altres viscudes al sistema bancari mexicà serà objecte d'anàlisi en un apartat posterior.

En relació amb les inversions realitzades pels inversors estrangers en el sistema bancari mexicà, encara és aviat per valorar-ne la rendibilitat, atès que aquestes compres s'han produït recentment. A més a més, la importància dels últims processos de fusió ha fet que, en l'exercici 2001, els beneficis del

subgrup de filials de bancs estrangers representi el 97% dels beneficis totals del sistema bancari.

De totes maneres es presenta el quadre 2.11, que recull el compte de resultats del sistema diferenciant entre les filials de bancs estrangers i els bancs de capital local. Cal destacar que el grup de bancs locals està afectat pels beneficis negatius que reporta el Banco del Atlántico, entitat que estava en procés de sanejament i fusió amb la Banca Bital.

Tots els marges continguts al compte de resultats de la taula anterior, llevat del marge financer, són més elevats per als bancs estrangers que per als locals. Tant en termes de rendibilitat com d'eficiència, els bancs estrangers presenten més bons coeficients que el grup de bancs nacionals.

Quadre 2.11

COMPTE DE RESULTATS AGREGAT DE LES ENTITATS DE DIPÒSITS PER CATEGORIA

En percentatge sobre actius totals mitjans. A 31 de desembre del 2001

	Bancs estrangers	Bancs locals (*)
Ingressos financers	14,98	19,08
Despeses financeres	–10,20	–14,18
Marge financer	**4,78**	**4,90**
Comissions	1,54	1,42
Altres resultats ordinaris	0,93	0,53
Marge ordinari	**7,25**	**6,85**
Despeses d'explotació	–4,29	–5,06
Marge d'explotació	**2,96**	**1,79**
Resultat de filials i participades	0,07	0,08
Provisions per a insolvències	–1,05	–1,45
Altres resultats (net)	–0,64	–0,05
Resultat abans d'impostos	**1,34**	**0,37**
Impostos	–0,31	–0,27
Resultat net	**1,03**	**0,10**
Altres indicadors de rendibilitat (en %)		
ROE (Resultat net / Recursos propis)	**10,8**	**0,91**
Ràtio d'eficiència (Despeses d'explotació / Marge ordinari)	**59,3**	**73,9**

(*) El compte de resultats del grup de bancs locals està afectat pel procés de sanejament del Banco del Atlántico.
Fonts: CNBV i elaboració pròpia.

2.1.10. Capitalització i solvència

Tot i la positiva evolució que han experimentat els recursos propis en els últims anys (vegeu el quadre 2.7), una de les assignatures pendents de les entitats financeres mexicanes ha estat la capitalització i qualitat dels recursos propis. Al setembre del 1999, la *Secretaría de Hacienda y Crédito Público* va emetre normes de capitalització i de classificació de la cartera per equiparar les normes aplicables als bancs mexicans a la normativa internacional, en particular a les recomanacions del Comitè de Basilea per a la supervisió de l'activitat bancària. Tot i que les noves regles van entrar en vigor l'1 de gener del 2000, les autoritats van considerar necessari establir un règim transitori, de manera que seran aplicades completament a partir del gener del 2003, coincidint amb l'entrada en vigor de la modificació del fons de garantia de dipòsits. Entre els canvis principals, destaca l'eliminació o l'establiment de límits a alguns conceptes integrants del capital, com, per exemple, els impostos diferits o les obligacions convertibles.

En l'actualitat, el capital bàsic (format pel capital dels accionistes i per les reserves legals) ha de representar en tot moment, com a mínim, el 50% del capital total. No complir aquests requisits de capital pot ocasionar penalitzacions importants, incloses les restriccions a la facultat d'atorgar nous crèdits, una disminució obligatòria a la cartera de crèdits o sancions que poden incloure la imposició de multes per un valor que pot arribar al 5% del capital. Addicionalment, tots els bancs mexicans han d'assignar el 10% del seu benefici net anual a reserves legals, fins que aquesta partida sigui equivalent al 100% del seu capital social. La resta del benefici, en la mesura que no es distribueixi entre els accionistes, s'agregarà al compte de beneficis retinguts. D'acord amb la llei mexicana, no es pot utilitzar la reserva legal per pagar dividends.

Sota la regulació vigent, les institucions de banca múltiple han de mantenir una relació entre el capital total i el total d'actius ponderats per risc del 8%. A 31 de desembre del 2001, el conjunt d'entitats de dipòsit presentava un coeficient de solvència del 14,7%. Aquest coeficient és força elevat, però la nova normativa sobre capitalització està encara en un període de transició i el seu efecte dependrà de l'actual composició dels recursos propis de

les entitats de dipòsit. En el cas de BBVA-Bancomer, que al final del 2001 presentava un coeficient de solvència del 15,7%, l'aplicació de les regles de capitalització vigents a partir del 2003 redueix l'índex total de capitalització estimat fins a l'11%. En canvi, segons es desprèn de l'informe trimestral publicat per Banamex, en el cas d'aquesta entitat l'efecte no serà tan important, ja que, a juny del 2001, i sota les normes del 2001, l'índex de solvència era del 17,8%, mentre que, sota les regles del 2003, se situaria en el 15,4%.

2.2. De la nacionalització de la banca a la crisi del 1995

La situació descrita en les pàgines precedents és el resultat d'un procés continuat de canvi que es va iniciar fa dues dècades. Aquesta evolució respon tant a la voluntat de les autoritats d'adaptar el sistema financer al nou entorn econòmic i financer internacional, com a les turbulències econòmiques del 1981 i del 1995, que en van accelerar la reestructuració.

L'any 1981, després d'un període de creixement continuat, l'economia mexicana va començar a experimentar símptomes de desacceleració. En un context de recessió mundial generalitzat, es va produir una forta caiguda dels preus del petroli, primera matèria a la qual Mèxic tenia vinculades les seves exportacions, i un augment de les taxes d'interès, tant nacionals com internacionals. El 1982 un volum creixent de deute extern va impedir que el govern mexicà complís els seus compromisos externs, la qual cosa va agreujar la situació econòmica del país.

Entre les mesures adoptades per superar aquesta turbulència, al setembre d'aquest any, les autoritats mexicanes van decidir, per causes d'utilitat pública, la nacionalització dels bancs privats del país. Dels 60 bancs comercials que operaven en aquell moment, 58 van passar a mans públiques. Les dues úniques entitats que van romandre en mans privades van ser el Banco Obrero i Citibank. La primera excepció es va concedir perquè era un intermediari dels sindicats i de les unions de treballadors; la segona es va atorgar com a reconeixement al compromís que Citibank, present a Mèxic des del 1929, havia tingut amb el país.

Fins al final dels anys vuitanta, el sistema financer mexicà es va caracteritzar pel seu alt nivell de regulació: hi havia restriccions a les taxes d'interès; el crèdit privat es canalitzava cap a determinats sectors considerats prioritaris; la política monetària imposava coeficients d'inversió obligatòria, i s'aplicaven elevades taxes de reserves obligatòries i coeficients de caixa. A conseqüència de tot això, durant el període 1982-1988, la intermediació financera es va desenvolupar en un clima d'ineficàcia que va propiciar el naixement de mercats de crèdit paral·lels i no regulats.

L'any 1988, enmig d'un ajustament econòmic global, el mercat financer mexicà va començar a ser liberalitzat. D'una banda, es van eliminar les restriccions als tipus d'interès i al crèdit i es van disminuir els requisits de reserves; de l'altra, es va establir el marc legal adequat per procedir a la privatització de la banca comercial.

2.2.1. La reprivatització de la banca mexicana

La modificació de l'article 28 de la Constitució al maig de 1990, que incloïa el servei de banca entre les àrees d'activitat que eren funcions exclusives de l'Estat, va permetre de nou la propietat totalment privada de la banca comercial. A més a més, l'aprovació de la *Ley de Instituciones de Crédito* el 1990 va establir les bases perquè els bancs privatitzats poguessin tenir com a socis els bancs estrangers amb participacions minoritàries.

Al setembre d'aquest mateix any, es van establir, per mitjà d'un decret presidencial, els principis i les bases del procés de venda. Es va crear el *Comité de Desincorporación Bancaria* per conduir el procés, que s'havia de dur a terme en tres etapes: valoració comptable i econòmica de les institucions; registre i autorització dels possibles adquirents, i venda de la participació del govern federal en aquestes institucions.

La reprivatització dels 18 bancs comercials públics que operaven el 1991 es va dur a terme en 13 mesos, i el mecanisme utilitzat per a la venda de les institucions va ser la subhasta pública. En tots els casos, el guanyador de la subhasta va ser qui va oferir el preu més alt. Segons s'exposa a l'Informe Anual del Banc de Mèxic del 1992, el preu mitjà ponderat de la venda dels 18 bancs va ser de 3,1 cops el seu capital comptable.

En l'actualitat, operen 8 entitats de les 18 que van ser privatitzades: llevat del Banco Mercantil del Norte (Banorte), la resta està sota control total o parcial d'accionistes estrangers. Cal destacar també que la disminució en el nombre d'entitats operatives es va produir després del 1994, quan es va iniciar una de les pitjors etapes que ha travessat la banca mexicana, que va impulsar intervencions i posteriors fusions de les entitats.

Finalment, cal esmentar també que, de l'etapa en què la banca comercial va estar nacionalitzada, el govern mexicà conserva en l'actualitat participacions minoritàries, sense dret a vot, en diversos bancs. Al tancament d'aquest informe, l'Estat mexicà havia començat a desprendre's d'aquestes accions (ja havia venut l'11% que tenia de BBVA-Bancomer i tenia previst fer el mateix amb el 7,6% que mantenia a la Banca Bital).

2.2.2. La crisi del 1995

Al llarg del 1994, després de diversos anys de creixement (vegeu el gràfic 2.6), l'economia mexicana va patir diversos esdeveniments que van afeblir les expectatives que els inversors tenien sobre el país i que, finalment, el van conduir cap a un dels seus pitjors períodes. Per poder entendre el que va passar en aquell moment, cal recordar que, des del 1991, el règim canviari adoptat a Mèxic consistia a deixar que el tipus de canvi fluctués dins una banda. Quan la moneda s'apropava als límits, el Banco de México havia d'intervenir utilitzant les seves reserves. A més a més, després de la liberalització econòmica iniciada el 1988, la incorporació de Mèxic a l'OCDE i la firma del Tractat de Lliure Comerç amb Amèrica del Nord, els fluxos de capital estranger s'havien incrementat notablement, tal com s'observa al gràfic 2.6.

Al març, la incertesa política derivada de l'assassinat del candidat presidencial del PRI (Partit Revolucionari Institucional), Luis Donaldo Colosio, va generar inquietud sobre l'estabilitat del país, i el peso mexicà es va depreciar dins la banda de fluctuació. Tot i que les tensions van prosseguir al llarg de l'any, cap a la meitat de novembre la situació es va agreujar: el marge perquè el tipus de canvi es pogués ajustar dins la banda de fluctuació es va esgotar; les reserves es van reduir notablement; les taxes d'interès reals van assolir nivells que implicaven greus dificultats per als intermediaris financers i per als

Gràfic 2.6

EVOLUCIÓ D'INDICADORS ECONÒMICS

TAXA ANUAL DE CREIXEMENT DEL PIB A PREUS CONSTANTS

En percentatge

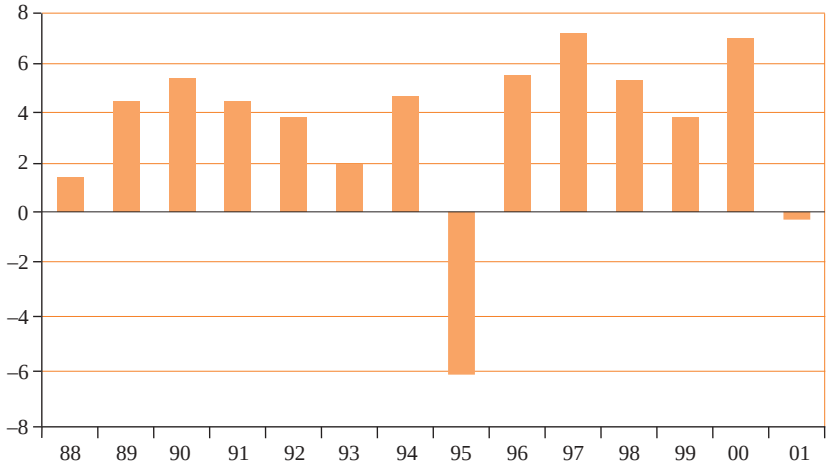

ENTRADES DE CAPITAL ESTRANGER

Valors anuals. En milions de dòlars

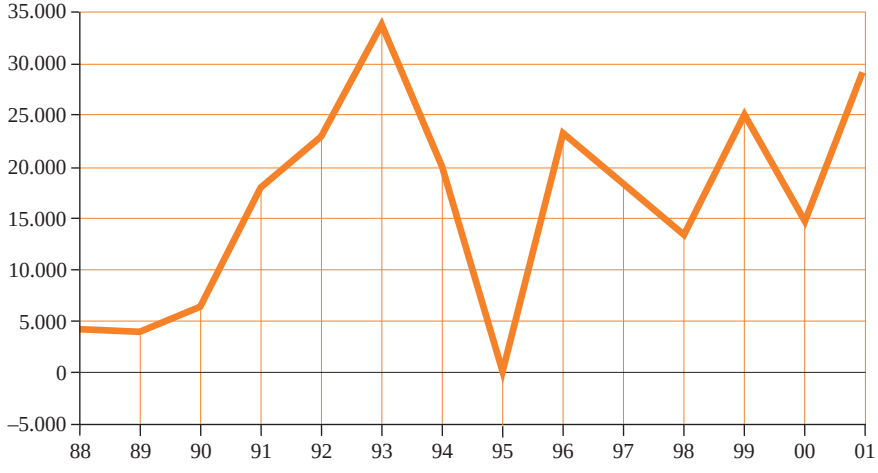

Gràfic 2.6 *(cont.)*

EVOLUCIÓ D'INDICADORS ECONÒMICS

INFLACIÓ

Taxa de variació interanual. Dades mensuals. Gener 1993 - Juny 2002

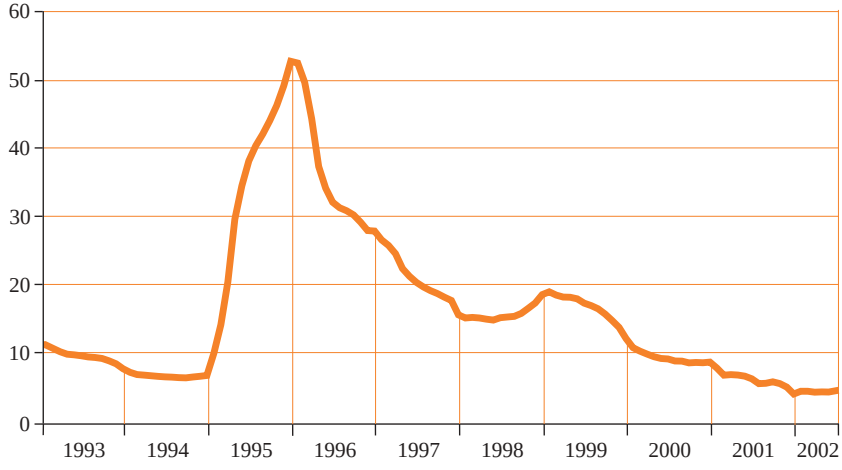

TIPUS DE CANVI

Pesos per dòlar. Dades mensuals. Gener 1993 - Juny 2002

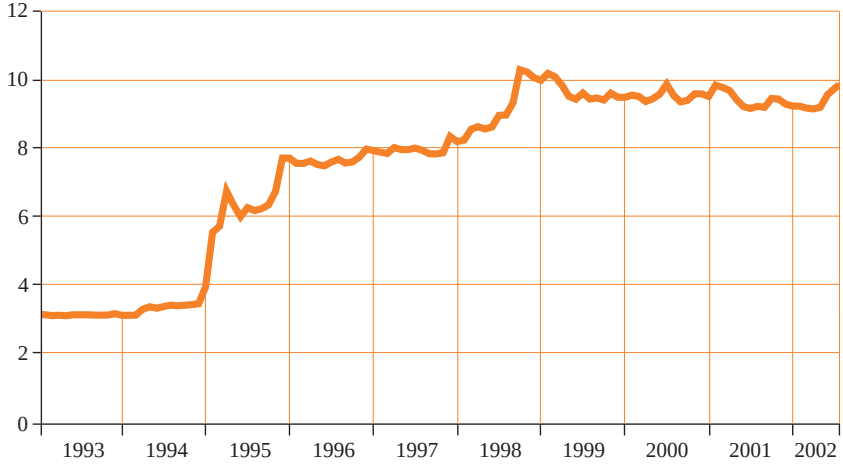

Fonts: Banc de Mèxic i elaboració pròpia.

deutors, i la fuga de capitals externs es va intensificar. Aquestes condicions i la percepció d'alguns analistes de la dificultat de finançar el dèficit previst per al 1995 van provocar que, el 19 de desembre, es produís un atac especulatiu contra el peso, de manera que es va decidir apujar el sostre de la banda. Tres dies més tard, es va adoptar un règim de flotació. Segons l'Informe Anual del Banc de Mèxic del 1994, al llarg d'aquest any el peso mexicà va patir una depreciació propera al 71%. Durant l'any 1995, la reducció dels fluxos de capital externs va continuar, el nivell d'activitat es va contreure, la taxa d'atur es va incrementar, la inflació i el tipus d'interès es van disparar i el peso es va continuar depreciant enfront del dòlar (vegeu el gràfic 2.6). No obstant això, la bateria de mesures adoptades va servir perquè, al final d'aquest any, els principals indicadors econòmics mostressin signes de reactivació.

La crisi del tequila, com popularment es coneix aquest episodi, va afectar de ple el sistema bancari. Tal com s'ha posat de relleu als apartats anteriors, a partir del 1988 es van implementar una sèrie de mesures per liberalitzar el sistema, entre les quals cal destacar, pel seu impacte sobre el balanç de les entitats bancàries, la reducció de les reserves obligatòries i l'eliminació dels coeficients d'inversió obligatòria. Aquestes dues circumstàncies van comportar que el crèdit al sector privat s'expandís amb força entre els anys 1988 i 1994. A més a més, atesos els alts preus pagats per la compra dels bancs reprivatitzats, molts banquers van intentar recuperar els costos de la inversió augmentant l'activitat desenvolupada via concessió de crèdits. No obstant això, com el marc supervisor no es va adaptar a la nova situació, la concessió d'aquests crèdits es va fer de manera poc rigorosa i sense les garanties ni provisions adequades. Conseqüentment, dins l'entorn econòmic descrit, el sistema es va afeblir: la cartera de deutors morosos dels bancs es va incrementar i els coeficients de capital van disminuir. Al final del 1994, l'índex de capitalització de la banca comercial va arribar al 9,3%, mentre que, al final de febrer de 1995, s'havia situat per sota del 8%. La meitat dels bancs comercials privatitzats i el Banco Obrero presentaven un capital inferior al mínim requerit, que era del 8%.

2.2.3. Mesures adoptades per superar la crisi financera

La crisi econòmica del 1995 va tenir importants repercussions sobre la salut del sistema bancari, ja que va evidenciar-ne els problemes de solvència i la mancança d'una regulació i d'una supervisió adequades. És important indicar que, abans, el sistema ja havia mostrat signes de feblesa: el capital era insuficient a conseqüència de l'alt creixement de la cartera morosa el 1993 i el 1994, que no estava provisionada de manera adequada, i un conjunt de bancs operaven amb greus problemes no revelats en la seva informació financera. De fet, dos bancs havien estat intervinguts (Banco Unión i Banco Cremi) i tres més estaven sota programes especials de supervisió (Banpaís, Banco Obrero i Banco Oriente).

En conseqüència, les mesures implementades per les autoritats financeres mexicanes es van dividir en dos grups: programes de capitalització i suport a la banca i als deutors, per evitar una fugida massiva de dipòsits, i canvis normatius i de regulació prudencial per enfortir el sistema financer i adaptar-lo als estàndards internacionals. Els programes de capitalització i suport es van aplicar immediatament i els canvis normatius s'han desenvolupat de manera progressiva fins a l'actualitat.

Programes de suport a la banca i als deutors

La majoria dels programes de suport a la banca dissenyats en aquell moment es van instrumentar per mitjà del *Fondo Bancario de Protección al Ahorro* (FOBAPROA), creat el 1990 per protegir els dipòsits i mantenir l'estabilitat del sistema financer. Aquest fons va ser substituït el 1999 per l'*Instituto para la Protección al Ahorro Bancario* (IPAB).

Al febrer de 1995, la CNBV va disposar l'establiment d'un sistema més estricte de constitució de provisions per a crèdits amb problemes. El nou sistema va exigir que les institucions constituïssin dotacions preventives equivalents al 60% de la cartera morosa o al 4% de la cartera total, la que fos més elevada. Aquesta mesura va fer que es manifestessin les necessitats de recapitalització de la banca.

A conseqüència d'això, es va instaurar el *Programa de Capitalización Temporal* (PROCAPTE), l'objectiu del qual era instaurar la confiança del públic inversor per mitjà de l'augment de la capitalització dels bancs. Els bancs amb un nivell de capitalització inferior al límit establert van emetre obligacions convertibles que van ser adquirides pel FOBAPROA. Es van incorporar al programa cinc institucions.

Addicionalment, els bancs amb un nivell de capital més adequat van vendre una part de la seva cartera de crèdits al FOBAPROA. L'administració de la cartera va romandre en els mateixos bancs, mentre que el risc d'incompliment va ser compartit pel fons i per la institució bancària. Com a contrapartida, les entitats financeres van adquirir bons a llarg termini emesos pel FOBAPROA. Amb aquest programa han estat capitalitzades entitats com: BBV, Banca Serfín, Bancomer, Banamex, Banco del Atlántico, Banca Bital, Banca Promex, Bancrecer, Banorte, Banco Confía i Banco Mexicano.

Per evitar el problema derivat del repunt de la inflació, es va crear una nova unitat de compte: les *Unidades de Inversión* (UDI), la principal característica de les quals és que el seu valor reflecteix el comportament de l'índex de preus al consumidor, de manera que l'import dels crèdits denominats en la nova moneda roman constant en termes reals. Després de la seva creació, es va procedir a reestructurar una part de la cartera de crèdits de la banca comercial. Així, els bancs van transferir els crèdits susceptibles de ser convertits a UDI a fons que gestionaven ells mateixos. Aquests fons, gràcies als préstecs atorgats pel govern, convertien els crèdits a la nova moneda. D'aquesta manera, el govern assumia el risc de taxa d'interès i els bancs conservaven només el risc d'impagament. A canvi, els bancs comercials van comprar bons emesos pel govern.

D'altra banda, per disminuir l'impacte de l'augment de les taxes d'interès i facilitar el pagament dels deutes de les famílies i de les petites i mitjanes empreses, es van establir diferents programes que, orientats a grups específics, es basaven en un descompte en les taxes o en els imports pagats. Els programes més importants que s'han realitzat han estat: *Acuerdo de Apoyo Inmediato a Deudores de la Banca (ADE); Programa Complementario de Apoyo para Créditos Hipotecarios; Programa de Apoyo al Sector Agropecuario y Pesquero (FINAPE); Programa de Apoyo a la Micro, Pequeña y Mediana Empresa (FOYME)*, i *Programa Punto Final*.

Canvis normatius

Les mesures anteriors han anat acompanyades de modificacions en el marc regulador i supervisor vigent. En efecte, amb la finalitat d'atreure més inversió i capital fresc al sistema bancari mexicà, el 1995 es va modificar la regulació per permetre la participació majoritària d'inversió estrangera en qualsevol institució de crèdit establerta a Mèxic amb una quota de mercat, en termes de capital, que no fos superior al 6%. Sota aquest criteri, van quedar excloses les tres entitats més grans del sistema: Bancomer, Banamex i Serfín. Al final del 1998, aquestes tres entitats van quedar també sense restriccions per ser adquirides per entitats estrangeres.

El 1997 es van modificar els criteris comptables aplicats per adaptar-los als estàndards internacionals. Un dels canvis més importants va ser la consolidació de la informació dels grups financers. A més a més, per millorar la qualitat d'aquesta informació, s'han emès diverses normes en matèria de valoració d'instruments financers i noves regles de capitalització bancària.

D'altra banda, el 1999 es van dissenyar requisits mínims en matèria d'atorgament, control i seguiment d'operacions de crèdit i noves metodologies de qualificació i dotació de la cartera creditícia. A més a més, des d'aquest moment, tots els bancs tenen un Comitè de Riscs, que és l'encarregat de la identificació, la qualificació, el mesurament i el control dels diferents tipus de risc.

Finalment, al llarg d'aquest període, s'ha millorat el procés de supervisió per mitjà de l'establiment dels requeriments generals que els auditors externs han de complir per ser autoritzats per la CNBV i de la informació mínima que han de proporcionar.

2.2.4. Conseqüències de la crisi

Intervenció i sanejament d'entitats

Una de les conseqüències de la crisi bancària mexicana va ser la presa de control temporal per part de les autoritats financeres d'algunes entitats bancàries amb problemes de solvència. El seu objectiu va ser evitar la propagació del risc sistèmic i protegir els estalviadors durant el període de crisi. A

Mèxic, la *Ley de Instituciones de Crédito* i la *Ley de la Comisión Nacional Bancaria y de Valores* faculten la CNBV per poder intervenir entitats financeres quan la seva situació patrimonial faci perillar el desenvolupament i la solvència del sistema bancari.

La insuficiència de capital que presentaven algunes entitats i la impossibilitat que els seus accionistes aportessin els recursos necessaris van obligar la CNBV, mitjançant el FOBAPROA, a capitalitzar les entitats, de manera que es va convertir en el seu principal accionista. Posteriorment, i en funció de la viabilitat de l'entitat, la CNBV va implementar diferents esquemes de venda dels bancs problemàtics: venda de la xarxa de sucursals del banc intervingut a bancs comercials (sota aquest esquema el FOBAPROA va absorbir una part de la cartera creditícia); venda parcial o total del banc a bancs comercials, i venda parcial del banc intervingut a bancs comercials, amb opció que puguin posteriorment augmentar la seva participació accionarial. En el primer cas, es manté la fitxa bancària i part dels actius que posteriorment són liquidats.

Sota el primer esquema, el BBV va adquirir la xarxa de sucursals i el passiu tradicional de la Banca Cremi i del Banco de Oriente; la Banca Promex va adquirir les sucursals del Banco Unión; la Banca Afirme, les del Banco Obrero, i el Banco Atlántico, les del Banco Interestatal i les del Banco del Sureste. Sota el segon esquema, el Banco Santander va adquirir el control del Banco Mexicano i, recentment, de la Banca Serfín; Banorte, el 100% del Banco del Centro, el 81% de Banpaís i el 100% de Bancrecer; Citibank va adquirir la majoria de les accions de la Banca Confía; el Banco Bital va negociar la compra del Banco del Atlántico i Bancomer va integrar la Banca Promex. Sota el tercer esquema, el Bank of Nova Escotia va adquirir el 10% de les accions del Grupo Financiero Inverlat i obligacions convertibles que li van donar l'oportunitat d'incrementar la seva participació fins al 55% en l'exercici 2000. Al tancament d'aquest informe, tres entitats, el Banco del Sureste, el Banco Anáhuac i el Banco Industrial estaven en procés de liquidació o de venda. A més a més, al llarg del 2001, set entitats que havien cedit les seves sucursals a altres bancs comercials van ser liquidades.

Finalment, pel que fa als programes de sanejament duts a terme, cal destacar les quatre últimes actuacions realitzades, que han afectat el Banco del

Quadre 2.12

OPERACIONS D'INTERVENCIÓ I SANEJAMENT

	Institució		Accions realitzades
1994	Banco Unión(*)	I	El 1996 Banca Promex va adquirir la seva xarxa de sucursals.
			El 2001 va ser liquidat.
	Banco Cremi(*)	I	El 1996 BBV va adquirir la seva xarxa de sucursals.
			El 2001 va ser liquidat.
1995	Banco del Oriente(*)	I	El 1996 BBV va adquirir la seva xarxa de sucursals.
			El 2001 va ser liquidat.
	Banpaís(*)	I,S	El 1997 Banorte va assumir-ne la gestió.
	Banco Obrero	I	El 1997 Banca Afirme va adquirir la seva xarxa de sucursals.
			El 2001 va ser liquidat.
	Banco del Centro(*)	I,S	El 1997 va ser adquirit per Banorte.
	Banco Interestatal	I	El 1997 Banco Atlántico va adquirir la seva xarxa de sucursals.
			El 2001 va ser liquidat.
	Banco Inverlat(*)	I,S	El 1996 The Bank of Nova Scotia va adquirir el 10% de les seves accions. El 2000 va ampliar la seva participació al 55%.
1996	Banco del Sureste	I	El 1997 Banco Atlántico va adquirir la seva xarxa de sucursals.
			El 2001 estava en procés de liquidació.
	Banco Capital	I	El 2001 va ser liquidat.
	Banco Pronorte	I	El 2001 va ser liquidat.
	Banco Anáhuac	I	El 2001 estava en procés de liquidació.
1997	Banco Confia(*)	I	El 1998 Citibank va adquirir-ne el control.
	Banco Mexicano(*)	S	En 1997 Banco Santander va adquirir el 51% de les seves accions.
1998	Banco Industrial	I	El 2001 estava en procés de liquidació.
	Banco del Atlántico(*)	S	El 1998 va acordar-ne la integració a Bital, que es va fer efectiva en el primer trimestre de 2002.
	Banca Promex(*)	S	El 1998, es va integrar a Bancomer.
1999	Banca Serfín	S	El 2000 Banco Santander va adquirir el 99% de les seves accions.
	Bancrecer	S	El 2001 Banorte va adquirir el 100% de les seves accions.
2001	Banca Quadrum	I	El 2002 va ser liquidada.

I: Entitat intervinguda per la CNBV. S: Entitat que ha participat en un programa de sanejament del FOBAPROA o IPAB.
(*) Entitat privatitzada el 1991.
Fonts: *Anuario Financiero de la Banca en México 1999* i elaboració pròpia.

Atlántico, la Banca Promex, Bancrecer i la Banca Serfín. Aquestes entitats han estat reestructurades d'acord amb la *Ley de Protección al Ahorro Bancario*, aprovada al final del 1998, que va crear l'*Instituto para la Protección al Ahorro Bancario (IPAB)*. Tot i el suport financer que van rebre el 1995, cap de les entitats esmentades va aconseguir resoldre la seva situació amb èxit. Per això, al llarg del 1999, l'IPAB va realitzar programes de sanejament i de recapitalització d'aquestes entitats. Posteriorment, es va procedir a vendre-les. En dos casos, es va procedir a la subhasta pública: la Banca Serfín va ser adquirida pel Grupo Financiero Santander Mexicano (propietat del grup espanyol SCH) el 2000 i Bancrecer va ser adjudicat al Banco Mercantil del Norte durant l'exercici 2001. En els altres dos casos, es va arribar a un acord amb entitats interessades en l'adquisició: el Banco del Atlántico ha estat integrat a la Banca Bital durant l'exercici 2002 i la Banca Promex ha estat adquirida per Bancomer.

El fons de garantia de dipòsits a Mèxic i l'IPAB

La crisi del 1995 va posar de manifest la importància de disposar d'un sistema d'assegurança de dipòsits àgil i eficient que pogués fer front a la situació de les entitats amb problemes. El 1999, per mitjà de l'aprovació de la Ley de Protección al Ahorro Bancario (LPAB)*, es va crear l'*Instituto para la Protección al Ahorro Bancario (IPAB)*, que va néixer amb dos objectius: establir una assegurança de dipòsits i regular el suport financer atorgat a les institucions de banca múltiple.*

Fins llavors, a Mèxic no hi havia una assegurança de dipòsits explícita, tot i que, de manera implícita, tots els dipòsits tenien el suport del govern federal.

Sota l'actual esquema, tots els bancs comercials estan obligats a pagar quotes mensuals equivalents a la dotzena part del 0,4% sobre la mitjana dels saldos diaris dels seus dipòsits. L'IPAB pot establir quotes ordinàries diferents per a les institucions en funció del risc al qual estiguin exposades. Addicionalment, l'IPAB pot imposar contri-

bucions extraordinàries, l'import de les quals no pot superar, en un any, el 0,3% dels dipòsits. En conjunt, les quotes ordinàries i les extraordinàries no superaran anualment el 0,8% dels dipòsits.

La garantia oferta per l'IPAB serà de 400.000 UDI (un UDI equival, aproximadament, a 3,2 pesos) per persona i banc. La implementació es farà de manera progressiva i culminarà l'1 de gener del 2005, moment en què entrarà plenament en vigor. En efecte, les garanties atorgades per l'IPAB aniran disminuint progressivament, des d'un nivell de partida que garanteix la totalitat dels dipòsits, i l'impacte més important es produirà al gener del 2003, quan la garantia de dipòsits es reduirà fins als 10 milions d'UDI. Perquè el sistema es trobi sòlidament preparat, les autoritats financeres mexicanes han fet coincidir l'entrada en vigor de les regles sobre capitalització amb aquesta data.

A més de la gestió del sistema d'assegurança de dipòsits, l'IPAB pot oferir suport financer a entitats amb problemes de liquiditat o de capitalització. És el que va fer el 1999 amb la Banca Serfín i Bancrecer. Un cop atorgat el suport, l'administració de la institució pot quedar en mans de la CNBV, de l'IPAB, de l'administració original o d'un nou accionista.

Entrada de capital estranger i consolidació del sistema

Segons es desprèn de l'apartat anterior, el paper de les entitats estrangeres en la reestructuració i la recapitalització del sistema bancari mexicà ha estat de vital importància. Precisament, el 1995 les autoritats van considerar que l'experiència i les aportacions de capital de la banca estrangera serien bones per reestructurar i impulsar de nou la banca del país. Per aquest motiu, aquell any, es va permetre que els bancs estrangers adquirissin participacions majoritàries en bancs locals, amb l'excepció, com ja s'ha esmentat, de les tres entitats més grans del sistema (Banamex, Bancomer i la Banca Serfín).

A conseqüència del canvi normatiu, els bancs estrangers s'han convertit en protagonistes destacats dels últims processos de fusió i d'integració. El quadre 2.13 resumeix les fusions més significatives posteriors al 1995, operacions que han ajudat a configurar l'estructura actual del sistema bancari.

Quadre 2.13

CONSOLIDACIÓ DEL SISTEMA BANCARI

Resum de les principals operacions

Grup actual	Entitat adquirent Entitats integrades (*)	Data d'adquisició
Banacci	Citibank	
	Banca Confia	1998
	Banamex	2001
BBVA-Bancomer	BBV	
	Mercantil Probursa	1996
	Banca Cremi (sucursals)	1996
	Banco del Oriente (sucursals)	1996
	Bancomer (48,8%)	2000
	Banca Promex	1998
	Banco Unión (sucursals)	1996
Santander Serfín	Banco Santander	
	Banco Mexicano (98,9%)	1997
	Banca Serfín (98,9%)	1999
Bital	Bital	
	Atlántico	1998
	Interestatal (sucursals)	1997
	Sureste (sucursals)	1997
Banorte	Banorte	
	Banpaís	1997
	Centro	1997
	Bancrecer	2001
	Banoro	1996
Scotiabank Inverlat	Nova Scotia	
	Inverlat (55%)(**)	1996
		2000

(*) Per a cada grup es relacionen les entitats que van ser adquirides i la seva data d'adquisició. Quan la integració de l'entitat no ha estat pel 100% del capital, es presenta la participació entre parèntesis.
(**) L'IPAB manté una participació del 36% d'aquesta entitat.
Fonts: *Anuario Financiero de la Banca en México 1999* i elaboració pròpia a partir dels informes anuals de les diferents entitats.

La liberalització iniciada pel sistema bancari mexicà ha impulsat la penetració de la banca estrangera, sobretot a partir del 1998, ja que, al final d'aquest any, es va permetre que les tres entitats més grans del sistema fossin adquirides per grups estrangers. El quadre 2.14 presenta l'evolució del nombre i el pes de les entitats bancàries foranes.

Quadre 2.14

EVOLUCIÓ DE LA PENETRACIÓ DE LA BANCA ESTRANGERA

A 31 de desembre de cada any. Actius en percentatge

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Nombre d'entitats	18	18	20	20	20	21	19
Actius (%)	6,2	9,7	16,3	16,3	35,2	55,3	75,5

Fonts: CNBV i elaboració pròpia.

Encara és aviat per valorar l'efecte de la presència de la banca estrangera sobre el sistema bancari mexicà. No obstant això, la polèmica sobre la conveniència que tres quartes parts del sistema bancari estiguin en mans estrangeres és patent entre molts analistes, sobretot si es té en compte que, després de la crisi del 1995, moltes entitats ara en mans estrangeres van ser sanejades i reestructurades amb fons públics. L'última operació realitzada entre Citibank i Banamex ha reobert el debat.

De la mà dels bancs estrangers també s'ha avançat en la consolidació del sistema bancari, tot i que la tendència cap a la consolidació ja s'havia iniciat. En efecte, durant el període en què la banca comercial va estar nacionalitzada (1982-1991), el nombre d'entitats es va reduir de 60 a 20. Després d'aquesta data, a conseqüència de l'impediment legal que prohibia l'establiment de noves entitats financeres, el nombre d'entitats es va mantenir sense canvis fins al 1993, quan aquesta norma va ser abolida. Conseqüentment, entre els anys 1993 i 1994, es van instal·lar molts bancs locals de dimensions més aviat reduïdes. Després de la crisi financera del 1995, es va iniciar una nova etapa de consolidació, a conseqüència dels dos aspectes comentats, la reestructuració d'entitats i la presència de bancs estrangers, que sembla que encara no ha acabat (vegeu el quadre 2.14).

2.3. Resum de tendències i perspectives de futur

Un cop superada la crisi financera del 1995, el sistema bancari mexicà s'enfronta al repte d'impulsar la reactivació del crèdit.

Transcorreguts set anys des de l'inici de la crisi del tequila, sembla que ha ressorgit un nou sistema bancari més sòlid i fort. Els esdeveniments dels anys 1994 i 1995 van empènyer el sistema financer cap a un abisme d'importants magnituds. Si tenim en compte la precarietat del sistema en aquell moment, hem de reconèixer l'important esforç d'adaptació i de canvi realitzat pel sistema al llarg d'aquests últims anys.

Sens dubte, la modificació del marc normatiu ha propiciat aquest procés. Des del 1995, s'han succeït les modificacions de les normes bancàries per apropar el marc regulador mexicà als estàndards internacionals. S'ha endurit tant l'exigència de dotacions sobre la cartera creditícia, com la gestió i la classificació del risc i les normes sobre capitalització i solvència. Addicionalment, i de manera progressiva, s'ha permès l'accés del capital estranger al sistema financer, amb la idea que la seva experiència i els seus fons ajudarien a modernitzar i a resoldre els principals problemes del sistema. A conseqüència d'aquesta liberalització, que va culminar al final del 1998, l'estructura del mapa bancari mexicà ha canviat radicalment. En l'actualitat, els tres principals grups financers que operen a Mèxic estan controlats per accionistes estrangers. De fet, aquest col·lectiu d'entitats gestiona gairebé el 76% dels actius del sistema.

Sense entrar a avaluar la conveniència que tres quartes parts del sistema bancari mexicà estigui en mans estrangeres, les mesures descrites s'han de valorar de manera positiva. En un context internacional de creixent liberalització i globalització, el sistema bancari mexicà s'havia d'adaptar a les regles internacionals.

Dels paràgrafs anteriors es podria desprendre que l'esforç realitzat pels intermediaris financers mexicans i pels organismes reguladors i supervisors ha culminat amb un èxit total. Res més lluny de la realitat: en el sistema bancari mexicà encara hi ha diverses assignatures pendents.

En primer lloc, el potencial que presenta la banca mexicana i l'entrada de capital estranger no han impulsat la reactivació del crèdit. Des del 1995, el nivell dels crèdits segueix una línia decreixent, a conseqüència, principalment, de les elevades taxes d'interès que encara persisteixen al país i de l'arrelada cultura de no pagament present en l'economia mexicana, que fa que les entitats financeres siguin més prudents a l'hora de concedir nou finançament.

A la dificultat d'accés al crèdit, s'afegeix el baix nivell de bancarització que presenta el país. Aquesta circumstància, en línia amb el que ha passat en altres economies d'Amèrica Llatina, fa que un ampli percentatge de la població quedi totalment al marge del sistema bancari formal: el nombre de comptes corrents és de 18,2 milions per a una població de 102 milions de persones.

Per pal·liar els dos problemes anteriors, el govern mexicà ha aprovat la *Ley del Crédito y el Ahorro Popular*, el principal objectiu de la qual és apropar els serveis financers a la població amb menys ingressos. Amb l'equiparació de certes entitats, abans no considerades dins el sistema bancari, a la banca comercial, es pretén regular i supervisar un col·lectiu amb una importància que serà vital per al desenvolupament financer de moltes famílies i petites empreses.

Per poder avançar en la solució dels problemes estructurals anteriors, cal solucionar el grau d'ineficiència que mostra la banca mexicana. Tot i presentar elevats marges financers i ordinaris, els alts costos d'explotació en limiten el potencial, de manera que cal una reducció dels costos, però sense abandonar la modernització tecnològica a la qual ja s'ha enfrontat la banca mexicana.

La circumstància anterior i l'interès mostrat pels bancs estrangers fan preveure que l'etapa de consolidació iniciada encara no ha arribat al final. La recerca d'economies d'escala, la necessitat de diversificació geogràfica i de negocis i la necessària fortalesa del capital fan viable aquesta opció. De fet, l'operació d'integració, força possible, de la Banca Bital en el grup anglès HSBC avala aquesta hipòtesi.

Cal no perdre de vista que, per poder avançar en la superació dels reptes pendents, és necessari un marc econòmic estable. Ara com ara, durant l'any 2001, els índexs econòmics més importants no han progressat amb la mateixa intensitat que ho van fer en anys anteriors, de manera que la reactivació del crèdit, condicionada a un augment del consum i a l'estabilitat dels preus, en pot sortir afectada. A més a més, la important crisi econòmica que travessa l'Argentina amenaça, ara més que mai, la resta d'economies emergents. Mèxic no manté vincles comercials rellevants amb l'economia argentina, de manera que cal esperar, en principi, que no es produeixi el temut efecte contagi. Cal recordar, però, que el 1995 aquests vincles tampoc no existien i que, malgrat tot, l'Argentina i el seu sistema bancari van patir els efectes de la crisi que va sacsejar l'economia mexicana.

Encara queda molta feina i cal superar molts reptes, però sembla segur que la banca mexicana està en aquests moments més preparada que mai per afrontar-los.

Capítol III

EL SISTEMA BANCARI DE L'ARGENTINA

REPÚBLICA ARGENTINA

Dades bàsiques (2001)

Població
36.233.901 habitants

Superfície
3.761.274 km²

Densitat de població
13 habitants per km²

Capital
Buenos Aires

Règim polític
República federal

Divisió política
23 províncies més el Distrito Federal

Moneda
Peso
1 peso = 1 dòlar (31-12-2001)
3,7 pesos = 1 dòlar (30-9-2002)

PIB a preus corrents
268.697 milions de pesos

PIB per càpita (PPA)
11.690 US $ (World Bank, 2001)

Membre de
MERCOSUR

III. El sistema bancari de l'Argentina

Al tancament d'aquest informe, l'Argentina continuava immersa en una profunda i prolongada crisi que ha deteriorat la seva situació econòmica, política i social i la seva posició internacional. Des del punt de vista de les variables macroeconòmiques, la crisi argentina es va iniciar cap a la meitat del 1998. Durant el període que va del 1998 al 2001, últim any amb dades disponibles, el PIB es va contraure el 8,4%.

En aquest entorn, el sistema bancari ha estat un dels sectors més afectats tant en termes de liquiditat com de solvència, ja que les mesures imposades l'han deixat pràcticament inactiu. Al desembre del 2001, les autoritats argentines van limitar el reintegrament d'efectiu a una quantitat mensual i van congelar la resta de dipòsits amb el que popularment s'ha anomenat *corralito financiero*. Tres setmanes després, es va decretar la suspensió de pagaments del deute públic argentí. Al començament del 2002, es va anunciar el final de la convertibilitat (paritat entre el peso argentí i el dòlar), sistema adoptat el 1991. Igualment, es va decretar la conversió a pesos de tots els actius i passius de l'economia. Per als crèdits, es va utilitzar un tipus de canvi que igualava el peso al dòlar i, per als dipòsits, el canvi va ser d'1,4 pesos per dòlar, situació que va generar un desequilibri al balanç de les entitats financeres, que es va intensificar amb la posterior devaluació del peso argentí.

La situació descrita encara va ser més devastadora per als bancs que s'havien finançat als mercats de capitals internacionals. Després del final de

la convertibilitat, i amb un peso força devaluat, els compromisos amb l'exterior s'havien de pagar, aproximadament, a un tipus de canvi de mercat de 3,7 pesos per dòlar, mentre que, pels préstecs atorgats, només rebien un peso per dòlar.

Per bé que, en el moment de l'esclat de la crisi financera, ja s'havia completat l'anàlisi de les característiques bàsiques del sistema bancari argentí, i tot i la gravetat dels esdeveniments posteriors, s'ha cregut que la presentació d'aquest estudi podria resultar interessant per comprendre la situació existent abans de la crisi. Així, l'objectiu d'aquest informe és doble: d'una banda, s'ofereix aquesta anàlisi (que ajuda a comprendre l'origen i les causes de la crisi) i, de l'altra, es descriu la crisi financera i es tracen les línies bàsiques que dibuixen el nou entorn en què es desenvoluparà l'activitat bancària.

3.1. Característiques del sistema bancari argentí

3.1.1. Marc institucional

L'organització i el funcionament de l'activitat creditícia argentina estan regulats per la Llei d'Entitats Financeres (*Ley de Entidades Financieras*) del 1977 (Llei 21.526). Aquesta llei, que ha estat modificada en diverses ocasions, conté les disposicions relatives a les activitats que poden desenvolupar les entitats financeres. El marc regulador es completa amb una sèrie de normes, conegudes com a *Comunicaciones*, dictades pel Banco Central de la República Argentina.

Totes les entitats que operen al sistema creditici argentí estan subjectes a la regulació i a la supervisió del ***Banco Central de la República Argentina (BCRA)***, creat el 31 de maig de 1935 per la Llei 12.155, que li va conferir una sèrie d'atribucions que fins llavors estaven disperses i a càrrec de diferents institucions. En l'actualitat, el règim i les funcions del banc estan regulats per la Llei d'Entitats Financeres i per la seva *Carta Orgánica*, aprovada el 1992 per la Llei 24.144, en què es defineix la institució central com una entitat autònoma de l'Estat argentí, responsable del bon funcionament del

sistema financer i de l'aplicació de la llei bancària. En aquest sentit, pel que fa a les seves atribucions, pot intervenir prenent el control temporal i, fins i tot, liquidant institucions financeres amb problemes. És també competència de la institució central atorgar l'autorització a les entitats financeres que vulguin operar a l'Argentina i aprovar l'apertura de sucursals en territori argentí. D'altra banda, en qualitat d'entitat autònoma de l'Estat, el Banc Central només pot finançar els governs nacional i provincials mitjançant la compra de títols públics a preus de mercat.

La Llei 12.155 estableix que el Banc Central de la República Argentina exercirà la supervisió de l'activitat financera per mitjà de la ***Superintendencia de Entidades Financieras y Cambiarias***, òrgan independent del Banco Central, tot i que en depèn pressupostàriament i que està subjecte a les auditories que el banc disposi. La Superintendència està presidida pel superintendent i pel vicesuperintendent, que, al seu torn, són directors del Banco Central. La Superintendència ha de fer complir les polítiques generals fixades pel Banc Central relacionades amb la implementació i l'aplicació de la Llei d'Entitats Financeres; ha d'aprovar els plans de regulació i de sanejament de les entitats financeres, i ha d'ordenar a les entitats que cessin o desisteixin de dur a terme polítiques de préstecs que en facin perillar la solvència.

A més de la regulació i de la supervisió del sistema creditici, el Banc Central de la República Argentina té com a principal missió preservar el valor de la moneda; executar la política monetària del país; regular la quantitat de diners i observar l'evolució del crèdit en l'economia; actuar com a agent financer de l'Estat davant les institucions monetàries, bancàries i financeres internacionals; administrar les reserves d'or i de divises, i promoure el desenvolupament i l'enfortiment del mercat de capitals.

El sistema bancari argentí, segons es desprèn de la Llei d'Entitats Financeres, està format per totes les persones o entitats, privades o públiques, que realitzin la intermediació habitual entre l'oferta i la demanda de recursos financers. El sistema s'estructura al voltant d'un model de banca universal. A més a més, prèvia autorització del Banc Central, la llei bancària permet la constitució de conglomerats financers, ja que les entitats financeres estan autoritzades a ser titulars d'accions d'altres entitats financeres. No obstant

això, la mateixa norma impedeix l'explotació per compte propi d'empreses no financeres, llevat que ho autoritzi el Banc Central.

Sota la llei bancària vigent queden expressament subjectes els següents tipus d'entitats:

A) Entitats bancàries. Poden ser de propietat pública o privada. Les entitats privades han d'adoptar la forma jurídica de societats anònimes. Les entitats públiques es constituiran sota la forma jurídica determinada pels seus estatuts.

• **Bancs comercials.** En l'actualitat, la majoria de bancs pertanyen a aquesta categoria. Estan habilitats per realitzar tota classe d'operacions. La llei bancària els permet constituir-se sota la forma jurídica de societats cooperatives.

• **Bancs d'inversió.** Concedeixen crèdits a mitjà i a llarg termini i, limitadament, a curt termini. Poden rebre només dipòsits a termini, emetre bons, obligacions i certificats de participació en els préstecs que atorguen. Així mateix, realitzen inversions en valors mobiliaris i actuen com a dipositaris de fons d'inversió.

• **Bancs hipotecaris.** La seva finalitat principal és concedir crèdits per a l'adquisició, la construcció, l'ampliació i la reforma de béns immobles. Així mateix, poden captar recursos per mitjà de l'emissió de títols vinculats als préstecs hipotecaris concedits. El Banco Hipotecario és l'única entitat d'aquest tipus que opera en l'actualitat.

B) Altres intermediaris financers. Són de propietat privada i no pertanyen a la categoria de bancs, tot i que estan regulats per la mateixa llei.

• **Companyies financeres.** La seva activitat principal se centra en concedir crèdits personals, atorgar garanties, gestionar per compte aliè la comercialització de valors, actuar com a dipositàries de fons d'inversió, emetre lletres i pagarés i administrar carteres de valors. Poden captar, només, dipòsits a termini. De capital local o estranger, s'han de constituir com a societats anònimes.

• **Caixes de crèdit *(Cajas de crédito)*.** Es caracteritzen per concedir crèdits a curt i a mitjà termini destinats a petites empreses, a professionals i, en menor mesura, a particulars. Només estan autoritzades a rebre dipòsits a termini. Poden adoptar la forma jurídica de societat anònima o de societat cooperativa.

El gràfic 3.1 presenta l'organització del sector creditici argentí. Hi figuren l'òrgan de regulació i supervisió, les diferents categories d'entitats de crèdit i les principals associacions d'entitats, entre les quals destaca l'*Asociación de Bancos de la Argentina* (ABA), constituïda per 49 bancs i 38 enti-

Gràfic 3.1

SISTEMA CREDITICI ARGENTÍ

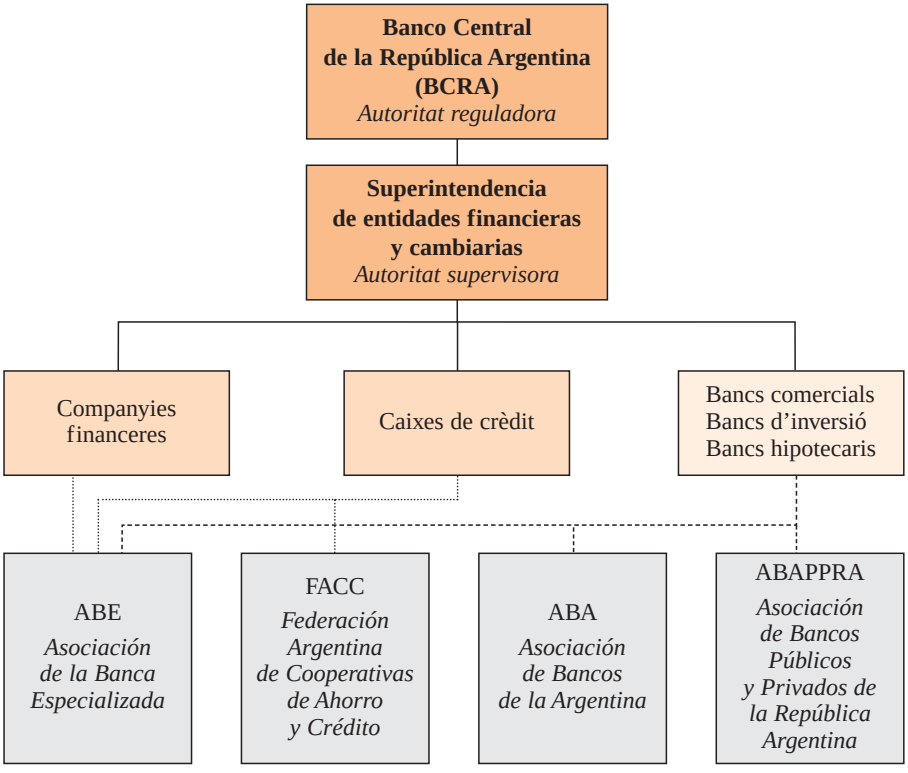

tats associades, que, en conjunt, representen aproximadament el 82% dels actius del sistema. El seu objectiu és promoure el desenvolupament de la banca i representar-ne els membres. La diversitat d'associacions bancàries existents a l'Argentina respon a la realitat viscuda pel sector financer del país. Així, l'actual *Asociación de Bancos Públicos y Privados de la República Argentina* (ABAPPRA) té el seu origen en l'*Asociación de Bancos de Provincia de la República Argentina* (ABAPRA), representant de les entitats públiques provincials. El 1996, ateses les transformacions que vivia la banca pública, es va modificar el seu antic estatut i es va donar cabuda a institucions de caràcter privat.

3.1.2. Estructura del sistema bancari

Les estadístiques que ofereix el Banc Central de la República Argentina també classifiquen les entitats financeres en dos grups: bancs i entitats no bancàries. No obstant això, dins el primer col·lectiu, la classificació respon a l'estructura de propietat i no a l'activitat. Així, queden diferenciats els **bancs públics** (de caràcter nacional, provincial o municipal) dels **bancs privats** (de capital nacional constituïts sota la forma jurídica de societat anònima, bancs cooperatius, filials de bancs estrangers i sucursals). Dins el grup d'entitats no bancàries, hi ha les **companyies financeres** (de capital local i estranger) i les **caixes de crèdit**.

Segons aquest criteri, a 31 de desembre del 2001, data en què encara regia el tipus de canvi fix d'un peso per dòlar, el sistema creditici argentí estava constituït per 108 entitats (13 bancs públics, 73 de capital privat i 22 entitats no bancàries), que, en total, gestionaven uns actius de 140.614 milions d'euros, concedien crèdits per valor de 76.691 milions d'euros i captaven dipòsits per un import de 75.694 milions d'euros. Disposaven d'una xarxa de 4.297 oficines i d'una plantilla de 101.599 empleats. El pes específic de cada grup d'entitats queda reflectit al quadre 3.1.

Del quadre anterior es desprenen algunes de les característiques del sistema bancari argentí: el pes de les entitats públiques, la importància de la banca de capital estranger i l'escàs pes relatiu de les entitats no bancàries.

Quadre 3.1

ESTRUCTURA DEL SISTEMA CREDITICI

A 31 de desembre del 2001

	Entitats		Actius totals	Crèdits	Dipòsits	Empleats	Oficines
	Nre.	%	%	%	%	%	%
Bancs públics	**13**	**12,0**	**31,9**	**29,0**	**32,9**	**38,5**	**32,8**
Nacionals	2	1,9	15,4	13,8	16,1	16,3	14,6
Provincials i municipals	11	10,1	16,5	15,2	16,8	22,2	18,2
Bancs privats	**73**	**67,6**	**66,5**	**68,8**	**66,8**	**58,6**	**65,5**
S.A. de capital nacional	32	29,6	17,0	18,7	12,7	16,5	17,3
Bancs cooperatius	2	1,9	1,8	2,2	2,3	3,6	5,5
De capital estranger	39	36,1	47,7	47,9	51,8	38,5	42,7
De les quals, sucursals	*18*	*16,7*	*15,7*	*12,8*	*15,0*	*9,9*	*6,9*
Entitats no bancàries	**22**	**20,4**	**1,6**	**2,2**	**0,3**	**2,9**	**1,7**
Companyies financeres	19	17,6	1,5	2,1	0,3	2,6	1,5
De capital estranger	*12*	*11,1*	*1,4*	*1,9*	*0,1*	*1,7*	*1,0*
Caixes de crèdit	3	2,8	0,1	0,1	0,0	0,3	0,2
Total	**108**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
Promemòria:							
Total, en milions d'euros / nombre			*140.614*	*76.691*	*75.694*	*101.599*	*4.297*

Tipus de canvi aplicat: 1 euro = 0,8813 pesos, a 31 de desembre del 2001. 1 peso = 1 US $, abans del final de la paritat, que es va produir al començament del 2002.
Fonts: BCRA i elaboració pròpia.

3.1.3. La banca pública

Una de les característiques del sistema financer argentí és l'elevat pes de la banca pública. Constituïda per 13 entitats (11 provincials i 2 nacionals), controla el 32% dels actius, el 29% dels crèdits i el 33% dels dipòsits.

El Banco de la Nación Argentina (BNA), propietat de l'Estat argentí, és l'entitat pública més gran i la institució financera del país més important per nivell d'actius. Al rànquing de grups bancaris llatinoamericans que apareix a l'últim capítol d'aquest llibre, ocupa l'onzè lloc. Cal recordar que aquest rànquing es va tancar el 31 de desembre del 2001, abans que l'Argentina decretés el final de la convertibilitat peso/dòlar. Fundat el 1891, actua d'agent financer del Govern Federal, rep dipòsits oficials i realitza pagaments per compte i

ordre de la Nació. Així i tot, és una entitat autònoma de l'Estat, amb autonomia pressupostària i administrativa. Segons el seus estatuts, té com a objectiu donar suport i finançar la producció agrícola i ramadera, principals sectors econòmics del país; promoure el comerç amb l'exterior; atendre les necessitats econòmiques dels diferents sectors d'activitat; atorgar crèdits per a l'adquisició d'habitatges, i administrar fons de jubilacions i pensions, activitat que realitza mitjançant una filial.

L'altra entitat pública de caràcter nacional és el Banco de Inversión y Comercio Exterior (BICE). Creat al desembre de 1991, té com a accionistes el Ministeri d'Economia i el BNA. El seu objectiu és finançar el desenvolupament regional i dels diferents sectors econòmics. Per aconseguir-ho, actua com a banc de segona categoria i canalitza els recursos destinats a finançar la inversió productiva i el comerç exterior per mitjà d'una àmplia xarxa de bancs comercials que fan d'intermediaris. Aquestes entitats són les encarregades de distribuir les línies de crèdit i de mantenir la relació directa amb les empreses. Poden operar amb el BICE qualsevol de les entitats financeres autoritzades a operar pel Banc Central de la República Argentina. En l'actualitat, les línies de crèdit es distribueixen per mitjà d'un grup de 40 entitats financeres format per bancs de capital nacional i estranger i per bancs públics provincials. Els recursos atorgats per finançar aquestes activitats provenen del mercat internacional de capitals, gràcies als avals atorgats per l'Estat argentí, i d'un fons subscrit amb la *Secretaría de Hacienda*.

La resta d'entitats de titularitat pública, un total d'11, són propietat de diferents províncies o municipis i tenen com a principal objectiu potenciar els sectors productius de les respectives regions. Dins aquest col·lectiu, destaca el Banco de la Provincia de Buenos Aires (BAPRO), segona entitat financera del país i la més antiga de l'Argentina, ja que va ser constituïda el 1822.

La banca provincial s'ha caracteritzat per la seva vinculació amb els estats provincials i, sovint, ha actuat d'agent financer d'aquests estats, oferint crèdit sota condicions més avantatjoses que el mercat financer. A més a més, la política creditícia dels bancs provincials s'ha caracteritzat en moltes ocasions per l'assignació de crèdit a projectes molt arriscats, que requerien subsidis per ser econòmicament viables.

Quadre 3.2

RÀNQUING DE GRUPS BANCARIS I CONCENTRACIÓ

A 31 de desembre del 2001, actius en milions d'euros

	Actius consolidats (*)	Entitat matriu				
		Actius	%	Empleats	Oficines	Propietat
1 **Banco de la Nación Argentina**	20.846	20.336	14,5	16.421	628	Pública nacional
2 **Banco de la Provincia de Buenos Aires**	15.214	14.635	10,4	12.559	322	Pública provincial
3 **Banco de Galicia y Buenos Aires**	14.249	12.252	8,7	5.680	290	Privada local
4 **Banco Río de la Plata**	11.283	10.586	7,5	5.194	280	Estrangera (Espanya)
5 **BBVA Banco Francés**	10.892	9.581	6,8	4.840	311	Estrangera (Espanya)
6 **BankBoston Argentina**	n.d.	8.410	6,0	3.890	134	Sucursal (Estats Units)
7 **Citibank Argentina**	n.d.	8.160	5,8	3.866	89	Sucursal (Estats Units)
8 **HSBC Bank Argentina**	n.d.	5.352	3,8	2.852	65	Estrangera (Regne Unit)
9 **Banco Hipotecario**	5.930	4.874	3,5	1.358	24	Privada local
10 **Banco Ciudad de Buenos Aires**	n.d.	3.894	2,8	2.673	46	Pública municipal
Total sistema		**140.614**	**100,0**	**100.515**	**4.293**	
Concentració en relació amb el total del sistema (% actius)						
3 entitats	33,6%					
5 entitats	47,9%					
10 entitats	69,8%					

Tipus de canvi aplicat: 1 euro = 0,8813 pesos, a 31 de desembre del 2001. 1 peso = 1 US $, abans del final de la paritat, que es va produir al començament del 2002.
(*) Dades consolidades al desembre del 2001, llevat del Banco de la Nación Argentina i del Banco de la Provincia de Buenos Aires, que ho són al setembre del 2001.
n.d. = no disponible
Fonts: BCRA i elaboració pròpia.

Una de les tendències que ha marcat l'evolució de la banca pública argentina ha estat la seva privatització. En efecte, el paper de la banca pública va començar a ser reformulat al començament de la dècada dels noranta, quan es va posar en marxa un procés de reformes econòmiques globals que va incloure l'apertura i la desregulació de l'economia i la redefinició de la

dimensió del sector públic. Aquest procés es va accelerar a partir del 1994, arran de la crisi financera coneguda popularment com a «crisi del Tequila», a la qual es farà referència més endavant. Entre els anys 1994 i 2001, 19 entitats van transferir el seu capital a mans privades.

3.1.4. La banca privada domèstica i el sector de crèdit cooperatiu

El sector bancari local estava constituït, al final del 2001, per un col·lectiu de 34 entitats, de les quals 32 eren societats anònimes i 2 cooperatives. En conjunt, gestionaven el 18,8% dels actius del sistema, el 20,9% dels crèdits i el 15% dels dipòsits. Les dues entitats més grans per nivell d'actius són el Banco de Galicia y Buenos Aires i el Banco Hipotecario, entitat que va ser privatitzada parcialment durant l'exercici 1999 (l'Estat encara en conserva el 49% del capital).

En funció de l'activitat desenvolupada, podem classificar aquestes entitats en dos grups: les que orienten el negoci principal cap a la banca al detall i les que l'orienten cap a la banca a l'engròs. El quadre 3.3 ofereix aquesta classificació, de la qual es desprèn que el negoci predominant de la banca domèstica argentina és el de la banca al detall. El quadre també permet apreciar la reduïda dimensió de la majoria d'entitats, ja que cinc bancs controlen més del 80% dels actius de la banca domèstica local.

Pel que fa al sector de crèdit cooperatiu, cal destacar que, a més dels dos bancs cooperatius, Banco Credicoop i Banco Empresario de Tucumán, les tres caixes de crèdit operatives mantenien aquesta forma jurídica. En efecte, aquestes cinc entitats són les úniques entitats financeres regulades i supervisades pel BCRA que configuren el sector de crèdit cooperatiu argentí. El panorama, però, el completen les cooperatives d'estalvi i crèdit, un conjunt d'aproximadament, 350 entitats, considerades no bancàries, de caràcter mutual i dimensió molt reduïda, les quals, segons les fonts del sector, gestionen un volum d'actius proper al 0,1%. Aquestes entitats són regulades per l'*Instituto Nacional de Acción Cooperativa y Mutual* (INACyM), organisme que depèn del *Ministerio de Desarrollo y Medio Ambiente*.

Quadre 3.3

CLASSIFICACIÓ DE LA BANCA ARGENTINA DOMÈSTICA EN FUNCIÓ DEL TIPUS D'ACTIVITAT QUE DESENVOLUPA

A desembre del 2001

Negoci	Nombre d'entitats	Quota d'actius	Distribució d'actius
Total banca al detall	**31**	**17,9**	**95,2**
Gran	2	10,3	54,9
Mitjana	3	4,8	25,4
Petita	26	2,8	14,9
Total banca a l'engròs	**3**	**0,9**	**4,8**
Total	**34**	**18,8**	**100,0**

Fonts: BCRA i elaboració pròpia.

L'origen del moviment de crèdit cooperatiu argentí es remunta al començament del segle XIX, quan es van fundar les primeres cooperatives de crèdit d'origen mutual. La Llei d'Entitats Financeres del 1977 va marcar un punt important en la història d'aquestes entitats, ja que els elevats capitals mínims exigits van propiciar les fusions i les transformacions d'aquestes entitats. Prova d'això és el naixement del Banco Credicoop, Cooperativo Limitado, primera entitat financera cooperativa argentina, resultat de la fusió, el 1979, de 44 caixes de crèdit. En l'actualitat, gestiona l'1,6% dels actius totals del sistema, el 2% dels crèdits i el 2,1% dels dipòsits, la qual cosa la converteix en la novena entitat financera privada del país per aquest últim concepte.

3.1.5. La banca privada estrangera

Una de les característiques més destacades del sistema creditici argentí és l'alta presència de bancs privats de capital estranger. Aquesta tipologia agrupa un conjunt de 39 entitats, que gestionen el 48% dels actius i dels crèdits del sistema i el 52% dels dipòsits.

La seva importància relativa s'ha incrementat notòriament en els últims anys, impulsada, fonamentalment, per les grans inversions de les entitats bancàries espanyoles Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (BBVA) i Santander Central Hispano (SCH). Al quadre 3.2 queda reflectit el paper de les

entitats de crèdit de capital estranger: de les deu primeres entitats que operen a l'Argentina, cinc pertanyen a grups financers estrangers. Encara més, si considerem únicament les deu primeres entitats financeres privades, vuit són de capital forà. Cal destacar que la important afluència de capital estranger es va veure afavorida per l'apertura financera viscuda per l'Argentina durant la segona meitat de la dècada dels noranta, quan es van eliminar les restriccions a la mobilitat del capital. A més a més, el decret 146/94 va suprimir les restriccions d'accés a la banca estrangera i va tornar a permetre l'apertura d'entitats financeres i d'oficines, activitats prohibides des del 1984.

El quadre 3.4 reflecteix la importància de la banca estrangera que opera a l'Argentina segons el país d'origen del capital. El quadre s'ha confeccionat tenint en compte només les participacions de control mantingudes per les entitats no domèstiques. Tal com es desprèn d'aquesta taula, les entitats espanyoles i nord-americanes són, per aquest ordre, les que tenen més pes dins el sistema bancari argentí. En efecte, la quota de mercat dels dos grups bancaris espanyols que operen al país, BBVA (per mitjà de la filial BBVA Banco Francés i d'una sucursal) i SCH (per mitjà del Banco Río de la Plata), arriba al

Quadre 3.4

BANCA ESTRANGERA PER PAÍS D'ORIGEN

Dades a 31 de desembre del 2001

País	Nombre	Quotes			Empleats	Oficines	Caixers
		Actius	Crèdits	Dipòsits			
Espanya	3	14,4	16,8	17,4	10.055	592	1.013
Estats Units	8	12,8	11,3	13,0	8.172	229	502
França	9	4,8	5,5	5,4	7.501	439	538
Regne Unit	2	4,5	4,3	5,0	3.710	106	109
Itàlia	2	4,3	5,1	5,2	3.985	208	385
Canadà	1	2,2	2,3	2,5	1.770	92	158
Alemanya	2	1,6	0,2	0,5	201	2	0
Mèxic	1	1,0	1,0	1,3	1.411	72	83
Països Baixos	2	0,9	0,4	0,7	612	2	0
Brasil	4	0,6	0,6	0,7	1.458	85	304
Resta	5	0,6	0,4	0,1	197	6	2
Total banca estrangera	**39**	**47,7**	**47,9**	**51,8**	**39.072**	**1.833**	**3.094**

Fonts: BCRA i elaboració pròpia.

14,4% dels actius, el 16,8% dels crèdits i el 17,4% dels dipòsits. D'altra banda, les entitats financeres d'origen nord-americà, amb més tradició dins la banca argentina, gestionen el 12,8% dels actius, el 13% dels dipòsits i l'11,3% dels crèdits. No obstant això, cal destacar que la distribució d'aquestes quotes de mercat no és homogènia entre les vuit entitats nord-americanes que operen al país. Mentre les sucursals d'entitats com Fleet Boston i Citibank copen la majoria d'aquestes quotes, la resta d'entitats gestionen percentatges molt inferiors. De fet, aquesta diferència respon al tipus d'activitat desenvolupada per les entitats: mentre les dues primeres tenen una orientació de banca al detall, les altres sis desenvolupen un negoci de banca a l'engròs.

Cal destacar que, per a la confecció del quadre anterior, no s'han tingut en compte les oficines de representació, de manera que el nombre d'entitats estrangeres presents a l'Argentina encara és més elevat.

Una altra conclusió que es desprèn del quadre anterior és la importància residual de les entitats financeres procedents dels països llatinoamericans. Aquesta característica, lluny de ser exclusiva del sistema financer argentí, es repeteix a la resta de països estudiats en aquest llibre.

Finalment, és destacable que el fenomen contrari, és a dir, la presència d'entitats financeres argentines a l'exterior, sigui més aviat reduït. Segons les dades del banc central, al final del 2001, només 10 bancs locals tenien oficines fora de l'Argentina, un total de 39, de les quals 15 eren oficines de representació.

3.1.6. Les entitats no bancàries

Com ja s'ha exposat abans, les entitats no bancàries tenen una importància residual dins el sistema creditici: gestionen només l'1,6% dels actius del sistema, el 2,2% dels crèdits i el 0,3% dels dipòsits.

Una característica d'aquest col·lectiu és l'alta presència d'entitats estrangeres. En efecte, dins el conjunt d'entitats no bancàries, són les companyies financeres estrangeres, 12 entitats, les que controlen la majoria de les quotes anteriors. A més a més, cal destacar que, en els últims anys, ha augmentat el nombre de companyies financeres estrangeres associades a grups

multinacionals d'automoció, que s'especialitzen en la concessió de crèdits per finançar els productes oferts per l'entitat matriu.

La importància relativa de les caixes de crèdit és, actualment, gairebé anecdòtica si fem referència al volum de negoci gestionat. Aquesta consideració adquireix un relleu especial si tenim en compte l'evolució experimentada per aquestes entitats, l'origen de les quals és paral·lel al moviment del crèdit cooperatiu argentí comentat en un apartat anterior.

Finalment, cal destacar que, dins les entitats no bancàries, hi ha també les *sociedades de ahorro y préstamo para la vivienda*, la principal finalitat de les quals és finançar la compra d'habitatges, prèvia captació de dipòsits vinculats al préstec hipotecari. En l'actualitat, no hi ha cap entitat d'aquest tipus, ja que l'última va ser dissolta el 1998.

3.1.7. Activitat

Al final del 2001, el sistema bancari argentí estava en una situació de pràctica inactivitat a conseqüència de l'entrada en vigor del Decret 1.570/2001, del 3 de desembre del 2001. En funció d'aquest decret, es limitava el reintegrament de dipòsits a una quantitat mensual que inicialment es va fixar en 1.000 pesos. Amb posterioritat, aquesta quantitat es va incrementar a 1.200 pesos, i es van admetre algunes excepcions. Igualment, van quedar prohibides les transferències a l'exterior, llevat de les relacionades amb el comerç. Aquesta mesura és coneguda popularment amb el nom de *corralito financiero* per als comptes corrents en pesos i de *corralón* per als dipòsits a termini i els comptes corrents en dòlars. La important sortida de dipòsits del sistema al llarg de l'exercici 2001, tal com es mostra a la gràfic 3.2, va forçar la mesura anterior.

Tot i la situació descrita, a tall il·lustratiu es presenta el quadre 3.5, que recull la composició del balanç de situació a 31 de desembre del 2001 per tipologia d'entitat. Atès el baix pes de les entitats no bancàries, no s'ha considerat de manera individualitzada aquest tipus d'entitats.

Segons es desprèn del quadre anterior, la principal partida de l'actiu de totes les entitats de crèdit és la concessió de préstecs. Al final del 2001, el 29% d'aquests préstecs es van canalitzar cap al sector públic. Una altra dada

Quadre 3.5

ESTRUCTURA DEL BALANÇ PER CATEGORIA D'ENTITATS

A 31 de desembre del 2001, en percentatge

	Banca pública	Banca privada				Total entitats (*)
		Bancs privats locals	*Dels quals:* Cooperatius	Filials de bancs estrangers	Sucursals de bancs estrangers	
Tresoreria	4,7	6,1	10,0	10,4	12,8	8,1
Cartera de valors	8,7	6,6	8,5	7,1	5,7	7,2
Préstecs	49,6	60,7	67,2	59,9	44,4	54,5
Immobilitzat	4,3	5,3	7,2	4,8	3,3	4,5
Altres comptes d'actiu	32,7	21,3	7,1	17,8	33,8	25,7
Total actiu	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
Dipòsits	55,4	42,9	69,6	62,0	51,3	53,8
Emprèstits	1,4	8,9	7,6	7,0	3,0	4,9
Línies de crèdit de l'exterior	7,6	5,3	2,9	5,6	7,4	6,5
Altres comptes de passiu	24,4	21,3	4,5	14,6	26,7	21,3
Recursos propis	11,2	21,6	15,4	10,8	11,6	13,5
Total passiu	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
Promemòria: Actiu = Passiu (milions d'euros)	*44.888*	*23.895*	*2.541*	*44.942*	*22.077*	*140.614*

Tipus de canvi aplicat: 1 euro = 0,8813 pesos, a 31 de desembre del 2001. 1 peso = 1 US $, abans del final de la paritat, que es va produir al començament del 2002.
(*) Les dades agregades també inclouen el col·lectiu d'entitats no bancàries.
Fonts: BCRA i elaboració pròpia.

significativa: en aquesta mateixa data, el 80% dels préstecs s'havien constituït en dòlars. La cartera de valors i la partida de tresoreria són també destinacions importants de les inversions realitzades. Cal advertir, però, que el saldo de la cartera de valors resulta inferior al real, ja que no estan contemplades les operacions d'adquisició temporal d'actius ni les obligacions negociables, que apareixen a l'epígraf «Altres comptes d'actiu». De fet, una de les característiques del sistema creditici argentí és l'elevada cartera de títols públics que tenen les entitats de crèdit. Segons les dades del BCRA, la cartera total de títols públics nacionals dels 27 bancs més grans era de 16.000 milions de pesos (aproximadament el 29% de la cartera total de títols públics). Aquesta xifra no recull els títols públics en possessió d'inversors institucionals filials

d'entitats bancàries, de manera que la xifra total de títols públics dels grups bancaris encara resultaria més elevada.

Pel que fa al passiu, la principal font de finançament són els dipòsits. Al final del 2001, els dipòsits denominats en dòlars representaven el 71% del total de dipòsits. Els crèdits d'entitats internacionals, els emprèstits i les cessions temporals d'actius que es recullen a l'epígraf «Altres comptes de passiu» també capten una part important del finançament del sistema bancari.

Una característica addicional de l'activitat desenvolupada per les entitats bancàries és la important progressió que, en els últims anys, han experimentat els inversors institucionals (vegeu quadre d'aquest apartat). Aquesta circumstància s'ha vist potenciada per la introducció, a partir del 1994, d'un sistema privat de pensions que va obrir la porta al capital privat en l'administració dels fons de pensions. Les entitats bancàries estrangeres, més experimentades en aquest tipus de negoci, han estat les que més han aprofitat la nova via, constituint entitats filials encarregades de la gestió de les noves activitats o participant com a accionistes de referència en altres entitats locals.

Quant a l'evolució temporal dels dipòsits i dels crèdits, que es presenta als gràfics 3.2 i 3.3, s'aprecien dos dels principals problemes del sistema bancari argentí: la caiguda dels dipòsits el 2001, fet que va provocar la introducció de restriccions al reintegrament d'efectiu, i la disminució, des del 1998, dels préstecs concedits al sector privat.

En efecte, el gràfic 3.2 permet apreciar la caiguda dels dipòsits que es va produir durant l'exercici 2001, propera als 18.500 milions de pesos, i constatar que aquesta caiguda es va localitzar principalment als dipòsits denominats en pesos, ja que el percentatge de dipòsits constituïts en dòlars va augmentar progressivament durant l'exercici 2001.

Pel que fa a l'evolució dels préstecs, convé diferenciar entre els concedits al sector privat i els concedits al sector públic, ja que els dos conceptes segueixen pautes de comportament diferents. Al gràfic 3.3 s'observa que, des de l'exercici 1998, els préstecs al sector privat han experimentat una reducció, intensificada al final del període analitzat, i que, en canvi, el finançament concedit al sector públic ha augmentat durant tot el període. El salt que

Gràfic 3.2

EVOLUCIÓ DELS DIPÒSITS DEL SISTEMA CREDITICI ARGENTÍ

Valors mensuals, en milions de pesos. Gener 1998 - Desembre 2001

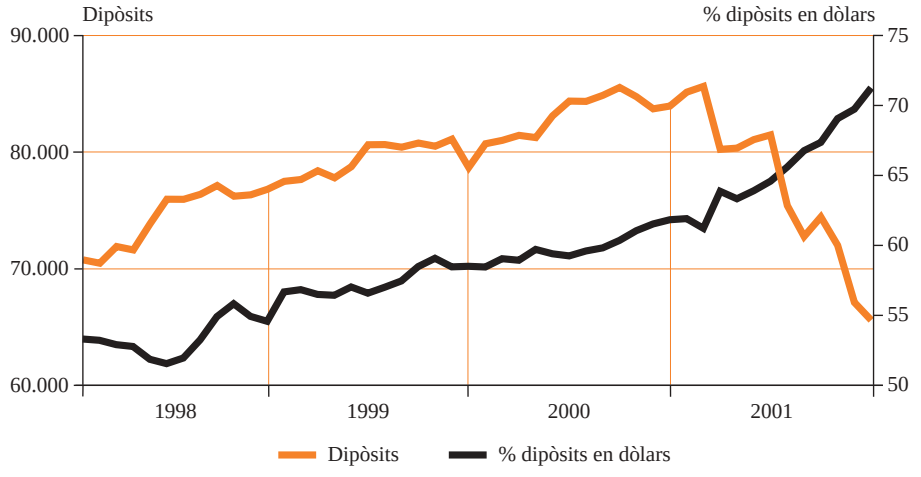

Fonts: BCRA i elaboració pròpia.

Gràfic 3.3

EVOLUCIÓ DELS PRÉSTECS CONCEDITS ALS SECTORS PÚBLIC I PRIVAT

Valors mensuals, en milions de pesos. Gener 1997 - Febrer 2002

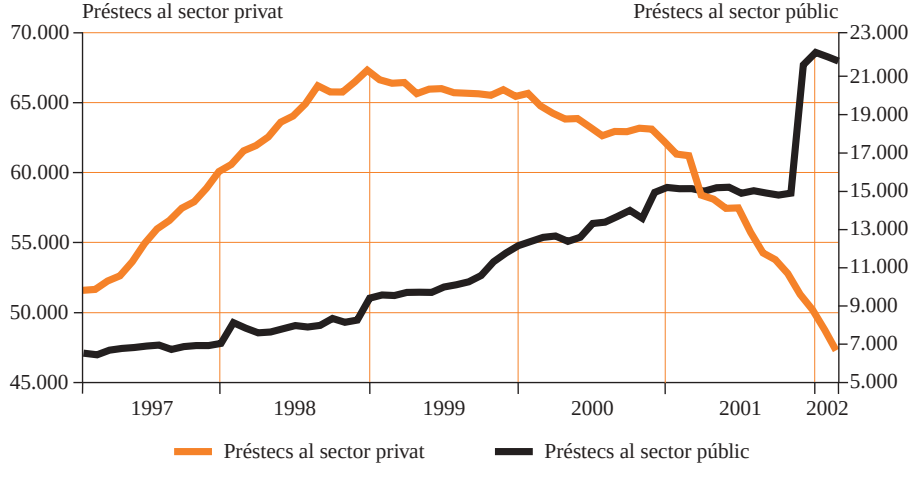

Fonts: BCRA i elaboració pròpia.

s'aprecia cap al final del 2001 és conseqüència del bescanvi de deute públic que va fer el govern argentí al novembre del 2001. En aquesta operació es van canviar títols públics per préstecs garantits amb la recaptació impositiva, a una taxa d'interès inferior. D'aquesta manera, la cartera de títols públics va disminuir, i van augmentar els préstecs concedits al sector públic.

El mercat institucional de gestió d'actius: una alternativa de negoci

L'important avanç que, en els últims anys, han experimentat els inversors institucionals és una característica present a la majoria de les economies llatinoamericanes. L'Argentina no ha quedat al marge d'aquest procés, per bé que el seu desenvolupament no es va accelerar fins al 1994, quan va tenir lloc la reforma del sistema de pensions. En efecte, si al final del 1994 els fons de pensions gestionaven un patrimoni equivalent al 0,21% del PIB, al final del 2001 aquesta mateixa proporció pujava al 7,88%. Paral·lelament, els fons d'inversió també han progressat de manera notòria, tot i que no ho han fet ni amb la mateixa intensitat que els fons de pensions, ni al mateix nivell que altres economies. A més a més, durant l'exercici 2001 es van veure afectats per la crisi econòmica que travessava el país.

Quadre 3.6

INVERSORS INSTITUCIONALS A L'ARGENTINA

Actius gestionats com a percentatge del PIB. A desembre de cada any

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Fons de pensions(*)	0,21	1,03	2,08	3,18	4,00	6,03	7,38	7,88
Fons d'inversió	0,25	0,23	0,73	1,93	2,38	2,54	2,73	1,19

(*) No s'han eliminat els actius administrats pels fons de pensions en comptes dels fons d'inversió.
Fonts: Superintendencia de Administradoras de Fondos de Jubilación y Pensión, Cámara Argentina de Fondos Comunes de Inversión i elaboració pròpia.

En l'actualitat, a l'Argentina existeix un sistema mixt de pensions, ja que coexisteixen un règim públic, basat en el sistema de repartiment, i un règim privat, basat en el sistema de capitalització i que és gestionat per les anomenades Administradoras de Fondos de Jubilación y Pensión (AFJP). *L'adhesió al sistema és obligatòria per a tots els treballadors, llevat d'escasses excepcions, contemplades taxativament per la norma reguladora (Llei 24.241). No obstant això, la tria del model és lliure. Al final del 2001, el 79% dels treballadors havien optat pel sistema de capitalització. Cal destacar que l'Estat, mitjançant l'exigència d'una reserva obligatòria a les administradores privades, garanteix una rendibilitat mínima a l'afiliat.*

La vigorosa evolució experimentada pel sector institucional en els últims set anys no solament ha estat aprofitada per entitats financeres locals. Les entitats financeres estrangeres, filials de bancs forans que operen al país, s'han convertit en protagonistes. En efecte, les quotes més elevades del sector es concentren en quatre entitats estrangeres, les filials especialitzades dels bancs SCH (Orígenes), BBVA (Consolidar), Citibank (Siembra) i HSBC (Máxima), que, en conjunt, gestionen el 77% del patrimoni total, dada que també il·lustra l'alta concentració del sector.

Una última dada que cal analitzar és la cartera d'inversió dels fons de jubilació i de pensions. Segons les dades de la Superintendencia de administradoras de fondos de jubilación y pensión, *al final del 2001, el 66,7% de les inversions de les AFJP es realitzaven en títols públics nacionals i el 10,5%, en accions d'empreses. Les xifres anteriors donen una idea de l'impacte de la suspensió de pagaments del deute argentí sobre aquestes entitats.*

Les raons que expliquen la reculada experimentada pels crèdits concedits al sector privat són tres. La primera causa està relacionada amb les elevades taxes d'interès existents al país. En una economia emergent, com és el cas de l'Argentina, l'equilibri entre l'oferta i la demanda de diners depèn fonamentalment de la taxa de risc país. Durant els últims anys, la inestabilitat econòmica que ha patit el país ha incrementat el nivell d'aquesta taxa i ha reduït, en conseqüència, la capacitat de concessió de crèdit de les entitats i la d'accés al crèdit. El gràfic 3.4 mostra l'evolució de la taxa d'interès del mercat interbancari. S'aprecia tant el seu nivell com les oscil·lacions que ha patit durant els períodes de major inestabilitat econòmica.

Gràfic 3.4

EVOLUCIÓ DE LA TAXA D'INTERÈS DEL MERCAT INTERBANCARI

Mitjanes mensuals. En percentatge nominal anual

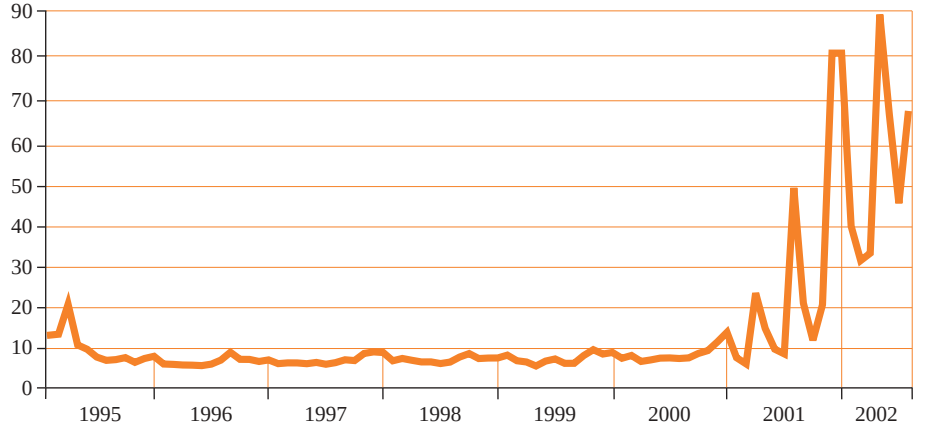

Fonts: BCRA i elaboració pròpia.

D'altra banda, les elevades taxes de morositat existents al sector (12,2% al final del 2001) han obligat moltes entitats, sobretot les estrangeres, a ser molt exigents en els criteris demanats per a la concessió de crèdits. Sota aquestes circumstàncies, un dels col·lectius més perjudicats ha estat el de les petites i mitjanes empreses, que troben més dificultats a l'hora de complir els requisits necessaris per optar a les línies de finançament.

Finalment, la capacitat de concessió de crèdit de les entitats financeres està també condicionada per l'obligatorietat de mantenir disponibles determinades proporcions dels dipòsits que capten. L'objectiu d'aquesta norma és dotar el sistema de liquiditat per afrontar situacions d'inestabilitat sistèmica. De fet, aquests instruments van ser utilitzats per intentar pal·liar els efectes de la crisi bancària iniciada en l'exercici 2001.

Al final del 2001, els requisits exigits variaven en funció del tipus de dipòsit. Per als dipòsits a la vista, s'exigia el manteniment, en la moneda amb què es va constituir, d'un *efectiu mínim* al BCRA equivalent al 18,5% del saldo captat sota aquesta modalitat de passiu. Per a la resta d'imposicions, l'exigència, denominada *requisits mínims de liquiditat*, depenia del termini residual, és a dir, dels dies que faltaven fins al venciment de l'obligació. L'origen d'aquesta segona opció cal buscar-lo en els problemes de liquiditat que van haver d'afrontar les entitats financeres argentines després de la turbulència del 1995. La característica principal d'aquest segon mecanisme és que els instruments que les entitats financeres poden utilitzar per complir el requisit són amplis i, a més a més, estan remunerats. En efecte, a més del manteniment de dipòsits al BCRA, poden utilitzar títols públics, del govern argentí o de països pertanyents a l'OCDE; títols privats d'entitats amb una alta qualificació financera; línies de crèdit amb bancs estrangers de primera línia, o comptes oberts al Deutsche Bank, sucursal Nova York.

Pel que fa a les taxes, al llarg dels últims sis anys, els requisits exigits han variat. Al final del 2001, el coeficient aplicat per als dipòsits a termini anava des del 14% per a les imposicions amb un termini residual inferior als 180 dies fins al 0% per als dipòsits amb un termini superior als 365 dies.

Cal destacar que els problemes de liquiditat patits pel sistema bancari al començament de l'exercici 2002 van obligar el BCRA a canviar els coeficients aplicats. En un primer moment, es van reduir les exigències i es va crear el *Fondo de liquidez bancaria* (Decret 32/2001). Atès que el problema de liquiditat del sistema persistia, al març del 2002 es van substituir els requisits mínims de liquiditat pel manteniment d'efectiu mínim al BCRA i es van incrementar notablement els coeficients aplicats, fins al 40%. A més a més, per a les entitats que incrementessin els dipòsits s'exigia un percentatge addicional.

Quadre 3.7

EVOLUCIÓ DE LES EXIGÈNCIES DE LIQUIDITAT SOBRE DIPÒSITS

En percentatge dels dipòsits

	Dipòsits a la vista	Dipòsits a termini, en funció del termini residual				
		Fins a 59 dies	De 60 a 89 dies	De 90 a 179 dies	De 180 a 365 dies	Més de 365 dies
Fins al 1995(*)	43	3	1	1	1	1
Després del 1995(**)	30	17	17	15	10	0
2000	20	20	20	15	10	0
2001(***)	18,5	14	14	14	9	0

(*) Fins al 1995, s'exigia el manteniment d'un efectiu mínim no remunerat al BCRA que depenia del termini contractat i no del termini residual.
(**) A partir del 1995, es van introduir els requisits mínims de liquiditat que permeten la remuneració d'aquestes exigències en funció de l'instrument escollit per complir-lo i que varien segons el termini residual del dipòsit.
(***) Al juny del 2001, es va introduir un nou sistema que redueix les exigències i que combina els dos models anteriors: efectiu mínim per als dipòsits a la vista i requisits mínims de liquiditat per a la resta de dipòsits.
Font: BCRA.

D'aquesta manera, el BCRA disposava d'un matalàs addicional de recursos per poder assistir les entitats financeres que presentessin més problemes.

Finalment, un altre element que contribueix a atorgar liquiditat al sistema és el *Programa de Operaciones de Pase Contingentes*. Es tracta d'un programa en què intervenen bancs internacionals de primer nivell que es comprometen a adquirir bons públics del Banc Central, subjectes a clàusules de recompra. El programa pot ser executat a requeriment del BCRA quan les condicions del mercat així ho exigeixin. Al llarg de l'exercici 2001, l'autoritat central va utilitzar aquest mecanisme per dotar de liquiditat addicional el sistema.

3.1.8. Servei bancari

Els quadres 3.8 i 3.9 recullen els principals indicadors disponibles sobre servei bancari per tipologia d'entitat i distribució regional. Cap al final del 2001, el nombre d'oficines per cada 10.000 habitants era d'1,2. Si fem referència als caixers automàtics, la ràtio puja lleugerament fins a situar-se en 1,6 terminals per 10.000 habitants. En conjunt, en aquesta mateixa data, eren 4.297 les oficines operatives, 5.844 els caixers automàtics i 101.599 els empleats, de manera que el nombre d'empleats per oficina se situava en 23,6.

Quadre 3.8

PRINCIPALS INDICADORS DE SERVEI BANCARI

A desembre del 2001

	Empleats	Oficines	Caixers	Empleats per oficina	Empleats per 1.000 habitants	Oficines per 10.000 habitants	Caixers per 10.000 habitants
Bancs públics	**39.154**	**1.411**	**1.399**	**27,8**	**1,1**	**0,4**	**0,4**
Bancs privats	**59.514**	**2.813**	**4.410**	**21,2**	**1,6**	**0,8**	**1,2**
De capital local	20.442	980	1.316	20,9	0,6	0,3	0,4
De capital estranger	39.072	1.833	3.094	21,3	1,1	0,5	0,9
Entitats no bancàries	**2.931**	**73**	**35**	**40,2**	**0,1**	**0,0**	**0,0**
Total del sistema	**101.599**	**4.297**	**5.844**	**23,6**	**2,8**	**1,2**	**1,6**

Fonts: BCRA i elaboració pròpia.

Aquesta xifra, tot i ser elevada, ha disminuït de manera significativa en els últims anys, gràcies a la introducció de noves tecnologies i a la progressiva retallada de les plantilles d'empleats. Al final del 1993, cada oficina disposava, de mitjana, de 28,6 empleats.

Els anteriors canals de comunicació s'han vist reforçats per l'existència dels terminals d'autoconsulta i dels llocs d'atenció bancària, situats en empreses o a la via pública. A diferència dels caixers automàtics, els terminals d'autoconsulta són per a ús exclusiu dels clients de cada banc i no lliuren efectiu. No hi ha estadístiques oficials sobre el volum d'aquests punts.

Per grups d'entitats, les filials i les sucursals dels bancs estrangers són les que operen per mitjà de la xarxa d'oficines i de caixers més extensa, 1.833 i 3.094 unitats, respectivament. L'amplitud d'aquesta xarxa s'ha assolit gràcies a la instal·lació de noves sucursals i caixers i a l'adquisició d'entitats locals, utilitzades com a plataforma d'entrada a les regions en què mantenien menys presència. Pel que fa a la banca pública provincial i municipal, la Llei d'Entitats Financeres en limita l'àmbit d'expansió a una zona geogràfica determinada.

El panorama global reflectit als paràgrafs anteriors es completa amb indicadors de demanda de serveis bancaris, els quals en constaten el baix grau d'utilització. En efecte, si es té en compte que la població de l'Argentina és,

Quadre 3.9

SERVEI BANCARI: DISTRIBUCIÓ REGIONAL

A desembre del 2001

	Població %	Dipòsits %	Oficines %	Caixers %	Oficines per 10.000 habitants	Caixers per 10.000 habitants
Capital Federal	8,2	54,2	20,8	27,3	3,0	5,3
Província de Buenos Aires	38,5	21,8	31,1	36,8	1,0	1,5
Província de Córdoba	8,4	5,8	9,9	6,9	1,4	1,3
Província de Santa Fe	8,4	5,3	10,7	7,2	1,5	1,4
Resta	36,5	12,9	27,5	21,8	0,9	1,0
Total	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**1,2**	**1,6**

Fonts: INDEC, BCRA i elaboració pròpia.

aproximadament, de 36 milions i que, al final del 2001, hi havia un total de 17,1 milions de comptes corrents i d'estalvi, hi ha 0,47 comptes corrents per habitant, és a dir, 2 habitants per compte. La poca penetració bancària es constata també en observar que la ràtio de crèdits atorgats al sector privat sobre el PIB és del 20% i la de dipòsits sobre el PIB, del 26%.

A les zones rurals del país, que concentren un ampli percentatge de la població, els dipòsits gestionats són molt baixos. Com a dada significativa, cal destacar que la capital federal i la província de Buenos Aires alberguen, en el 6% de la superfície del país, el 46,7% de la població, el 51,9% de les oficines i el 64,1% dels caixers automàtics, i gestionen el 76,0% dels dipòsits.

Tot i el que s'ha comentat, l'evolució temporal del nombre d'oficines i d'empleats permet apreciar l'esforç d'aproximació al client realitzat per les entitats argentines, sobretot les que presenten una orientació al detall. Aquesta progressió permet millorar la cobertura geogràfica d'algunes regions i pal·lia, en part, el problema d'accés als serveis financers al qual s'ha fet referència més amunt. Cap al final del 2001, s'havia sol·licitat permís per obrir 309 oficines noves i 735 caixers. A l'Argentina, la instal·lació de sucursals ha de ser aprovada pel BCRA, que avalua la conveniència i l'oportunitat del projecte.

Finalment, cal no oblidar la importància d'Internet i de les noves tecnologies en el desenvolupament de nous canals de distribució i de comunicació amb els clients. En efecte, la banca argentina no s'ha mantingut al marge

Gràfic 3.5

EVOLUCIÓ D'OFICINES I EMPLEATS

Valors mensuals. Gener 1994 - Desembre 2001

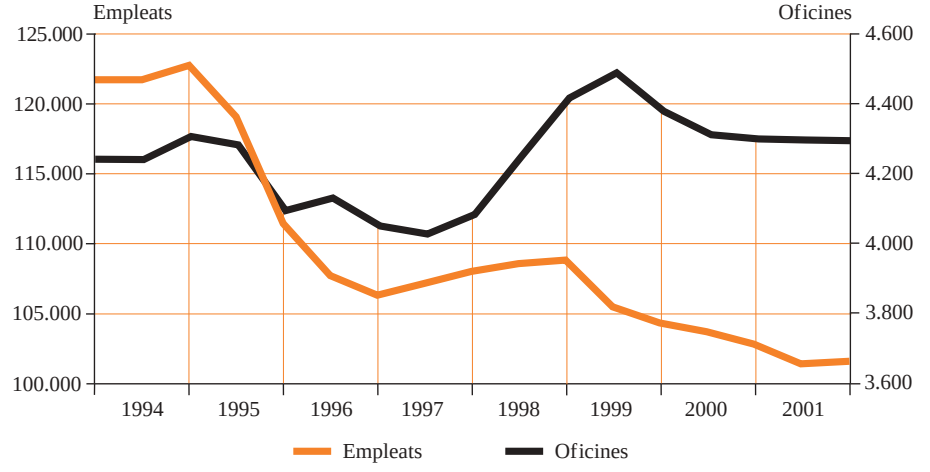

Fonts: BCRA i elaboració pròpia.

de la revolució tecnològica que viu el sector financer mundial i ha adaptat l'estructura, basada en oficines i en centres d'atenció al client, al nou entorn. La banca electrònica (caixers automàtics, terminals d'autoconsulta, banca telefònica i banca per Internet) es perfila com un canal de distribució complementari cap al qual es canalitzen parcel·les de negoci amb poc valor afegit i alt cost marginal per a l'entitat. Cal destacar que a l'Argentina el nombre de caixers automàtics ha augmentat notablement a conseqüència d'una disposició del banc central, emesa l'any 1997, que obligava les empreses a pagar els salaris per mitjà d'aquests terminals.

3.1.9. Rendibilitat

El quadre 3.10 presenta el compte de resultats de les entitats de crèdit argentines de l'exercici 2001 per a les diferents categories d'entitats i per al conjunt del sistema. Els saldos estan expressats en percentatge sobre els actius totals mitjans. Igual que a l'apartat d'activitat, no s'ha considerat de manera individualitzada el col·lectiu d'entitats no bancàries.

Quadre 3.10

COMPTE DE RESULTATS ANALÍTIC

A 31 de desembre de 2001. En percentatge sobre actius totals mitjans

	Banca pública	Banca privada domèstica (*)	Banca privada estrangera (**)	Total (***)
Ingressos financers	8,44	7,58	10,85	9,65
Despeses financeres	–5,09	–4,36	–6,14	–5,52
Marge financer	**3,35**	**3,22**	**4,71**	**4,13**
Ingressos per serveis	2,13	2,19	2,60	2,42
Despeses per serveis	–0,26	–0,47	–0,43	–0,41
Marge ordinari	**5,22**	**4,94**	**6,88**	**6,14**
Despeses d'explotació	–4,19	–3,58	–4,81	–4,46
Marge d'explotació	**1,03**	**1,36**	**2,07**	**1,68**
Altres resultats	–0,15	0,86	0,15	0,23
Provisions per a insolvències	–0,93	–1,54	–2,23	–1,78
Resultat abans d'impostos	**–0,05**	**0,68**	**–0,01**	**0,13**
Impostos	–0,04	–0,05	–0,17	–0,13
Resultat net	**–0,09**	**0,63**	**–0,18**	**0,00**
Altres indicadors de rendibilitat (en %)				
ROE (Resultat net / Recursos propis)	**–0,9**	**3,5**	**–2,0**	**0,0**
Ràtio d'eficiència (Despeses d'explotació / Marge ordinari)	**80,2**	**72,6**	**69,9**	**72,6**

(*) Inclou els bancs cooperatius.
(**) Filials de bancs estrangers i sucursals.
(***) Les dades agregades inclouen també el col·lectiu d'entitats no bancàries.
Fonts: BCRA i elaboració pròpia.

El quadre ofereix, atesa la negativa conjuntura econòmica que va travessar el país, un panorama de baixa o nul·la rendibilitat. Així i tot, el compte de resultats presentat serveix per identificar diverses particularitats del sistema.

En primer lloc, el sistema bancari argentí es caracteritza per presentar elevats marges ordinaris. Per al conjunt del sector i sobre actius totals mitjans, el marge ordinari se situa en el 6,14%. En el cas dels bancs estrangers, aquesta xifra arriba al 6,88%. El pes del marge financer i de les comissions per prestació de serveis explica aquesta situació. Cal destacar que, a conseqüència de les restriccions al reintegrament de dipòsits imposades pel govern argentí al

desembre del 2001, han augmentat els ingressos per comissions associades a les transferències electròniques i a l'ús de xecs, targetes de crèdit i de dèbit, en convertir-se aquests mecanismes en una alternativa a l'ús de l'efectiu.

Les despeses d'explotació representen el 4,46% dels ATM del sector. Les importants i costoses inversions en tecnologia, que les principals entitats del país han desenvolupat en els últims anys, i uns costos d'explotació també importants són la principal causa d'aquesta xifra tan elevada. Les principals entitats locals i, sobretot, la banca estrangera s'han convertit en els agents més actius en la implantació de noves tecnologies i en el desenvolupament de plans d'expansió, que, conseqüentment, han implicat elevades inversions.

Precisament, les elevades despeses d'explotació fan que l'eficiència de la banca argentina sigui molt baixa. En efecte, el quocient entre les despeses d'administració i el marge ordinari puja fins al 72,6% per al conjunt del sector. Els bancs estrangers són els més eficaços del sistema, i els bancs públics, els més ineficaços.

Un altre aspecte que cal destacar és el pes de les dotacions per a insolvències. Dos motius contribueixen a aquesta circumstància. D'una banda, les elevades taxes de morositat que presenta el sistema bancari argentí (12,2% al final del 2001) i, de l'altra, la crisi financera que travessava el sector i que va obligar moltes entitats a realitzar dotacions extraordinàries. Al grup de bancs estrangers, les provisions per a insolvències representaven el 2,23% dels actius totals mitjans.

Finalment, cal destacar que l'impacte de la crisi i de les mesures econòmiques imposades pel govern argentí es reflectirà al compte de resultats de l'exercici 2002. Tot i que encara és aviat per quantificar-ne l'efecte, s'espera un important deteriorament dels diferents marges i de la rendibilitat del sector.

3.1.10. Capitalització i solvència

Paradoxalment, tot i que una de les característiques del sistema bancari argentí és l'alta capitalització de les entitats que hi operen, segons es desprèn del quadre 3.5, la crisi financera del final del 2001 ha deixat una part del sistema financer al llindar de la insolvència.

La normativa argentina obliga les entitats financeres a destinar a reserves legals la proporció del benefici de l'exercici que estableixi el BCRA, la qual no podrà ser inferior al 10% ni superior al 20%. A més a més, l'entitat pot optar també a incrementar les seves reserves mitjançant aportacions extres voluntàries.

La regulació sobre capitals mínims es basa en les recomanacions del Comitè de Supervisió Bancària de Basilea i defineix els requisits de capital en funció dels riscos implícits dels diferents actius de l'entitat. Sense perjudici del que s'ha dit fins ara, les entitats financeres han de mantenir un capital mínim de 15 milions de pesos. Addicionalment, l'exigència de capital depèn de la qualificació CAMELS que efectua la *Superintendencia de Entidades Financieras y Cambiarias* sobre cada entitat, a la qual es fa referència al requadre adjunt. Les entitats financeres han d'ajustar la seva exigència de capital a uns factors que van del 0,97 (per als bancs amb una millor qualificació) a l'1,15 (per a les entitats amb una pitjor qualificació).

A 31 de desembre del 2001, el coeficient de solvència del sistema bancari argentí se situava en el 23,6% dels actius ponderats per risc, percentatge molt superior a l'exigit pel BCRA (11,5%) i al recomanat pel Comitè de Basilea (8%). Cal recordar que les estadístiques presentades no recullen els problemes de capitalització i de solvència que travessaven algunes entitats, ja que aquesta situació s'ha generat al llarg de l'exercici 2002.

La supervisió del sistema creditici argentí

El model de supervisió del sistema creditici argentí s'anomena BASIC, on cada lletra representa un dels instruments utilitzats en la supervisió. Es tracta d'un sistema que combina diversos instruments de control per tal d'obtenir un major grau d'informació de la situació de cada entitat financera.

La lletra B fa referència a l'obligació que tenen les entitats financeres d'emetre bons –o altres passius de llarg termini– al mercat

de capitals per un total equivalent al 2% dels seus dipòsits, a un any de termini. Si l'entitat opta per no emetre aquests títols, s'incrementen les exigències de liquiditat i de capital. L'1 de març del 2002, el BCRA, per mitjà de la Comunicación «A» 3.498, va suprimir aquesta obligació.

La lletra A fa referència als auditors externs, que han d'assegurar que la informació proveïda per les entitats en reflecteixi adequadament la situació. A més de la valoració dels balanços trimestrals i anuals, els auditors externs han de presentar informes sobre els principals deutors de l'entitat financera i sobre les operacions amb derivats i les realitzades amb agents de l'exterior.

La lletra S fa referència a la supervisió exercida per la Superintendència, que combina les inspeccions amb l'anàlisi tècnica de la informació proveïda per les entitats al BCRA. L'avaluació global de la situació d'una entitat es codifica per mitjà d'un sistema anomenat CAMELS. Els factors que intervenen en aquesta qualificació son el Capital, els Actius, l'administració (Management), la rendibilitat (Earnings), la Liquiditat i la Sensibilitat en relació amb el risc de mercat, de taxa d'interès, de preu i de moneda estrangera.

La lletra I fa referència a la informació que les entitats financeres han de presentar. És facultat de la Superintendència establir el règim informatiu i disposar la publicació mensual dels estats comptables, la classificació de deutors, la publicació de la Central de Risc i tota la informació que serveixi per a l'anàlisi del sistema.

Finalment, amb la lletra C es fa referència a la qualificació de les entitats financeres. El Banc Central ha establert que totes les entitats han de tenir, com a mínim, una qualificació de risc realitzada per una agència qualificadora prèviament inscrita al registre de l'autoritat central.

3.2. Una dècada de canvis

3.2.1. El Plan de Convertibilidad

L'evolució econòmica de l'Argentina ha anat associada als constants plans d'ajustament estructural establerts durant la dècada dels vuitanta i principi dels noranta orientats a reduir l'elevat dèficit fiscal i eradicar el principal problema argentí: la inflació. Prova d'això són les dues hiperinflacions registrades entre els anys 1989 i 1990, quan es van assolir taxes de creixement dels preus del 4.924% i del 1.344%, respectivament.

Precisament amb la intenció de controlar aquesta situació, l'1 d'abril de 1991 es va posar en funcionament un nou programa d'estabilització, el Pla de Convertibilitat, que vinculava el peso argentí al dòlar en una relació un a un. D'aquesta manera l'objectiu d'estabilitat de preus s'aconseguia de manera indirecta, ja que s'impossibilitava el finançament del dèficit públic per mitjà de l'emissió de moneda, pràctica que havia estat habitual. En aquest context, l'única manera de variar la massa monetària era la compra o la venda de divises. Aquest pla es va emmarcar en un programa econòmic més ampli, que va incloure la privatització d'empreses públiques i un procés continuat de liberalització.

Tot i que amb les mesures imposades es va aconseguir reduir les altes taxes d'inflació i guanyar credibilitat als mercats internacionals, durant la dècada que la convertibilitat va estar vigent, l'economia argentina va experimentar diversos episodis d'inestabilitat econòmica, els efectes dels quals sobre el sistema financer van provocar dues crisis bancàries.

El sistema de convertibilitat va ser abandonat el 6 de gener del 2002, data en què es va anunciar la devaluació del peso argentí.

Quadre 3.11

INDICADORS ECONÒMICS

En percentatge de variació anual

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
IPC	4.924	1.344	84	17,5	7,4	3,9	1,6	0,1	0,3	0,7	–1,8	–0,7	–1,5
PIB	–6,9	–1,8	10,6	9,6	5,7	5,8	-2,8	5,5	8,1	3,9	–3,0	–0,4	–4,5

Fonts: INDEC (*Instituto Nacional de Estadística y Censos*) i Fons Monetari Internacional.

3.2.2. La «crisi del Tequila»

L'origen de la crisi del 1995, coneguda popularment com a «crisi del Tequila», es troba en la devaluació del peso mexicà del final de 1994. En efecte, l'inici d'aquesta turbulència es va manifestar quan les grans afluències de capital cap a Mèxic, atretes per l'adhesió al Tractat de Lliure Comerç d'Amèrica (NAFTA) i a l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE), van disminuir dràsticament a conseqüència de la inestabilitat política generada per l'assassinat, al març de 1994, de Luis Donaldo Colosio, candidat presidencial del PRI (Partit Revolucionari Institucional). Cap al final de 1994, les autoritats mexicanes van decidir devaluar el peso, van deixar flotar la moneda i van anul·lar la paritat canviària fixa en relació amb el dòlar nord-americà.

Les conseqüències d'aquest episodi, lluny d'afectar només l'economia mexicana, es van fer sentir a la majoria dels mercats emergents. L'Argentina va ser un dels països més afectats per aquesta crisi, tot i que, en aquell moment, les relacions econòmiques i comercials amb Mèxic eren relativament escasses. De fet, la creença generalitzada que els plans d'estabilitat econòmica duts a terme eren similars (els dos països tenien vinculada la moneda al dòlar) va provocar la desconfiança dels inversors estrangers, que van procedir a vendre massivament les seves tinences en títols argentins i a retirar els seus dipòsits del sistema financer local. La conseqüència va ser una disminució en el preu d'aquests títols i una sortida de capitals que va obligar el Banc Central a vendre les seves reserves en dòlars a canvi de pesos, que van ser retirats de la circulació, la qual cosa va contreure l'oferta monetària. La situació es va agreujar quan els residents locals van retirar també els dipòsits en pesos. No obstant això, les mesures adoptades pel Banc Central i la reelecció del president Menem, que va neutralitzar la incertesa política, van propiciar la restauració de la confiança en el sistema i el final de la fugida de dipòsits. En quatre mesos, els dipòsits havien disminuït el 18%, 8.500 milions de pesos aproximadament.

Mesures adoptades per superar la crisi del 1995

La retirada massiva de dipòsits en moneda estrangera i nacional va contreure de manera significativa la liquiditat del sistema financer. Per aquest motiu, des del primer moment, les mesures adoptades pel Banc Central es van orientar a incrementar-la. Les eines utilitzades es van basar en dos pilars: d'una banda, accions de política monetària i, de l'altra, modificacions del marc regulador.

Amb l'objectiu de preservar el valor de la moneda i d'atorgar més liquiditat al sistema, el BCRA va decidir reduir les exigències d'*efectiu mínim* que les entitats financeres havien de mantenir en l'autoritat central. Les reserves legals que les entitats mantenien al banc central es van convertir a dòlars per prevenir un possible atac especulatiu contra la moneda local. Per solucionar el problema de distribució de liquiditat, es va crear un sistema obligatori per a totes les entitats financeres, que es va nodrir de les aportacions equivalents al 2% dels dipòsits totals del sistema a 30 de novembre del 1995 i que va ser administrat pel Banco de la Nación Argentina. D'altra banda, el Banc Central també va posar en marxa els instruments habituals de política monetària per dotar de liquiditat el sistema: operacions de venda o compra de títols públics amb pacte de recompra i operacions d'avançament i redescomptes. Finalment, cal destacar que, a l'agost de 1995, un cop superada l'etapa més intensa de la crisi, es va substituir l'exigència de mantenir un efectiu mínim al BCRA pels anomenats *requisits mínims de liquiditat*, la característica més destacable dels quals és que estan remunerats. El principal objectiu d'aquest canvi va ser assolir nivells de liquiditat similars als que regien abans de la crisi sense fer perillar la capacitat de concessió de crèdit del sistema financer.

Les mesures esmentades van anar acompanyades de reformes en el marc legal vigent. Mitjançant la modificació parlamentària de la *Carta Orgánica* del Banc Central de la República Argentina i de la Llei d'Entitats Financeres, per mitjà de la Llei 24.485/95, es va atorgar a l'autoritat central més facultats per reestructurar entitats amb problemes. Es van iniciar dos programes: un per assistir els bancs provincials en processos de privatització (el *Fondo Fiduciario para el Desarrollo Provincial*) i un altre per reestructurar les entitats privades amb problemes (el *Fondo de Capitalización Bancaria*). També es va crear un sistema de garantia de dipòsits per protegir els diposi-

tants i es va iniciar un sistema de supervisió bancària més rigorós que permetés detectar anticipadament els problemes financers.

Creació d'un fons de garantia de dipòsits

La Llei 24.485, del 5 d'abril de 1995, va crear el *Sistema de Seguro de Garantía de los Depósitos* i el *Fondo de Garantía de Depósitos* (FGD). El sistema és obligatori, ja que totes les entitats bancàries s'hi han d'adherir, i està constituït amb les aportacions mensuals de les mateixes entitats en funció dels seus dipòsits. Aquestes quantitats varien segons el nivell de risc de l'entitat entre un mínim del 0,03% i un màxim del 0,06% de la mitjana dels saldos diaris dels dipòsits. La garantia atorgada pel sistema és d'un màxim de 30.000 pesos. Queden sense garantia els dipòsits sobre els quals s'hagi pactat una taxa d'interès superior en dos punts percentuals anuals a la taxa d'interès per a terminis equivalents del Banco de la Nación Argentina.

La normativa estableix que, quan el patrimoni de l'FGD assoleixi la suma de dos mil milions de pesos o el 5% del total dels dipòsits del sistema financer, el Banc Central de la República Argentina podrà suspendre o reduir l'obligació d'efectuar aportacions. A 31 de desembre del 2001, el saldo gestionat per la societat administradora del fons de garantia de dipòsits, SEDESA (Seguro de Depósitos, S.A.), ascendia a 270,9 milions de pesos, i els dipòsits del sistema, a 66.709 milions de pesos, de manera que la cobertura del fons és equivalent al 0,4% dels dipòsits.

Cal destacar que aquest fons actua de forma complementària al sistema de protecció de dipòsits que estableix la Llei d'Entitats Financeres. Segons l'article 49, els dipositants tenen un privilegi especial per rebre els fons dipositats al BCRA en concepte d'efectiu mínim. La quantitat màxima per dipòsit és de 5.000 pesos. Si la quantitat dipositada a l'entitat fos més elevada i encara quedés un romanent d'efectiu mínim, caldria distribuir-lo de manera proporcional entre els dipositants.

Amb els fons de l'FGD, SEDESA pot efectuar aportacions de capital o préstecs a entitats subjectes a un pla de regularització i sanejament i a entitats financeres que adquireixin actius i assumeixin al seu càrrec el pagament de dipòsits d'una altra entitat sotmesa a aquest pla.

Conseqüències de la crisi del 1995 sobre l'estructura del sistema

Augment de la consolidació del sistema

Segons les dades del Banc Central de la República Argentina, entre l'agost de 1994 i l'agost de 1995, 43 entitats financeres es van donar de baixa, de les quals 33 es van fusionar i les 10 restants van ser liquidades. Els grans protagonistes van ser els bancs cooperatius, ja que la seva estructura jurídica els impossibilitava incrementar el seu capital per mitjà de l'emissió d'accions, la qual cosa va potenciar la desaparició de les entitats que no es van transformar en societats anònimes.

Privatització de la banca pública

Tot i que, abans de la crisi del 1995, van tenir lloc algunes privatitzacions, va ser a partir d'aquest moment que es va accelerar el procés. Entre els anys 1992 i 2001, el nombre de bancs públics va passar de 36 a 13. Amb l'excepció de la liquidació del Banco Nacional de Desarrollo (BANADE) el 1993, la reducció en el nombre d'entitats financeres públiques respon a aquest procés privatitzador.

La dinàmica de canvis desenvolupada per la banca pública amb posterioritat al 1995 va ser facilitada per la creació del *Fondo Fiduciario para el Desarrollo Provincial* (FFDP), subscrit entre l'Estat i el Banco de la Nación Argentina, constituït per facilitar la privatització dels bancs provincials. El fons proveeix els recursos necessaris per afrontar el procés de reestructuració de l'entitat provincial i per agilitar-ne el procés de fusió o d'adquisició. Igualment, el Decret 286/95 regulador d'aquest fons també permet atorgar recursos i adquirir actius de bancs que travessen situacions d'iliquiditat transitòria. Inicialment, es va establir que el fons es dissolgués en el termini de dos anys o quan es complís el seu objectiu privatitzador. No obstant això, la Llei 24.623, publicada el 12 de gener de 1996, va autoritzar a ampliar fins a quinze anys la seva durada. El Decret 1.289/1998 va ampliar els seus objectius permetent-li finançar programes de reforma fiscal i de sanejament del deute públic provincial i promoure el desenvolupament de sectors de l'economia real provincial.

Segons aquesta normativa, la província que vulgui disposar de l'ajuda del fons haurà de promulgar prèviament una llei de privatització que auto-

ritzi la venda al sector privat del 51%, com a mínim, del paquet accionariat de l'entitat. Un cop s'hagi donat aquesta circumstància, i abans de la venda de l'entitat, es divideixen els actius i els passius de l'entitat en dos ens, un sanejat i un altre residual. El primer rep els actius líquids, els préstecs amb garanties i els dipòsits privats; el segon, la resta del balanç. La unitat residual disposa d'un any de termini per completar el cobrament dels deutes romanents i, al final d'aquest termini, es liquidarà, i els actius que quedin es transferiran al govern provincial. Aquesta escissió permet, d'una banda, aconseguir atreure accionistes privats que d'una altra manera no mostrarien interès per l'entitat i, de l'altra, reunir en la unitat residual tots els actius i passius de difícil liquidació i finançar-los gràcies al préstec atorgat pel fons.

L'última entitat privatitzada ha estat el Banco Hipotecario Nacional. La Llei 24.855 el va declarar «subjecte a privatització», i el Banc Central el va autoritzar a transformar-se en banc comercial al detall sota la denominació de Banco Hipotecario, S.A. Al gener del 1999, el govern va adjudicar al sector privat accions de l'entitat representatives del 28% del seu capital social. Les accions transferides donaven dret a tres vots per acció. Al final del 2001, l'Estat argentí en conservava el 49% del capital, participació de la qual, abans de l'esclat de la crisi, tenia intenció de desfer-se. Actualment, el banc travessa una complicada situació, provocada per la crisi econòmica que viu el país. A l'agost del 2002, l'entitat va anunciar la suspensió de pagaments del seu deute, contret principalment al mercat de capitals internacional, i en va iniciar la seva reestructuració.

Un aspecte final que cal considerar és el fet que alguns bancs provincials hagin tornat, després d'un període de gestió privada, a mans públiques. Exemples d'aquesta situació són el Banco de Corrientes i el Banco de la Provincia de La Rioja. Precisament, el cas d'aquesta última entitat resulta especialment interessant, ja que ha estat privatitzada en dues ocasions. El 1994 va passar per primer cop a mans privades. El 1999, després d'una inspecció de la Superintendència, es va detectar la necessitat d'incrementar les provisions dotades per l'entitat a conseqüència dels riscos assumits. Atesa la impossibilitat de l'accionista majoritari de realitzar l'aportació de capital necessària per solucionar el problema, es va transferir la seva propietat a l'estat provincial. Uns mesos des-

prés, al començament del 2001, es va procedir a la reprivatització de l'entitat, que va ser adquirida pel banc local Banco de Santiago del Estero.

Entrada de la banca estrangera

L'alta presència de la banca estrangera en el sistema creditici argentí, aspecte que ja s'ha analitzat en un apartat anterior, és el resultat d'un procés que ha travessat per diverses etapes. La primera està marcada per les restriccions imposades a l'entrada de capital estranger. A conseqüència de l'existència del principi de reciprocitat i, sobretot, de les repetides fases d'inestabilitat econòmica viscudes pel país, el pes de la banca estrangera es va mantenir durant la dècada dels vuitanta en nivells més aviat baixos.

L'aprovació del Pla de Convertibilitat, que va tornar el país a una via de preus reduïts i controlats, va marcar l'inici d'un creixement lent d'aquest col·lectiu d'entitats. *A priori*, unes condicions macroeconòmiques estables haurien d'estimular l'entrada d'un important flux de capital estranger, sobretot després de l'abolició, pel Decret 146/94, del principi de reciprocitat. No obstant això, fins que no es van superar les greus turbulències del 1995 no es va evidenciar l'afluència massiva de capital forà. L'enfortiment de les tècniques de regulació i supervisió va contribuir, sens dubte, a recuperar la confiança en el sistema.

De llavors ençà, el creixent pes de les entitats estrangeres és degut tant a l'entrada de nous partícips com a l'increment relatiu dels que ja operaven al país amb anterioritat. Els dos factors han generat un important flux d'inversió, que s'ha canalitzat per mitjà de la compra de bancs locals (com es pot observar al quadre 3.12), de l'adquisició de paquets accionarials en bancs privatitzats i reestructurats i de la capitalització de les entitats estrangeres existents. Durant aquesta etapa, els grups financers d'origen europeu, sobretot els espanyols SCH i BBVA, han estat els més actius.

Cal destacar que el procés descrit s'ha desenvolupat dins el marc privatitzador viscut pel país durant la dècada dels noranta, el qual va atreure importants inversions de grups europeus en diferents sectors industrials i de serveis.

El 1996 el BBV va desembarcar a l'Argentina amb la compra d'un paquet accionarial del 30% del capital del Banco Francés Río de la Plata, que,

en aquell moment, era el setè banc per dipòsits totals. Un any després, va adquirir el Banco de Crédito Argentino i la seva filial financera, la Compañía Financiera Argentina, que, posteriorment, va vendre al holding nord-americà AIG Consumer Finance Group. El 1998 va adquirir el Banco Los Tilos, després que la Caja de Ahorros San Fernando retirés la seva oferta sobre aquest

Quadre 3.12

ENTRADA DE CAPITAL ESTRANGER

Adquisicions més significatives des del 1995

	Entitat local	Entitat compradora	Origen	% capital adquirit
1996	Banco Tornquist	O'Higgins – Central Hispano	Xile-Espanya	100
	Banco Francés Río de la Plata	Banco Bilbao Vizcaya	Espanya	(*) 30
1997	Banco Liniers Sudamericano	BT LA Holdings LLC.	Estats Units	51
	Banco Trasandino	Abinsa	Xile	51
	Banco Crédito de Cuyo	Abinsa	Xile	67
	Banco Río de la Plata	Banco Santander	Espanya	(**) 50
	Banco Roberts	HSBC	Regne Unit	100
	Banco de Crédito Argentino Cía. Financiera Argentina	Banco Francés Río de la Plata (BBV) (***)	Espanya	100
	Banco Quilmes	Scotia International	Canadà	70
1998	Banco Los Tilos	Banco Francés Río de la Plata (BBV)	Espanya	100
	Banco Del Buen Ayre	Banco Itaú	Brasil	100
	Banco de Galicia y Buenos Aires	Banco Central Hispano	Espanya	9,9
1999	Banco Bisel	Caisse Nationale de Crédit Agricole	França	36
	CorpBanca Argentina Credilogros Cía. Financiera	BBVA Banco Francés	Espanya	100
2000	Banco Liniers Sudamericano	Deutsche Bank	Alemanya	49
	Banco del Suquía	Caisse Nationale de Crédit Agricole – Bisel	França	60
	Mercobank	Abinsa	Xile	50

(*) Al final del 2001, la participació del BBVA en el capital de BBVA Banco Francés pujava al 68%.
(**) Al final del 2001, la participació de l'SCH en el capital de Banco Río de la Plata pujava al 80%.
(***) El 1998, la Compañía Financiera Argentina va ser venuda al holding nord-americà AIG Consumer Finance Group.
Fonts: BCRA i elaboració pròpia.

petit banc situat a la Capital Federal. El 1999 va incorporar els actius i els passius de CorpBanca Argentina i va transformar la seva divisió de préstecs al consum, Credilogros, en una companyia financera independent.

La participació de l'SCH a l'Argentina també és important. El Banco Santander està present al país amb una sucursal des del 1964. El 1997 va adquirir un paquet majoritari al Banco Río de la Plata, un dels primers bancs privats del país. Gràcies a la fusió amb el BCH, també va incorporar el capital de Banco Tornquist. A més a més, controla el 9,9% del capital de Banco de Galicia y Buenos Aires.

En general, les entitats foranes que operen a l'Argentina tenen com a característica comuna que, tot i que la seva orientació principal ve determinada per l'activitat en què són líders al seu mercat local, ofereixen una gran varietat de productes i serveis emmarcats dins un model de banca universal. A més a més, sovint han exportat fórmules que van ser un èxit a les regions d'origen. Un clar exemple el constitueixen el *Libretón* i las *SuperCuentas*, productes que, en algun moment, van ser oferts pel BBVA i l'SCH, respectivament, a Espanya i que, posteriorment, per mitjà de les filials, es van oferir a l'Argentina.

Una consideració final que cal tenir en compte és que les inversions de les entitats bancàries estrangeres no s'han limitat a una presència exclusiva al sector bancari, sinó que han anat acompanyades d'adquisicions en altres sectors, com el dels fons d'inversió, les assegurances i els plans de pensions.

3.2.3. La crisi bancària del 2001

Les lliçons apreses de la crisi del 1995 van obligar a reforçar la regulació i la supervisió del sistema bancari argentí com a antídot de futures crisis. La seva efectivitat es va posar de manifest el 1997, quan, tot i les turbulències provocades per la crisi asiàtica, no es van registrar caigudes importants ni en el nivell de reserves ni en el volum de dipòsits.

La devaluació del real brasiler al començament del 1999 va abocar l'economia argentina a un nou període d'inestabilitat econòmica, el pitjor episodi del qual es va iniciar al final del 2001. El deteriorament progressiu de la

competitivitat, especialment per la depreciació de la moneda del Brasil, el seu principal soci comercial; la desacceleració de l'activitat (el PIB no creix des del 1998), i la falta de disciplina fiscal, que va comportar la suspensió de pagaments del deute argentí, han estat els detonants de la crisi actual.

Al començament del 2002, després de la pèrdua de la confiança interna, la manifestació més intensa de la qual va ser la fugida de dipòsits, es va anunciar el final de la convertibilitat del peso amb el dòlar.

En aquest entorn, el sistema bancari ha estat un dels sectors més afectats per la crisi econòmica, malgrat la bona situació de la qual partia: elevats coeficients de solvència, instruments de liquiditat adequats i una regulació i una supervisió que avançaven en línia amb els estàndards internacionals.

A conseqüència de les mesures imposades i del deteriorat entorn econòmic, el sistema bancari argentí està pràcticament inactiu.

Cronologia de la crisi

Tot seguit es presenta un breu resum dels principals esdeveniments, viscuts durant els anys 2001 i 2002, que han afectat el sistema bancari argentí. La relació no pretén ser exhaustiva, ja que, de vegades, les mesures aprovades han estat posteriorment derogades.

2001

4 de març. *Ricardo López Murphy és nomenat ministre d'Economia després de la renúncia del seu predecessor, José Luis Machinea.*

20 de març. *El nou ministre d'Economia dimiteix. Domingo Cavallo el substitueix i presenta el seu pla econòmic, que inclou l'aprovació de diversos «plans de competitivitat» i un impost sobre les transaccions financeres. El Congrés li atorga poders excepcionals.*

21 de juny. *Aprovació de la Llei 25.445, que estableix per a algunes transaccions la paritat del peso per mitjà d'una cistella formada al 50% pel dòlar i l'euro.*

10 de juliol. *Aprovació de la Llei 25.453* (Ley de déficit cero), *per complir l'objectiu de dèficit fiscal demanat per l'FMI. Es retalla la despesa i s'augmenta el tipus d'algunes figures impositives.*

9 de novembre. *Comunicació «A» 3.358. Increment de l'aportació que els bancs han de fer al fons de garantia de dipòsits. El BCRA utilitza el* Programa de Operaciones de Pase Contingentes *per augmentar les seves reserves.*

19 de novembre. *Decret 1.387/01. Reestructuració del deute públic argentí. Canvi de títols públics per préstecs, garantits amb la recaptació de l'impost de transaccions financeres, a un tipus d'interès inferior.*

3 de desembre. *Decret 1.570/01, que limita el reintegrament d'efectiu dels comptes. Els dipòsits queden congelats dins el que popularment es va conèixer com a «corralito». El Decret va prohibir també les transferències a l'exterior, llevat de les relacionades amb el comerç. Unes quantes setmanes més tard, es va anunciar un calendari de devolució, que ha patit successives modificacions.*

5 de desembre. *Atesa la falta de compliment dels objectius fiscals, l'FMI decideix no concedir el desemborsament de 1.264 milions de dòlars. El Banc Mundial i el BID congelen préstecs per 1.150 milions de dòlars.*

7 de desembre. *Comunicació «A» 3.387. S'estableix l'exigència addicional d'efectiu a les entitats financeres que, durant la crisi, augmentin els seus dipòsits.*

16 de desembre. *Decret 32/01. Creació del* Fondo de Liquidez Bancaria, *una xarxa d'assistència a entitats financeres amb problemes de liquiditat. Es constitueix amb aportacions equivalents al 5% dels dipòsits de cada entitat. Va ser dissolt a l'abril del 2002.*

19 de desembre. *Dimissió de Domingo Cavallo; l'endemà ho fa el president, Fernando de la Rúa.*

23 de desembre. *Adolfo Rodríguez Saá és investit nou president i declara la suspensió de pagaments del deute argentí. El seu programa es basa en una sèrie de mesures de caire populista.*

29 de desembre. *Dimissió de Rodríguez Saá i del seu equip.*

2002

2 de gener. *Eduardo Duhalde assumeix la presidència del país.*

6 de gener. *Llei 25.561* (Ley de emergencia y de reforma del régimen cambiario). *S'abandona el règim de convertibilitat del peso i el dòlar.*

1 de febrer. *El Suprem argentí declara inconstitucional el «corralito».*

3 de febrer. *Decret 214/02. Reordenament del sistema financer. Flexibilització del «corralito» i conversió a pesos de tots els actius i passius de l'economia. Els dipòsits en dòlars es converteixen a pesos a raó d'1,4 pesos per dòlar. Els préstecs es converteixen a pesos en la relació d'un peso per cada dòlar. Tant els dipòsits com els préstecs convertits a pesos s'indexen segons la inflació per mitjà del* Coeficiente de Estabilización de Referencia. *Al maig, mitjançant el Decret 762/2002, alguns préstecs van quedar exclosos d'aquesta actualització. El decret també modifica la Llei d'Entitats Financeres i la* Carta Orgánica *del Banc Central de la República Argentina per agilitzar els processos d'intervenció de l'autoritat central.*

1 de març. *Comunicació «A» 3.498 del BCRA. Es deroguen les normes sobre* Requisitos Mínimos de Liquidez *i s'augmenten les exigències d'efectiu mínim. S'elimina l'obligatorietat d'emetre deute.*

18 d'abril. *El BCRA ordena el tancament «per temps indeterminat» dels bancs i del mercat canviari per evitar la fuga massiva de dipòsits.*

23 d'abril. *Dimissió de Jorge Remes Lenicov, ministre d'Economia, i del seu equip.*

25 d'abril. *Llei 24.487,* (Ley Antigoteo). *Requeriment d'una sentència en ferm per extreure els dipòsits immobilitzats pel «corralito». Fins llavors n'hi havia prou amb el fet que la justícia estigués instruint el cas.*

29 d'abril. *Els bancs reobren les portes.*

30 de maig. *Derogació de la Llei 20.840* (Ley de subversión económica), *que castiga els delictes financers que atempten contra l'ordre públic. Es tracta d'una de les condicions que imposava l'FMI per iniciar de nou l'ajuda econòmica al país. La modificació de la llei de fallides, una altra de les exigències de l'FMI, va ser aprovada dues setmanes abans.*

31 de maig. *Decret 905/2002, que regula el canvi opcional de dipòsits congelats per bons i la instrumentalització de nous comptes per als dipòsits constituïts després del «corralito». A més a més, es crea un bo de compensació bancària per compensar les entitats financeres pel desequilibri creat en convertir a pesos els actius i passius a un tipus de canvi diferent.*

11 de setembre. *Decret 1.836/2002, que articula noves mesures per obrir parcialment els dipòsits tancats en el «corralón» (dipòsits a termini). Els dipositants poden disposar lliurement, com a màxim, de 7.000 pesos, i els bancs poden apujar aquest límit fins a 10.000 pesos. A més a més, es pot triar entre dos bons, un emès per l'Estat i un altre emès pel banc en què el dipositant tingui els dipòsits. Els qui van acollir-se al Decret 905/2002 poden també participar d'aquestes noves opcions.*

Principals mesures que han afectat el sistema bancari

1. Restricció del reintegrament de dipòsits

Durant l'últim trimestre del 2001, quan la situació que vivia el país mostrava clares incerteses sobre el seu futur, la fugida de dipòsits es va accelerar. Tal com es mostra al gràfic 3.2, al llarg de l'exercici 2001, els dipòsits es van reduir el 22%, prop de 18.500 milions de pesos.

Per frenar aquest drenatge constant, el 3 de desembre del 2001 es va aprovar el Decret 1.570/2001, que limitava el reintegrament dels dipòsits constituïts abans d'aquesta data a una quantitat mensual, que inicialment es va fixar en 1.000 pesos i que, amb posterioritat, es va incrementar a 1.200 pesos, llevat d'algunes excepcions. També es van prohibir les transferències a l'exterior, a excepció de les relacionades amb el comerç. Tot i que les mesures esmentades van ser aprovades amb caràcter transitori, la flexibilització s'ha realitzat de manera escalonada.

Després de l'aprovació dels decrets 905/2002 i 1.836/2002, les opcions per recuperar els fons congelats són les següents:

Dipòsits a termini fix i comptes corrents en dòlars (corralón):

• Reintegraments en efectiu fins a 10.000 pesos.

• Utilització dels certificats de dipòsits (CEDRO) emesos com a contrapartida dels dipòsits congelats. El capital i els interessos d'aquests certificats es començaran a tornar a partir del gener del 2003. Poden ser utilitzats per cancel·lar préstecs i comprar títols.

• Adquisició de dos bons, un en dòlars emès per l'Estat, i amb venciment l'any 2013, i un altre en pesos amb el mateix venciment, però emès per cada banc. Tots dos títols són negociables.

Comptes corrents en pesos (corralito):

• Cal esperar fins al gener del 2003 perquè s'iniciï el programa de devolució establert inicialment. Mentrestant, regeix la restricció al reintegrament d'efectiu de 1.200 pesos al mes.

• Adquisició dels bons descrits al punt anterior.

L'efecte d'aquesta mesura sobre el sistema bancari argentí ha estat conduir-lo a una situació d'inactivitat, ja que, d'ençà que es va decretar l'aprovació del «corralito», pràcticament no s'han realitzat noves aportacions i l'activitat creditícia s'ha aturat.

2. Suspensió de pagaments del deute argentí

Dues setmanes després de l'aprovació del Decret 1.570/2001, es va anunciar la suspensió de pagaments del deute argentí. Tenint en compte que, al final del 2001, la cartera de títols públics mantinguda pels 27 bancs més grans era, aproximadament, de 16.000 milions de pesos i que els crèdits concedits al sector públic ascendien a 22.000 milions de pesos, l'efecte d'aquesta mesura sobre el sistema bancari argentí és força notable. Un altre aspecte que cal considerar és el fet que les AFJP, majoritàriament filials d'entitats financeres, mantenien títols públics equivalents el 67% de la seva cartera d'inversió, és a dir, gairebé 14.900 milions de pesos.

3. Conversió a pesos dels actius i passius del sistema bancari

L'abandonament del règim de convertibilitat entre el peso i el dòlar es va produir al començament de gener del 2002, després de romandre vigent des del 1991. La Ley de Emergencia Pública y de Reforma del Régimen Cambiario (Llei 25.561) va establir la nova paritat entre les dues monedes: 1,4 pesos per dòlar. Unes quantes setmanes després, es va assumir la lliure flotació del peso, que en aquests moments (setembre del 2002) cotitza al mercat lliure a uns 3,7 pesos per dòlar.

A conseqüència de la llei anterior, al febrer del 2002, per mitjà del Decret 214/2002, es va obligar les entitats financeres a convertir a pesos els actius i passius: una relació d'1 peso per dòlar per als actius i un tipus de canvi d'1,4 pesos per dòlar per als passius. L'efecte negatiu d'aquesta conversió asimètrica sobre el sistema bancari és evident, sobretot si es té en compte que els dipòsits en dòlars representen el 71% del balanç i que els crèdits en moneda estrangera arriben al 80% dels actius. A més a més, en un primer moment, es va decidir que tots els actius i passius convertits a pesos s'indexarien per la inflació per mitjà de l'anomenat *Coeficiente de Estabilización de Referencia*. Posteriorment, i per a una àmplia porció dels actius convertits a pesos (com ara els préstecs hipotecaris) el govern va substituir l'aplicació del co-

eficient esmentat per un altre coeficient referenciat a la variació dels salaris, el *Coeficiente de Variación Salarial* (CVS).

A la situació anterior cal afegir l'efecte negatiu provocat per la devaluació del peso argentí, sobretot per als bancs que s'havien finançat als mercats financers internacionals. Després del final de la convertibilitat, i amb un peso fortament devaluat, els compromisos amb l'exterior s'han de pagar a un tipus de canvi de mercat proper als 3,7 pesos per dòlar, mentre que pels préstecs que van atorgar només reben 1 peso per dòlar.

Per compensar les entitats financeres pel desequilibri provocat per les mesures econòmiques, s'ha creat un bo de compensació, les característiques bàsiques del qual estan regulades pel Decret 905/2002. El govern donarà als bancs un bo en pesos que venç l'any 2007, però que les entitats podran transformar en un bo en dòlars amb venciment el 2012 a 1,40 pesos per cada dòlar.

4. Adaptació a les canviants regles del joc

Des de l'inici de la crisi, la banca argentina ha hagut d'afrontar les canviants regles del joc que han condicionat el desenvolupament del seu negoci bancari, a través dels canvis normatius aprovats per les autoritats monetàries i financeres competents o de les decisions judicials derivades de les mesures anteriors.

Precisament, la inseguretat jurídica que això ha provocat ha obert una nova esquerda, a la qual també s'han hagut d'enfrontar els bancs argentins. Pot servir d'exemple l'aprovació per part del Senat argentí d'un projecte de llei que obliga les cases matriu dels bancs de capital estranger a respondre amb el seu patrimoni de la devolució dels dipòsits que acceptin les seves sucursals i les seves entitats filials al país. Si s'aprova definitivament aquesta llei, la marxa dels bancs estrangers del país serà força probable.

El problema de la liquiditat

La fugida de dipòsits i les canviants i incertes regles del joc a les quals s'ha hagut d'ajustar el sistema bancari l'han conduït a una situació propera al col·lapse. Des de l'inici d'aquesta crisi, el problema més urgent ha estat la limitada liquiditat de la majoria dels bancs.

En principi, els mecanismes instrumentats després de la crisi del 1995 per agregar liquiditat al sistema –requisits mínims de liquiditat, redescomptes i *operaciones de pase*– havien de pal·liar el problema. De fet, al llarg del 2001, quan les friccions començaven a fer-se notar i la sortida de dipòsits del sistema s'intensificava, aquests instruments van ser utilitzats. Així i tot, la magnitud del problema va ser tan important que els recursos aportats després de l'execució d'aquestes eines no van ser suficients per alleujar el problema de liquiditat.

Al final del 2001, quan algunes entitats ja tenien dificultats, es va crear una xarxa d'assistència financera, el *Fondo de liquidez bancaria* (Decret 32/2001), constituïda amb les aportacions individuals de les entitats financeres. La idea d'aquest fons era poder redistribuir els recursos entre les entitats que mostressin més dificultats. La seva vigència va ser força limitada, ja que a l'abril es va dissoldre.

Atès que el BCRA continuava necessitant fons addicionals per poder assistir les entitats amb problemes, al març del 2002 (Comunicación «A» 3.498) es van substituir els requisits mínims de liquiditat pel manteniment d'un efectiu més elevat al BCRA. A més a més, va augmentar l'exigència per a les entitats que incrementessin els seus dipòsits.

La falta de liquiditat del sistema ha perjudicat també la solidesa de la majoria de bancs. Fins i tot els més ben capitalitzats abans de la crisi han requerit l'ajuda del banc central. Aquest és el cas del Banco Galicia, primer banc privat i un dels més afectats per la fugida de dipòsits, que ha requerit l'ajuda del BCRA i de diversos bancs estrangers per millorar el seu patrimoni, força malmès.

3.3. Cap a la nova configuració del sistema bancari

La difícil situació que continua travessant l'Argentina (durant el primer semestre del 2002, el PIB es va contreure el 14,3% en taxa interanual) i els seus efectes sobre tots els estrats del país fan que sigui difícil pronosticar en quin escenari es desenvoluparà l'activitat bancària en el futur. El que sí és

clar, tot i que pugui semblar trivial, és que, per aconseguir la reactivació econòmica, és necessari que el sistema financer pugui tornar a complir la seva missió d'intermediació entre l'estalvi i la inversió. Per aconseguir-ho, és necessari que tant la comunitat internacional com la població argentina recuperin la confiança en el país i en el seu sistema financer.

Tot seguit presentem, a tall de resum, algunes de les tendències a les quals s'enfrontarà el sistema bancari.

Implicacions de la crisi sobre l'estructura del sector

L'efecte més clar de l'actual crisi financera serà la **disminució del nombre d'entitats actives.** Tal com s'ha exposat a l'apartat anterior, les mesures econòmiques imposades per pal·liar la crisi econòmica han afectat la liquiditat i la solvència de moltes entitats, de manera que la conseqüència immediata serà que les menys competitives hauran de reestructurar-se o desaparèixer.

Ara com ara, aquesta reestructuració ja ha arribat a diverses entitats. Des del gener fins al juny del 2002, han estat nou els bancs suspesos pel BCRA. Quatre són filials de bancs estrangers (Scotiabank Quilmes, Banco Suquía, Banco Bisel i Banco Entre Ríos; els tres últims són filials del grup francès Crédit Agricole). Les altres cinc entitats són bancs de capital local. Aquest col·lectiu pot ser, pel tipus d'activitat que desenvolupa, el més afectat per la reforma del sistema.

La suspensió cautelar d'algunes filials de bancs estrangers i els dubtes sobre la continuïtat d'altres han afegit incertesa al futur del grup de bancs estrangers a l'Argentina. Tot i que les entitats més grans han mostrat la intenció de quedar-se, la decisió definitiva va paral·lela al procés de reconstrucció econòmica i financera que ha de fer el país i a la seguretat jurídica que s'assoleixi per a les inversions. Per a aquestes entitats, que han desenvolupat una franquícia forta a tota la regió, aixecar el negoci i anar-se'n no és simple, ja que afectarien negativament la seva reputació.

Una altra de les incògnites que plana sobre el futur del sistema bancari argentí és el paper que desenvoluparà la banca pública. D'un temps ençà, el

Fons Monetari Internacional reclama una menor presència pública en el sistema financer (al final del 2001, controlava el 32% dels actius del sistema). Tot i que el govern argentí s'ha mostrat reticent a aquesta solució, l'actual situació econòmica i la necessitat d'un pacte amb l'organisme internacional apunten a una reducció del seu paper. De fet, cap al final de juny del 2002, el ministre d'Economia argentí va anunciar que una part del capital dels bancs públics s'obriria al capital privat per mitjà de la sortida a borsa. Cal no perdre de vista que les delicades finances públiques podrien trobar en aquesta via una font de recursos.

Fins ara, els bancs públics, sobretot els nacionals, han estat utilitzats per implantar algunes mesures. Recentment, el Banco de la Nación Argentina va assumir la gestió dels bancs Bisel i Suquía després que el grup Crédit Agricole, al qual pertanyien, anunciés la seva intenció de no injectar el capital que les entitats requerien per continuar funcionant. En principi, aquesta mesura va ser anunciada amb caràcter transitori, de manera que, aparentment, no cal esperar la nacionalització dels bancs que travessin dificultats.

El que tampoc no és clar és la manera com es realitzarà la reestructuració del sector. Algunes informacions apunten, com a referència, al model mexicà, on una agència estatal va absorbir i va buscar viabilitat a les institucions que van tenir problemes després de la crisi del 1995. La conseqüència de la reestructuració de la banca mexicana va ser la concentració del sector al voltant de les entitats estrangeres.

Atesa la negativa situació que actualment travessen el país i el seu sistema bancari, la dificultat més gran a l'hora d'aplicar aquesta mesura serà trobar potencials inversors que estiguin disposats a entrar en el capital d'aquestes entitats.

¿En quin escenari operaran les entitats que sobrevisquin?

Les entitats que sobrevisquin al procés de reestructuració exposat en el punt anterior s'enfrontaran a un escenari molt diferent, ja que, arran de les mesures econòmiques introduïdes en els últims mesos, passarà temps fins que el sistema financer torni a ser absolutament operatiu. Tot seguit s'exposen

algunes de les línies que definiran el nou context en què es desenvoluparà el negoci bancari.

• **Naixement d'un sistema bancari paral·lel.** En els propers anys, coexistiran dos sistemes financers: un amb els dipòsits que van ser congelats i un altre que es nodrirà dels fons constituïts amb posterioritat. Per estimular el nou sistema, les autoritats del país han anunciat la creació de nous instruments financers.

• **Contracció del mercat potencial.** Una de les característiques que mostrava el sistema financer argentí era el seu potencial de creixement, ja que hi ha un ampli sector de la població que no utilitza els serveis financers. Els avanços aconseguits després de la crisi del 1995 en aquest àmbit es poden veure truncats per la situació actual. L'activitat del sistema bancari avançarà de manera paral·lela a la recuperació de la confiança en el sistema.

• **Augment de la morositat.** La recessió econòmica i l'efecte pobresa provocat per la devaluació del peso argentí han començat a disparar la taxa de morositat. Al final del 2001, la taxa de morositat pujava al 12,2%. Segons les dades de l'INDEC, el 40% de la població argentina viu al llindar de la pobresa.

• **Escassetat de crèdit.** La important fugida de dipòsits i les mesures econòmiques instrumentades han restat capacitat de concessió de crèdit als bancs. A més a més, en la situació de suspensió de pagaments, l'accés als mercats de capitals internacionals resulta cada cop més difícil.

• Convé esmentar també l'impacte de la crisi econòmica sobre les **administradores de fons de pensions** (majoritàriament filials de bancs), ja que tenen gran part de les seves inversions en deute públic. Aquesta circumstància, afegida a les elevades taxes d'atur i a l'augment de la morositat, que ha fet disminuir el nombre de persones que fan regularment les seves aportacions, fa perillar el futur del sistema.

• Finalment, una altra de les conseqüències de la situació que viu el país és l'**impuls que s'ha donat als canals i als mitjans de pagament electrònics** (Internet, caixers automàtics i targetes de crèdit i dèbit). Amb les canviants regles del joc, molts clients han preferit tenir un seguiment constant

dels seus estalvis. A més a més, arran del caos dels primers dies del *corralito*, els caixers automàtics i les targetes de crèdit i dèbit van ser les úniques alternatives per aconseguir efectiu i pal·liar-ne l'escassetat.

En el moment de concloure aquest capítol (setembre del 2002), l'Argentina encara no havia aconseguit encarrilar la sortida de la crisi, de manera que cal esperar que, a curt termini, arribin nous ajustaments en el pla econòmic i en el pla financer.

El temor més gran de la comunitat internacional és que la crisi es pugui encomanar a altres països de la zona. Ara com ara, el més perjudicat és l'Uruguai, el sistema bancari del qual va patir una fugida de dipòsits al començament del 2002. Algunes entitats ja han suspès les seves activitats, com, per exemple, una filial del Banco de Galicia.

Ateses aquestes circumstàncies, i a l'espera de noves mesures, el futur del sistema bancari argentí presenta encara, tal com s'ha exposat en l'apartat anterior, grans incògnites, entre les quals cal esmentar el seu paper en el futur i la manera com es realitzarà la reforma financera.

Capítol IV

EL SISTEMA BANCARI DE XILE

REPÚBLICA DE XILE

Dades bàsiques (2001)

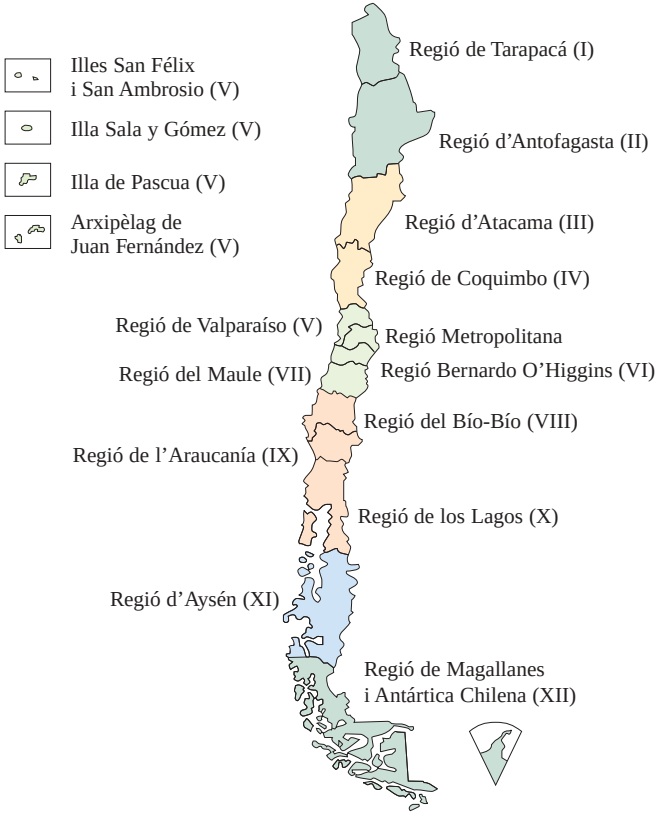

Població
15,4 milions d'habitants

Superfície
756.626 km^2

Densitat de població
20,4 habitants per km^2

Capital
Santiago

Règim polític
República

Divisió política
13 regions

Moneda
Peso xilè
1 euro = 578,15 pesos (31-12-2001)

PIB a preus corrents
42.191.778 milions de pesos ($)

PIB per càpita (PPA)
9.420 US $ (World Bank, 2001)

IV. El sistema bancari de Xile

4.1. Característiques del sistema bancari xilè

4.1.1. Marc institucional

L'organització i funcionament actuals del sistema bancari xilè estan regulats fonamentalment per la *Ley General de Bancos (LGB)*, el text originari de la qual data de 1925; per bé que la seva redacció ha estat objecte de múltiples actualitzacions des d'aleshores. La darrera modificació és de l'any 2001; tanmateix potser una de les més rellevants va ser la de 1986, amb la qual es defineix el perfil del marc regulatori actualment en vigor, que està inspirat en les lliçons apreses de la crisi del deute de 1982.

La *Ley General de Bancos* conté les disposicions relatives a les activitats que poden portar a terme les entitats bancàries i societats financeres, i d'altres normes referides a la seva operativa, regularització i liquidació. Addicionalment regulen el sistema bancari nacional el *Compendio de Normas Financieras del Banco Central de Chile*, particularment en tot allò que fa referència al tipus de captacions de tercers que poden fer les entitats bancàries, y la *Ley de Sociedades Anónimas*, en la mesura que aquestes tenen l'obligació de constituir-se com a tals.

El marc regulador i supervisor del sistema bancari xilè s'organitza entorn de dos organismes, el *Banco Central de Chile* i la *Superintendencia de*

Bancos e Instituciones Financieras (SBIF), ambdós creats l'any 1925 en el context d'un pla de reestructuració del sistema monetari i financer.

El ***Banco Central de Chile*** és un organisme autònom que es regeix per la *Ley Orgánica Constitucional del Banco Central de Chile*, la qual n'estableix l'organització, composició, funcions i atribucions, així com per algunes disposicions específiques de la *Ley General de Bancos*. La seva tasca fonamental és la d'establir les polítiques monetària, de crèdit i canviària del país, amb el propòsit de mantenir l'estabilitat de la moneda i l'adequat funcionament dels sistemes de pagaments. Així, el *Banco Central* dicta normes i condicions en matèria de captació de fons del públic amb els objectius centrals de dotar al sistema de major liquiditat i solvència alhora que d'una major eficiència en els sistemes de pagaments. La direcció i administració del banc estan a càrrec del *Consejo*. En adoptar els seus acords, el *Banco Central* té present l'orientació general de la política econòmica del govern.

La ***Superintendencia de Bancos e Instituciones Financieras*** (SBIF) és una institució pública i autònoma, l'estatut de la qual es troba a la *Ley General de Bancos*. Té com a missió el garantir la confiança pública en el funcionament de les entitats bancàries i financeres i així salvaguardar l'estabilitat del sistema. Per tal d'aconseguir-ho, vetlla per la transparència, veracitat i qualitat de la informació posada a la seva disposició, i supervisa les activitats de les empreses financeres, tot obligant-les a complir la normativa que les regeix. Per portar a terme de forma efectiva la seva missió disposa de poders suficients; està capacitada per sancionar entitats, imposar augments obligatoris de capital i fins i tot liquidar bancs amb problemes –previ acord favorable del *Consejo del Banco Central de Chile*.

L'activitat supervisora de la SBIF, de caràcter prudencial i basada en els Principis de Basilea, abarca totes les empreses bancàries, sigui quina sigui la seva naturalesa, i també aquelles entitats financeres el control de les quals no està encomanat per llei a una altra institució (societats de leasing, factoring entre d'altres). Correspon també a la SBIF l'obligació de proporcionar informació sobre les entitats que estan sota la seva supervisió al ministre d'Hisenda i al *Banco Central de Chile*, així com al públic en general. Cal destacar que la SBIF també és la responsable de l'atorgament de llicències a nous bancs.

Per un altre costat, la SBIF coordina el *Comité de Superintendentes*, constituït el gener de l'any 2001, el qual també reuneix al *Superintendente de Valores y Seguros* i el *Superintendente de Administradoras de Fondos de Pensiones*. El seu objectiu és enfortir la coordinació entre els diferents supervisors del sector financer i avançar envers una supervisió consolidada dels grups bancaris. Així mateix, integra, conjuntament amb el Ministeri d'Hisenda i el *Banco Central de Chile*, la *Comisión Asesora en Temas Bancarios* que va ser constituïda el mes de maig de 2002 per tal d'analitzar antecedents i formular propostes per perfeccionar el funcionament del sistema financer nacional. Per últim, s'ha de destacar el fet que la SBIF està afiliada a l'*Asociación de Supervisores Bancarios de las Américas*, que està adherida als Principis de Basilea i manté mecanismes de cooperació entre els seus membres.

De la *Ley Orgánica del Banco Central* i la *Ley General de Bancos* es desprèn que el sector creditici està integrat bàsicament per tres tipus d'entitats: les entitats bancàries, les societats financeres i les cooperatives d'estalvi i crèdit. Les seves característiques principals s'exposen a continuació.

A) Entitats bancàries. Cal distingir entre:

• **Bancs comercials privats.** Constituïts com a societats anònimes, les seves activitats estan expressament fixades per la *Ley General de Bancos* en una exhaustiva llista continguda en el seu article 69. El ventall de negocis permès a les entitats bancàries s'ha anat ampliant progressivament en les darreres dècades. Així, les successives reformes que han tingut lloc des de 1986 han autoritzat els bancs a desenvolupar negocis no bancaris a través de societats filials, com ara societats de leasing i factoring, agències de valors, corredories de borsa, administradores de fons mutus, d'inversió o de capital estranger, i corredories d'assegurances entre d'altres. Tanmateix el desenvolupament d'aquest tipus d'activitats encara és relativament baix.

• ***Banco del Estado de Chile*.** Banc comercial amb rol marcadament social i de foment, constituït l'any 1953 com a resultat de la unió de diverses caixes i l'*Instituto de Crédito Industrial*. Les operacions que aquest pot portar a terme són pràcticament les mateixes que els bancs comercials privats, tanmateix amb algunes diferències derivades de la seva condició d'institució

financera de caràcter públic. En particular, és l'organisme encarregat de gestionar el compte de la *Tesorería General de la República*.

B) Societats financeres. Són institucions financeres que únicament poden ser constituïdes com a societats anònimes. Es regeixen per les disposicions de la *Ley General de Bancos*, per les del *Código de Comercio* i pels preceptes del reglament de societats anònimes que siguin aplicables als bancs. A diferència d'aquests, no poden operar amb comptes corrents ni efectuar operacions en moneda estrangera. És de remarcar el fet que a desembre de 2001 només n'hi havia una d'activa i que, per tant, la seva importància dins del sistema és marginal.

C) Cooperatives d'estalvi i de crèdit. Entitats financeres sense ànim de lucre que es constitueixen per tal de millorar la situació econòmica dels seus socis tot proporcionant serveis financers adequats. Aquestes entitats tenen seriosament restringit l'àmbit de negoci en el qual poden actuar; no només per les prohibicions de realitzar cert tipus d'operacions –com la de gestionar comptes corrents–, sinó també perquè estan subjectes a límits a l'hora de recaptar fons. Tot plegat condiciona en bona mesura la seva capacitat operativa.

Actualment, la regulació i supervisió del sector cooperatiu està a càrrec de tres institucions, el Ministeri d'Economia –a través del Departament de Cooperatives–, el *Banco Central de Chile* i la *Superintendencia de Bancos e Instituciones Financieras*. En relació a aquesta última s'ha de destacar el fet que únicament dues cooperatives estan sota la seva supervisió, concretament les que ocupen la primera i la tercera posició en el rànquing del sector. A desembre de 2001 estava en tràmit un projecte legislatiu que, entre d'altres temes, pretén racionalitzar aquesta realitat amb l'establiment d'un criteri lògic, basat en el capital, per determinar quines cooperatives han d'estar subjectes a la supervisió de la SBIF.

La regulació, dispersa en diversos cossos normatius, correspon bàsicament a la *Ley General de Cooperativas* i a la *Ley General de Bancos*, que és vinculant en àmbits com el de l'obligació de mantenir un determinat coeficient de caixa.

A més, sota la supervisió de la SBIF es troben també altres **entitats de crèdit especialitzades**: societats de leasing, de factoring, assessories financeres, operadores de targetes de crèdit, societats de leasing immobiliari, empreses de *cobranzas* i altres societats de suport. Aquestes entitats es configuren bàsicament com a filials de les entitats bancàries i el seu pes dins del sistema creditici és marginal.

Gràfic 4.1

SISTEMA CREDITICI XILÈ

A 31 de desembre de 2001

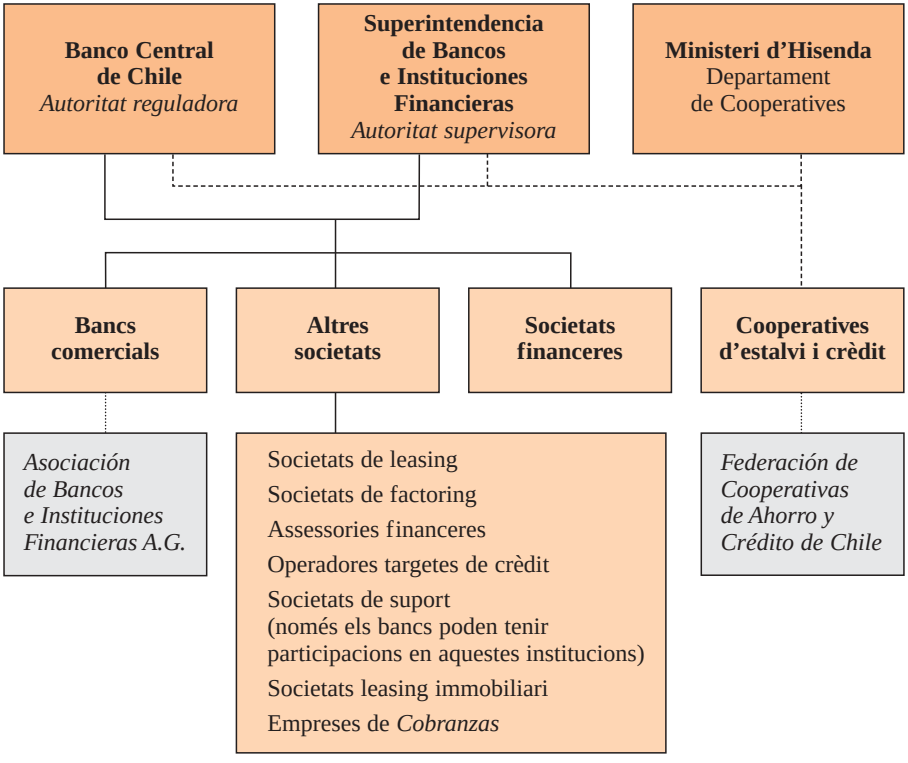

Nota: Les entitats bancàries també poden constituir societats filials tals com agències de valors, corredories de borsa, administradores de fons mutus, de fons d'inversió, o de fons de capital estranger, societats de titulització o corredories d'assegurances (excloses les de caràcter previsional); tanmateix, aquestes estan sota la supervisió de la *Superintendencia de Valores y Seguros* –SVS– i per simplicitat expositiva no es presenten en el gràfic adjunt.
Fonts: *Banco Central de Chile, Superintendencia de Bancos e Instituciones Financieras* i elaboració pròpia.

Tots els bancs privats establerts en el país, les societats financeres així com els bancs estrangers que mantenen a Xile oficines de representació estan afiliats a l'***Asociación de Bancos e Instituciones Financieras de Chile A.G.*** Aquesta organització, que es va crear el 4 d'octubre de 1945 ha contribuït de manera directa en la configuració de la realitat que viu el sector. La seva funció bàsica és la de representar els interessos de bancs i financeres enfront els diferents poders estatals alhora que en promou el seu desenvolupament. Per la seva part les cooperatives es poden organitzar entorn d'una federació d'àmbit nacional, la ***Federación de Cooperativas de Ahorro y Crédito de Chile*** (FECRECOOP), si bé el poder d'aquesta és força limitat.

El gràfic 4.1 tracta d'il·lustrar quina és l'organització institucional del sistema creditici xilè, tot resumint la informació fins aquí presentada.

4.1.2. Estructura del sistema creditici

En termes quantitatius, a 31 de desembre de 2001, el sistema creditici xilè estava constituït per 25 bancs comercials privats (16 de propietat estrangera), un banc estatal, una societat financera, 81 cooperatives d'estalvi i crèdit i 33 entitats especialitzades filials de les entitats bancàries. En el seu conjunt, el sistema gestionava un volum total d'actius de 75.925 milions d'euros. Les respectives quotes de mercat es mostren en el gràfic 4.2.

La banca comercial, pública i privada, representa el gruix del sistema creditici a Xile, amb el 97,8% dels actius totals. El quadre 4.1 mostra l'estructura quantitativa actual del sistema bancari en base a una òptica de propietat dels bancs. Dins d'aquest col·lectiu es distingeixen els bancs de propietat xilena i els controlats per societats foranes, ja que malgrat tenir tots els mateixos deures i drets, les activitats d'uns i altres han estat lleugerament diferents. Cal destacar que el col·lectiu de bancs estrangers agrupa els bancs xilens en mans foranes i les sucursals de bancs d'altres nacionalitats.

Gràfic 4.2

ESTRUCTURA DEL SISTEMA CREDITICI

A 31 de desembre de 2001, en percentatge sobre els actius totals

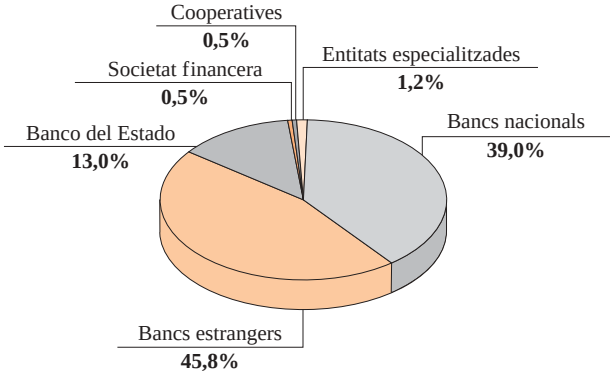

Fonts: *Superintendencia de Bancos e Instituciones Financieras* i elaboració pròpia.

4.1.3. Presència de les entitats bancàries per grups de propietat

A 31 de desembre de 2001, els bancs xilens gestionaven un volum total d'actius de 74.241 milions d'euros, concedien crèdits per un valor de 48.472 milions d'euros i captaven dipòsits per un import de 42.173 milions d'euros. Les entitats bancàries operaven a les tretze regions geogràfiques que conformen el país mitjançant una xarxa de 1.562 oficines i 37.311 empleats. El quadre 4.1 mostra la participació dels diferents grups de bancs dins del total.

El quadre 4.1 revela una de les característiques bàsiques del sistema bancari xilè: la destacada presència de la banca de propietat estrangera, que acapara les majors quotes de mercat en tots els àmbits. El segon grup en importància són els bancs de propietat nacional, que representen al voltant del 40% del sector. I, finalment es troba el banc de propietat pública, el *Banco del Estado*, amb el 13,3% dels actius. A continuació es comenten amb més detall les característiques de cadascun d'aquests grups.

Quadre 4.1

ESTRUCTURA DEL SISTEMA BANCARI

A 31 de desembre de 2001

	Entitats	Oficines	Caixers	Empleats (*)	Actius %	Inversions creditícies %	Dipòsits %
Bancs de capital nacional	9	614	1.256	14.452	39,9	42,3	41,3
Bancs de capital estranger	16	627	1.396	15.578	46,8	45,1	45,1
Dels quals, sucursals	*9*	*136*	*82*	*4.253*	*8,8*	*6,5*	*8,6*
Banco del Estado de Chile	1	321	754	7.281	13,3	12,6	13,6
Sistema bancari	**26**	**1.562**	**3.406**	**37.311**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
Promemòria:							
Total, milions d'euros					*74.241*	*48.472*	*42.173*

Tipus de canvi aplicat: 1 euro = 578,15 pesos, a 31 de desembre de 2001.
(*) Només inclou els empleats de les sucursals.
Fonts: *Superintendencia de Bancos e Instituciones Financieras* i elaboració pròpia.

La banca pública: el *Banco del Estado de Chile*

La banca estatal xilena té, en comparació a la situació d'altres països llatinoamericans, una menor participació en el mercat, xifrada en el 13,3% dels actius, el 12,6% de les inversions creditícies, el 13,6% dels dipòsits, el 20,6% de les oficines i el 19,5% dels empleats. Tanmateix, pel fet de ser un únic banc, el *Banco del Estado* ocupa una posició capdavantera al rànquing d'entitats bancàries del país, tal com reflecteix el quadre 4.3. En concret, el banc estatal ocupa el tercer lloc per actius totals i per inversions creditícies (si es té en compte l'operació d'integració de *Banco de Chile* i *Banco de A. Edwards*).

El *Banco del Estado* es comporta com un banc privat i està sotmès a les mateixes normes prudencials dictades per la SBIF per a la resta del sector bancari. Com a particularitat, és el banc que gestiona el compte de la *Tesorería General de la República*, per la qual cosa té un paper destacable en el sistema de pagaments. A més, tradicionalment una part significativa del seu negoci ha estat prestar serveis a aquells sectors de la societat que no tenen l'opció d'accedir a la banca privada pel seu nivell d'ingressos més reduïts i representar per tant un major risc per a les entitats bancàries.

El *Banco del Estado* té una destacada participació en programes governamentals relacionats normalment amb l'adquisició d'habitatges i amb el

finançament i desenvolupament de la petita empresa a nivell nacional, activitat en la qual és líder. En aquest sentit, posa a disposició dels petits empresaris un fons de garantia, FOGAPE, destinat a garantir els crèdits que les institucions financeres concedeixin als petits empresaris sense garanties suficients i que tinguin necessitats de finançament relacionades amb projectes d'inversió, capital de treball, constitució i/o aportacions a societats productives i amb organitzacions de qualsevol sector que necessitin infraestructura productiva o equipament.

Cal remarcar també la tasca que porta a terme a través del *Departamento Sociocultural de la Gerencia de Comunicaciones*, al posar diverses manifestacions culturals a l'abast de sectors que no tenen accés directe a aquests tipus d'activitats. Atesa la funció social que desenvolupa aquesta institució financera, es pot afirmar que la seva filosofia s'apropa a la d'una caixa d'estalvis. De fet, aquesta entitat és el resultat de fusionar en una única entitat diverses *cajas de crédito* i una *caja de ahorros*, el 1953.

L'Estat també participa en el negoci bancari a través d'un agent econòmic amb influència directa sobre el sector bancari, la *Corporación de Fomento de la Producción* (CORFO), l'equivalent a l'*Instituto de Crédito Oficial* a Espanya. Aquest organisme capta recursos i els posa a disposició de les entitats bancàries i empreses de leasing, que els canalitzen envers els usuaris finals. El seu objectiu és contribuir al desenvolupament del mercat financer a mitjà i llarg termini.

Banca privada de capital nacional

El panorama bancari local, a 31 de desembre de 2001, estava configurat per 9 bancs comercials, els quals concentraven el 39,9% dels actius totals del sistema, el 42,3% de les inversions creditícies i el 41,3% dels dipòsits. Aquest grup d'entitats operava mitjançant una xarxa de 614 sucursals (el 39,3% del total), on treballaven 14.452 empleats.

A 31 de desembre de 2001, l'entitat líder del sistema bancari en el seu conjunt pertany a aquest col·lectiu i és la resultant de la unió de *Banco de Chile* i *Banco de A. Edwards*. Aquestes, que formaven part d'un mateix grup, el

grup financer Luksic, van anunciar la seva unió el mes d'agost de 2001, i formen una única entitat plenament operativa des de gener de 2002.

Entre el col·lectiu de bancs privats de propietat nacional cal fer esment al *Banco del Desarrollo* per les seves característiques especials. Es tracta d'una entitat privada d'interès social orientada a recolzar sectors de la població que tenen menys oportunitats per accedir al sistema bancari tradicional. Per tant, centra la seva activitat en pimes i en persones amb un nivell de renda baix. Des de la seva fundació, l'any 1983, s'ha especialitzat en el finançament en els àmbits de l'habitatge, salut i educació, mitjançant una xarxa de 66 sucursals i 15 centres de microempreses. El *Banco del Desarrollo*, amb uns actius totals de 2.203 milions d'euros, és el quart banc privat nacional i la desena entitat bancària de Xile.

Banca de capital estranger

Un dels trets distintius del sistema bancari xilè és la destacada presència de bancs privats de capital estranger. A 31 de desembre de 2001 són 16 les entitats que tenen la majoria de capital en mans d'accionistes estrangers. El pes específic d'aquest grup d'entitats es concreta amb l'administració del 46,8% dels actius totals del sistema, i el 45,1% dels crèdits i dels dipòsits.

La importància relativa d'aquest col·lectiu en el sector ha anat augmentant gradualment, de manera que les inversions creditícies corresponents a institucions bancàries de capital d'origen estranger han passat de representar el 15% de les inversions creditícies totals del sistema a desembre de 1990 al 45% deu anys després. La compra d'entitats existents ha estat la modalitat més utilitzada pels inversors estrangers per entrar o expandir la seva presència a la regió, donada la negativa per part de les autoritats del sistema de concedir noves llicències.

En relació amb aquest subsector del sistema bancari, les entitats individuals que la integren han aconseguit posicionar-se com a líders en molts dels àmbits del mercat. De les deu primeres entitats que operen a Xile cinc pertanyen a grups financers estrangers. Concretament, i segons es comprova al qua-

dre 4.3, la segona i quarta posició en el rànquing bancari xilè són ocupades per dues entitats de capital estranger, el *Banco Santiago* i el *Banco Santander Chile*, que, de fet, pertanyen al mateix grup internacional, el *Santander Central Hispano*. El següent banc de propietat estrangera és el *BBVA Banco Bhif*, pertanyent al grup espanyol BBVA, que ocupa la sisena posició al rànquing.

El quadre 4.2 posa de relleu que, dins del col·lectiu d'entitats de propietat forana, destaca el liderat indiscutible de la banca espanyola, que ha protagonitzat la major expansió a Xile i que gestiona pràcticament el 70% dels actius en mans estrangeres i el 32,3% dels actius del conjunt d'entitats bancàries. El segon país per presència en el sector bancari xilè és Estats Units, el qual, tot i tenir el major nombre d'entitats que operen al sector, té un volum de negoci que dista molt dels actius gestionats pels seus competidors espanyols. Destaca el fet que les entitats d'Estats Units, al igual que altres inversors d'origen llatinoamericà, s'han instaurat al país via sucursals, a diferència de les entitats espanyoles, que ho han fet a través de filials.

Quadre 4.2

BANCA ESTRANGERA PER PAÍS D'ORIGEN

A 31 de desembre de 2001

Procedència geogràfica	Nombre d'entitats	% actius respecte del total del sistema bancari	% oficines respecte del total del sistema bancari
Europa	**7**	**35,1**	**27,7**
De les quals, espanyoles	3	32,3	26,8
De les quals, sucursals	1	0,5	0,1
Estats Units	**5**	**8,1**	**8,4**
De les quals, sucursals	5	8,1	8,4
Canadà	**1**	**3,3**	**3,8**
Amèrica Llatina	**2**	**0,2**	**0,1**
De les quals, sucursals	2	0,2	0,1
Japó	**1**	**0,1**	**0,1**
De les quals, sucursals	1	0,1	0,1
Total banca estrangera	**16**	**46,8**	**40,1**

Fonts: *Superintendencia de Bancos e Instituciones Financieras* i elaboració pròpia.

La banca estrangera també està present mitjançant oficines de representació. En concret, a gener de 2001 hi havia 17 oficines de representació d'entitats bancàries europees (2 d'espanyoles), 2 d'Estats Units i 6 procedents d'altres zones geogràfiques.

4.1.4. Altres entitats de crèdit

Societats financeres

Les societats financeres van començar a multiplicar-se a finals dels anys vuitanta, concedint crèdits als sectors més desfavorits de la societat, els quals no tenien cabuda a la cartera dels bancs pel major risc que suposaven, sobretot pel que fa als crèdits al consum. Fins fa relativament poc temps, aquest mercat era explotat pràcticament en exclusiva per aquestes societats, però la situació ha canviat, ja que els bancs han anat introduint-se lentament en aquest negoci, en molts casos adquirint les carteres de crèdits de les financeres i creant les denominades «divisions de consum». En aquest sentit, la *Sociedad Financiera Fusa* va ser comprada per *Banco Santander* el 1995 i el 1999, la *Sociedad Financiera Atlas* ho va ser per *Citibank*, alhora que la *Sociedad Financiera Condell* ho era per *Corpbanca*.

A 31 de desembre de 2001, només existia una societat financera operativa a Xile, la *Sociedad Financiera Conosur*, que gestionava un balanç de 420 milions d'euros (el 0,5% de tot el sector creditici) i operava amb una xarxa de 68 sucursals i 1.276 empleats. En el mes de setembre de 2002, *Conosur* presenta a la SBIF la sol·licitud per tal de transformar-se en banc, i al mes de novembre del mateix any la SBIF li atorga el certificat d'autorització provisional per efectuar la transformació. Això implica la desaparició d'aquest tipus d'institució.

Sector cooperatiu

A finals de 2001, les 81 cooperatives d'estalvi i crèdit que conformaven el sistema cooperatiu xilè gestionaven, conjuntament, un volum total d'actius de 380 milions d'euros; dels quals el 82% es concentraven en les quatre primeres entitats del sistema.

La distribució d'aquest tipus d'institucions al llarg del territori nacional no és uniforme. La seva presència és majoritària a les zones rurals, la qual cosa respon a l'objectiu pel qual han estat creades, oferir serveis financers a amplis sectors de la població als quals no arriben els serveis de la banca. D'aquesta manera, el sector cooperatiu acompleix una important tasca social; tanmateix s'ha de tenir present que actualment la seva importància relativa dins el sistema creditici és marginal.

Aquest col·lectiu ha reduït el seu pes dins del sistema creditici de manera dràstica en les darreres dècades, tot passant de representar als anys seixanta el 20% dels actius totals del sistema al 0,5% actual. Entre d'altres factors, la manca d'una reforma legislativa profunda ha condicionat en gran mesura aquesta evolució.

A diferència del que ha succeït en l'àmbit bancari en els darrers temps, el sector cooperatiu no ha realitzat les modificacions necessàries en el camp legislatiu per tal d'adaptar-se a un nou entorn econòmic i superar les debilitats i els problemes propis del sistema. Tot plegat ha impedit als integrants d'aquest competir en igualtat de condicions en el mercat amb altres institucions, tot abocant-les a la situació en què avui es troben.

En el marc legislatiu vigent, les principals deficiències són d'una banda la limitació a l'hora de captar finançament de tercers, i de l'altra la inexistència d'una garantia de dipòsits, la no obligatorietat per part de totes les cooperatives de presentar els seus estats financers a auditors externs, l'absència d'un únic pla general comptable i especialment la falta d'una supervisió especialitzada sobre la totalitat del col·lectiu de cooperatives.

Actualment està en tràmits un projecte legislatiu que reforma la *Ley General de Cooperativas*, el qual té per objecte generar un marc jurídic modern que estimuli les iniciatives i el desenvolupament de les cooperatives, sense disposicions que dificultin el seu funcionament, i que alhora, reculli en un únic text tota la legislació cooperativa dispersa en diversos texts legals. Tanmateix a desembre de 2001, això encara no era una realitat. Ara bé, cal destacar que les cooperatives supervisades per la SBIF tendeixen a ser tractades en igualtat de condicions que els bancs, tant en oportunitats de negoci com en supervisió.

4.1.5. Dimensió i concentració

El quadre 4.3 mostra el rànquing de les 10 primeres entitats bancàries que operen a Xile, i també indicadors del nivell de concentració segons diverses variables. S'hi comprova la preponderància de les entitats de propietat estrangera, que agrupen el 45,3% dels actius corresponents a aquest grup de deu entitats capdavanteres. Les quatre entitats nacionals de propietat privada n'agrupen el 39,5%, i el *Banco del Estado de Chile*, el 15,2% restant.

Quadre 4.3

RÀNQUING D'ENTITATS BANCÀRIES I CONCENTRACIÓ

Dades no consolidades, a 31 de desembre de 2001

	Actius		Oficines	Empleats (*)	Caixers	Propietat
	Milions d'euros	%				
1 **Banco de Chile + A. Edwards**(**)	13.878	18,7	282	6.424	682	nacional
2 **Banco Santiago**(***)	10.691	14,4	161	4.251	594	estranger
3 **Banco del Estado de Chile**	9.864	13,3	321	7.281	754	públic
4 **Banco Santander Chile**(***)	9.202	12,4	178	3.519	497	estranger
5 **Banco de Crédito e Inversiones**	6.315	8,5	140	3.295	347	nacional
6 **BBVA Banco Bhif**	4.052	5,5	80	1.843	88	estranger
7 **Corpbanca**	3.211	4,3	67	1.696	149	nacional
8 **Citibank**	2.921	3,9	89	2.792	58	estranger
9 **Scotiabank Sud Americano**	2.443	3,3	60	1.258	118	estranger
10 **Banco del Desarrollo**	2.203	3,0	66	1.666	47	nacional
Resta	9.461	12,7	118	3.286	72	
Total sistema bancari	**74.241**	**100,0**	**1.562**	**37.311**	**3.406**	

Concentració respecte total entitats bancàries	*Actius*	*Oficines*	*Empleats*	*Caixers*
3 entitats	46,4%	48,9%	48,1%	59,6%
5 entitats	67,3%	69,3%	66,4%	84,4%
10 entitats	87,3%	92,4%	91,2%	97,9%

Tipus de canvi aplicat: 1 euro = 578,15 pesos, a 31 de desembre de 2001.
(*) Només inclou els empleats de les sucursals.
(**) En procés d'integració a 31 de desembre de 2001.
(***) Ambdós pertanyen al grup espanyol Santander Central Hispano. Han rebut l'autorització provisional per part de la SBIF per tal de fusionar-se a maig de 2002.
Fonts: *Superintendencia de Bancos e Instituciones Financieras* i elaboració pròpia.

La dimensió de les entitats bancàries xilenes a nivell internacional és força discreta, tal com queda palès al rànquing de les 25 primeres entitats a l'àmbit d'Amèrica Llatina presentat al darrer capítol d'aquest estudi. A finals de 2001, si es té en compte l'operació de fusió iniciada l'any 2002 entre el *Banco Santiago* i el *Banco Santander Chile*, el primer grup xilè per actius totals consolidats és l'entitat resultant d'aquesta operació i ocupa la desena posició en el rànquing. El segon grup apareix en la posició tretze i és l'entitat resultant del procés de fusió iniciat en l'exercici 2001 entre *Banco de Chile* i *Banco de A. Edwards*. A nivell mundial, la importància relativa de les entitats xilenes encara és menor, tal com evidencia el rànquing que elabora la revista *The Banker*. A finals de 2001, el primer banc xilè que apareix, en base als actius totals consolidats, és el *Banco del Estado de Chile*, a la posició 460. L'entitat resultant de la fusió entre *Banco de Chile* i *Banco de A. Edwards* se situaria en el lloc 354. Cal tenir en compte que al rànquing mundial només figuren les entitats de propietat nacional, ja que les estrangeres estan integrades al corresponent grup internacional.

Un altre tret que caracteritza el sistema bancari a Xile és la seva notable concentració. Les tres primeres entitats bancàries del país aglutinen més del 46% dels actius totals; les cinc primeres el 67%, i les deu primeres, superen el 87%. Cal remarcar que les dades aquí presentades són sobre una base no consolidada i que, per tant, no es contempla el fet que *Banco Santander Chile* i *Banco Santiago* estiguin sota el control d'un únic grup bancari, el *Santander Central Hispano*.

El panorama actual és resultat de diverses fusions i adquisicions que s'han succeït en els darrers quatre anys. Així, l'any 1996, *Banco Santander Chile*, filial espanyola del *Banco Santander*, esdevé el major banc comercial al fusionar-se amb *Banco Osorno y La Unión*. El liderat el va perdre un any després quan *Banco de Santiago* i *Banco O'Higgins*, ambdós controlats pel grup espanyol *Central Hispano* i el xilè Luksic, a través del holding *O'Higgins Central Hispano (OHCH)*, es fusionen i creen el *Banco Santiago*. La configuració del sistema es va continuar definint en els anys subsegüents amb l'aliança signada el 1998 entre BBV i el *Banco Bhif* que donaria el control a l'entitat espanyola. El 1999, el grup espanyol sorgit de la fusió entre *Banco*

Santander i *Banco Central Hispano* pren el control de *Banco Santiago* en comprar al grup Luksic la seva participació al holding OHCH. Amb aquesta operació, dos dels bancs xilens més importants, *Banco Santiago* i *Banco Santander Chile*, quedaven sota el control d'un únic accionista, amb una quota conjunta del 27% del mercat xilè, fet que va induir al govern a plantejar-se les potencials conseqüències sobre el sistema bancari nacional.

En aquest context, el mes de desembre de 2000, s'aprova la Llei 19.705 que regula les Ofertes Públiques d'Adquisició d'Accions (OPA), que queda incorporada a la *Ley General de Bancos* (art. 35). Aquesta norma dota de facultats a la SBIF per pronunciar-se sobre les fusions de bancs, adquisicions, presa de control i augment substancial del control ja existent per part d'un accionista. El quadre 4.4 recull els principals aspectes de la nova regulació, que no va tenir efectes retroactius i, per tant, no va afectar l'operació que va

Quadre 4.4

REGULACIÓ DE FUSIONS BANCÀRIES

Quota de mercat sobre crèdits després de l'operació de fusió

Entre 15%-20%

L'autorització de l'operació estarà condicionada al fet que la institució financera mantingui un coeficient de capital no inferior al 10% durant un període de temps que serà determinat per la SBIF i que no pot ser inferior a un any.

Superior al 20%

La SBIF pot aprovar l'operació, la pot denegar o bé condicionar la seva aprovació al compliment de certes exigències. Aquestes poden ser les següents:

1. Augmentar el nivell mínim del patrimoni efectiu sobre els actius ponderats per risc del 8% al 14%.
2. Fer efectiva l'exigència de mantenir una reserva tècnica des del moment en què els dipòsits líquids superin en una vegada i mitja el capital més reserves en comptes de dues vegades i mitja com estableix la regla general.
3. Reduir el volum màxim dels préstecs interbancaris des del 30% fins al 20% del capital.

La SBIF està habilitada per graduar o limitar l'aplicació d'aquestes exigències o modificar-les al llarg del temps. Ara bé, la denegació de la sol·licitud requereix d'una resolució fundada previ informe favorable del *Consejo del Banco Central de Chile*, informe que no procedirà en cas que el *Banco Central* mantingui accions en un o més bancs dels compromesos en l'operació.

Inferior al 15%

La llei no té efectes.

situar sota el control del grup *Santander Central Hispano* els bancs *Santander Chile* i *Santiago* que, ara per ara, funcionen de manera independent. Tanmateix, qualsevol canvi substancial en la configuració d'aquest grup (fusió, augment de la participació...) sí que queda sotmès a les normes de la llei d'OPA.

Malgrat l'entrada en vigor d'aquesta llei, la tendència envers la consolidació efectiva és manté l'any 2001. En el curs d'aquest any la SBIF va autoritzar el grup Luksic a adquirir el 55% de les accions del *Banco de Chile* i a mantenir el control simultani del *Banco de Chile* i *Banco de A. Edwards*, que ja posseïa. L'agost de 2001, després de rebre el vist-i-plau de la SBIF, aquestes dues entitats van endegar un procés d'integració mitjançant el qual el *Banco de A. Edwards* passa a formar part del *Banco de Chile*; operació que és plenament efectiva l'any 2002.

D'altra banda, el 17 d'abril de 2002 el grup *Santander Central Hispano* anuncia a la SBIF la intenció de fusionar les seves filials, el *Banco Santander Chile* i el *Banco Santiago*, després d'adquirir el 35,45% de les accions del *Banco Santiago* que mantenia el *Banco Central de Chile*. Aquest anunci es fa després que, el 24 de gener, la *Comisión Resolutiva Antimonopolio de Chile* permetés una possible fusió, per no considerar l'operació perjudicial per la competència del sector bancari. Finalment, el 16 de maig la SBIF dóna una resposta al grup espanyol: concedeix l'autorització prèvia que les entitats requereixen per tirar endavant el procés de fusió d'acord amb l'article 35 de la LGB. De portar-se finalment a terme aquesta fusió, el banc resultant es posicionarà com a líder indiscutible del sistema. Aquest fet posa de relleu que el procés de consolidació del sector encara no ha arribat a la seva fi.

4.1.6. Activitat desenvolupada

Al sistema bancari xilè, tots els bancs comercials estan operativament equiparats, i no existeixen altres diferències en els tipus d'activitats efectuades per entitats nacionals o foranes que les derivades de l'estratègia adoptada per cadascuna d'elles. De fet, les activitats que poden desenvolupar les entitats bancàries xilenes estan expressament i exhaustivament fixades per la llei que les regeix i, pel seu ampli abast, es poden equiparar al model de banca univer-

sal. Això encara és més clar si es tenen en compte les darreres reformes bancàries. En primer lloc, la de 1986 que va ampliar les alternatives de negoci que podien realitzar les institucions bancàries mitjançant la constitució de societats filials, entre les quals destaquen corredories de borsa, agències de valors i societats de leasing; i en segon lloc, la implementada el 1997, que va ser especialment important en aquest sentit perquè no només va permetre crear nous tipus de filials com per exemple societats de factoring financer i corredories d'assegurances (excloses les de caràcter previsional), sinó que, alhora ampliava el ventall de negocis a nivell internacional.

El desenvolupament de totes aquestes activitats es troba encara en una fase incipient, tanmateix nous negocis han estat autoritzats en els darrers anys. En el transcurs de l'exercici 2001, s'ha facultat les entitats bancàries a constituir societats «*Administradoras Generales de Fondos*», les quals estan facultades per administrar un o més tipus de fons mutus, fons d'inversió, fons de capital estranger i fons per a l'habitatge. Per un altre costat, el mes de febrer de 2002, se les ha facultat per introduir-se en el negoci previsional de caràcter voluntari, és a dir, poden captar i gestionar les aportacions voluntàries que realitzin els treballadors per tal d'incrementar o avançar en el temps la seva pensió.

Addicionalment, és de destacar el fet que progressivament es va suprimint la figura de la filial com a via de portar a terme negocis diferents als de l'activitat d'intermedicació financera clàssica. A poc a poc, es va permetent que aquests negocis s'emprenguin de forma directa. Així, l'any 2001, s'autoritza a vendre assegurances estandarditzades i proporcionar serveis de factoring de manera directa, d'igual manera que es va fer amb els serveis de leasing l'any 1998. A més, en l'exercici 2001, la SBIF elimina el límit de 20% establert pel total de la cartera de contractes de leasing que una institució financera havia de mantenir en relació amb el total de crèdits en cas de proporcionar aquest servei de manera directa.

Les cooperatives d'estalvi i crèdit, tal com s'ha assenyalat en l'apartat 4.1.4., s'han mantingut al marge del procés evolutiu viscut per la banca, i a desembre de 2001, l'estructura del seu balanç era un clar reflex de les restriccions operatives a les quals es troben subjectes. Especialment vinculant és el límit

imposat a l'hora de captar fons de tercers. Aquest estipula que el passiu exigible no pot excedir el menor dels dos límits següents: l'equivalent a 50.000 *Unidades de Fomento* (UF)[1] o una quantia igual a cinc vegades el capital pagat i reserves. Només en un cas es pot superar aquest límit i és quan el capital pagat i les reserves superen les 50.000 UF, aleshores el passiu exigible pot assolir un nivell de dues vegades aquest import. Com es veurà tot seguit en el quadre 4.5 això comporta d'una banda que els dipòsits representin un percentatge del passiu relativament baix en relació amb la resta d'entitats del sector creditici, i de l'altra que les entitats es financin bàsicament via recursos propis.

El quadre 4.5 mostra quina és la composició del balanç per tipologia d'entitat. Al marge del cas especial que suposen les cooperatives, el quadre posa de relleu que, independentment de la categoria a la qual pertanyin les institucions, el gruix del negoci es troba en la captació de dipòsits i la concessió de crèdits; la qual cosa evidencia l'orientació del negoci bancari envers la banca minorista.

Així, pel que fa al passiu, la font més important de finançament per a totes les categories són els dipòsits, amb un pes similar en les entitats bancàries (entre el 50% i el 60%) i molt més significatiu en el cas de la societat financera, en la qual el 75% del seu passiu són dipòsits, bàsicament a un termini superior a l'any. El finançament mitjançant l'emissió d'emprèstits constitueix la segona font de finançament en importància. En el cas del *Banco del Estado* arriben a representar més del 25% del balanç. En relació als recursos propis, destaca el seu pes en el passiu dels bancs de propietat estrangera (un 10,1%), la qual cosa podria ser indicativa d'una major solvència relativa d'aquest col·lectiu.

En el capítol de les inversions, el balanç agregat del sector bancari mostra com la cartera de crèdits (amb el 65,3% de l'actiu) i la cartera de valors (amb el 18,9%) són, en aquest ordre, els dos capítols més rellevants. La cartera de valors està formada, bàsicament, per títols de renda fixa d'emissió pública i, en el cas del *Banco del Estado*, arriba a representar el 27% del seu balanç.

(1) La *Unidad de Fomento* és una unitat de compte que se li va assignar un valor de 5.458,97 pesos el 9 de gener de 1990 i que, des d'aleshores, s'ha anat actualitzant diàriament d'acord a l'Índex de Preus al Consumidor (IPC). A 31 de desembre del 2001, el seu valor era de 16.262,66 pesos.

Quadre 4.5

ESTRUCTURA DEL BALANÇ PER CATEGORIA D'ENTITATS

A 31 de desembre de 2001, en percentatge

	Bancs de capital nacional	Bancs de capital estranger	*Banco del Estado de Chile*	Societat financera	Sistema bancari (*)	Cooperatives d'estalvi i crèdit
Tresoreria	3,4	5,1	2,0	0,9	4,0	2,1
Entitats de crèdit	0,6	0,7	2,7	7,1	0,9	0,0
Inversions creditícies	69,1	63,0	62,0	76,6	65,3	91,4
Cartera de valors	16,7	18,5	26,9	5,5	18,9	1,3
Immobilitzat	1,9	2,0	1,9	3,3	1,9	4,0
Altres	8,3	10,7	4,5	6,6	9,0	1,2
Total actiu	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
Entitats de crèdit	6,7	6,4	4,9	0,0	6,3	11,9
Dipòsits	58,9	54,7	58,0	74,8	56,8	22,2
Deute subordinat	3,0	2,7	1,1	2,7	2,6	0,0
Emprèstits	14,4	15,0	25,3	0,0	16,2	0,0
Altres	8,9	11,1	4,5	12,6	9,3	5,1
Recursos propis	8,1	10,1	6,2	9,9	8,8	60,8
Total passiu	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
Promemòria *Actiu = Passiu, milions d'euros*	*29.624*	*34.753*	*9.864*	*420*	*74.661*	*380*

(*) Inclou la societat financera.
Fonts: *Superintendencia de Bancos e Instituciones Financieras* i elaboració pròpia.

Pel que fa a la cartera de crèdits, el quadre 4.6 la desglossa per tipus d'instrument. Una de les dades més significatives que se'n desprèn és l'efectiva especialització de la societat financera (que té prop d'un 77% del seu balanç en inversions creditícies) en el crèdit al consum. També es comprova com la banca pública (*Banco del Estado*) és la més orientada cap al finançament a l'habitatge, mentre que la banca estrangera constitueix el grup amb una cartera de crèdits més diversificada.

Destaca també el notable posicionament de la banca privada en el finançament del comerç exterior, que ha suposat un cert canvi en l'orientació del seu negoci en el darrers anys. Durant la dècada dels noranta, els bancs van anar perdent terreny ràpidament en aquest àmbit, en part com a conseqüència

Quadre 4.6

INVERSIONS CREDITÍCIES

A 31 de desembre de 2001, en percentatge

	Bancs de capital nacional	Bancs de capital estranger	*Banco del Estado de Chile*	Societat financera	Sistema bancari (*)	Cooperatives d'estalvi i crèdit
Deutors en comptes corrents	3,4	4,1	0,9	0,0	3,4	0,0
Comercials	60,2	54,4	44,9	3,4	55,3	4,7
Consum	6,8	9,1	5,3	94,9	8,2	89,3
Comerç exterior	9,4	10,1	4,7	0,0	9,0	0,0
Habitatge	12,7	16,7	39,7	0,0	17,8	0,0
Leasing	0,8	1,6	1,9	0,0	1,3	0,0
Altres préstecs	4,8	2,3	1,3	0,0	3,3	3,9
Cartera vençuda(**)	1,9	1,7	1,3	1,7	1,7	2,1
Inversions creditícies	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

(*) Inclou la societat financera.
(**) Crèdits vençuts amb més de 90 dies trancorreguts des de la data del seu venciment.
Fonts: *Superintendencia de Bancos e Instituciones Financieras* i elaboració pròpia.

de l'aplicació d'elevats coeficients de caixa a les operacions en moneda estrangera, la qual cosa va motivar la cerca de mitjans de finançament alternatius –inclòs el crèdit dels mateixos proveïdors–. Tanmateix aquesta tendència sembla revertir-se l'any 1999, en part com a resultat de reformes legislatives i en part gràcies a l'evolució del tipus de canvi.

En l'àmbit de les inversions creditícies, cal comentar l'existència de certes lleis que incideixen directament sobre aquest tipus d'activitat. En aquest aspecte, adopten especial rellevància la *Tasa Máxima Convencional* i la *Ley de Cobranza Extrajudicial*.

La *Ley de Cobranza Extrajudicial*, de desembre de 1999, fixa uns interessos màxims pels deutors morosos, i la *Tasa Máxima Convencional* –TMC– marca un límit legal al tipus d'interès de les operacions creditícies, que varia en funció del volum de l'operació. Ambdues restriccions incideixen negativament sobre l'activitat crediticia, la TMC perquè actua com a sostre al tipus d'interès de mercat i la *Ley de Cobranza* perquè fa augmentar les despeses en concepte de riscs. Tot plegat indueix a les entitats del sector a elevar

els requisits per tal de concedir préstecs amb major risc per tal que resulti rendible l'operació en relació amb el risc i els costos que l'entitat ha d'assumir. Conseqüentment, les àrees de negoci associades a la petita i mitjana empresa i als crèdits al consum, que són unes de les que incorporen major risc, accentuat quan el beneficiari pertany al col·lectiu de menors ingressos, s'han vist afectades. El procés de desbancarització del segment poblacional amb menys recursos és en part reflex d'aquesta situació. Les autoritats, conscients d'aquesta realitat, han començat a actuar en conseqüència i, en el transcurs de l'exercici 2001, la Càmara dels Diputats ha aprovat la llei que elimina la TMC per les operacions per sobre de 5.000 *Unidades de Fomento*.

D'altra banda, cal comentar pel que fa a l'activitat desenvolupada per les entitats bancàries que aquestes han vist com altres institucions han anat guanyant terreny en els seus àmbits d'actuació tradicionals. Aquest fenomen és, en gran mesura, conseqüència de l'apogeu que han viscut els fons de pensions. Aquest inversor institucional, en un període de 16 anys, ha vist com el volum d'actius sota el seu control passava de representar el 10,7% del PIB l'any 1985 al 55,0% a desembre de 2001. També és destacable l'avenç protagonitzat pel subsector de les assegurances: el volum d'inversions d'aquestes

Quadre 4.7

EL NEGOCI DE LA INTERMEDIACIÓ

En percentatge sobre el PIB

	1985	1995	2001
Fons de pensions (actius)	10,7	40,0	55,0
Assegurances (inversions)	3,4	10,9	19,2
Fons mutus (actius)	0,8	4,0	7,6
Fons d'inversió (actius)(*)	n.d.	4,5	3,0
Dipòsits bancaris(**)	34,7	45,3	58,2
Crèdit bancari(***)	63,1	56,1	67,9

(*) Inclou els fons d'inversió, els fons d'inversió de capital estranger (FICE) i els fons d'inversió de capital estranger de risc (FICER). Els primers es consideren a març de 2002 per a l'any 2001.
(**) S'inclouen les societats financeres que existien a cada moment.
(***) S'inclouen les societats financeres que existien a cada moment. Considera la cartera total, la qual incorpora entitats de crèdit i inversions creditícies. Cal tenir present que dins d'aquesta s'incorporen les operacions de leasing i factoring.
n.d. = no disponible.
Fonts: *Superintendencia de Administradoras de Fondos de Pensiones, Superintendencia de Bancos e Instituciones Financieras, Superintendencia de Valores y Seguros, Banco Central de Chile, Centro de Estudios Monetarios Latinoamericanos, Banco Mundial* i elaboració pròpia.

institucions ha passat de representar el 3,4% del PIB l'any 1985, al 19,2% a desembre de 2001, creixement liderat per les companyies orientades al negoci de les assegurances de vida.

Les noves alternatives per inversors i potencials creditors fan que el paper d'intermediari financer de la banca es resenteixi. Dues de les àrees de negoci més afectades són potser les relatives al finançament de les grans empreses i al crèdit al consum. En el primer cas, les causes es troben en el creixent accés de les grans empreses als mercats de capitals, la competència que representa la banca internacional que opera directament des de l'exterior a taxes més atractives i l'actual proliferació dels mercats de bons corporatius. Cal destacar a aquest respecte que, l'any 2001, s'han millorat les alternatives al crèdit bancari amb l'establiment de noves normes per l'emissió d'efectes de comerç que abarateixen de manera substancial l'emissió d'aquest tipus de valors i possibiliten a empreses que no estan en posició d'emetre bons a llarg termini a tenir capacitat per recaptar fons.

Pel que fa al crèdit al consum, la competència prové de les grans cadenes de distribució i també del col·lectiu de cooperatives de crèdit. A més, des d'abril de 2002, la competència en aquest àmbit s'incrementarà de forma substancial ja que la *Superintendencia de Valores y Seguros* (SVS) autoritza les companyies d'assegurances i les Administradores de Mutus Hipotecaris a concedir crèdits al consum i a emetre targetes de crèdit. En el mateix sentit actuarà la recent capacitació de supermercats i cooperatives de crèdit per emetre aquest tipus de targeta.

El naixement d'un nou sistema previsional

L'any 1981, l'Estat xilè va optar per substituir el sistema públic de pensions de repartiment vigent fins al moment per un sistema privat de capitalització, de caràcter obligatori, amb comptes de pensions individuals administrades en règim de lliure competència per les Administradores de Fons de Pensions (AFP), societats anònimes privades que estan sota la supervisió i control de la Superintendencia d'Admi-

nistradores de Fons de Pensions-SAFP. Els canvis demogràfics, la forta evasió fiscal, la concessió de beneficis sense un adequat finançament i la falta d'equitat de l'antic sistema de pensions de Xile van ser algunes de les causes determinants del canvi. L'Estat continua essent el responsable de regular el funcionament d'aquestes entitats i manté la responsabilitat de garantir una pensió mínima i de proporcionar una garantia en cas de fallida.

A finals del 2001, operaven set administradores de fons de pensions, les quals gestionaven inversions per valor de 39.706 milions d'euros. La tendència envers la concentració del sector és clara. El sistema de capitalització individual que va inaugurar-se al 1981 amb 12 administradores i va arribar a tenir-ne 23 a l'inici de 1995, va iniciar aleshores un accelerat procés de consolidació que l'ha portat a funcionar amb les 7 administradores actuals. Com a conseqüència, el grau de concentració assolit és molt important, fins al punt que les tres primeres gestionen 28.007 milions d'euros, el 70,5% dels fons de pensions, i la primera administradora, Provida*, pertanyent al grup espanyol BBVA, en gestiona el 31,8%. El grup* Santander Central Hispano *també participa en el mercat previsional xilè per mitjà de l'administradora* Summa Bansander*, que té una quota de l'11,0% i es cinquena en el rànquing. Els bancs no poden participar de forma directa en les AFP, si bé res no impedeix que ho facin mitjançant subsidiàries tal com ho estan fent. A més, a partir del mes de març de 2002 poden captar recursos procedents de l'estalvi previsional voluntari, juntament amb administradores de fons d'inversió, mutus i d'habitatge, companyies d'assegurances de vida i, evidentment, AFP.*

A començaments de la dècada dels noranta, organismes com el Banc Mundial i el Fons Monetari Internacional van començar a destacar l'impacte que, a nivell macroeconòmic, havia tingut la reforma previsional a Xile. Les AFP, gràcies a l'estalvi captat i les inversions efectuades, es van convertir ràpidament en motors de desenvolupament dels mercats locals de capitals. I, a partir dels anys noranta, van am-

pliar horitzons i van augmentar considerablement el seu negoci internacional. El sector estranger va passar de representar el 0,6% de les seves inversions l'any 1993, al 13,4% l'any 2001.

Xile ha exportat el seu model previsional a d'altres països de l'Amèrica Llatina, si bé en alguns casos coexisteixen el sistema de capitalització individual i el de repartiment, en competència o bé de manera integrada. El primer país que va iniciar la modernització del sistema de pensions a imatge de Xile va ser Perú (1992), seguit un any després per Argentina i Colòmbia. Després ho han fet Uruguai, Mèxic (1995), Bolívia i El Salvador (1996).

Actualment Xile està en procés de modernitzar el seu sistema previsional amb l'objectiu de permetre els afiliats escollir, en base a les seves necessitats i preferències, la forma en què s'invertiran els seus estalvis previsionals. Considerant, entre d'altres, variables com l'edat de l'afiliat i els anys que li queden per jubilar-se, els afiliats podran escollir entre cinc fons amb diferents grau de risc (A, B, C, D i E), exclosos els homes majors de 55 anys i les dones majors de 50, que només podran optar entre els quatre fons de menor risc; i els jubilats, que només tindran disponibles tres dels cinc fons.

La flexibilització en l'àmbit de l'estalvi previsional voluntari també s'emmarca en aquest procés de modernització del sistema. A part de deixar entrar en el negoci a d'altres agents diferents a les AFP; tot augmentant la competència en el sector; s'autoritza retirar les contribucions previsionals voluntàries totalment o parcialment per a qualsevol fi i en qualsevol instant –no necessàriament per anticipar o incrementar la pensió–, la qual cosa motivarà un increment d'aquest tipus d'estalvi.

*El nou «*Sistema de Multifondos*» operatiu des del mes d'agost de 2002 i la flexibilització en l'àmbit de l'estalvi previsional voluntari, ja operativa a 31 de desembre de 2001, marquen l'inici d'una nova etapa en la qual les AFP profunditzaran en el seu paper d'assessors i el treballador adoptarà un paper més actiu en la gestió de la seva pensió.*

4.1.7. Internacionalització de l'activitat de la banca xilena

La reforma legislativa de 1997 contempla, per primera vegada, la possibilitat de realitzar negocis en l'àmbit internacional per part de la banca mitjançant préstecs i inversions financeres transfrontereres, inversions directes en accions d'empreses bancàries o complementàries al gir bancari establertes a l'estranger o l'establiment de sucursals, filials bancàries o oficines de representació a l'exterior. En relació amb aquesta última qüestió, les exigències més importants fan referència a l'estabilitat macroeconòmica del país on ha de funcionar la sucursal i a un adequat sistema regulatori que en garanteixi el correcte funcionament.

La *Superintendencia de Bancos e Instituciones Financieras* i les autoritats xilenes en el seu conjunt cada cop estan apostant més fermament per una internacionalització de la banca nacional. Amb aquest objectiu, la *Superintendencia de Bancos e Instituciones Financieras* autoritza les operacions de factoring internacional (agost 2000) i la nova Reforma del Mercat de Capitals (novembre de 2001) deixa de penalitzar la solvència de les institucions que mantenen inversions en filials en el país o bé a l'estranger i en sucursals a l'exterior; i d'altra banda elimina l'impost sobre els interessos pagats a l'exterior, quan s'efectuaven préstecs o inversions transfrontereres amb recursos provinents de crèdits externs. Per la seva banda el *Banco Central* en el transcurs de l'any elimina gran part de les restriccions canviàries, entre elles l'*encaje*.

Tanmateix un dels punts febles dels bancs xilens continuen essent la seva escassa presència a l'exterior i el poc pes del negoci internacional en el seu portafoli. Les entitats operants a altres països són una minoria; concretament només el *Banco de Crédito e Inversiones* (Miami) i el *Banco de Chile* (Miami i Nova York) mantenien sucursals a l'exterior 31 de desembre de 2001. Pel que fa a les operacions transfrontereres, aquestes només representen el 5% del total de les inversions creditícies del sistema; a més els bancs més actius en aquest tipus de negoci són de capital estranger, concretament el *Banco Santander Chile* i el *Banco Santiago*.

4.1.8. Servei bancari

El quadre 4.8 presenta una descripció quantitativa de la situació actual a Xile en relació amb el servei bancari. A finals de l'exercici 2001, les entitats bancàries operaven mitjançant un total de 1.562 oficines, a les quals treballaven 37.311 empleats. Cal precisar, tanmateix, que les entitats bancàries mantenen obertes al públic altres tipus de dependències: les caixes auxiliars –supeditades comptablement a una altra oficina–, els punts d'atenció de proximitat i els centres especialitzats d'atenció. Per bé que les fonts oficials no proporcionen el detall d'aquests centres, la seva proliferació ha estat considerable, i la seva evolució reflecteix l'esforç que estan realitzant les entitats bancàries xilenes per tal d'aproximar-se al client i millorar la qualitat del servei ofert. El *Banco del Estado de Chile* encapçala el rànquing d'entitats per aquest concepte, amb 321 oficines, a les quals cal afegir 73 punts d'atenció de proximitat.

La xarxa de distribució de les entitats bancàries es complementa amb els 3.406 caixers automàtics existents a la fi de l'any 2001. Les entitats també disposen d'altres tipus de terminals d'autoservei: els autoserveis d'estalvi i els equips de consulta de saldos, dels quals no es disposa d'informació quantitativa si bé la seva importància no és marginal. Quinze entitats bancàries, que concentren més del 80% dels actius totals del sistema, tenen els seus caixers automàtics interconnectats a través de Redbanc, una societat de suport

Quadre 4.8

PRINCIPALS INDICADORS DE SERVEI BANCARI

A 31 de desembre de 2001

	Empleats (*)	Oficines	Caixers	Empleats per oficina	Empleats per 1.000 habitants	Oficines per 10.000 habitants	Caixers per 10.000 habitants
Bancs de capital nacional	14.452	614	1.256	23,5	0,9	0,4	0,8
Bancs de capital estranger	15.578	627	1.396	24,8	1,0	0,4	0,9
Banco del Estado de Chile	7.281	321	754	22,7	0,5	0,2	0,5
Total sistema	**37.311**	**1.562**	**3.406**	**23,9**	**2,4**	**1,0**	**2,2**

(*) Només inclou el personal de les sucursals.
Fonts: *Superintendencia de Bancos e Instituciones Financieras*, *Instituto Nacional de Estadística de Chile* i elaboració pròpia.

als sistemes de pagaments. El *Banco del Estado* no forma part de Redbanc, si bé l'any 2001 va iniciar negociacions per incorporar-s'hi.

En relació amb el nombre d'oficines per habitant cal dir que el nivell de penetració és molt baix. A desembre de 2001 únicament existia una oficina per cada 10.000 habitants. Per bé que aquesta proporció milloraria lleugerament en cas de considerar-se la resta de punts d'atenció bancària, aquesta continuaria essent molt baixa. La cobertura dels caixers és més significativa, 2,2 caixers per cada 10.000 habitants, però fins i tot així, dista d'aproximar-se als estàndards occidentals.

Pel que fa als serveis de banca a distància, aquests constitueixen un canal de distribució de creixent importància. En aquest àmbit convé diferenciar la banca telefònica i la banca per Internet. Aquesta última, tot i que ha experimentat un avenç significatiu en els darrers anys, encara no es troba en una situació comparable a la de la primera.

A desembre de 2001, 14 bancs comptaven amb una web activa que, com a mínim, permetia realitzar transferències de fons, pagament amb la targeta de crèdit, revisió de l'estat del compte corrent, obtenir informació borsària i accedir als productes de cada entitat. En aquest col·lectiu destaca el *Banco de Crédito e Inversiones (BCI)* que està oferint més prestacions mitjançant aquest servei i, des de maig de 1998, ha posat en funcionament el T-Banc, una filial 100% virtual. El nombre de clients per Internet dels 14 bancs als quals fèiem referència ha passat de 285.800 a desembre de 2000 a 460.038 un any després, la qual cosa evidencia un clar progrés. Tanmateix queda una tasca important a fer, ja que a finals de 2000 es calcula que només un 12% de la població xilena (1,8 milions de persones) tenia accés a Internet.

Per una altra banda, la implantació d'aquest canal de distribució complementari a la xarxa territorial no està tenint una incidència en el nombre d'oficines donat que Xile parteix d'una situació en la qual el nombre d'oficines és reduït. De fet, el nombre d'oficines segueix una tendència ascendent al llarg de la última dècada, tal com mostra el gràfic 4.3. Aquesta evolució contrasta amb la del nombre d'empleats, que assoleix el màxim al 1997 (47.195) per començar una trajectòria clarament descendent des d'aleshores i arribar als 38.587 empleats el desembre de 2001.

Gràfic 4.3

EVOLUCIÓ D'OFICINES I EMPLEATS(*). 1990-2001

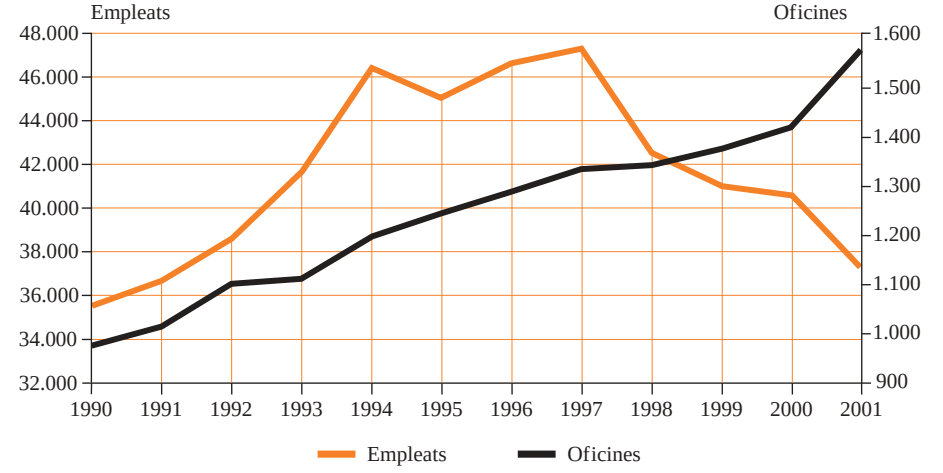

(*) La sèrie d'empleats presenta discontinuïtats el 1994 i el 1998 per raons metodològiques. A partir de 1994 es consideren els empleats de cases matrius, sucursals, caixes auxiliars i oficines de suport, i des de 1998 es té en compte el personal de les sucursals.
Fonts: *Superintendencia de Bancos e Instituciones Financieras* i elaboració pròpia.

L'anàlisi de la penetració bancària a nivell regional, reflectit en el quadre 4.9, evidencia una precària bancarització a certes zones del país, on un considerable percentatge de la població roman desatès. En aquest sentit, gairebé el 80% dels dipòsits del sistema bancari són captats a la Regió Metropolitana de Santiago, regió que, d'altra banda, concentra el 40% de la població. La distribució de la xarxa d'oficines i d'empleats bancaris també mostra aquest desequilibri a favor de la capital, encara que menys acusat, sobretot en el cas de les oficines.

La banca estrangera és la que concentra més el seu negoci en l'àrea urbana. D'igual manera, la banca de capital nacional també orienta el seu negoci a aquest segment poblacional. Per la seva banda, el *Banco del Estado de Chile* és l'agent que més apropa els serveis bancaris als habitants de les regions més pobres del país, i compleix per tant un rol marcadament social i de foment. A desembre de 2000, les 294 sucursals d'aquesta entitat cobrien 217 de les 341 poblacions que conformen el país i de forma exclusiva, 106. A més,

Quadre 4.9

SERVEI BANCARI: DISTRIBUCIÓ REGIONAL

A desembre de 2001

Regions	% Població	Distribució dels dipòsits (%) (*)				Distribució oficines (%) (**)	Distribució empleats (%) (**)
		Bancs de capital nacional	*Banco del Estado*	Bancs de capital estranger	Total sistema (**)		
Regió Metropolitana	40,2	80,4	52,0	86,7	**79,6**	**44,3**	**67,4**
VII Bío-Bío	12,7	3,2	9,3	2,7	**3,8**	**9,3**	**5,7**
V Valparaíso	10,3	4,6	10,5	3,5	**4,9**	**11,3**	**6,8**
Resta	36,8	11,8	28,2	7,1	**11,7**	**35,1**	**20,1**
Total	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

(*) Els dipòsits no consideren les operacions amb pacte de recompra de tercers.
(**) Inclou la societat financera.
Fonts: *Superintendencia de Bancos e Instituciones Financieras, Instituto Nacional de Estadística de Chile* i elaboració pròpia.

disposa de 73 punts d'atenció de proximitat que operen periòdicament (setmanalment o quinzenalment) a localitats allunyades i amb escassa població, atesos pel personal de la sucursal més propera. Amb tot, resten encara nombrosos col·lectius que, per raons d'aïllament, de risc o de rendibilitat no són adequadament atesos per la banca, quedant per tant pendent una important tasca de bancarització d'algunes zones, específicament de les més pobres del país.

4.1.9. Rendibilitat i solvència

El quadre 4.10 mostra el compte de resultats analític corresponent a l'any 2001 expressat sobre actius totals mitjans, per a les diferents categories bancàries i per al sistema bancari en el seu conjunt.

Segons s'observa en el quadre 4.10, la banca xilena mostra bons nivells de rendibilitat, tant sobre els actius mitjans –ROA– (un 1,22% per al conjunt de les entitats bancàries), com sobre els recursos propis mitjans –ROE– (un 15,7%). El banc públic, el *Banco del Estado de Chile*, és l'únic que presenta totes les ràtios per sota de la mitjana. En aquest sentit, tant els seus marges financers com les comissions per serveis són inferiors a la mitjana del sector bancari i suporta unes despeses d'explotació més elevades, en particular les derivades del personal, fet que incideix de forma directa en una ràtio d'eficiència molt més discreta.

Quadre 4.10

COMPTE DE RESULTATS ANALÍTIC

A 31 de desembre de 2001, en percentatge sobre actius totals mitjans

	Bancs de capital nacional	*Banco del Estado de Chile*	Bancs de capital estranger	Sistema bancari (*)
Ingressos financers	12,10	9,31	38,07	24,77
Despeses financeres	–8,14	–5,76	–34,53	–20,99
Marge financer	**3,96**	**3,55**	**3,54**	**3,78**
Comissions netes	0,85	0,70	0,64	0,73
Altres productes ordinaris	0,21	0,23	0,07	0,15
Marge ordinari	**5,02**	**4,48**	**4,25**	**4,66**
Despeses d'explotació	–2,77	–3,23	–2,27	–2,62
De les quals, de personal	*–1,46*	*–2,27*	*–1,22*	*–1,47*
Marge d'explotació	**2,25**	**1,25**	**1,98**	**2,04**
Provisions	–1,11	–0,63	–0,74	–0,92
Altres ingressos, nets	0,20	0,12	0,20	0,19
Resultat brut	**1,34**	**0,74**	**1,44**	**1,31**
Impostos	–0,04	–0,15	–0,10	–0,09
Resultat net	**1,30**	**0,59**	**1,34**	**1,22**
Altres indicadors de rendibilitat (en %)				
ROE (Resultat net / Recursos propis mitjans)	**17,8**	**10,3**	**15,4**	**15,7**
Ràtio d'eficiència (Despeses d'explotació / Marge ordinari)	**55,2**	**72,0**	**53,3**	**56,2**

(*) Inclou la societat financera.
Fonts: *Superintendencia de Bancos e Instituciones Financieras* i elaboració pròpia.

La banca nacional i la banca estrangera presenten uns comptes de resultats amb estructura molt semblant. En tot cas, destaca el menor pes de les despeses d'explotació en el cas de la banca estrangera, que es tradueix en una ràtio d'eficiència més positiva i en una major rendibilitat sobre els actius mitjans. En canvi, el ROE està per sota de l'obtingut per la banca nacional, a causa de la major capitalització de la banca de propietat forana.

Malgrat exhibir uns indicadors d'eficiència i rendibilitat satisfactoris, el camí a recórrer pel sistema bancari, en aquest sentit, és llarg encara. El seu negoci està massa centrat en els crèdits i té una baixa capacitat de generar comissions (15,6% del marge ordinari). D'altra banda, i en relació amb els nivells d'eficiència, cal dir que aquests han anat millorant en el transcurs dels

Quadre 4.11

EVOLUCIÓ DEL COMPTE DE RESULTATS ANALÍTIC (*)

A 31 de desembre de cada any, en percentatge sobre actius totals mitjans

	1998	1999	2000	2001
Ingressos financers	16,09	14,16	19,64	24,77
Despeses financeres	–11,65	–10,22	–15,48	–20,99
Marge financer	**4,44**	**3,94**	**4,16**	**3,78**
Comissions netes	0,86	0,71	0,77	0,73
Altres productes ordinaris	0,02	0,05	0,06	0,15
Marge ordinari	**5,32**	**4,70**	**4,99**	**4,66**
Despeses d'explotació	–3,27	–2,83	–3,03	–2,62
De les quals, de personal	*–1,81*	*–1,58*	*–1,68*	*–1,47*
Marge d'explotació	**2,05**	**1,87**	**1,96**	**2,04**
Provisions	–1,32	–1,51	–1,27	–0,92
Altres ingressos, nets	0,39	0,34	0,46	0,19
Resultat brut	**1,12**	**0,70**	**1,15**	**1,31**
Impostos	–0,18	–0,00	–0,08	–0,09
Resultat net	**0,94**	**0,70**	**1,07**	**1,22**
Altres indicadors de rendibilitat (en %)				
ROE (Resultat net / Recursos propis mitjans)	**11,0**	**9,1**	**13,2**	**15,7**
Ràtio d'eficiència (Despeses d'explotació / Marge ordinari)	**61,4**	**60,2**	**60,8**	**56,2**

(*) Inclou la societat financera.
Fonts: *Superintendencia de Bancos e Instituciones Financieras* i elaboració pròpia.

anys, i que actualment es situen al nivell de països com Espanya, però encara poden millorar més en aquest aspecte. Per aquest motiu, amb l'objectiu de reduir despeses d'explotació i millorar-ne la gestió, en l'exercici 2001 s'autoritza les societats filials de les institucions bancàries a promoure els serveis oferts per la seva matriu i a compartir personal, locals i equipament.

En relació amb l'eficiència és rellevant l'aixecament de la prohibició de remunerar els comptes corrents de l'any 2002, ja que pot suposar un increment en la competència del sector i, per tant, de la seva eficiència. En aquest nou marc d'actuació es pot estimular l'augment de comissions cobrades, ja que fins ara els comptes corrents es remuneraven de manera indirecta via comissions molts baixes, serveis gratuïts i altres compensacions.

Pel que fa a la morositat del sistema, aquesta s'ha incrementat de manera considerable des de 1993, any en què es va assolir el mínim de la passada dècada. En aquell instant, la cartera vençuda representava un 0,8% en relació amb la cartera total de crèdits i en l'exercici 2001 es situa en l'1,6%. Tanmateix, la morositat del sistema continua en nivells baixos en relació amb els altres països de la regió.

En relació amb la **solvència**, la reforma legislativa de 1997 adopta els requisits mínims de capital recomanats pel Comitè de Basilea, els quals es calculen en funció del risc ponderat dels diferents actius que tenen els bancs. A desembre de 2001, els bancs a Xile superen folgadament el mínim patrimonial efectiu del 8% sobre els actius ponderats per risc. Una política de persistent capitalització ha permès que, de mitjana, el sistema bancari passi de mantenir una relació patrimoni efectiu a actius ponderats per risc de l'11,5% de l'any 1997 al 12,7% a l'any 2001; de manera que es supera en 4,7 punts percentuals el mínim establert pel Comitè de Basilea. De fet, tots i cada un dels integrants del sistema superen el mínim establert per llei: l'any 2001, la banca d'origen estranger presenta una ràtio BIS del 14,1%, la banca pública, un 11,8%, i la banca nacional de propietat privada, un 11,4%.

A l'exercici 2002, seguint la directriu de modernitzar la legislació bancària nacional, posant-la en regla amb els estàndards internacionals, la SBIF dicta unes noves normes en relació amb el càlcul del coeficient de capital. La modificació realitzada a l'article 66 de la Ley General de Bancos estipula que aquest coeficient es calcularà sobre bases consolidades.

Quadre 4.12

RANG DE COMPLIMENT DE L'INDICADOR DE BASILEA

A desembre de cada any

	Nombre d'institucions (*)				
	1997	1998	1999	2000	2001
Menys del 8%	1	0	0	0	0
Del 8% al 10%	10	6	1	0	0
Del 10% al 15%	7	11	14	15	17
Més del 15%	14	15	14	14	10
Indicador de Basilea del sistema (%)	**11,5**	**12,5**	**13,5**	**13,3**	**12,7**

(*) Inclou la societat financera.
Fonts: *Superintendencia de Bancos e Instituciones Financieras* i elaboració pròpia.

4.2. Visió dinàmica del sector

4.2.1. La crisi del deute de 1982 i els seus efectes sobre el sistema bancari

Fins a mitjan anys setanta, les polítiques monetàries, financeres i fiscals implementades a Xile eren resultat d'un model de desenvolupament fortament intervencionista. Van ser dècades de proteccionisme comercial, en què l'Estat exercia un rol clau en l'activitat econòmica, tant en la creació d'empreses com en la regulació dels mercats. Dècades en què el sector bancari, pràcticament en mans de l'Estat en la seva totalitat a l'any 1973, estava subjecte a controls de tipus d'interès, a elevats coeficients de caixa, a controls de les quantitats, destins i condicions dels préstecs bancaris, juntament amb barreres d'entrada a les noves institucions. Tot un cúmul de factors que va comportar greus ineficiències operatives i un desenvolupament del mercat de capitals realment baix.

Un gir de cent vuitanta graus va tenir lloc a partir de 1974, en emprendre's una sèrie de reformes estructurals i un programa d'estabilització macroeconòmica, que van traduir-se en una liberalització substancial de l'economia. En particular, es van produir avenços en l'àmbit del comerç exterior i en la participació i iniciativa del sector privat en el desenvolupament de l'economia. El sistema bancari no es va mantenir al marge d'aquest procés: es van privatitzar les institucions bancàries i es va posar èmfasi en l'oferta i demanda com a factors determinants dels preus i les quantitats. Es pretenia així incrementar l'estalvi de l'economia i canalitzar-lo envers els usos més rendibles, tot facilitant l'accés al crèdit.

Inicialment, la liberalització econòmica va permetre una important expansió i millora de l'eficiència, però un excés d'optimisme sobre les possibilitats de creixement de l'economia, uns baixos tipus d'interès reals internacionals i la liquiditat derivada dels beneficis obtinguts pels països de l'OPEP durant les crisis del petroli de 1976 i 1979, van conduir els agents del mercat –fonamentalment el sector privat– a assumir substancials nivells d'endeutament. Aquest fet, en un context d'inadequada i insuficient regulació i supervisió dels riscs bancaris, va interactuar amb una sèrie de polítiques eco-

nòmiques incompatibles entre si que van generar distorsions greus en els preus clau de l'economia; en especial en el tipus de canvi real i conseqüentment en la Balança de Pagaments. I en aquest escenari es va gestar la pitjor crisi financera de Xile des dels anys trenta. Així, entre 1978 i 1981, el PIB creixia a una taxa mitjana del 7,4% mentre que, entre 1982 i 1983, l'activitat econòmica va caure aproximadament un 15%. Aquesta crisi, coneguda com la crisi del deute extern, va tenir greus conseqüències per al sistema bancari xilè.

La crisi bancària es va originar amb motiu de l'excessiu endeutament dels agents econòmics –principalment en moneda estrangera–. La inexistència d'una adequada regulació del procés de concessió de crèdits, la concentració d'aquests en empreses pertanyents al mateix grup econòmic que els bancs, la deficient supervisió del risc de crèdit i la percepció d'una garantia estatal implícita dels dipòsits (en absència d'una assegurança de dipòsits, l'Estat havia intervingut diversos bancs a la segona meitat dels anys setanta per tal d'evitar pèrdues als dipositants) van contribuir a augmentar desmesuradament un deute, el risc del qual era excessiu. D'altra banda, el fet que la legislació no contemplés mecanismes explícits de capitalització de la banca en problemes va agreujar una situació ja de per si insostenible.

Amb el desencadenament de la crisi en totes les seves dimensions, va desaparèixer per a la banca la font de finançament abundant i barata de la qual havia gaudit fins aleshores. El tipus de canvi real es va depreciar bruscament i el nivell d'activitat va experimentar una forta retallada. Els bancs van veure com augmentaven de valor els deutes expressats en dòlars i el percentatge de crèdits irrecuperables. Així, el percentatge de la cartera vençuda respecte a la cartera total va passar d'un 1,2% el 1980 a un 4,1% el 1982, mentre que el 1984 arribava al 18,9%. Així doncs, la solvència del sistema estava fortament en entredit, fins al punt que, els anys 1983 i 1984, les carteres d'incobrables superaven el patrimoni net del sistema financer.

En el període comprès entre 1981 i 1986, la SBIF va intervenir 13 entitats bancàries i 8 societats financeres (de les quals 14 van ser liquidades) d'un total de 44 bancs i 16 financeres que operaven al 1981. Entre les intervingudes figuraven les dues majors entitats privades del país, el *Banco de Chile* i el *Banco de Santiago*, les quals concentraven, a març de 1983, el 41%

dels préstecs del sistema bancari privat. Per tant, amb aquesta política, l'Estat va passar a controlar al voltant del 50% dels préstecs del sistema. S'arribava així a una situació un tant especial, ja que, després de tots els esforços realitzats en els anys setanta per privatitzar el sistema bancari, aquest es trobava de nou en mans estatals.

4.2.2. El sanejament del sector bancari

Per decisió del govern, el *Banco Central de Chile* va implementar diversos programes orientats al sanejament del sistema bancari, la qual cosa va suposar assumir importants costos. Segons un estudi del *Banco Central de Chile*, el cost acumulat de la crisi va ascendir a una xifra equivalent al 42,6% del PIB. L'adopció d'aquests programes va comportar sufragar els costos derivats de la reprogramació dels deutes que el sector privat mantenia amb el sector bancari, així com els originats per l'establiment, el 1982, d'un dòlar preferencial (més baix que l'oficial) pel pagament de deutes al sector bancari denominats en dòlars.

D'altra banda, el *Banco Central de Chile* també va ajudar la banca mitjançant el pagament d'interessos pels saldos mantinguts en concepte de coeficient de caixa i l'atorgament de línies de finançament per a finalitats

Quadre 4.13

COST ACUMULAT ESTIMAT DE LA CRISI FINANCERA

Programa	Cost acumulat (% PIB) (*)
Reprogramació de deutes nacionals	2,7
Tipus de canvi preferencial	14,7
Liquidació d'institucions insolvents	11,0
Compra de cartera vençuda o amb alt risc d'impagament	5,7
Sanejament i privatització de bancs intervinguts pel govern	2,4
Pèrdues per deutes estrangers(**)	6,1
Total	**42,6**

(*) El cost acumulat s'ha obtingut sumant el cost assumit en cada un dels anys dividit pel PIB corresponent. El període considerat ha estat 1982-89.
(**) Fa referència als deutes amb l'estranger que va assumir el *Banco Central* al liquidar bancs.
Font: *Banco Central de Chile*.

específiques. A més, va comprar als bancs la seva cartera vençuda o amb alt risc d'impagament per tal d'ajudar-los a restablir la seva base patrimonial. A canvi, els bancs contreien un deute envers l'institut emissor i es comprometien a destinar els beneficis a repagar-lo. Inicialment es prefixava un termini per cancel·lar aquest deute; tanmateix al 1989 es dicta la *Ley de Novación* i es modifica, quan es crea el «Deute Subordinat» de termini indefinit.

L'existència del «Deute Subordinat» va produir diversos efectes sobre el sistema bancari en els anys posteriors. Així, en la mesura que un percentatge significatiu del benefici es destinava a repagar aquest deute es produïa una distorsió en l'esquema d'incentius dels agents, perquè no hi havia una correlació perfecte entre l'esforç realitzat i la compensació percebuda. Alhora la propietat dels bancs estava indefinida, ja que, si bé el *Banco Central* era un creditor, aquest tenia característiques de propietari perquè era una font de finançament permanent que només rebia pagaments si les entitats presentaven beneficis positius. A més, les entitats que mantenien un saldo viu de deute subordinat tenien restringit el finançament extern i, en general, limitades les noves oportunitats de negoci i la seva internacionalització.

Durant la primera meitat dels noranta, sis bancs van extingir el seu deute amb el *Banco Central*. El 1995, la Llei 19.396 va establir noves formes de pagament, que van permetre que quatre de les cinc entitats bancàries que encara mantenien deute subordinat el cancel·lessin en els anys subseqüents. La cinquena entitat, el *Banco de Chile*, va signar un nou conveni de pagament amb el *Banco Central*, consistent en 40 quotes anuals successives fixes i és l'únic banc que encara està en deute amb el *Banco Central* com a conseqüència de la crisi de 1982.

Amb l'esmentada reforma de 1995, es va superar la principal debilitat estructural que limitava el desenvolupament del sistema financer i es va donar pas a una nova etapa de modernització, concretada amb la promulgació de la nova *Ley General de Bancos* de 1997. Aquesta llei va ampliar el concepte d'«activitat bancària» i, com es veurà tot seguit, contemplava també un enfortiment de la base patrimonial dels bancs i de les estructures de supervisió.

4.2.3. Les conseqüències de la crisi

Sobre el marc institucional

Els devastadors efectes de la crisi de 1982 sobre el sistema bancari xilè s'expliquen per la precària situació patrimonial en què ja es trobaven les entitats, motivada per greus deficiències en la regulació i supervisió del sistema. Per aquesta raó, a partir de 1984, les autoritats financeres es van proposar abordar de forma decidida la reforma d'aquests dos fronts. Així, es va procedir a liberalitzar de nou l'operativa financera, si bé, en aquesta ocasió, el procés liberalitzador va anar acompanyat d'un marc regulatori adequat i d'uns esquemes de supervisió sòlids que asseguressin la solvència de la banca.

Així doncs, l'actual marc regulatori xilè està inspirat en les lliçons apreses de la crisi dels vuitanta. En aquest context i una vegada solucionat el problema més immediat del sistema en relació amb la solvència, es va iniciar un procés de modernització institucional que va culminar amb la *Ley General de Bancos* de novembre de 1986. Els principals canvis en la regulació de la banca van consistir en la implantació de mecanismes de control de la solvència i la delimitació explícita de la garantia de dipòsits, que s'explica en el requadre adjunt. Es van regular les activitats bancàries i les de finançament, es van fixar fons i provisions obligatòries alhora que es van establir mecanismes d'intervenció en cas d'existir una presumpte insolvència per part d'alguna institució financera. L'any 1997, es va viure una segona etapa de modernització, un cop el problema del «Deute Subordinat» va estar solventat. En aquesta ocasió, a més d'ampliar les activitats autoritzades en l'àmbit local i establir les normes per a la internacionalització de la banca, es varen incorporar les recomanacions de Basilea en relació amb el capital i es van delimitar facultats de la SBIF per avaluar la gestió dels bancs.

Pel que fa a la **supervisió**, la SBIF va iniciar una nova etapa després de la crisi de 1982. Ja a la reforma de 1986 es van començar a introduir canvis a aquest respecte, com, per exemple, fixar normes objectives per observar les situacions de risc en relació amb el capital o a la solvència que podrien afectar a un banc. Tanmateix, des d'aleshores les modificacions han estat múltiples. Actualment, la SBIF segueix un procés sistemàtic basat en dos eixos:

integritat i prevenció. El procés de supervisió és integral perquè considera tots els aspectes clau d'una institució, tant quantitatius com qualitatius, utilitzant una metodologia tipus CAMEL (acrònim per Capital, Asset, Management, Equity i Liquidity; factors que s'avaluen quan es fa la supervisió directa a cada una de les institucions financeres). I és un procés preventiu perquè està orientat a avaluar la qualitat dels processos gerencials de cada institució de manera continua, emfatitzant el seguiment de les àrees dèbils identificades i incentivant l'establiment de mesures correctives per part dels administradors. Per tal de portar a terme una supervisió efectiva, la SBIF realitza visites físiques i realitza anàlisis financers a distància de manera continuada, i posa un especial èmfasi en els controls sobre la qualitat dels actius, la liquiditat i la solvència.

El sistema de garantia de dipòsits

Entre 1976 i 1986 es va intentar sense èxit establir un esquema de garantia de dipòsits, ja que la reduïda dimensió del mercat xilè suposava una elevada prima per finançar la insolvència d'un banc mitjà. Així, va ser el Banco Central de Chile *qui va assumir el cost de la crisi bancària dels anys vuitanta.*

Des de 1986, el 100% dels dipòsits a la vista i altres dipòsits amb venciment a 10 dies o menys estan garantits per llei. En aquest sentit, el Banco Central *està obligat, en cas d'insolvència d'una entitat bancària, a aportar els fons necessaris per pagar tots els dipòsits i obligacions exigibles a la vista fins a un límit de dues vegades i mitja el capital desemborsat més les reserves.*

La quantitat que sobrepassi aquesta xifra ha de ser finançada per la denominada «reserva tècnica» que han de constituir els bancs en el cas que els seus dipòsits líquids superin 2,5 vegades el capital desemborsat més les reserves, i que s'ha de materialitzar en dipòsits en el Banco Central *o bé en títols emesos per aquesta institució o pel* Servicio de Tesorería de la Nación *(a termini mai superior als 90 dies).*

La garantia estatal també cobreix en un 90% els dipòsits a termini, comptes d'estalvi i documents nominatius a l'ordre, de propia emissió de bancs i societats financeres, quan el titular és una persona física, amb un valor màxim de 120 Unidades de Fomento *en l'exercici 2001 (equivalent a aproximadament 3.400 euros a desembre de 2001).*

Sobre l'estructura del sistema

Dècada dels vuitanta

Els bancs intervinguts durant la crisi, a més d'acollir-se al programa de venda de cartera vençuda al *Banco Central*, van ser recapitalitzats per l'Estat i, entre els anys 1985 i 1986, van ser **reprivatitzats**, ja que el govern creia que els pilars fonamentals de l'economia havien de ser la iniciativa privada i la llibertat dels mercats. La privatització dels dos bancs de major dimensió (*Banco de Chile* i *Banco de Santiago*) es va realitzar mitjançant un sistema denominat «capitalisme popular», que va consistir en la venda de petits paquets accionarials a un gran nombre de persones físiques, mitjançant l'atorgament d'incentius fiscals i crèdits subsidiats. Els bancs de menor dimensió van ser venuts a inversionistes nacionals. En tot cas, els compradors van assumir el compromís de recomprar la cartera vençuda venuda al *Banco Central de Chile* com a part del seu sanejament.

Una altra conseqüència directa de la crisi va ser l'augment de la consolidació del sistema. La fallida d'alguns bancs i la liquidació d'altres per decisió de les autoritats va comportar una completa reestructuració del sistema bancari, tot reduint-ne el nombre d'operants, segons s'observa al quadre 4.14. En particular, un nombre considerable de bancs van sortir del mercat entre 1981 i 1986 com a conseqüència de la intervenció de 21 institucions financeres per part del govern i de la liquidació de 14 d'elles.

Atesa la fragilitat evidenciada pel sistema, la consolidació també va ser en certa manera induïda per les autoritats supervisores nacionals, a la recerca d'entitats més eficients i solvents. En els anys subsegüents a la crisi

Quadre 4.14

EVOLUCIÓ DEL NOMBRE D'ENTITATS

	1980	1982	1985	1989
Bancs de capital nacional	25	19	18	14
Bancs de capital estranger	13	19	19	22
Societats financeres	17	9	7	4
Total	**55**	**47**	**44**	**40**

Fonts: Superintendencia de Bancos e Instituciones Financieras.

l'entrada de nous participants va estar restringida amb el propòsit de consolidar la capitalització dels bancs intervinguts i proporcionar un millor escenari per la recuperació del «Deute Subordinat» per part del *Banco Central*.

Finalment, en aquest període també s'observa una **creixent presència dels inversors estrangers** al mercat, penetració que es fa mitjançant l'adquisició de llicències bancàries existents, ja que no era possible l'obtenció de noves. Entre 1980 i 1989, el nombre de bancs estrangers en el sistema bancari xilè passa de 13 a 22, i la seva participació en el mercat va passar del 6,6% dels dipòsits i el 6,5% dels crèdits el 1981 al 17,9% i 14,6%, respectivament, el 1989.

Dècada dels noranta

L'evolució de la banca xilena a la dècada dels noranta, sobretot en la seva segona meitat, és d'especial interès perquè ja s'han deixat enrera totes les seqüeles de la crisi i es poden començar a comprovar els efectes del nou marc institucional sobre l'estructura del sector.

Així, al llarg de la dècada dels noranta, el sector bancari xilè ha continuat avançant en el seu procés de **consolidació** i també en la seva **internacionalització**. Pel que fa al primer punt, ha continuat la reducció en el nombre d'entitats operants en el sistema, que han passat de 40 a finals del 1990, a 27 l'any 2001. Les xifres inclouen en aquest cas les societats financeres, que, en el mateix període, van passar de 4 a 1 com a conseqüència, en part, de la diversificació d'activitats empresa pels bancs. La consolidació del sector ha estat propiciada per diverses operacions de fusió, que, com s'ha vist en l'apartat corresponent, han anat canviat el panorama bancari, sobretot a la

segona meitat dels noranta, i han incrementat el nivell de concentració del sector. Així, el nombre d'entitats bancàries en el sistema ha passat de 34 l'any 1995 a 27 sis anys després, i la quota de mercat de crèdits gestionada per les cinc primeres entitats del sistema ha passat del 49,2% al 68,5% en el mateix període.

D'altra banda, una altra conseqüència del procés de consolidació que ha afectat l'estructura del sistema bancari xilè ha estat el creixent protagonisme de la banca estrangera, que, en aquests anys, ha ampliat considerablement la seva participació en el sector. Així, la quota de mercats de crèdits gestionada per la banca estrangera (filials i sucursals) ha passat d'un 15% el 1990 a un 45% a finals de 2001.

Quadre 4.15

PRINCIPALS INVERSIONS ESTRANGERES EN EL SECTOR BANCARI. 1993-2002

Entitat estrangera	Origen	Entitat local	Any	% capital adquirit
Banco Central Hispano - BCH	Espanya	Banco O'Higgins	1993	44,6 (1)
		Banco de Santiago	1995	25,0 (2)
Banco Santander	Espanya	Banco Osorno y La Unión	1996	51,0 (3)
		Banco Santander Chile	1997	25,5
Banco Santander Central Hispano	Espanya	Banco Santiago	1999	21,7 (4)
			2002	35,5 (5)
Banco Bilbao Vizcaya	Espanya	BHIF	1998	55,0
Bank of Nova Scotia	Canadà	Banco Sud Americano	1991	24,0
			1999	32,6
			2000	28,3

(1) Participació mantinguda pel BCH després de la integració de *Banco O'Higgins* i *Centro Hispano Banco* (la sucursal del BCH a Xile).
(2) Participació indirecta a través de la societat holding *O'Higgins Central Hispano* (OHCH), participada a parts iguals per BCH i el grup Luksic. L'any 1997 es fusionen *Banco de Santiago* i *Banco O'Higgins*. BCH manté una participació al nou banc, *Banco Santiago*, del 21,5%.
(3) L'any 1997 es fusionen *Banco Santander Chile* i *Banco Osorno y La Unión*. El nou banc, *Banco Santander Chile*, està participat en un 49,1% pel grup espanyol.
(4) Desapareix la societat OHCH, i *Banco Santander Central Hispano* li compra al seu antic soci (grup xilè Luksic) la seva participació a la societat.
(5) Compra del 35,45% del capital de *Banco Santiago* que mantenia el *Banco Central de Chile*. D'aquesta manera, SCH manté una participació del 78,95%.
Fonts: Memòries de les diferents entitats i elaboració pròpia.

Per últim, el quadre 4.16 mostra diversos indicadors relatius a diferents aspectes de l'activitat de la banca xilena al llarg de la dècada del noranta. De la seva lectura se'n desprèn una conclusió molt important: les reformes implantades arran de la crisi del 1982-83 van aconseguir donar pas a una etapa d'estabilitat en el sector.

4.3. Història recent i perspectives de futur

Després de la crisi dels anys vuitanta, el sistema bancari, un cop recuperada l'estabilitat i la solvència, s'enfronta a nous reptes associats a la globalització de l'economia i al procés de concentració que transforma el sector. Cal encara avançar en la bancarització del país, i en millorar l'oferta de productes financers.

L'intens procés liberalitzador que va viure el sistema financer xilè a partir de 1974 va desembocar en la pitjor crisi financera de la història recent del país. A part de factors de caire econòmic, l'absència de procediments d'avaluació rigorosa de riscs va ser una de les causes principals que van motivar la crisi. La solvència de tot el sistema es va veure compromesa i les autoritats van haver de portar a un primer pla de la política econòmica la recuperació d'aquesta i la reducció del sobreendeutament existent.

Els episodis de fragilitat financera van evidenciar greus deficiències del sistema bancari vigent i van assenyalar la necessitat d'emprendre importants reformes en el marc institucional, específicament en l'àrea relativa a la regulació prudencial i la supervisió. En aquesta línia es va aprovar la reforma legislativa de 1986, la qual ha condicionat de manera decisiva l'evolució posterior del sistema.

Els esforços realitzats en el període 1982-87 per tal de recuperar la solvència de la banca van donar fruit i des d'aleshores el sistema bancari xilè, en un marc d'estabilitat econòmica ha exhibit una encomiable trajectòria en relació amb la solvència i eficiència. A la configuració del sistema bancari actual també hi han contribuït, en bona mesura, les modificacions legislatives de la dècada dels noranta, orientades bàsicament a ampliar el negoci que podien portar a terme les entitats bancàries, tant en l'àmbit domèstic com internacional.

Quadre 4.16

EVOLUCIÓ DEL SISTEMA BANCARI XILÈ EN EL PERÍODE 1992-2001(*)

Dades a desembre de cada any

	1992	1993	1994
Rendibilitat (%)			
ROE (Benefici després d'impostos / Capital i reserves)	16,96	20,59	19,07
ROA (Benefici després d'impostos / Actiu total)	1,36	1,60	1,49
Solvència i qualitat de l'actiu (%)			
Ràtio de solvència (BIS)	–	–	–
Morositat (Cartera vençuda / Total cartera crèdits(**))	1,20	0,81	1,00
Eficiència (%)			
Marge ordinari / Actiu total	4,67	5,22	5,22
Despeses d'explotació / Actiu total	3,20	3,30	3,55
Provisions i sanejaments / Actiu total	0,75	0,64	0,72
Ràtio d'eficiència (Despeses d'explotació / Marge ordinari)	68,6	63,2	68,0
Capacitat			
Nombre d'entitats	40	38	37
Nombre d'empleats(***)	38.521	41.545	46.317
Nombre d'oficines	1.097	1.107	1.191

(*) En tots els casos s'inclouen les societats financeres.
(**) La cartera total de crèdits engloba la partida d'entitats de crèdit, d'inversions creditícies i les operacions contingents. No considera les operacions amb pacte de recompra.
(***) La sèrie d'empleats presenta discontinuïtats el 1994 i el 1998 per raons metodològiques. A partir de 1994 es consideren els empleats de cases matrius, sucursals, caixes auxiliars i oficines de suport, i des de 1998 es té en compte el personal de les sucursals.
Fonts: *Superintendencia de Bancos e Instituciones Financieras* i elaboració pròpia.

Actualment, el sistema bancari xilè és qualificat pels experts com el més desenvolupat de la zona, altament competitiu i madur. Tanmateix, dista encara de situar-se a un nivell comparable al d'altres centres financers occidentals. A desembre de 2001, encara persistien problemes estructurals que impedien que aquest s'hi pogués equiparar.

Per tal de progressar en aquest sentit, en primer lloc, cal que s'emprenguin mesures orientades a incrementar el **grau de bancarització** de la regió. Per aconseguir-ho, és fonamental eliminar la «*Tasa Máxima Convencional*» (TMC) i la «*Ley de Cobranza Extrajudicial*», així com millorar la

1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
18,00	16,72	13,67	11,54	9,37	12,70	17,70
1,33	1,23	1,01	0,90	0,81	1,00	1,30
–	–	11,5	12,5	13,5	13,3	12,7
0,91	0,95	0,97	1,45	1,67	1,73	1,60
4,76	5,01	4,80	5,09	4,88	4,68	4,98
3,24	3,33	3,19	3,13	2,94	2,84	2,80
0,58	0,82	0,90	1,23	1,53	1,15	0,94
68,0	66,5	66,5	61,4	60,2	60,8	56,2
34	33	32	32	29	29	27
44.959	46.527	47.195	42.464	40.946	40.525	38.587
1.237	1.280	1.325	1.333	1.366	1.408	1.630

informació sobre els deutors, per tal de permetre una millor gestió dels riscs i un menor cost, en termes de tipus d'interès, pels deutors més petits. Entre les mesures adoptades en el transcurs de 2001 per tal de solventar les deficiències existents, destaca l'aprovació per part de la Càmara dels Diputats de la llei que elimina la TMC per certes operacions.

Al marge de suprimir en part les falles estructurals del sistema, s'avança en el procés de bancarització mitjançant la modificació de la *Ley General de Bancos* que incentiva la banca especialitzada; i la del reglament del «*Fondo de Garantía para Pequeños Empresarios*» (FOGAPE) que estén la

cobertura d'aquest a una major varietat d'operacions creditícies. Tanmateix, malgrat estar-se millorant progressivament la cobertura bancària resten molts desafiaments pendents.

D'una banda, una qüestió que preocupa a les autoritats és la competitivitat del sector. De fet, no hi ha un traspàs efectiu de rebaixes de tipus d'interès als clients. Per tal d'**estimular la competència** i l'eficiència les autoritats estan obrint el negoci de la intermediació a d'altres agents, alhora que concedeixen noves llicències bancàries. Addicionalment, en l'exercici 2002 s'autoritza la remuneració dels comptes corrents, la qual cosa també suposarà un increment en la competència.

De l'altra, evitar una **excessiva concentració** del negoci bancari en unes poques institucions i, conseqüentment, comportaments oligopolístics. Amb aquest objectiu es va aprovar a desembre de 2000 la Llei d'OPA, la qual atorga poder a la SBIF per vedar processos de fusió d'entitats bancàries. Malgrat això, el sistema ha viscut, des d'aleshores, una forta etapa de consolidació amb l'absorció del *Banco de A. Edwards* per part del *Banco de Chile* i la imminent fusió de *Banco Santander Chile* i *Banco Santiago*.

Malgrat que el grau de concentració assolit pel negoci bancari és molt elevat, això no implica que l'actuació de la SBIF en aquesta matèria no hagi estat correcta, ja que, per tal de competir en un entorn com l'actual, de creixent liberalització i globalització, la **consolidació** és l'única estratègia factible. La consolidació a Xile és necessària donat que els bancs xilens encara són petits en relació amb els seus competidors a escala mundial. De fet el major banc de Xile és només comparable en dimensions a una caixa d'estalvis mitjana a Espanya.

Cal destacar però, que potser actualment el mercat objectiu bàsicament sigui el domèstic i que per tant sigui necessari incrementar en aquest la competència tal com s'està fent, obrint el negoci de la intermediació a d'altres agents i augmentant el nombre d'agents en el sistema. La minsa presència de la banca de Xile a l'exterior és una prova de la important tasca que queda pendent en relació amb a la internacionalització del sector. La diversificació de la banca, en el sentit d'incrementar el pes que representa el negoci internacional

en el portafoli de les entitats bancàries, és un dels desafiaments que s'han de plantejar les entitats. Les autoritats són conscients d'aquesta realitat i per això actuen en pro d'una major internacionalització amb la Reforma del Mercat de Capitals de 2001.

Convé posar de relleu la necessitat de modificar l'actual **sistema de garantia de dipòsits**, especialment a la vista de la liberalització per remunerar els comptes corrents. El sistema actualment en vigor obeeix a les necessitats que hi havia en el moment de la seva constitució (crisi bancària) però disten de ser les actuals. Xile no té cap fons de garantia i el *Banco Central* atorga, de manera gratuïta, una cobertura a totes les institucions bancàries, independentment del nivell de risc de cada institució. A part, la nova normativa referent als comptes corrents probablement incrementarà l'exposició del *Banco Central* a riscs financers, ja que els comptes corrents tenen el 100% de garantia estatal.

Al marge de les deficiències exposades del sistema bancari a Xile, aquest gaudeix d'una posició capdavantera a la regió llatinoamericana. El repte actual és situar els indicadors d'eficiència, competitivitat i profunditat a nivells comparables als de les places financeres occidentals. Per aconseguir-ho, el país ha d'apostar fermament per les **noves tecnologies**, ja que aquestes estan marcant clares pautes de conducta. En relació amb aquest punt, un primer pas a donar consisteix a eliminar l'impost als reintegraments electrònics per tal de reduir costs i desplaçar l'ús del xec a les targetes, però cal anar molt més enllà.

El país ha de realitzar encara avenços considerables en alguns àmbits, especialment pel que fa referència a una banca més transparent, amb estàndards comptables internacionalment acceptats i implementar un esquema de supervisió consolidada. La línia d'actuació de les autoritats sembla ser la correcta i, en concordança amb això, s'espera que l'evolució futura del sector suposi l'alineació plena amb els estàndards internacionals, i arribi a situar-se un dia al nivell dels avui considerats països desenvolupats.

No pot oblidar-se però, que per tal de poder assolir les fites proposades, és imprescindible un marc econòmic estable. En aquests moments, quan

la crisi argentina amenaça tota la regió, fer aquest supòsit pot ser qüestionable. Tanmateix, en el cas concret de Xile, sembla no constituir, pel moment, una font de risc macroecònomic de rellevància, ja que els llaços comercials directes e indirectes estan acotats i l'exposició del sistema financer és petita. Tot plegat ens condueix a pensar que possiblement el sistema bancari de Xile, donada la fortalesa patrimonial de què gaudeix i el marc en què opera, podrà superar aquesta etapa de manera exitosa.

Capítol V

LA TRANSFORMACIÓ DE LA BANCA A L'AMÈRICA LLATINA

V. La transformació de la banca a l'Amèrica Llatina

Una conclusió que sorgeix immediatament de l'anàlisi que s'ha fet al llarg dels capítols anteriors és que, des del punt de vista estructural, els sistemes bancaris de l'Amèrica Llatina estan immersos en un procés de redefinició d'un abast extraordinari. La confluència de factors de naturalesa externa (bàsicament relacionats amb la maduresa dels sectors bancaris occidentals) amb d'altres d'índole interna, associats amb les mesures implantades en el marc de plans d'estabilització econòmica, han originat en la segona meitat dels noranta una dinàmica de canvi de la qual és difícil valorar-ne els resultats en ser un fenomen molt recent i encara inconclòs, i en un context econòmic força inestable.

En aquest sentit, en acabar d'escriure aquest informe encara són incertes les conseqüències de la crisi argentina sobre l'estructura del sector bancari d'aquest país. Amb tot, l'anàlisi que es presenta en aquest darrer capítol és prou general perquè les conclusions obtingudes siguin vàlides i il·lustratives d'un període de grans canvis que han transformat el panorama bancari a la regió. D'altra banda, la crisi de l'Argentina constitueix també un exemple de la fragilitat que, tot i els progressos realitzats, encara caracteritza els sectors bancaris de les economies emergents, molt influenciables per factors de l'entorn econòmic, tant nacional com internacional, a causa de la seva dependència dels capitals internacionals.

L'objectiu d'aquest capítol és resumir de manera sistemàtica les principals causes i els efectes més visibles d'aquesta profunda reforma dels sistemes bancaris més importants de l'Amèrica Llatina. També s'intentarà extreure algunes conclusions sobre les diferències estructurals bàsiques entre els sectors bancaris europeus i llatinoamericans. I, en particular, atès que la creixent participació estrangera en el sector és un dels principals canvis estructurals als quals es farà referència i que és un tema molt vinculat al propi desenvolupament del sector bancari espanyol, s'examinarà amb major detall la motivació i l'oportunitat d'aquestes inversions tant des del punt de vista de les entitats inversores com del país acollidor. Per acabar, s'han afegit unes reflexions finals a la llum de l'esclat de la crisi a l'Argentina en començar el 2002, quan bona part d'aquest informe ja estava redactat, per tal de matisar algunes de les conclusions formulades prèviament.

5.1. Les crisis bancàries com a desencadenants de profundes reformes en els sistemes bancaris de l'Amèrica Llatina

L'estudi que s'ha realitzat sobre l'evolució recent dels sectors bancaris de Brasil, Mèxic, Argentina i Xile revela unes pautes comunes de transformació. En línies generals, s'observa una tendència cap a la consolidació dels sectors bancaris llatinoamericans, amb una marcada disminució en el nombre d'entitats bancàries i un augment de la concentració, mesurada com la quota d'actius administrats per les cinc primeres entitats bancàries de cada país. A la vegada, aquest procés ha comportat una alteració en la participació de cadascun dels grups de propietat en el sector: reducció de la presència (encara molt significativa) de la banca pública, pèrdua també de pes de la banca domèstica i, en contrapartida, augment, en alguns casos espectacular, dels interessos estrangers en aquests sectors bancaris.

Es tracta de pautes de canvi que, en la seva majoria, també han reconfigurat i encara estan reconfigurant els sectors bancaris europeus, si bé les causes desencadenants del procés difereixen sensiblement en un i altre cas. En aquest sentit, els sistemes bancaris de l'Europa Occidental es caracterit-

zen per la seva maduresa i elevada bancarització. El grau de competitivitat és molt intens. L'impacte en tots els àmbits del negoci bancari del ràpid i imparable progrés tecnològic; la sofisticació de la clientela; el fenomen de la desintermediació financera, potenciat per l'augment del pes dels inversors institucionals i d'altres intermediaris no financers i, naturalment, la creació de l'espai monetari únic europeu, en un marc regulador liberalitzat i força homogeni, són les forces de mercat que més estan contribuint a la consolidació dels sectors bancaris europeus.

Algunes d'aquestes forces també estan incidint en el procés de transformació de la banca a l'Amèrica Llatina, en particular la tecnologia i el notable desenvolupament dels inversors institucionals, derivat de les reformes empreses en els sistemes de pensions a molts països de la regió. Per contra, l'escassa bancarització i cultura financera, conseqüència de llargs períodes d'inestabilitat econòmica, minimitzen el paper de la clientela com a agent de canvi.

Tanmateix, a la història recent dels sistemes bancaris llatinoamericans hi trobem un motor de canvi comú i molt potent: les crisis bancàries que, en major o menor intensitat, han afectat als diversos països de la regió en el passat immediat. Per ser més precisos, hauríem de referir-nos a les conseqüències de les crisis en l'estructura del sector bancari i, sobretot, a les lliçons apreses tant per part de les entitats bancàries com també de les autoritats reguladores. Un primer punt molt important que cal destacar és que, a l'Amèrica Llatina, la transformació del sectors bancaris ha estat en bona part induïda per les autoritats i no tant per les forces de mercat.

D'altra banda, la gènesi d'aquestes crisis entronca directament amb els processos de reforma estructural i programes d'estabilització econòmica empresos a la segona meitat de la dècada dels vuitanta i primera dels noranta a molts països de la regió.

5.2. Política econòmica i sistema bancari

A la dècada dels noranta, l'Amèrica Llatina ha experimentat transformacions econòmiques de gran abast que van suscitar l'interès creixent de les economies industrialitzades, en convertir-se en una regió emergent amb ele-

vades expectatives de desenvolupament. L'origen d'aquesta transformació es troba a la crisi del deute dels vuitanta, que va posar de manifest la insostenibilitat de les polítiques intervencionistes i proteccionistes que eren la base del model econòmic durant molts anys vigent a la regió.

Així, des de mitjan dècada dels vuitanta fins als nostres dies, s'han introduït a la major part de països de la regió, condicionats en gran mesura per les indicacions d'organismes internacionals (FMI, Banc Mundial...), un conjunt de polítiques econòmiques d'ajustament estructural amb l'objectiu de situar les respectives economies en una via de creixement sòlid i sostingut i d'aprofundir en la seva inserció a l'economia mundial. Els eixos principals d'aquestes polítiques han estat la recerca de l'estabilització macroeconòmica, l'apertura a l'exterior, la liberalització i desregulació dels mercats interns, un menor paper de l'Estat en l'economia productiva i una major disciplina fiscal. És el que es coneix com Consens de Washington o reformes de primera generació. Així, si bé hi ha diferències entre països pel que fa al moment en què s'emprenen les reformes econòmiques i la seva seqüència concreta, hi ha força coincidència quant a orientació i continguts.

En aquest sentit, l'estabilització macroeconòmica s'ha centrat en la lluita contra la inflació per mitjà del rigor monetari i la reducció dels desequilibris fiscals, amb significatives retallades i reorientacions de la despesa pública, amb programes de privatització d'empreses públiques i amb la modernització i simplificació del règim tributari. Altres aspectes del procés de reformes han estat l'apertura comercial, que ha comportat una dràstica reducció de les restriccions aranzelàries i no aranzelàries, la suavització o aixecament de les limitacions al moviment de capitals i la unificació dels règims canviaris, amb l'abandonament d'anteriors experiències de sistemes múltiples de taxes de canvis i la implantació de tipus de canvi flexibles, llevat de l'Argentina.

Atesa la naturalesa del seu negoci, les entitats bancàries són sensibles a l'evolució de les variables clau de l'economia (taxes d'interès, inflació, tipus de canvi, creixement econòmic...). Per tant, els suara esmentats canvis de política econòmica van repercutir en l'activitat desenvolupada per la banca de la regió. Un exemple molt clar el constitueix el Brasil, on el passat infla-

cionista havia impedit la creació d'una cultura del crèdit així com el desenvolupament de tècniques d'anàlisi del risc de crèdit, i l'activitat de la banca es limitava a recaptar l'anomenat «impost inflacionari». El Pla Real, introduït el 1994, va reduir la inflació a nivells fins aleshores desconeguts, la qual cosa va forçar les entitats a aprendre el veritable ofici de banca.

Tanmateix, en el context del present estudi, l'aspecte més rellevant del procés de reformes econòmiques emprès ha estat la desregulació del sector financer.

Cal assenyalar que, prèviament a l'ajust estructural abordat per les economies llatinoamericanes, els sectors financers d'aquests països estaven fortament intervinguts per l'Estat, tant pel que fa al paper assumit com a principal participant del sistema com també per mitjà d'una regulació estricta de les operacions (fixació de tipus d'interès, préstecs dirigits, elevats coeficients obligatoris, fortes barreres d'accés al sector, tancament als mercats internacionals...). Tot plegat resultava en sistemes bancaris molt ineficients i poc competitius i desenvolupats.

Així doncs, l'apertura econòmica va comportar la desregulació financera, imprescindible per al correcte funcionament del sector, sempre que vagi acompanyada d'un enfortiment dels mecanismes de supervisió bancària. En cas contrari, hi ha moltes probabilitats que les noves oportunitats d'actuació brindades per la liberalització financera provoquin un creixement incontrolat del risc assumit per les entitats bancàries. En aquest context, quan es produeix una recessió econòmica, el sector bancari es veu irremeiablement abocat a una situació de crisi o de gran fragilitat, en augmentar la morositat i aflorar les seves grans ineficiències; situació que, d'altra banda, obliga la intervenció de l'Estat per tal d'evitar al màxim les conseqüències sobre la població i sobre l'economia en general.

Aquest patró bàsic de gestació de crisi bancària s'ha repetit, en línies generals, a cadascun dels països analitzats, encara que no hagi coincidit exactament en el temps. Als capítols precedents es descriu amb més detall aquesta successió d'esdeveniments i el seu abast per a cadascun dels sectors bancaris objecte d'estudi.

5.3. La supervisió bancària, eina bàsica per a l'estabilitat del sector

Un aspecte a destacar de les darreres crisis bancàries a la regió llatinoamericana és que no han qüestionat la desregulació financera per retornar al model intervencionista previ. Així, si bé l'Estat ha hagut de participar de manera molt activa en el sanejament i la reestructuració dels respectius sectors bancaris, tot assumint-ne el cost, el cert és que el pas següent ha consistit en la reprivatització de les entitats transitòriament intervingudes i en un nou impuls a les mesures liberalitzadores del sector, sobretot pel que fa a l'entrada de grups estrangers, la reducció del pes de la banca pública o l'ampliació de l'àmbit de negocis que poden desenvolupar les entitats bancàries, directament o indirecta a través de filials.

Ara bé, aquesta vegada l'avenç en el procés desregulador ha anat de la mà d'importants reformes en el marc supervisor. En aquest sentit, tots els països de l'estudi adopten, de manera més o menys estructurada, mesures destinades a enfortir la supervisió del sistema creditici com a antídot de prevenció de futures crisis. Aquestes mesures es basen normalment en les recomanacions del Comitè de Basilea i cobreixen aspectes prudencials tan bàsics com la solvència, la qualitat dels actius i el seu adequat provisionament o la transparència comptable. També es desenvolupa a tots els països examinats un sistema de garantia de dipòsits.

Així mateix, altres mesures adoptades atorguen més recursos i, sobretot, més atribucions legals a les autoritats supervisores, com també l'autonomia necessària per exercir-les. El cert és que el repte plantejat a les autoritats supervisores d'aquests països és de primera magnitud ja que, de manera simultània, han hagut d'adaptar-se a substancials modificacions de la legislació, han hagut d'intervenir en la reestructuració dels bancs amb problemes i han hagut de canviar els seus mètodes de treball, formals i burocràtics, per adoptar una supervisió amb caràcter preventiu i orientada a riscos.

En resum, la lliçó més important apresa de les darreres crisis bancàries llatinoamericanes és l'assumpció del paper fonamental de la supervisió bancària com a garant de l'estabilitat global del sistema creditici i del seu bon

funcionament. En aquest sentit, la segona meitat de la dècada dels noranta representa a l'Amèrica Llatina un procés de transició cap a sistemes bancaris més sòlids, on s'intenta assolir l'equilibri entre el funcionament basat en la dinàmica de mercat, un marc regulador adequat i una supervisió preventiva. L'escassa incidència de les crisis asiàtica, russa i brasilera sobre l'estabilitat global dels sectors bancaris d'aquests països és símptoma de l'efectivitat de les reformes adoptades. Tanmateix, l'impacte de l'actual crisi argentina sobre el sector bancari d'aquest país posa també en evidència que una bona regulació i supervisió financeres, si bé necessàries, no són suficients per protegir els bancs en cas de greus crisis sistèmiques.

5.4. Avaluació dels canvis estructurals produïts

Tal com s'ha assenyalat a l'inici d'aquest capítol, tres són les tendències de canvi que més han transformat l'estructura dels sistemes bancaris a l'Amèrica Llatina al llarg de la segona meitat de la dècada dels noranta i que han comportat progressos importants en la millora de l'eficiència del sector: consolidació del sector mitjançant la disminució del nombre d'entitats operants, reducció del pes de la banca pública i augment de la presència estrangera. Tendències, d'altra banda, que estan fortament interrelacionades. El quadre 5.1 resumeix quantitativament aquests canvis estructurals, l'abast dels quals s'analitza amb més detall a continuació.

Consolidació dels sectors bancaris a l'Amèrica Llatina: disminució del nombre d'entitats i augment de la concentració

Un primer punt a comentar del quadre 5.1 és la clara tendència cap a la reducció del nombre d'entitats operants a cadascun dels sistemes, que, en la majoria de casos, té el seu corresponent reflex en un considerable augment de la concentració bancària, mesurada com el percentatge d'actius controlats pels cinc primers grups o entitats bancàries. En línies generals cal interpretar

Quadre 5.1

EVOLUCIÓ DELS INDICADORS D'ESTRUCTURA BANCÀRIA

A 31 de desembre

	Brasil (1)		Mèxic (2)		Argentina		Xile	
	1995	2001	1995	2001	1995	2001	1995	2001
Nombre d'entitats bancàries	**248**	**182**	**53**	**35**	**169**	**86**	**31**	**26**
Públiques	32	15	–	–	31	13	1	1
Privades domèstiques	178	97	35	16	107	34	13	9
Privades estrangeres	38	70	18	19	31	39	17	16
Concentració								
Actius dels cinc primers grups bancaris(3)	47,8	46,8	61,9 (4)	80,2	37,5 (4)	47,9	49,9	67,3(5)
Quota de mercat per actius								
Banca pública	52,3	33,4	–	–	36,0 (4)	32,4	16,3	13,3
Banca domèstica	39,3	36,9	93,8	24,5	42,3	19,1	68,0	39,9
Banca estrangera	8,4	29,7	6,2	75,5	21,7 (4)	48,5	15,7	46,8

(1) No s'inclouen les dades relatives a les cooperatives de crèdit. Les dades d'entitats i de concentració corresponen a 1994.
(2) No inclou els *bancos de desarrollo*, de caràcter públic. Dins del grup d'entitats domèstiques estan comptabilitzades 12 entitats que el 1995 estaven intervingudes com a conseqüència de la crisi.
(3) Xile i Argentina, en base individual.
(4) M. Goldstein i P. Turner, «Banking crises in emerging economies: origins and policy options», BIS Economic Papers, núm. 46, octubre 1996.
(5) Té en compte la fusió entre Banco de Chile i Banco de A. Edwards.
Font: Elaboració pròpia en base a dades contingudes als capítols precedents.

aquesta tendència de manera positiva, ja que la situació precedent es caracteritzava per l'existència d'un gran nombre d'entitats molt petites, les quals habitualment són més ineficients i menys solvents.

La disminució del nombre d'entitats s'explica tant per la liquidació d'entitats afectades per les crisis com per la seva absorció per part d'altres grups, nacionals o estrangers; un procés en molts casos incentivat amb mesures de diversa índole establertes per les autoritats de cada país. La privatització de bancs públics regionals al Brasil i a l'Argentina també ha contribuït significativament a la consolidació dels respectius sectors bancaris. En aquest cas, la majoria d'operacions han tingut lloc entre entitats complementàries pel que fa a la cobertura geogràfica.

Per tant, una peculiaritat de la consolidació esdevinguda als sistemes bancaris de l'Amèrica Llatina és que ha estat fonamentalment dirigida pels respectius governs, amb l'objectiu d'augmentar la solvència i eficiència de les entitats bancàries i, en definitiva, del sector.

En la qüestió de la concentració, cal fer referència també a l'elevat nivell assolit en alguns dels països, sobretot a Mèxic i Xile. A Mèxic, els cinc primers grups bancaris aglutinen el 80,2% dels actius, i els tres primers (tots estrangers) el 65,4%. Quant a Xile, els cinc primers bancs concentren més del 67% dels actius totals del sistema, percentatge que augmentaria fins gairebé el 73% si es considera com a únic grup les dues entitats controlades pel Santander Central Hispano al país (Banco Santiago i Banco Santander Chile), que han iniciat un procés de fusió. Precisament, en aquests dos països, on el nombre d'entitats operants en el sector ja és força reduït, la preocupació de les autoritats s'està decantant cap a l'altre extrem, és a dir, cap als efectes negatius que una excessiva concentració pot provocar sobre la competència i l'estabilitat del sector, sobretot si els interessos estrangers hi participen de manera considerable, com és el cas.

A l'Argentina destaca la davallada en el nombre d'entitats, que gairebé s'han reduït a la meitat, tot passant de 169 a 86. Si bé la disminució s'explica en part per les operacions de fusió que han tingut lloc, un significatiu nombre de baixes correspon a la liquidació d'entitats esdevingudes insolvents, sobretot bancs cooperatius.

Finalment, al Brasil, tot i l'innegable avenç en la consolidació del sector, cal remarcar que continua sent un sistema bancari molt fragmentat, on els cinc primers grups bancaris concentren el 46,8% dels actius del sector, i els quinze primers, el 71%, mentre que la resta d'entitats, fins a 182 bancs, es reparteixen la resta del mercat. I això sense tenir en compte les 1.306 cooperatives locals que també formen part del sistema bancari brasiler. El procés de consolidació a Brasil ha estat marcat fins ara per la privatització de la banca estatal, procés encara inacabat. Una nova onada de concentracions pot provenir de l'absorció dels bancs de petita dimensió, en molts casos familiars, per part dels grans grups bancaris, ja que en el nou entorn més competitiu, el mercat de la banca al detall estarà en mans del grup de grans bancs, mentre

que la resta de participants o bé s'hauran d'especialitzar en segments concrets de negoci o, en cas contrari, tindran problemes per sobreviure.

Banca pública: tot i el procés de privatització, manté un pes molt significatiu

La banca pública té una notable presència als principals sistemes bancaris de l'Amèrica Llatina, si bé la seva importància s'ha reduït ostensiblement arran dels processos de privatització de bancs de propietat pública duts a terme per les autoritats locals per tal de sanejar les finances públiques, en el marc econòmic abans descrit. Aquestes actuacions formen part d'un pla privatitzador més ampli que també ha afectat les grans empreses d'altres sectors econòmics, subjectes al control estatal per la seva significació estratègica a les respectives economies nacionals (telecomunicacions, *utilities*, aerolínies, ferrocarrils...).

La política privatitzadora s'ha focalitzat en bancs propietat d'administracions públiques d'àmbit regional o local (l'Argentina i el Brasil en són els millors exemples), mentre que els grans bancs comercials públics d'àmbit nacional, líders en els respectius sectors bancaris i també en el conjunt de l'Amèrica Llatina, continuen en mans de les autoritats centrals. Malgrat que en alguns casos han estat objecte d'importants reestructuracions per al sanejament de la seva situació financera (Banco do Brasil i Caixa Econômica Federal el juny del 2001, per exemple), una hipotètica privatització d'aquest grup d'entitats públiques no es planteja a nivell polític. En aquest sentit, cal tenir en compte que, a part de la seva activitat bancària ordinària en competència amb la resta d'agents del sector, també desenvolupen una tasca més social, ja que participen en programes públics de finançament a sectors prioritaris de l'economia, com ara el sector agrícola, l'habitatge, les pimes o el comerç exterior. A més, una altra característica d'aquestes entitats són les seves àmplies xarxes d'oficines, normalment les més extenses del país tant en nombre com en cobertura geogràfica, la qual cosa les converteix en instruments pràcticament únics per fer arribar la prestació de serveis bancaris a les zones geogràfiques i als sectors de la societat més desatesos, en uns països on, com es comprovarà tot seguit, el nivell de bancarització és molt baix. En

tot cas, és imprescindible que les entitats de titularitat pública estiguin gestionades amb la mateixa professionalitat i supervisades amb el mateix rigor que les privades. El darrer pla per reestructurar la banca de propietat federal al Brasil, implantat a mitjan 2001, incideix especialment en aquest tema.

Tal com reflecteix el quadre 5.1, a l'Argentina, entre 1995 i 2001 el nombre de bancs públics s'ha reduït a menys de la meitat, i la seva quota de mercat també ha disminuït, si bé encara se situa en un gens menyspreable 32,4% dels actius bancaris, la meitat dels quals correspon a dos únics bancs: el Banco de la Nación Argentina, propietat de l'Estat i el més gran del país, i el Banco de la Provincia de Buenos Aires, controlat per la província del mateix nom i segon del país. En concret, s'han privatitzat 19 bancs provincials o municipals (hi ha hagut dues altes) i només un banc nacional (Banco Hipotecario).

Al Brasil, els 15 bancs de titularitat pública existents a la fi del 2001 aglutinaven un terç de tots els actius bancaris, una quota molt notable si bé considerablement per sota de la gestionada tan sols uns anys abans, quan hi havia 32 bancs públics que gestionaven més de la meitat dels actius del sector. Més del 80% dels actius públics corresponen a les dues grans entitats de propietat federal, el Banco do Brasil i la Caixa Econômica Federal. La reducció de la presència pública en el sector bancari brasiler té el seu origen en un pla de reestructuració de la banca pública de propietat estatal, que es trobava en una situació financera molt precària, i que és conegut com Pla PROES. En aquest cas, les ajudes federals per al sanejament de la banca estatal es van condicionar a la seva posterior privatització, liquidació i/o conversió en entitats de naturalesa no bancària. Fins al moment, 10 bancs estatals han estat privatitzats mitjançant un sistema de subhasta, i 4 més ho seran a curt termini. Entre els bancs privatitzats hi ha el banc de l'Estat de São Paulo, Banespa, que va ser adjudicat al grup Santander Central Hispano per un import de 7.050 milions de reals, operació que ha suposat per al grup espanyol un pas molt important per convertir-se en un dels grups bancaris de referència en el difícil mercat bancari brasiler.

A Mèxic, el procés privatitzador ha estat molt més radical, ja que la banca pública comercial ha desaparegut totalment del panorama bancari

mexicà. Recordem que el 1982 tota la banca comercial mexicana va ser nacionalitzada per decret, i aquesta situació es va perllongar gairebé deu anys. La promulgació el 1990 d'una nova llei bancària, de caire liberalitzador, va donar pas a un procés de privatització i en dos anys tots els bancs mexicans van passar a mans privades. Amb posterioritat, la crisi de 1995 va forçar la intervenció de diversos bancs per part del fons de garantia de dipòsits que, després de reestructurar-los, els va tornar a vendre al sector privat.

Finalment, el sistema bancari xilè compta amb un únic banc públic, el Banco del Estado de Chile, que gestiona el 13,3% dels actius bancaris i que fins no fa massa era la primera entitat bancària del país. A Xile, el cicle «liberalització / crisi bancària / intervenció pública / reprivatització» va tenir lloc en el període comprès entre finals dels setanta i primera meitat dels vuitanta i, des de 1986, tota la banca xilena, amb l'excepció del ja esmentat Banco del Estado de Chile, està controlada per interessos privats.

L'estrangerització dels sectors bancaris llatinoamericans

Sens dubte, un dels canvis estructurals més impactants i característics dels sistemes bancaris de l'Amèrica Llatina és la creixent presència d'interessos estrangers. El fenomen arriba a ser espectacular en alguns casos, com ara a Mèxic, on la participació estrangera ha passat de ser gairebé nul·la a controlar les tres quartes parts dels actius bancaris del país.

A l'Argentina, els grups internacionals gestionen prop de la meitat dels actius del sector bancari (el 48,5%) i a Xile, el percentatge s'apropa al 47%. A mitjan anys noranta, aquests percentatges eren força més baixos: a l'Argentina, un 21,7% i, a Xile, un 15,7%. Comparativament, el Brasil és el país on el pes de la banca internacional és més baix, prop del 30%, si bé cal tenir en compte que a finals de 1995 aquest percentatge de participació era només del 8,4%. El Brasil també és l'únic país dels examinats on, en l'actualitat, les inversions estrangeres en el sector no estan liberalitzades, sinó que s'aproven per decret presidencial cas per cas. A més, la banca domèstica privada, a diferència de la resta de països, hi té un pes específic molt important,

amb tres grans grups privats (Bradesco, Itaú i Unibanco) molt ben gestionats i capitalitzats.

La tendència cap a la creixent estrangerització de la banca a l'Amèrica Llatina és el resultat de la coincidència en el temps de dues necessitats contraposades i totalment complementàries. D'una banda, a la banca europea li calia diversificar les seves fonts d'ingressos a causa de la maduresa i competitivitat assolides en els seus àmbits tradicionals d'actuació. La diversificació ha tingut lloc tant a nivell operatiu, mitjançant l'entrada en nous negocis (com seria el cas de la *bancassurance*) o bé geogràficament, invertint en sectors bancaris de països emergents, amb un alt potencial de creixement i de rendibilitat, com seria el cas de l'Amèrica Llatina o els països de l'Europa de l'Est. Els vincles culturals són factors determinants per escollir la destinació geogràfica de les inversions, ja que ajuden a superar l'obstacle que suposa el desconeixement dels mercats locals.

D'altra banda, les reformes econòmiques empreses a la regió llatinoamericana van comportar, com hem vist, l'apertura de la seva economia i, en particular, dels seus sectors bancaris. Aquesta tendència va acréixer com a conseqüència de les necessitats de reestructuració esdevingudes als respectius sectors després de les crisis bancàries, per fer front a les quals les autoritats van donar via lliure a l'entrada de capital estranger al sector, amb els arguments principals que la banca internacional contribuiria a reforçar la base de capital i a dotar de major estabilitat els sistemes nacionals. En aquest sentit, un efecte estabilitzador comprovat és l'anomenat *fly to quality*, segons el qual, en cas de crisi o forta inestabilitat, té lloc un traspàs de dipòsits de la banca local cap a la banca estrangera implantada al país, que es percebuda com més segura, amb la qual cosa es redueix significativament la sortida de capitals. Altres raons adduïdes per justificar l'entrada de la banca estrangera fan referència a la seva capacitat per millorar l'eficiència del sector i dinamitzar la competència, gràcies a la introducció de mètodes de gestió més moderns, de tècniques de gestió del risc més sofisticades, de tecnologies més avançades i també de nous productes. Tots aquests elements estan, efectivament, actuant com a revulsiu perquè els bancs locals emprenguin les millores necessàries per augmentar la seva eficiència.

Encara és aviat per fer una comparació entre els resultats obtinguts per la banca estrangera i els de les entitats locals, ja que moltes de les inversions són recents i les entitats adquirides, normalment en situació precària, estan en alguns casos encara en procés de reestructuració. Tanmateix, s'ha comprovat als capítols precedents que, com a norma general, els bancs controlats per grups internacionals presenten millors nivells d'eficiència que els bancs locals, situació que s'explica més per l'obtenció de marges financers i ordinaris més elevats que per un menor pes de les despeses d'explotació. Cal tenir en compte que a les despeses derivades de la reestructuració de l'entitat s'hi afegeixen considerables inversions estratègiques en tecnologia i en noves oficines, per la qual cosa la rendibilitat obtinguda del capital es troba encara per sota de l'obtinguda per la banca local.

D'altra banda, els relativament més elevats marges financers que està obtenint la banca estrangera rebaten un altre argument habitual a favor de l'entrada de competidors estrangers, segons el qual la seva presència afavoreix la reducció dels preus i marges i l'augment de l'activitat inversora en els respectius sectors bancaris. Cal tenir en compte que l'establiment d'entitats estrangeres en aquests països es basa en la motivació bàsica d'obtenir guanys i, per tant, encara que tinguin avantatges competitius en relació a la banca local, és poc realista pensar que renunciaran als alts marges habituals al país. El cert és que les principals eines competitives de la banca internacional es basen en la seva imatge d'experiència, tradició i solidesa, mentre que, pel que fa a l'activitat, més aviat s'estan adaptant als usos, costums i marges de la banca domèstica.

Finalment, el quadre 5.2 reflecteix com l'estrangerització dels sectors bancaris llatinoamericans té dos destacats protagonistes: la banca nord-americana i la banca espanyola. La penetració dels grans grups financers dels Estats Units (Citigroup, Fleet Boston) és més tradicional a la regió, i habitualment ha tingut lloc mitjançant l'establiment de sucursals orientades bàsicament a l'activitat de banca corporativa i als segments de població amb rendes més elevades. En canvi, l'entrada dels grups espanyols (SCH i BBVA) data només de la segona meitat dels anys noranta i s'ha materialitzat amb l'adquisició de participacions de control en entitats domèstiques. El seu

Quadre 5.2

PROCEDÈNCIA DE LA BANCA ESTRANGERA

A 31 de desembre de 2001, en percentatge sobre els actius totals estrangers

	Brasil	Mèxic	Argentina	Xile
Espanya	25,1	56,0	30,2	68,9
Estats Units	27,8	34,9	26,8	17,2
Altres països	47,1	9,1	43,0	13,9
Dels quals, de l'Amèrica Llatina	*0,3*	*0,0*	*3,4*	*0,4*
Total	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

Font: Elaboració pròpia a partir de dades procedents dels capítols anteriors.

objectiu, a part d'acompanyar els grans grups industrials i de serveis espanyols que també s'han establert a l'Amèrica Llatina, és desenvolupar una activitat de banca al detall que arribi a tots els segments de població susceptibles de ser bancaritzats, utilitzant la seva provada experiència en aquest tipus de negoci. Es tracta, com es comentarà més endavant, d'una estratègia d'expansió internacional molt singular, ja que la banca al detall és normalment una activitat difícil d'exportar per la barrera que suposa el desconeixement dels mercats locals davant d'unes entitats domèstiques plenament implantades.

En resum, la titularitat estrangera d'actius bancaris a l'Amèrica Llatina es concentra en unes poques entitats que, d'altra banda, mantenen importants quotes de mercat a diversos països de la regió.

Un últim punt a comentar en aquest apartat és l'escassa internacionalització intraregional que fins al moment s'ha desenvolupat a l'Amèrica Llatina. Així queda reflectit al quadre 5.2, que mostra les reduïdes quotes de mercat que té la banca llatinoamericana a d'altres sectors bancaris de la regió.

El rànquing dels primers grups financers consolidats a l'Amèrica Llatina corrobora les tendències apuntades

A continuació es presenta el rànquing dels vint-i-cinc primers grups financers consolidats a l'Amèrica Llatina, complementat amb dos quadres addicionals que distribueixen els actius d'aquests primers grups per país de

procedència i per titularitat de la propietat del capital. L'examen d'aquest col·lectiu ratifica les principals característiques estructurals dels sectors bancaris llatinoamericans:

• Hegemonia dels bancs de nacionalitat brasilera: entre els 25 primers grups hi figuren 12 de brasilers (6 entre els deu primers), que concentren gairebé el 56% dels actius del col·lectiu examinat.

• En l'àmbit de l'Amèrica Llatina, predomini dels quatre sistemes bancaris analitzats en aquest estudi –el Brasil, Mèxic, l'Argentina i Xile–. La totalitat de posicions d'aquest rànquing estan copades per bancs d'aquests països. Tanmateix, cal tenir en compte que el rànquing està tancat a 31 de desembre de 2001, abans que a l'Argentina es decretés la fi de la convertibilitat peso /dòlar. La conversió a pesos dels balanços bancaris i la forta devaluació soferta pel peso sens dubte provocaran un retrocés de les posicions ocupades pels bancs argentins al rànquing global llatinoamericà.

• Significatiu pes de la banca pública: 5 entitats que aglutinen prop del 28% dels actius del col·lectiu són de titularitat pública.

• Preponderància absoluta de la banca de titularitat estrangera. En aquest sentit, 12 dels 25 primers grups llatinoamericans estan gestionats per bancs internacionals. També es comprova el total protagonisme dels grups espanyols (SCH i BBVA) i nord-americans (Citigroup i Fleet Boston) als quals pertanyen 9 dels grups líders a la regió, amb uns actius que representen el 35,3% de tot el col·lectiu.

• Una darrera característica que es desprèn del quadre 5.3 és l'escassa dimensió, en termes mundials, de les entitats llatinoamericanes. Així, el primer banc de la regió, el Banco do Brasil, presentava a desembre de 2001 un balanç consolidat de poc més de 80.000 milions d'euros. Aquest saldo li suposaria ocupar la posició número 58 en el rànquing d'entitats bancàries d'Europa publicat per la revista *The Banker* i és indicatiu del poc desenvolupament que, com es comprovarà, tenen els sistemes bancaris d'aquesta regió.

Quadre 5.3

AMÈRICA LLATINA: RÀNQUING DE GRUPS FINANCERS

Per actius totals consolidats. A 31 de desembre de 2001.

	Grup consolidat	País	Milions d'euros	Propietat capital de control
1	**Banco do Brasil**	Brasil	80.014	Públic
2	**Banco Bradesco**	Brasil	53.360	Privat local
3	**Grupo Financiero BBVA Bancomer**	Mèxic	52.803	Priv. estranger - Espanya
4	**Caixa Econômica Federal**	Brasil	49.103	Públic
5	**Grupo Financiero Banacci**	Mèxic	45.588	Priv. estranger - EE.UU.
6	**Banco Itaú**	Brasil	39.642	Privat local
7	**Grupo Financiero Santander Serfin**	Mèxic	28.771	Priv. estranger - Espanya
8	**Grupo Santander Banespa**	Brasil	27.833	Priv. estranger - Espanya
9	**Unibanco**	Brasil	26.951	Privat local
10	**Banco Santiago + Banco Santander**(*)	Xile	21.837	Priv. estranger - Espanya
11	**Banco de la Nación Argentina**(**)	Argentina	20.846	Públic
12	**Grupo Financiero Bital**	Mèxic	16.900	Privat local
13	**Banco de Chile + Banco Edwards**(***)	Xile	15.604	Privat local
14	**ABN Amro Real**	Brasil	15.415	Priv. estranger - Països Baixos
15	**Banco de la Prov. Buenos Aires**(**)	Argentina	15.214	Públic
16	**Banco Safra**	Brasil	14.700	Privat local
17	**Banco de Galicia**	Argentina	14.249	Privat local
18	**Banorte**	Mèxic	13.080	Privat local
19	**BankBoston**	Brasil	12.486	Priv. estranger - EE.UU.
20	**Banco Rio de la Plata**	Argentina	11.283	Priv. estranger - Espanya
21	**Banco Francés BBVA**	Argentina	10.892	Priv. estranger - Espanya
22	**HSBC**	Brasil	10.869	Priv. estranger - UK
23	**Citibank**	Brasil	10.779	Priv. estranger - EE.UU.
24	**Nossa Caixa**	Brasil	10.742	Públic
25	**Scotia Inverlat**	Mèxic	10.698	Priv. estranger - Canadà

Nota: S'han utilitzat els mateixos tipus de canvi que en els capítols anteriors.
(*) A efectes d'aquest rànquing, es consideren com un sol grup en estar els dos bancs sota el control del Santander Central Hispano. El 2002 han iniciat un procés d'integració.
(**) Dades de setembre de 2001.
(***) Integració efectiva des de l'ú gener del 2002.
Fonts: Informes anuals de les entitats i elaboració pròpia.

Quadre 5.3 *(cont.)*

PRESÈNCIA AL RÀNQUING PER PROPIETAT DEL CAPITAL

	Entitats	En percentatge	% actius
Públic	**5**	**20,0**	**27,9**
Privat local	**8**	**32,0**	**30,9**
Privat estranger	**12**	**48,0**	**41,2**
Espanya	6	24,0	24,4
Estats Units	3	12,0	10,9
Altres	3	12,0	5,9
Total	**25**	**100,0**	**100,0**

PRESÈNCIA AL RÀNQUING PER PAÏSOS

	Entitats	En percentatge	% actius
Brasil	12	48,0	55,9
Mèxic	6	24,0	26,7
Argentina	5	20,0	11,5
Xile	2	8,0	5,9
Total	**25**	**100,0**	**100,0**

5.5. Altres característiques estructurals dels sectors bancaris a l'Amèrica Llatina

Ampliació de la capacitat operativa de les entitats bancàries, però poc desenvolupament efectiu de la funció creditícia

El procés de liberalització que han viscut en la darrera dècada les economies de l'Amèrica Llatina ha comportat també l'ampliació de la capacitat operativa de les entitats bancàries de la regió. Aquesta tendència es manifesta tant per l'aixecament d'anteriors controls i restriccions (tipus d'interès, control de canvi, coeficients de caixa...) com per l'ampliació del ventall d'activitats que els bancs poden realitzar tant directament com indirectament mitjançant societats filials o societat holding comuna.

En línies generals, l'activitat de la banca llatinoamericana, després de molts anys de vigència d'un model basat en l'especialització, s'assimila actualment al model de banca universal, que comprèn tant les activitats d'intermediació financera pròpiament dites com també les relatives a l'àmbit de valors i, en alguns casos, de les assegurances. En canvi, hi ha més limitacions pel que fa a la participació en empreses no financeres. En conseqüència, els grups financers consolidats de la regió estan bàsicament integrats per participacions en societats de naturalesa financera, a les quals l'entitat matriu respon per gran part dels actius consolidats, i és molt inusual la configuració de carteres industrials rellevants.

Pel que fa a l'activitat efectivament desenvolupada per la banca a l'Amèrica Llatina, un tema pendent que afecta moltes de les economies de la regió és el difícil accés al crèdit per part dels petits empresaris i de la població en general, ja que els bancs duen a terme una política creditícia molt selectiva i molt cara. D'entre els països presentats en aquest estudi, Brasil i Mèxic constitueixen exemples paradigmàtics d'aquesta situació, mentre que el sector bancari xilè és el que més s'aproxima als nivells de finançament habituals de les economies desenvolupades.

Els alts tipus d'interès i marges aplicats a aquest tipus d'operacions, a causa, sobretot, de l'elevat risc assumit, de les ineficiències del procés de concessió i de la dèbil protecció jurídica dels drets dels creditors, justifiquen l'atonia del mercat del crèdit. D'altra banda, la dificultat d'accés al crèdit limita significativament la capacitat competitiva de les petites empreses i n'impedeix el creixement i el de l'economia en general, ja que no es genera ocupació. De la mateixa manera, la marginació d'amplis sectors de la població pel que fa a l'obtenció de finançament constitueix una barrera a l'obertura d'oportunitats, a la creació d'una àmplia classe mitjana i, en conseqüència, un fre a l'evolució cap a una efectiva democratització de la societat.

Cal dir també que, en contrapartida, en aquestes economies l'anomenada banca de desenvolupament, de propietat pública, té una rellevància notable i compensa mínimament les carències derivades de la falta d'oferta creditícia per part del sector privat. El BNDES al Brasil, el BICE a l'Argentina o

els bancs de desenvolupament mexicans duen a terme una tasca d'estimulació del desenvolupament econòmic i social dels respectius països mitjançant la canalització de recursos cap a determinades àrees i activitats, recursos finalment distribuïts per la banca comercial.

També hi ha d'altres entitats bancàries i no bancàries que desenvolupen una notable tasca per apropar el crèdit i els serveis financers en general als sectors de la població més desatesos. Les cooperatives de crèdit brasileres, per exemple, són entitats bancàries que estan experimentant un ràpid creixement tant en nombre com en quota de mercat (ha passat d'un 0,2% a un 0,9% en set anys); i a Mèxic, l'aprovació l'abril del 2001 de la *Ley del Ahorro y Crédito Popular* fa preveure un augment del pes de l'anomenada «banca social» (*sociedades de ahorro popular*) dins del sistema bancari. En tot cas, la significació d'aquest tipus d'entitats dins dels respectius sectors bancaris, pràcticament només integrats per bancs, és realment molt marginal.

En canvi, s'ha comprovat al llarg d'aquest estudi la importància dels inversors institucionals –sobretot fons de pensions i fons d'inversió– com agents canalitzadors de l'estalvi dins dels respectius sistemes financers. En aquest sentit, la implantació del model previsional xilè el 1981, un sistema privat de capitalització amb caràcter obligatori, ha servit de model a molts altres països de la regió i ha estimulat el desenvolupament d'aquesta modalitat de desintermediació financera.

L'escàs desenvolupament actual dels sectors bancaris llatinoamericans genera expectatives de creixement

L'elevat potencial de creixement que ofereixen els sectors bancaris de l'Amèrica Llatina és una de les raons més citades per justificar l'expansió dels grups bancaris internacionals a la regió. Aquest potencial deriva tant de l'escassa dimensió del sector bancari en relació amb l'economia com dels mínims nivells de bancarització que s'hi observen, i es fonamenta també en l'estructura demogràfica de la zona.

El quadre 5.4 mesura la dimensió dels sectors bancaris estudiats en relació al PIB del respectiu país prenent com a referència tres de les variables més utilitzades (actius totals, crèdits i dipòsits) i aporta els mateixos indicadors per a Espanya i per a la zona de l'euro. També hi figuren les esmentades variables en xifres absolutes, l'anàlisi de les quals es prou significativa: la suma dels actius bancaris del Brasil, Mèxic, l'Argentina i Xile representa només el 72% de la xifra corresponent al sector bancari espanyol. En canvi, la suma dels habitants dels quatre països llatinoamericans és més de 8 vegades superior a la població espanyola.

En termes relatius, queda també ben manifest el poc desenvolupament dels sectors bancaris examinats. De mitjana, els actius totals dels quatre països representen el 52,5% del PIB total. A Espanya, aquest indicador és del 183,9% i, al conjunt de la zona de l'euro, arriba al 267,5%. Aquest contrast es manté pel que fa als dipòsits i crèdits, potser més indicatius del negoci bàsic d'intermediació financera que duen a terme les entitats bancàries. En particular, destaquen els baixos nivells de desenvolupament financer a Mèxic, on els dipòsits bancaris no arriben al 20% del PIB i els crèdits no superen el 15%. Aquest darrer percentatge també és molt baix al Brasil, un 19,7%. Recordem que tant

Quadre 5.4

INDICADORS DE DIMENSIÓ DEL SECTOR BANCARI

Exercici 2001

	Brasil	Mèxic	Argentina (*)	Xile	Total 4 països	Espanya	Zona de l'euro
En milions d'euros							
Actius totals	453.967	196.657	136.892	74.241	**861.757**	**1.195.821**	**18.216.600**
Dipòsits	159.804	138.712	75.437	42.173	**416.126**	**591.520**	**5.872.700**
Crèdits	112.895	106.545	75.007	48.472	**342.919**	**617.279**	**7.340.400**
En percentatge							
Actius sobre PIB	79,1	27,7	47,9	101,7	**52,5**	**183,9**	**267,5**
Dipòsits sobre PIB	27,8	19,6	26,4	57,8	**25,3**	**91,0**	**86,2**
Crèdits sobre PIB	19,7	15,0	26,2	66,4	**20,9**	**94,9**	**107,8**

(*) Dades a 31 de desembre de 2001, abans de la fi de la paritat peso/dòlar.
Fonts: Bancs centrals, BCE, i elaboració pròpia.

a Mèxic com al Brasil, un dels principals problemes del sector bancari és la dificultat d'accés al crèdit per part de les petites i mitjanes empreses i d'un vast sector de la població. D'altra banda, el quadre 5.4 també mostra com Xile és, de lluny, el sector bancari més desenvolupat de la regió, si bé encara considerablement per sota dels sectors bancaris occidentals.

El quadre 5.5 ofereix una altra mesura de la baixa bancarització dels països de l'Amèrica Llatina. En aquesta ocasió, les variables utilitzades posen en relació els mitjans operatius del sector (oficines, empleats i caixers automàtics) amb la població total. De nou, es comprova la gran diferència entre les ràtios als països llatinoamericans i les de la zona de l'euro i d'Espanya. En particular, destaca la baixa densitat d'oficines als països estudiats. Cal tenir en compte que en el còmput d'oficines no s'inclouen la totalitat de punts d'atenció al client, en no existir dades. Al Brasil, únic país amb estadístiques de tots els punts d'atenció al client, la ràtio es duplicaria; tanmateix, continuaria estant molt per sota dels sistemes bancaris més madurs. En canvi, comparativament, hi ha un gran nombre d'empleats bancaris, la qual cosa és un clar símptoma de la baixa productivitat i greus ineficiències que caracteritzen els sectors bancaris llatinoamericans, però també dels grans avenços que es poden fer en aquest àmbit.

Quadre 5.5

INDICADORS DE SERVEI BANCARI

Desembre 2001

	Oficines per 10.000 habitants	Empleats per 1.000 habitants	Caixers per 10.000 habitants	Oficines	Empleats	Caixers automàtics
Brasil(*)	1,0	2,3	6,4	16.841	400.802	110.751
Mèxic	0,7	1,0	1,8	6.706	103.372	17.446
Argentina	1,2	2,8	1,6	4.297	101.599	5.844
Xile	1,0	2,4	2,2	1.562	37.311	3.406
Espanya	9,8	6,1	11,9	38.861	241.541	47.191
Zona de l'euro(**)	5,6	7,4	6,5	167.997	2.225.326	195.391

(*) La xifra de caixers automàtics comprèn la totalitat de terminals d'autoservei.
(**) Dades de l'exercici 2000, excepte Irlanda (1998).
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades dels capítols anteriors i Servei d'Estudis de "la Caixa".

Finalment, l'estructura demogràfica és un altre argument que justifica aquestes expectatives de creixement dels sectors bancaris llatinoamericans. Segons mostra el quadre 5.6, el percentatge de població menor de 14 anys a la regió llatinoamericana és el doble de l'espanyol i l'europeu, mentre que el percentatge de població de més de 65 anys és molt inferior. Les perspectives de creixement de la població per als propers quinze anys són també molt més elevades a l'Amèrica Llatina. A mitjà i llarg termini, aquesta estructura demogràfica més jove implica l'accés d'un major nombre d'habitants als serveis financers i també unes favorables perspectives per al desenvolupament del mercat d'inversors institucionals i, en particular, del sector de fons de pensions.

Quadre 5.6

ESTRUCTURA DEMOGRÀFICA I PROJECCIONS DE CREIXEMENT

En percentatge

	De 0-14 anys	De 15-64 anys	Més de 65 anys	% creixement mitjà anual 1999-2015
Argentina	27,7	62,6	9,7	1,0
Brasil	28,8	66,0	5,2	1,1
Xile	28,5	64,3	7,2	1,0
Mèxic	33,2	62,1	4,7	1,3
Amèrica Llatina i Carib	**30,8**	**63,2**	**6,0**	**1,3**
Espanya	**14,6**	**68,4**	**17,0**	**–0,2**
Zona de l'euro	**16,1**	**67,4**	**16,5**	**–0,1**

Fonts: World Bank, CEPAL, OCDE i elaboració pròpia.

Elevats marges financers de la banca llatinoamericana, contrarestats per unes també elevades despeses d'explotació

Juntament amb el potencial de creixement que ofereixen els sectors bancaris de l'Amèrica Llatina, les seves millors perspectives de rendibilitat constitueixen l'altre argument bàsic a favor de l'expansió internacional a la regió. En efecte, tal com reflecteix el quadre 5.7, la banca llatinoamericana

Quadre 5.7

INDICADORS DE RENDIBILITAT

Exercici 2001

	Brasil	Mèxic	Argentina	Xile	Espanya	Zona de l'euro (*)
En percentatge sobre actius totals mitjans						
Marge financer	4,68	5,00	4,13	3,78	2,44	1,41
Marge ordinari	8,30	7,44	6,14	4,66	3,16	2,33
Despeses d'explotació	6,50	4,67	4,46	2,62	1,80	1,52
ROA	0,55	0,84	0,00	1,22	0,75	0,40
En percentatge						
ROE	7,1	8,3	0,0	15,7	12,9	7,6
Ràtio d'eficiència	78,4	62,7	72,6	56,2	57,1	65,3

(*) Dades de 1999, excepte Àustria, Finlàndia, Grècia i Irlanda, que són de 1998.
Fonts: OCDE, Banc d'Espanya, dades dels capítols anteriors i elaboració pròpia.

opera amb uns marges d'intermediació i ordinaris molt per damunt dels obtinguts per la banca espanyola i europea. Els elevats tipus d'interès i la necessitat de compensar els riscos assumits i l'escassa productivitat són alguns dels factors que justifiquen aquests amplis marges.

En contrapartida, les despeses d'explotació són també molt elevades i la ràtio d'eficiència se situa notablement per sota de la mitjana espanyola i europea, amb l'excepció de Xile que, de nou, justifica la seva consideració de sistema financer més desenvolupat de la regió. Els indicadors més extrems corresponen al Brasil i Mèxic on, tanmateix, la rendibilitat final és notable.

D'altra banda, ja s'ha comentat que aquesta estructura de compte de resultats dóna marge a potencials i significatives millores de la productivitat i l'eficiència per part dels grups estrangers que entren al sector. Millores que, tanmateix, és poc probable que tinguin lloc a curt termini, ja que la necessitat de reestructurar els bancs adquirits, de penetrar en el mercat i augmentar-ne la quota, comporta una estratègia expansionista inicial i, per tant, considerables inversions en reestructuració, oficines i tecnologia.

Els coeficients de solvència sobrepassen àmpliament els estàndards internacionals

La profunda reestructuració de què han estat objecte els sistemes bancaris de l'Amèrica Llatina ha comportat el sanejament dels balanços de les entitats amb problemes mitjançant l'eliminació d'actius d'alt risc i la injecció de capital nou tant per part de l'Estat com per d'altres agents privats, sobretot grups internacionals. En altres casos, les entitats insolvents s'han simplement liquidat. El resultat són uns sistemes bancaris que, en l'actualitat, estan altament capitalitzats, amb ràtios de solvència (recursos propis sobre actius ponderats pel seu risc) que superen àmpliament l'estàndard internacional establert en el 8% pel Comitè de Basilea, tal com mostra el quadre 5.8, que també indica el coeficient mínim exigit a cada país. Aquests coeficients mitjans van d'un màxim del 23,6% a l'Argentina a un mínim del 12,7% a Xile, que, tanmateix, és superior a la mitjana calculada pels països europeus, que se situava al voltant del 12,4%.

Cal afegir, però, una vegada més i pel que fa a l'Argentina, que les dades estan referides a desembre de 2001 i que, per tant, no recullen els efectes de la crisi financera sobre els balanços de les entitats bancàries del país, la situació patrimonial de les quals s'ha vist fortament malmesa.

Quadre 5.8

INDICADORS DE SOLVÈNCIA

Exercici 2001, en percentatge

	Ràtio solvència	Mínim exigit
Brasil	16,2	11,0
Mèxic	14,7	8,0
Argentina	23,6	11,5
Xile	12,7	8,0
Espanya(*)	12,2	8,0
Europa(*)(**)	12,4	8,0

(*) Calculat segons la directiva comunitària de solvència.
(**) Espai Econòmic Europeu.
Fonts: Banc d'Espanya i dades de capítols anteriors.

5.6. L'estratègia de la banca espanyola a l'Amèrica Llatina: un nou model d'expansió internacional

El procés d'expansió de la banca espanyola a l'Amèrica Llatina és un dels casos més singulars d'internacionalització bancària de la història recent, tant per la seva magnitud com per la rapidesa amb què ha tingut lloc.

A mitjan anys noranta, els grans grups bancaris espanyols necessitaven continuar creixent per tal d'assolir posicions rellevants dins de la Unió Europea, mentre que les oportunitats ofertes pel propi mercat bancari espanyol, amb marges a la baixa i intensa competència, eren més aviat escasses. Aquests són dos dels elements en què es basa la decisió de la gran banca espanyola d'embarcar-se en un procés d'internacionalització cap a mercats en expansió, que oferissin bones perspectives de rendibilitat i una diversificació del risc.

En aquest sentit, la resta de sectors bancaris de la Unió Europea no resultaven atractius, en ser també mercats madurs, amb poques possibilitats d'adquisicions significatives i amb un cost, d'altra banda, molt elevat. I, d'entre els mercats emergents d'Àsia, Europa de l'Est i Amèrica Llatina, aquesta darrera regió oferia sens dubte les millors oportunitats per a la banca espanyola, ja que l'idioma comú, els vincles culturals i un cert coneixement previ del territori constituïen avantatges competitius importants, sobretot en relació a d'altres possibles inversors estrangers de nacionalitat diferent. L'atractiu dels mercats bancaris llatinoamericans des del punt de vista de l'inversor, així com l'actitud positiva de les autoritats econòmiques d'aquests països davant de l'entrada de grups internacionals al sector, són temes que ja han estat desenvolupats en apartats anteriors d'aquest mateix capítol.

El requadre adjunt resumeix de manera esquemàtica i sistematitzada les principals característiques de la internacionalització duta a terme pels grans bancs espanyols a l'Amèrica Llatina en els darrers anys.

Així, des de mitjan anys noranta, BBVA i SCH han invertit importants sumes per construir una franquícia global en aquest continent. Aquesta presència global és avui una realitat. En els diferents capítols d'aquest estudi s'ha

LA INTERNACIONALITZACIÓ DE LA BANCA ESPANYOLA

Característiques principals

QUI	**SCH** (abans de 1999, Banco Santander i Banco Central Hispano) **BBVA** (abans de 2000, BBV)
ON	**Amèrica Llatina.** Mercat amb potencial de creixement, amb significatives afinitats culturals. L'existència d'un llenguatge comú facilita la comunicació amb la matriu i la transferència de directius i evita traduccions de normes, manuals o impresos. A més, els sectors bancaris de l'Amèrica Llatina, en plena liberalització, es troben en situació similar a l'existent al sistema bancari espanyol uns anys abans.
QUÈ	**Banca al detall, dirigida a tots els segments de població** i no només a les rendes més elevades. Exportació del model bancari aplicat amb èxit a Espanya: sistemes d'informació, gestió del risc, nous productes per ampliar la base de dipositants... També desenvolupen una banca corporativa per a les grans empreses espanyoles establertes a la zona.
QUAN	**A partir de 1995** Doble coincidència: • Intensa competència al mercat espanyol, amb marges decreixents. Preocupació de la banca pel manteniment de la rendibilitat a termini llarg. Internacionalització com a mitjà de diversificar les fonts d'ingressos. • Els governs dels països de l'Amèrica Llatina, en el marc de les reformes econòmiques orientades al mercat, obren els sistemes bancaris a inversors estrangers.
COM	**Adquisició de grans bancs locals**, per tal d'aconseguir quotes de mercat i una implantació física significatives, condicions bàsiques per desenvolupar l'activitat de banca al detall i introduir amb èxit nous productes bancaris. Per tant, implantació via filials, en lloc de sucursals. Inicialment, cada banc va enfocar la seva entrada a la regió de manera diferent:

	• Santander: compra de participacions majoritàries, que li assegures-sin el ple control de la gestió. Desenvolupament d'una imatge de marca única. • BBV: avançar progressivament a partir de participacions inicials minoritàries. Col·laboració inicial amb socis locals. • BCH: Establiment de *joint-ventures* amb socis locals
PER QUÈ	Diverses són les raons adduïdes per explicar aquesta expansió: • Assolir una **major dimensió**, en mercats amb gran potencial de creixement. Ampliació de la base de clients alhora que es **diversifiquen les inversions**. • **Incrementar la rendibilitat** del grup. Els sectors bancaris de l'Amèrica Llatina ofereixen elevats marges financers i un notable potencial per aconseguir guanys en productivitat i eficiència, en comparació amb les menors oportunitats que presenta el mercat espanyol, molt més madur. • **Introduir nous productes, tecnologies i tècniques de gestió.** Per aquest motiu és imprescindible aconseguir el control de la gestió dels bancs adquirits. • **Disposar d'una franquícia que aporti valor afegit** a l'hora de negociar possibles futures aliances dins del mercat europeu. • Rèplica a la regió llatinoamericana de la **intensa rivalitat** entre els dos grans grups bancaris en el mercat espanyol.

anat constatant la creixent presència dels grans grups espanyols a cadascun dels països analitzats, amb l'assoliment en la majoria de casos de quotes de mercat certament rellevants, fins al punt que, tal com hem vist abans al quadre 5.3, els grups espanyols controlen sis dels vint-i-cinc primers grups financers llatinoamericans i el 24,4% del total d'actius consolidats d'aquest col·lectiu.

Tanmateix, els interessos de la banca espanyola a la regió cobreixen un ventall més ampli de països, i així ho reflecteix el quadre 5.9, que recull les quotes del BBVA i de l'SCH en els diferents mercats llatinoamericans a partir de la informació que els mateixos grups proporcionen en els seus respectius informes anuals. A títol comparatiu, també es proporcionen les quotes de mercat assolides dins del mercat espanyol.

Quadre 5.9

QUOTES DE MERCAT

A 31 de desembre de 2001, en percentatges

	SCH			BBVA		
	Crèdits	Dipòsits	Fons de pensions	Crèdits	Dipòsits	Fons de pensions
Argentina	8,3	7,9	23,4	6,2	8,5	20,1
Bolívia	13,5	16,2	–	–	–	50,9
Brasil	4,6	4,6	–	1,4	1,3	–
Colòmbia	2,8	3,3	12,7	6,8	7,1	46,1
Xile	27,6	26,1	11,0	5,7	5,3	31,8
Mèxic	10,4	14,1	9,0	26,2	28,1	21,8
Panamà	–	–	–	6,3	5,0	40,0
Perú	9,1	5,6	28,1	15,3	20,2	25,2
Puerto Rico	15,2	15,4	–	9,4	8,5	–
Veneçuela	16,2	16,6	–	16,7	16,2	–
Resta(*)	7,4	5,6	18,2	5,7	4,9	49,4
Total Amèrica Llatina	**10,5**	**10,4**	**13,9**	**8,7**	**11,3**	**27,6**
Espanya	**16,4**	**18,5**	**12,4**	**16,8**	**15,4**	**22,4**

(*) Pel que fa a la quota en crèdits i dipòsits, inclou Uruguai i Paraguai, tant en el BBVA com l'SCH. Quant als fons de pensions, la quota de l'SCH es refereix a l'Uruguai, mentre que la del BBVA inclou Equador i El Salvador.
Fonts: Informes anuals del BBVA i de l'SCH, i elaboració pròpia.

L'objectiu bàsic del procés d'expansió ha estat l'exportació de l'activitat principal dels grups a Espanya, la banca al detall, a tants mercats com fos possible, i amb l'establiment d'una presència física molt important a la regió, ja que el procés s'ha dut a terme mitjançant la compra de grans bancs locals, sòlidament implantats al territori, que han esdevingut filials dels bancs espanyols. Es tracta d'un model d'expansió molt singular, ja que va més enllà de l'habitual internacionalització vinculada a la de les grans empreses no financeres, circumstància que en tot cas també ha tingut lloc. A més, paral·lelament, els grups espanyols han desenvolupat una estratègia de diversificació en d'altres activitats financeres i, molt especialment, en l'àmbit de la gestió de fons de pensions, en el qual han assolit quotes de mercat molt rellevants, sobretot pel que fa al BBVA.

L'assoliment d'aquesta presència global a la regió llatinoamericana s'ha realitzat de manera gradual, amb inversions escalonades des de 1995 que

van culminar l'any 2000 amb la compra de Banespa al Brasil i de Bancomer a Mèxic per part de l'SCH i del BBVA, respectivament. Per tant, potser encara és aviat per formular una acurada avaluació dels resultats obtinguts. I més si es té en compte que tant la reestructuració inicial com els objectius de creixement en la regió, base de tot el procés d'expansió, comporten majors costos d'explotació en una primera fase, derivats de l'obertura d'oficines i de la implantació de nous sistemes d'informació en els bancs adquirits. I també que, tot seguint les recomanacions del Banc d'Espanya, els grups espanyols estan seguint una política accelerada d'amortització dels fons de comerç de consolidació generats, amb la conseqüent repercussió en el compte de resultats.

D'altra banda, la conjuntura econòmica tampoc ha acompanyat, amb dos episodis de crisi financera internacional el 1998 i 1999 i, per descomptat, la greu crisi econòmica argentina, que ha obligat els dos bancs a destinar importants quantitats en l'exercici 2001 per cobrir el risc en aquest mercat. De fet, no cal dir que el risc de les adquisicions a l'Amèrica Llatina és força superior al derivat de l'activitat en el mercat domèstic, ja que estan subjectes a les turbulències pròpies dels mercats emergents: els mercats estan en creixement i els marges són elevats, però el risc associat a les inversions també és més gran. Tanmateix, el fet que la correlació entre els cicles econòmics dels països de la regió és baixa, segons argumenten el grups espanyols, comporta una major diversificació tant dels riscos com dels resultats.

En tot cas, el gràfic 5.1, que compara l'evolució, en base individual i consolidada, de diverses variables relacionades amb els comptes de resultats de la banca espanyola, demostra que l'estratègia d'internacionalització de la gran banca està tenint efectes positius sobre els seus resultats consolidats.

Efectivament, es comprova com el marge d'intermediació consolidat, mesurat en termes de balanç, creix sostingudament en el període analitzat, tot invertint la tendència decreixent que mostra el mateix marge en base individual. La diferència entre el marge d'intermediació consolidat i l'individual passa de ser pràcticament nul·la el 1995 a un màxim de 0,73 punts bàsics en termes de balanç el 2000. Aquesta diferència es redueix el 2001 a causa del comportament del marge individual, que recull importants ingressos per dividends d'empreses del grup per part dels dos grans bancs i trenca amb la tendència decreixent dels darrers anys.

Gràfic 5.1

BANCA ESPANYOLA: COMPARACIÓ DE L'EVOLUCIÓ DELS RESULTATS INDIVIDUALS I CONSOLIDATS. 1995-2001

MARGE D'INTERMEDIACIÓ

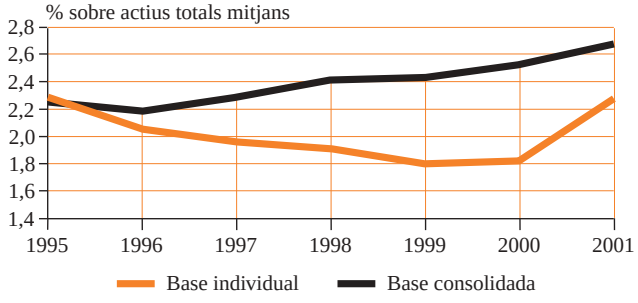

SANEJAMENTS

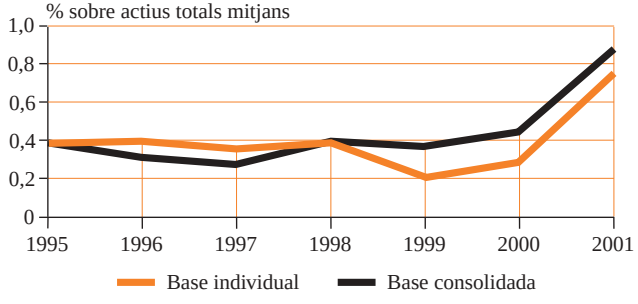

ROE

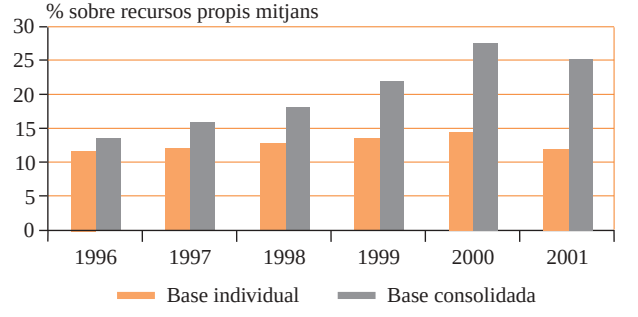

Fonts: Banc d'Espanya i elaboració pròpia.

DESPESES D'EXPLOTACIÓ

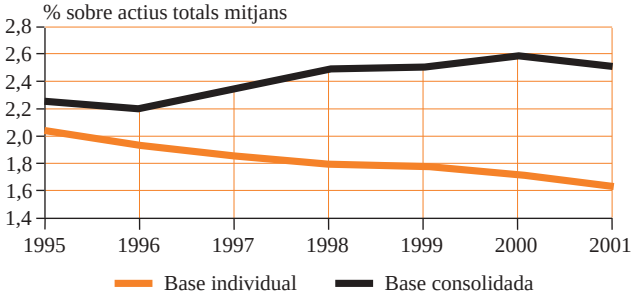

ROA

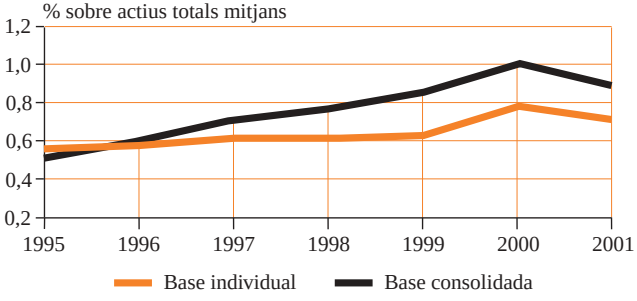

RÀTIO EFICIÈNCIA

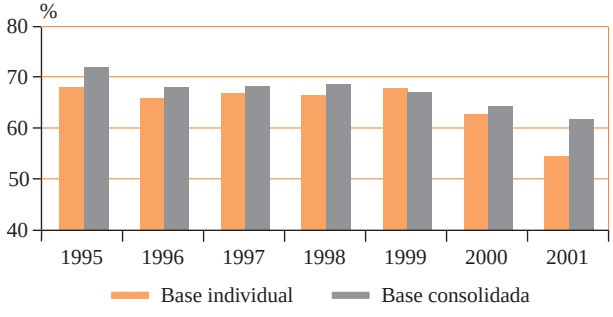

Tanmateix, també es comprova com les despeses d'explotació són força més elevades en base consolidada que en base individual (el 2001 hi ha un diferencial de 0,85 punts bàsics) a causa dels factors ja comentats anteriorment relacionats amb les etapes inicials de l'expansió. De fet, en el darrer any ja s'observa una disminució de les despeses consolidades en termes d'actius totals mitjans, després d'una etapa de moderació en el creixement. Això queda reflectit en l'evolució de la ràtio d'eficiència que, tot i resultar més desfavorable a nivell de resultats consolidats, va mostrant successius guanys d'eficiència a partir de 1998.

Els sanejaments realitzats constitueixen un altre concepte del compte de resultats per al qual és interessant de realitzar l'esmentada comparació. Des de 1998, el nivell de sanejaments en base consolidada supera el practicat per les entitats individuals, a causa de les majors taxes de morositat associades a l'activitat creditícia a l'Amèrica Llatina. Cal destacar el fort increment dels sanejaments realitzats el 2001, com a conseqüència de la crisi d'Argentina, que ha afectat tant els resultats consolidats com els individuals, per la necessitat de provisionar el valor comptable de les inversions en aquest país.

Aquest esforç en sanejaments realitzat el 2001 repercuteix en l'epígraf final del compte, és a dir, el resultat sobre actius totals mitjans (ROA), i en la rendibilitat dels recursos propis (ROE), que en aquest darrer any mostren un retrocés tant en base individual com consolidada. Tanmateix, els gràfics comparatius també reflecteixen com el diferencial de rendibilitat, tant sobre actius com sobre recursos propis, s'amplia considerablement al llarg del període analitzat, la qual cosa confirma l'aportació positiva de la internacionalització de la banca espanyola als seus comptes de resultats.

5.7. Reflexions finals

A l'inici d'aquest capítol de conclusions constatàvem l'estreta relació entre política econòmica i sistema bancari. D'una banda, l'activitat bancària és molt sensible a l'evolució de les principals variables macroeconòmiques. De l'altra, la pròpia configuració del sector bancari –bàsicament pel que fa al grau d'intervencionisme i/o liberalització implícit a les regulacions que l'a-

fecten– és part important d'una determinada política econòmica i, com a tal, contribueix al desenvolupament d'un país. Així, el bon funcionament dels mercats financers és fonamental per estimular el creixement econòmic, ja que augmenta l'eficiència amb què els recursos es canalitzen cap a inversions productives. Un sistema bancari ineficient, en el qual les empreses no troben els recursos necessaris per desenvolupar-se, resta competitivitat a l'economia d'un país.

Al llarg d'aquest capítol final s'ha passat revista a una sèrie de transformacions estructurals que, en l'última dècada, han modificat substancialment el panorama bancari llatinoamericà i que, en principi, van en la direcció de millorar el funcionament dels respectius sistemes bancaris. La reducció del paper de les institucions públiques en l'activitat bancària (que tanmateix continua sent elevat), la creixent internacionalització i l'evolució de l'activitat de la banca llatinoamericana cap al model de banca universal són factors que incideixen positivament en l'eficiència dels sistemes bancaris de la regió. Com també ho ha fet tot el procés de liberalització que ha anat desregulant els tipus d'interès, reduint els coeficients de caixa i eliminant les restriccions a la mobilitat del capital, a la vegada que s'adoptaven regulacions prudencials d'acord amb els estàndards internacionals (en particular, les relatives als nivells mínims de recursos propis) i s'enfortien els mecanismes de supervisió.

Hem comprovat com, en tots els països objecte d'aquest d'estudi, els sectors bancaris s'han enfortit al llarg de l'última dècada, i això els ha permès de reduir l'impacte de les diverses crisis internacionals de la segona meitat dels noranta. Tot i això, també és cert que, en el cas d'Argentina, la magnitud de l'actual crisi, derivada de la insostenibilitat del model de convertibilitat que vinculava en una relació de paritat el peso argentí i el dòlar americà des de 1991, ha afectat de ple el sistema bancari del país, paralitzant-ne pràcticament l'activitat i fent necessària una nova reestructuració del sistema.

La situació a l'Argentina és un clar exemple de crisi financera derivada de factors macroeconòmics: el sistema bancari d'aquest país és un dels sectors que més està patint les conseqüències de la crisi global, tot i les reformes que havia dut a terme en la última dècada i que l'havien dotat d'uns nivells de solvència molt notables, d'instruments de liquiditat adequats i d'u-

na regulació i supervisió que avançaven en línea amb els estàndards internacionals. Tanmateix, no podia sobreviure a les intervencions exteriors que han provocat la pèrdua de confiança en les entitats bancàries (*corralito*) i que han fet desaparèixer part del seu capital (pesificació asimètrica dels actius i passius i posterior devaluació del peso). Per tant, una primera lliçó apresa és que una bona regulació i supervisió financeres, si bé necessàries, no són suficients per protegir els bancs de crisis sistèmiques.

El cas de l'Argentina també servirà per contrastar empíricament les teories sobre el paper estabilitzador de la banca internacional en cas de crisis financeres que, en moltes ocasions, s'han utilitzat per justificar la massiva entrada de capital estranger a la regió llatinoamericana. Aquest argument pot resultar vàlid en cas de problemes més localitzats o limitats; tanmateix, en un escenari tan extrem com la crisi financera sistèmica que afecta l'Argentina, és menys probable que les companyies matrius donin suport financer il·limitat a les seves filials. De fet, dos grups estrangers (ScotiaBank i Crédit Agricole) ja han suspès la seva activitat al mercat argentí, en renunciar a injectar nou capital a les seves filials. Es tracta de filials de petita dimensió, però la seva fallida ha augmentat la incertesa sobre el futur del col·lectiu de bancs estrangers a l'Argentina. Els grans grups espanyols i nord-americans, per tal de no perjudicar la seva reputació, ja que estan fortament compromesos amb inversions a tota la regió llatinoamericana, han manifestat la seva intenció de quedar-se. Però també han deixat clar que aquesta permanència no serà a qualsevol preu. La decisió final anirà paral·lela al procés de reconstrucció econòmica i financera que ha d'emprendre el país, a la seguretat jurídica que s'obtingui per a les seves inversions i, en general, a la viabilitat del seu sistema financer a mitjà i llarg termini.

Canviant de tema, aquest estudi també ha posat de manifest l'escàs desenvolupament dels mercats crediticis de les principals economies llatinoamericanes, a causa sobretot dels elevats tipus d'interès i de la deficient protecció jurídica dels drets dels creditors. I aquest és un fet clau per explicar l'endarreriment en competitivitat d'aquestes economies, malgrat l'assoliment, en la dècada dels noranta, de bones taxes de creixement econòmic i un notable progrés cap a l'estabilització macroeconòmica.

En aquest sentit, un estudi recent del Banc Interamericà de Desenvolupament sobre la competitivitat com a motor de creixement de les economies llatinoamericanes apunta que tot i els progressos en disciplina macroeconòmica, l'Amèrica Llatina no ha crescut a un ritme suficient per reduir la distància en productivitat i ingrés que la separa dels països desenvolupats.

En efecte, el quadre 5.10 mostra com l'Amèrica Llatina és la regió que presenta la variació més important en creixement, tant absolut com relatiu a la població, a la dècada dels noranta, en relació a l'assolit a la dècada dels vuitanta. Amb tot, també reflecteix com, en els noranta, el creixement mitjà dels països de la regió llatinoamericana ha estat força inferior a l'aconseguit per altres grups de països en desenvolupament (Sud-est asiàtic, Orient Mitjà o la resta d'Àsia). I si es té en compte el creixement demogràfic, la variació de l'ingrés mitjà dels llatinoamericans al llarg de la dècada dels noranta (un 1,5% anual) es troba per sota no sols de les esmentades regions en desenvolupament, sinó també dels països desenvolupats.

A més, el mateix estudi, que analitza els problemes de competitivitat de l'Amèrica Llatina des del punt de vista empresarial, ofereix els resultats d'unes enquestes realitzades el 1999 a una mostra d'empreses dels països de la regió sobre els principals obstacles que afecten el seu funcionament i crei-

Quadre 5.10

CREIXEMENT ECONÒMIC DE LES PRINCIPALS REGIONS DEL MÓN

Taxes anuals, en percentatge

	PIB			PIB per càpita		
	Anys 80	Anys 90	Dif.	Anys 80	Anys 90	Dif.
Països desenvolupats	2,69	2,55	–0,14	2,17	1,99	–0,18
Sud-est asiàtic	5,93	5,13	–0,80	4,02	3,30	–0,72
Orient Mitjà	2,97	3,98	1,01	0,08	1,25	1,17
Europa Oriental	3,80	3,48	–0,32	3,10	2,77	–0,33
Amèrica Llatina	**1,33**	**3,34**	**2,01**	**–0,68**	**1,50**	**2,18**
Resta d'Àsia	4,77	5,15	0,38	2,75	3,49	0,74
Àfrica	3,04	3,15	0,11	0,19	0,52	0,33

Fonts: Banc Interamericà de Desenvolupament i elaboració pròpia.

xement. Els resultats són prou concloents: un de cada tres empresaris considera que el problema més greu és la manca de finançament. Altres temes apuntats fan referència a l'excés de regulacions i impostos i a la inestabilitat de la política econòmica. Així mateix, en alguns països, les deficiències en infraestructures i els problemes de corrupció i delinqüència també són considerats obstacles per al creixement empresarial.

Tornem doncs al poc desenvolupament dels mercats crediticis com a causa important de l'endarreriment de la regió. I, com ja s'ha comentat, la dificultat d'accés al crèdit limita significativament la capacitat competitiva de les petites empreses i n'impedeix el creixement i el de l'economia en general, ja que no es genera ocupació. A més, la marginació d'amplis sectors de la població pel que fa a l'obtenció de finançament constitueix una barrera a l'obertura d'oportunitats, impedeix la creació d'una àmplia classe mitjana i, en conseqüència, és un fre a l'evolució cap a una reducció de les desigualtats socials i cap a una efectiva democratització de la societat. I aquest constitueix un dels problemes globals més greus de l'Amèrica Llatina.

En efecte, diversos estudis, entre els quals la darrera edició del «*Panorama social de América Latina*», publicat anualment per CEPAL, conclouen que, tot i els innegables progressos en estabilitat i creixement econòmic aconseguits gràcies a la implantació de polítiques econòmiques orientades al mercat al llarg de la dècada dels noranta, no hi ha hagut avenços paral·lels en temes socials. En l'esmentat període, el nivell d'ocupació formal, les taxes de pobresa i la distribució de la riquesa no mostren cap millora significativa; en realitat, la distribució de la riquesa continua sent molt similar, mentre que la pobresa a la regió es manté alta i els serveis públics, com ara l'educació i la sanitat, s'estan deteriorant en alguns països a causa de les restriccions pressupostàries, a una mala gestió i, en alguns casos, a la corrupció. A la llarga, aquesta situació és generadora de descontent social i, de fet, en l'actualitat s'està detectant en alguns països de la regió un cert debilitament del suport dels diferents sectors socials a la continuïtat de les reformes empreses sota les actuals polítiques econòmiques i un increment dels moviments «populistes». El cas del Brasil, de plena actualitat en el moment de redactar aquest informe, n'és un exemple prou il·lustratiu: el temor que un candidat d'esquerres

guanyi les eleccions presidencials d'octubre de 2002 i doni un gir a les polítiques que han dotat d'estabilitat econòmica el país en la segona dècada dels noranta està contribuint al deteriorament dels principals indicadors econòmics del país i a un escenari d'incertesa en relació amb la capacitat de compliment futur dels seus compromisos exteriors.

L'Amèrica Llatina actual és el resultat de dues dècades de democratització i més d'una dècada de reformes econòmiques d'inspiració neoliberal. El gran repte de la regió consisteix ara en trobar aquella fórmula que permeti una major convergència entre reformes econòmiques i reformes polítiques, amb l'objectiu d'aconseguir reemprendre el camí de l'estabilitat i del creixement econòmic amb una millora de l'equitat social. I en aquest sentit, diversos estudis apunten la necessitat de complementar les polítiques econòmiques actuals, dins del marc de l'anomenat Consens de Washington, amb el que es coneix com a reformes de «segona generació», més enfocades a redefinir i enfortir el paper de l'Estat com a responsable de millorar les condicions socials tot mantenint l'estabilitat econòmica. En definitiva, d'evolucionar cap al concepte d'Estat del Benestar.

Bibliografia

AGUIRRE, E. (2000): *Basic Reforms of the Banking Systems in Latin America. Comparative Analysis, Trends and Outlook.* Asian Banking Law Forum.

AGUIRRE, E. i NORTON, J.: *Reform of Latin American Banking Systems. National and International Perspectives*. Kluwer Law International.

AMIEVA, J. i URRIZA, B. (2000): *Crisis bancarias. Causas, costos, duración, efectos y opiniones de política*. Comisión Económica para América Latina y el Caribe, CEPAL.

ARZBACH, M. i DURÁN, A. (2000): *Cifras sobre Cooperativas de Ahorro y Crédito en América Latina: tamaños, concentraciones y algunas correlaciones*. Confederació Alemanya de Cooperatives. Pàgina web de documentació electrònica <http://www.dgrv.org>.

— (2000): *Protección de Depósitos para Bancos y Cooperativas de Ahorro y Crédito en América Latina*. Confederació Alemanya de Cooperatives. Pàgina web de documentació electrònica <http://www.dgrv.org>.

— (2000): *Subsidiariedad en sistemas financieros cooperativos: Alemania y América Latina comparadas*. Confederació Alemanya de Cooperatives. Pàgina web de documentació electrònica <http://www.dgrv.org>.

— (2001 i 2002): *Regulación y Supervisión de Cooperativas de Ahorro y Crédito en América Latina*. Confederació Alemanya de Cooperatives. Pàgina web de documentació electrònica <http://www.dgrv.org>.

ASOCIACIÓN DE BANCOS DE LA ARGENTINA: *El sistema financiero en cifras. Evolución y eficiencia bancaria en los últimos años*. Pàgina web de documentació electrònica <http://www.aba-argentina.com>.

— *La evolución del sistema financiero en la década del 90*. Pàgina web de documentació electrònica <http://www.aba-argentina.com>.

ASOCIACIÓN DE BANCOS E INSTITUCIONES FINANCIERAS DE CHILE: A. G., *Boletín institucional*. Diversos números.

ASOCIACIÓN DE BANQUEROS DE MÉXICO: *Anuario Financiero de la Banca en México*. Diversos anys.

BANCO BILBAO VIZCAYA ARGENTARIA, BBVA: *Informe Anual*. Diversos anys.

BANCO CENTRAL DE CHILE: Sèries d'indicadors econòmics i legislació del sector financer. Pàgina web de documentació electrònica <http://www.bcentral.cl.>.

BANCO CENTRAL DE LA REPÚBLICA ARGENTINA: *Boletín Monetario y Financiero*. Diversos anys.

— *Informe al Congreso de la Nación*. Diversos números.

— Legislació del sector, dades quantitatives i notes de premsa. Pàgina web de documentació electrònica <http://www.bcra.gov.ar>.

BANCO CENTRAL DE MÉXICO: Informació sobre el sector financer i sobre les principals variables econòmiques. Pàgina web de documentació electrònica <http://www.banxico.org.mx>.

— *Informe Anual*. Diversos anys.

BANCO CENTRAL DO BRASIL (1998): *The National Financial System and the Real Plan*. Pàgina web de documentació electrònica <http://www.bcb.gov.br>.

— (1999 i 2000): *Evolution of National Financial System*. Pàgina web de documentació electrònica <http://www.bcb.gov.br>.

— *Boletim do BCB*. Mensual. Diversos números.

— *Informe Anual*. Diversos anys.

— *Juros e Spread Bancário no Brasil*. Pàgina web de documentació electrònica <http://www.bcb.gov.br>.

— Legislació del sector i informació quantitativa del sector financer. Pàgina web de documentació electrònica <http://www.bcb.gov.br>.

— SISBACEN (Sistema de Informações Banco Central). Base de dades en temps real amb informació econòmica i informació comptable de les entitats financeres.

BANCO CENTRAL EUROPEO: *Boletín Mensual*. Diversos números.

BANCO COOPERATIVO DO BRASIL, S.A., BANCOOB: Informació sobre el sector cooperatiu brasiler. Pàgina web de documentació electrònica <http://www.bancoob.com.br>.

BANCO DE ESPAÑA: *Boletín Estadístico*. Diversos números.

— *La cuenta de resultados de las entidades de depósito en...* Boletín Económico. Diversos anys.

— (2001): *Memoria de la supervisión bancaria en España.*

BANCO INTERAMERICANO DE DESARROLLO, BID (2001): *Competitividad. El motor del crecimiento. Informe de progreso económico y social en América Latina.*

BANCO MUNDIAL (2001): *World Development Indicators*. Pàgina web de documentació electrònica <http://www.worldbank.org>.

— *El sistema financiero argentino*. Pàgina web de documentació electrònica <http://www.worldbank.org>.

BANCO MUNDIAL i CENTRO DE ESTUDIOS MONETARIOS LATINOAMERICANOS, CEMLA (2000): *Sistemas de compensación y liquidación de pagos y valores en Chile*. Iniciativa sobre Compensación y Liquidación de Pagos y Valores del Hemisferio Occidental. Serie «Libro Amarillo».

BARANDIARÁN, E. i HERNÁNDEZ, L. (1999): *Origins and resolution of a Banking crisis: Chile 1982-1986*. Banco Central de Chile. Document de treball núm. 57.

BARTH, J. R., CAPRIO, G. i LEVINE, R. (2001): *The Regulation and Supervision of Banks Around the World. A new database*. Banco Mundial. Document d'investigació núm. 2588.

BBVA: Banco BHIF, *Análisis Económico Mensual, AEM.* Diversos números.

BIANCHI, A., DIZ, A. C., MASELL, C. i MORRIS, F. (1996): *Reformas y reestructuración de los sistemas financieros en los países de América Latina*. Centro de Estudios Monetarios Latinoamericanos, CEMLA.

BLANCO, G. i VERMA, S. (1996): *El sistema financiero en México*. Ed. Captus Press.

BOUNTURI, M. (2002): *Challenges in the Mexican financial sector.* Organización para la Cooperación y el Desarrollo Económicos, OCDE. Working Paper, núm. 339.

BUENO, E. i DE LA TORRE, I. (2001): *Evolución y perspectivas de la banca española.* Capítol 7, Weitz M., «Internacionalización de la banca española: América Latina». Biblioteca Civitas Economía y Empresa. Colección economía.

BURDISSOT, T. i altres (1998): *Privatización de los bancos en Argentina*. Banco Central de la República Argentina. Document de treball núm. 4.

BUSTAMANTE, P. (1998): *Papel de las autoridades de supervisión en las crisis financieras: aspectos técnicos y experiencias prácticas. El caso de México*. III Reunió d'Alt Nivell sobre la Reforma dels Sistemes Financers a l'Amèrica Llatina i el Carib.

CALDERÓN, A. i CASILDA, R. (2000): *La estrategia de los bancos españoles en América Latina*. Comisión Económica para América Latina y el Caribe, CEPAL. Revista de la CEPAL núm. 70.

CARDIM, F. J.: *The Recent Expansion of Foreign Banks in Brazil: First Results*. Centre for Brazilian Studies. University of Oxford. Working Paper Series.

CASILDA, R.: *Una década de inversiones españolas en Iberoamérica, 1990-2000.* Anuario del Instituto Cervantes. El español en el mundo. Ed. Círculo de Lectores & Plaza y Janés.

CASTELAR, A. i CABRAL, C. (1998): *Credit Markets in Brazil: The Role of Judicial Enforcement and other Institutions*. Banco Nacional de Desenvolvimento Econômico e Social, BNDES. Ensaios BNDES núm. 9.

COMISIÓN ECONÓMICA PARA AMÉRICA LATINA Y EL CARIBE, CEPAL (1999 i 2000): *La inversión extranjera en América Latina y el Caribe*.

— (2000-2001): *Panorama Social de América Latina.*

— (2001): *Anuario estadístico de América Latina y el Caribe*.

COMISIÓN NACIONAL BANCARIA Y DE VALORES, CNBV: Informació legislativa sobre el sector. Pàgina web de documentació electrònica <http://www. cnbv.gob.mx>.

— Informes sobre el sector bancari. Pàgina web de documentació electrònica <http://www.cnbv.gob.mx>.

COMISIÓN NACIONAL DEL SISTEMA DE AHORRO PARA EL RETIRO: *Boletín Informativo*.

CORAZZA, G. (2000): *Crise e Reestruturação Bancária no Brasil.* III Encontro de Economia da Região Sul. Organitzat per la Universidade Federal de Rio Grande do Sul.

DEPARTAMENTO INTERSINDICAL DE ESTADÍSTICA E ESTUDOS SÓCIO-ECONÔMICOS, DIEESE (1998): *Evolução recente do emprego bancário no Brasil*.

— (2000): *A reestruturação do sistema financeiro nacional e o papel dos bancos públicos.*

FEDERAÇÃO BRASILEIRA DAS ASSOCIAÇÕES DE BANCOS, FEBRABAN: Informes sobre el sector bancari. Pàgina web de documentació electrònica <http://www. febraban.org.br>.

FEDERACIÓN CHILENA DE COOPERATIVAS DE AHORRO Y CRÉDITO, FECRECOOP: Estadístiques del sector cooperatiu. Pàgina web de documentació electrònica <http://www. fecrecoop.cl>.

FUENTES, R. i BASCH, M. (1998): *Determinantes de los Spreads Bancarios: El Caso de Chile.* Departamento de Economía, Universidad de Chile. Document de treball núm. 155.

FUNDACIÓN INTERAMERICANA PARA EL DESARROLLO Y FORMACIÓN DE FONDOS DE PENSIONES LABORALES: *La previsión y su histori*a. Pàgina web de documentació electrònica <http://www.finteramericana.org>.

GALLEGO, F. i LOAYZA, N. (2000): *Financial structure in Chile: Macroeconomic developments and microeconomic effects*. Banco Central de Chile. Document de treball núm. 75.

GOLDSTEIN, M. i TURNER, P. (1996): *Banking Crises in Emerging Economies: Origins and Policy Options*. Bank for International Settlements, BIS. BIS Economic Papers núm. 46.

GRAF, P. (1999): *Policy responses to the banking crisis in México*. Bank for International Settlements, BIS. Policy papers núm. 6f.

GROSSI, T. C. (2000): *The Brazilian Experience on Dealing with Banking Crises*. IV Reunió d'Alt Nivell sobre les Reformes dels Sistemes Financers a l'Amèrica Llatina i el Carib.

GUILLÉN, M. F. i TSCHOEGL, A. E. (1999): *At last the Internationalization of Retail Banking? The case of Spanish Banks in Latin America*. Wharton School Center for Financial Institutions. University of Pennsylvania. Document de treball núm. 99-41.

HAWKINS, J. i MIJALJEK, D. (2001): *The banking industry in the emerging market economies: competition, consolidation an systemic stability – an overview*. Bank for International Settlements, BIS. BIS papers núm. 4.

HELLER, C. (1999): *Formación de bancos cooperativos a partir de la fusión de cooperativas de ahorro y crédito: el caso de la Argentina*. Mesa redonda: cooperativas de ahorro y crédito: una agenda para la reforma. Banco Interamericano de Desarrollo, BID.

HERNANSANZ, C. i SEBASTIÁN, M. (2000): *The Spanish Banks' Strategy in Latin America*. Document de treball. Servei d'Estudis BBVA.

INSTITUTO NACIONAL DE ESTADÍSTICA Y CENSOS (INDEC): Dades estadístiques. Pàgina web de documentació electrònica <htpp://www.indec.mecon.ar>.

INSTITUTO PARA LA PROTECCIÓN AL AHORRO BANCARIO: Informe Anual. Diversos anys. Pàgina web de documentació electrònica <http://www.ipab.org.mx>.

INTERNATIONAL MONETARY FUND, IMF (2000): *International Capital Markets. Developments, Prospects and Key Policy Issues*. World Economic and Financial Surveys, Capítol VI, The role of foreign banks in emerging markets.

— (2001): *Brazil: Selected Issues and Statistical Appendix*. IMF Country Report núm. 01/10.

JALLATH, E. i NEGRIN, J. L. (2001): *Evolución y estructura de los medios de pago distintos al efectivo en México*. Banco de México. Document d'investigació núm. 2001-04.

JOFRÉ, N. (1999): *Marco jurídico de las cooperativas de ahorro y crédito en Chile.* Pàgina web de documentació electrònica <http:// www.alianzaaci.or.cr>.

LARRAÍN, C. (2000): *Tasa Máxima Convencional, Cobranza Extrajudicial e Indústria de Crédito al Consumo*. Gerens Ltda.

LIVACIC, E. i SÁEZ, S. (2000): *La supervisión bancaria en América Latina en los noventa*. Comisión Económica para América Latina y el Caribe, CEPAL. Serie Temas de coyuntura núm. 10.

— (2001): *La agenda de la supervisión bancaria en América Latina*. Comisión Económica para América Latina y el Caribe, CEPAL. Revista de la CEPAL núm. 74.

MARCOS, J.: *Competition and consolidation in the Mexican banking industry after the 1995 crisis*. Bank for International Settlements, BIS. BIS papers núm. 4j.

MARSHALL, E. (1991): *El sistema financiero y el mercado de valores en Chile*. Centro de Estudios Monetarios Latinoamericanos, CEMLA.

MENDONÇA, J. R. i DE ALMEIDO, M. F. (1997): *An Analysis of the Financial Adjustment in Brazil*. Secretaria de Política Econòmica del Ministeri d'Hisenda.

MENDONÇA, J. R., LABOISSIERE, G. J. y BOGDANSKI, J. (1998): *Reestruturação do Setor Financeiro*. Secretaria de Política Econòmica del Ministeri d'Hisenda.

MINISTERIO DE ECONOMÍA DEL GOBIERNO ARGENTINO: Dades estadístiques i notes de premsa. Pàgina web de documentació electrònica <http://www.mecon.gov.ar>.

MINISTERIO DE HACIENDA DEL GOBIERNO BRASILEÑO: Pàgina web de documentació electrònica <http://www.fazenda.gov.br>.

MINISTERIO DE HACIENDA DEL GOBIERNO CHILENO (2001): *Reforma del mercado de capitales*. Pàgina web de documentació electrònica <http://www.minhda.cl>.

NARANJO, M. (2000): *Evolución del seguro de depósitos en México.* Document d'investigació. Comisión Nacional Bancaria y de Valores, CNBV.

— (2000): *Apertura Financiera en México*. IV Reunió d'Alt Nivell sobre les Reformes dels Sistemes Financers a l'Amèrica Llatina i el Carib.

ORGANIZACIÓN PARA LA COOPERACIÓN Y EL DESARROLLO ECONÓMICOS, OCDE (2001): *Bank Profitability. Financial Statements of Banks.*

OSORIO, H.: *Deuda subordinada y tamaño de planta óptimo*. Universidad Mariano Egaña. Revista *Empreciencias* núm. 3.

PENIDO, M. C. (1999): *A ampliação recente da participação estrangeira no sistema bancário brasileiro*. IV Encontro Nacional de Economia Política. Universidade Federal do Rio Grande do Sul.

PENIDO, M. C. i MAGALHAES, D. (2000): *La experiencia de apertura financiera en Argentina, Brasil y México*. Comisión Económica para América Latina y el Caribe, CEPAL. Revista de la CEPAL núm. 70.

PIMENTEL, F. (1999): *The Brazilian Financial System: Recent Restructuring, International Comparisons and Vulnerability to a Foreign Exchange Crisis*. Banco Nacional de Desenvolvimento Econômico e Social, BNDES. Col·lecció Textos para Discussão núm. 68.

RAFFIN, M. (1999): *Una nota sobre la rentabilidad de los bancos extranjeros en la Argentina*. Banco Central de la República Argentina, BCRA. Nota tècnica, núm. 6.

RENNHACK, R. (2000): *Supervisión bancaria en América Latina y el Caribe*. Fondo Monetario Internacional, FMI. Revista trimestral, Finanzas & Desarrollo, volum 37, núm. 1.

RIGOLON, F. i GIAMBIAGI, F. (1999): *A Economia Brasileira: Panorama Geral*. Banco Nacional de Desenvolvimento Econômico e Social, BNDES. Col·lecció Estudos BNDES.

RODRÍGUEZ , G. (1996): *La macroeconomía de los mercados emergentes. La crisis mexicana y el sistema financiero argentino.* Ediciones de la Universidad de Alcalá. Colección de Economía.

RODRÍGUEZ, K.: *La crisis del sistema bancario a través de la cartera vencida: causas y consecuencias (1990-1999)*. Universidad Nacional Autónoma de México, UNAM.

SALAMA, E. (1993): *El sistema financiero y el mercado de valores en Argentina.* Centro de Estudios Monetarios Latinoamericanos, CEMLA.

SANTANDER CENTRAL HISPANO, SCH: *Informe Anual.* Diversos anys.

SECRETARÍA DE ESTADO DE COMERCIO Y TURISMO: Boletín ICE Económico: Información Comercial Española. Diversos números.

SECRETARÍA DE HACIENDA Y CRÉDITO PÚBLICO DE MÉXICO, SHCP: Informació quantitativa del sector financer. Pàgina web de documentació electrònica <http://www.shcp.gob.mx>.

STANDARD & POOR'S: Diversos articles.

SUPERINTENDENCIA DE ADMINISTRADORAS DE FONDOS DE PENSIONES, SAFP: Informació legislativa i quantitativa del sector. Pàgina web de documentació electrònica <http://www.safp.cl>.

SUPERINTENDENCIA DE BANCOS E INSTITUCIONES FINANCIERAS, SBIF (1997): *Sistema bancario. Modificaciones legales.*

— (1999): *Diagnóstico del cumplimiento de los principios básicos de supervisión bancaria de Basilea*.

— Legislació del sector, informació quantitativa i notes de premsa. Pàgina web de documentació electrònica <http://www.sbif.cl>.

— *Memoria anual* e *Informes de gestión.* Diversos anys.

— *Revista Información Financiera.* Diversos números.

SUPERINTENDENCIA DE VALORES Y SEGUROS, SVS: Informació quantitativa del sector. Pàgina web de documentació electrònica <http://www.svs.cl>.

TELLO, C. (1995): *La nacionalización de la banca en México.* Siglo veintiuno editores.

THE BANKER: Diversos números.

ZÚÑIGA, N. i LIZANO, E. (2001): *Sistema financiero latinoamericano: reformas de segunda generación*. Centro de Estudios Monetarios Latinoamericanos, CEMLA. Boletín del CEMLA, volum XLVII, núm. 2.

Han estat consultats, també, els informes anuals i les pàgines web de les principals entitats de crèdit de cadascun dels països presentats en l'estudi. També s'ha fet ús d'articles de premsa diversa.

Pel que fa a la informació obtinguda directament de les pàgines web dels diversos organismes, cal destacar que les consultes s'han realitzat al llarg dels exercicis 2000, 2001 i 2002, atès que la informació que s'hi presenta es modifica de forma continuada.